

**ŞERMİN YAŞAR'IN ÇOCUK KİTAPLARINDA MİZAHİ
UNSURLAR VE İŞLEVLERİ**

FİRDEVS KÖROĞLU

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI**

**DANIŞMAN
Prof. Dr. FEVZİ KARADEMİR**

DÜZCE, 2025

T.C.
DÜZCE ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

ŞERMİN YAŞAR'IN ÇOCUK KİTAPLARINDA MİZAHİ
UNSURLAR VE İŞLEVLERİ

Firdevs Köroğlu tarafından hazırlanan tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından Düzce Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı'nda **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Fevzi KARADEMİR
Düzce Üniversitesi

Jüri Üyeleri

Prof. Dr. Fevzi KARADEMİR
Düzce Üniversitesi

Doç. Dr. Onur ER

Düzce Üniversitesi

Prof. Dr. Ahmet İhsan KAYA

Gaziantep Üniversitesi

Tez Savunma Tarihi: 27/12/2024

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün aşamalarda etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tez çalışmasıyla elde edilmeyen bütün bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi ve bu kaynakları da kaynaklar listesine aldığımı, yine bu tezin çalışılması ve yazımı sırasında patent ve telif haklarını ihlal edici bir davranışımın olmadığını beyan ederim.

27 Aralık 2024

Firdevs KÖROĞLU

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans öğrenimimde ve bu tezin hazırlanmasında gösterdiği her türlü destek ve yardımından dolayı çok değerli hocam Prof. Dr. Fevzi Karademir'e içten dileklerle teşekkür ederim.

Çalışma boyunca yardımlarını ve desteklerini esirgemeyen sevgili aileme, gizli kahramanıma, arkadaşlarıma ve sürecin her aşamasında yanımda olan kıymetlime sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Ancak en büyük teşekkürümü süreçte yaşadığım tüm aksiliklere rağmen vazgeçmediğim için kendime borç bilirim. Hep böyle azimli ol ve kendini geliştir, seninle gurur duyuyorum güzel kızım.

27 Aralık 2024

Firdevs KÖROĞLU

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

İÇİNDEKİLER.....	v
ŞEKİL LİSTESİ.....	ix
ÇİZELGE LİSTESİ.....	x
KISALTMALAR.....	xi
ÖZET.....	xii
ABSTRACT.....	xiii
1. GİRİŞ.....	1
1.1. PROBLEM DURUMU.....	1
1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	2
1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ.....	2
1.4. ARAŞTIRMANIN SINIRLARI.....	3
1.5. TANIMLAR.....	3
2. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ÇALIŞMALAR.....	4
2.1. ÇOCUK EDEBİYATI.....	4
2.1. ÇOCUK EDEBİYATININ GELİŞİMİ.....	5
2.1.1. Dünya Çocuk Edebiyatı.....	5
2.1.2. Türk Çocuk Edebiyatı.....	7
2.2. MİZAH KAVRAMI.....	10
2.3. MİZAH KURAMLARI.....	11
2.3.1. Uyumsuzluk (Uyuşmazlık) Kuramı.....	12
2.3.2. Üstünlük Kuramı.....	12
2.3.3. Rahatlama Kuramı.....	13
2.4. MİZAHİ UNSURLAR.....	14
2.4.1. Dilsel Mizahi Unsurlar.....	14
2.4.2. Durumsal Mizahi Unsurlar.....	14
2.4.3. Görsel Mizahi Unsurlar.....	14
2.5. ÇOCUK EDEBİYATINDA MİZAHIN İŞLEVLERİ.....	15
2.5.1. Eğlendirme.....	15
2.5.2. Öğrenmeyi Destekleme.....	16
2.5.3. Dil ve Anlatım Becerilerini Geliştirme.....	16
2.5.4. Toplumsal Değerleri Aktarma.....	17

2.5.5. Eleştirel Düşünmeyi Sağlama	18
2.5.6. Problem Çözme.....	20
2.5.7. Yaratıcı Düşünmeyi Teşvik Etme	21
2.5.8. İyileştiricilik ve Duygusal Dengeleme	21
2.6. ÇOCUĞUN GELİŞİMİNDE MİZAHIN ROLÜ	23
2.7. PAUL MCGHEE’NİN MİZAHİ GELİŞİM KURAMI.....	24
2.8. GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE TÜRK EDEBİYATINDA MİZAH.....	28
2.9. ÇAĞDAŞ ÇOCUK EDEBİYATI YAZARI ŞERMİN YAŞAR.....	29
2.9.1. Şermin Yaşar’ın Hayatı ve Eserleri.....	29
2.9.1.1. Şermin Yaşar’ın Yetişkinlere Yönelik Eserleri.....	30
2.9.1.2. Şermin Yaşar’ın Çocuklara Yönelik Eserleri	30
2.10. ALAN YAZINI ÇALIŞMALARI.....	31
2.10.1. Alan Yazınında Mizah ile İlgili Çalışmalar.....	31
2.10.2. Alan Yazınında Şermin Yaşar ile İlgili Çalışmalar	35
3. YÖNTEM.....	36
3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ.....	36
3.2. İNCELEME NESNESİ.....	37
3.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI.....	38
3.4. VERİLERİN TOPLANMASI.....	40
3.5. VERİLERİN ANALİZİ.....	41
4. BULGULAR	42
4.1. ŞERMİN YAŞAR’IN ESERLERİNİN ÖZETLERİ.....	42
4.1.1. Babaannem Geri Döndü	42
4.1.2. Dedemin Bakkalı	43
4.1.3. Dedemin Bakkalı Çıracak	43
4.1.4. Abartma Tozu	43
4.1.5. Cingo	44
4.1.6. Oh Ne Âlâ Memleket	44
4.2. ŞERMİN YAŞAR’IN ESERLERİNDE TESPİT EDİLEN MİZAH UNSURLARI.....	45
4.2.1. Dilsel Mizah Unsurları	46
4.2.1.1. Deyim	46
4.2.1.2. Atasözü.....	49
4.2.1.3. Bilmece	51
4.2.1.4. Tekerleme	52
4.2.1.5. Yansıma	53

4.2.1.6.	<i>Anlamsız Kelime</i>	55
4.2.1.7.	<i>Ses Uyumu</i>	58
4.2.1.8.	<i>Mecaz</i>	61
4.2.1.9.	<i>Karşıtlık</i>	64
4.2.1.10.	<i>Benzetme</i>	66
4.2.1.11.	<i>Abartma</i>	69
4.2.1.12.	<i>Eleştiri</i>	71
4.2.1.13.	<i>Alay</i>	74
4.2.1.14.	<i>Lakap</i>	77
4.2.1.15.	<i>Dilsel Sapma</i>	79
4.2.2.	Durumsal Mizah Unsurları	83
4.2.2.1.	<i>Yanlış Anlama</i>	83
4.2.2.2.	<i>Pot Kırma</i>	85
4.2.2.3.	<i>Çarpıtma</i>	86
4.2.2.4.	<i>Sorgulama</i>	89
4.2.2.5.	<i>Neden Sonuç İlişkisi Kurma</i>	92
4.2.2.6.	<i>Tutarsızlık</i>	95
4.2.2.7.	<i>Saçma Durum</i>	98
4.2.2.8.	<i>Beklenmedik Durum</i>	100
4.2.2.9.	<i>Muziplik</i>	104
4.2.2.10.	<i>Taklit</i>	107
4.2.2.11.	<i>Mış Gibi Oyun</i>	109
4.2.2.12.	<i>Parodi</i>	112

4.2.3. Görsel Mizah Unsuru	114
4.3. ŞERMİN YAŞAR'IN ESERLERİNDE MİZAHIN İŞLEVLERİ.....	125
4.3.1. Eğlendirme	125
4.3.2. Öğrenmeyi Destekleme.....	129
4.3.3. Dil ve Anlatım Becerilerini Geliştirme	132
4.3.4. Toplumsal Değerleri Aktarma	136
4.3.5. Eleştirel Düşünmeyi Sağlama	139
4.3.6. Problem Çözme.....	142
4.3.7. Yaratıcı Düşünmeyi Teşvik Etme	147
4.3.8. İyileştiricilik ve Duygusal Dengeleme	151
5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER	158
5.1. SONUÇ.....	158
5.2. TARTIŞMA.....	161
5.3. ÖNERİLER.....	165
6. KAYNAKÇA	168
ÖZGEÇMİŞ	177

ŞEKİL LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Şekil 4.1. Babaannem Geri Döndü Eserine Ait Görsel (BGD: 27).	115
Şekil 4.2. Dedemin Bakkalı Eserine Ait Görsel (DB: 12).	116
Şekil 4.3. Dedemin Bakkalı Çıracak Eserine Ait Görsel (DBÇ: 19).	117
Şekil 4.4. Abartma Tozu Eserine Ait Görsel (AT: 44).	118
Şekil 4.5. Cingo Eserine Ait Görsel (C: 35).	119
Şekil 4.6. Oh Ne Âlâ Memleket Eserine Ait Görsel (ONAM: 57).	120
Şekil 4.7. Mizahın Eğlendirme İşlevi (AT: 44)	127
Şekil 4.8. Mizahın Eğlendirme İşlevi (C: 39).	128
Şekil 4.9. Mizahın Problem Çözme İşlevi (DBÇ: 26).	145
Şekil 4.10. Mizahın Yaratıcı Düşünmeyi Teşvik Etme İşlevi (DBÇ: 8).	149

ÇİZELGE LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Çizelge 2.1. Morreall'e Göre Mizahi Olan ve Olmayan Gülme Durumları.....	11
Çizelge 2.2. Bilişsel Gelişim ve Mizah Gelişimi Arasındaki İlişki.....	27
Çizelge 3.1. İnceleme Nesnesi Eserlere Dair Güncel Veriler.....	38
Çizelge 3.2. Mizahi Unsurlar Kategorisi	39
Çizelge 3.3. Mizahın İşlevlerine Dair Kategoriler.....	40
Çizelge 4.1. Dilsel Mizahi Unsurların Dağılımı.....	82
Çizelge 4.2. Eserdeki Karakterlerin Saçmalık İçeren Uğurları.....	93
Çizelge 4.3. Durumsal Mizahi Unsurların Dağılımı.....	114
Çizelge 4.4. Görsel Mizahi Unsurların Dağılımı.....	121
Çizelge 4.5. Mizahi Unsurların Kategorilere Göre Dağılımı.....	121
Çizelge 4.6. İncelenen Eserlerde Yer Alan Mizahi Unsurların Sıklık Çizelgesi.....	122
Çizelge 4.7. Toplam Mizahi Unsurların Eserlere Göre Dağılımı.....	123
Çizelge 4.8. Mizah İşlevlerinin Dağılımı.....	155
Çizelge 4.9. Toplam Mizahi Unsurların Eserlere Göre Dağılımı.....	156

KISALTMALAR

AT	Abartma Tozu
BGD	Babaannem Geri Döndü
C	Cingo
çev.	Çeviren
DB	Dedemin Bakkalı
DBÇ	Dedemin Bakkalı Çıracık
MEB	Millî Eğitim Bakanlığı
ONAM	Oh Ne Âlâ Memleket
S	Sayfa Numarası
Ss	Sayfa Aralığı
TDK	Türk Dil Kurumu
vb.	Ve benzeri
yy.	Yüzyıl

ÖZET

ŞERMİN YAŞAR'IN ÇOCUK KİTAPLARINDA MİZAHİ UNSURLAR VE İŞLEVLERİ

Firdevs KÖROĞLU

Düzce Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi
Danışman: Prof. Dr. Fevzi KARADEMİR

Şubat 2025, 168 sayfa

21. Yüzyılda teknolojik gelişmelerin ortaya çıkmasıyla birlikte, toplumun çocuklardan beklentileri artmıştır. Çocuktan verilen bilgiyi pasif bir şekilde, sorgulamadan elde etmesi değil, öğrenme sürecinde aktif rol alması, olaylara farklı açılardan bakabilmesi ve yaratıcı düşünebilmesi beklenmektedir. Çocukların üst düzey düşünme becerilerini edinebilmesi için kullanılan temel kaynaklardan biri; çocuk kitaplarıdır. Mizahi unsurlar, çocukların kitaplara yönelik ön yargılarını değiştirerek eğlendirirken bu becerileri de edinmelerine yardımcı olmaktadır.

Bu araştırma, mizah unsurlarının çocukların gelişimindeki etkilerini saptamayı amaçlamaktadır. Bu sebeple çalışmada Türk edebiyatında çocuklara yönelik eserleriyle önemli bir yere sahip Şermin Yaşar'ın kitaplarındaki mizahi unsurlar ve mizahın işlevleri görelilik ilkesi doğrultusunda incelenmiştir. Çalışmanın amacı doğrultusunda Şermin Yaşar'ın "*Babaannem Geri Döndü, Dedemin Bakkalı, Dedemin Bakkalı Çıracak, Abartma Tozu, Cingo, Oh Ne Âlâ Memleket*" kitapları inceleme nesnesi olarak seçilmiştir. Araştırmanın kuramsal çerçevesi çizilirken çocuk, çocuk edebiyatı, mizah, çocuk edebiyatında mizah ve alan yazınındaki değerlendirmeler sunulmuştur. Nitel araştırma yöntemlerinden doküman (belge) inceleme yöntemi kullanılarak yazarın kitaplarındaki mizahi unsurlar ve işlevleri ortaya konularak çocuk gelişimine etkileri sunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Çocuk Edebiyatı, Mizah, Mizahın İşlevleri, Şermin Yaşar

ABSTRACT

HUMOUR ELEMENTS AND THEIR FUNCTIONS IN ŞERMIN YAŞAR'S CHILDREN'S BOOKS

Firdevs KÖROĞLU

Düzce University
Graduate School, Department of Turkish Education
Master Thesis

Supervisor: Prof. Dr. Fevzi KARADEMİR

February 2025, 168 pages

In the 21st Century, with the emergence of technological developments, society's expectations from children have increased. Children are expected to take an active role in the learning process, to look at things from different perspectives and to think creatively, rather than passively obtaining the given information without questioning. One of the main sources used for children to acquire these skills is children's books. Humour, which is frequently used as a style of expression in children's books, helps children acquire these skills while entertaining them by changing their negative attitudes towards books. The aim of this study is to determine the functions of humour elements in children's development. For this reason, in this study, the humorous elements in the books of Şermin Yaşar, who has an important place in Turkish literature with her works for children, and the functions of the humour she serves are examined in line with the principle of relativity. Şermin Yaşar's books "*Babaannem Geri Döndü, Grandpa's Grocery, Grandpa's Grocery Apprentice, Abartma Tozu, Cingo, Oh Ne Âlâ Memleket*" were selected as the object of the study. While the theoretical framework of the study was being drawn, children, children's literature, humour, humour in children's literature and evaluations in the literature were presented. In the study, the humorous elements and functions in the author's books were revealed and their effects on children's development were presented by using the document (document) examination method, one of the qualitative research methods.

Keywords: Children's Literature, Humour, Functions of Humour Şermin Yaşar

1. GİRİŞ

Bu çalışmada, Şermin Yaşar'ın çocuk kitaplarında yer alan mizahi unsurlar ve bunların çocuk gelişimindeki işlevleri ele alınmaktadır. Çalışmanın giriş bölümünde, problem durumu, araştırmanın amacı, önemi, sınırları ve çalışmada kullanılan temel kavramların tanımları yer almaktadır.

1.1. PROBLEM DURUMU

Çocuklar, gelişim süreçlerinde bilişsel, duygusal ve sosyal pek çok değişimden geçmektedir. Modern yaşamın getirdiği hızlı değişimler, dijitalleşme, ailevi sorunlar ve akademik baskılar çocukların gelişimini doğrudan etkilemektedir. Bu durum, çocukların bireysel gelişimlerini destekleyecek çeşitli araçlara ihtiyaç duyduklarını göstermektedir. Çocuk edebiyatı, bu noktada çocuğun bilişsel ve duygusal gelişimini destekleyen önemli bir araçtır.

Mizah, çocuk edebiyatında sıkça başvurulan anlatım biçimlerinden biri olarak öne çıkmaktadır. Çocukların eğlenirken öğrenmesini sağlayan mizah, onların bilişsel esnekliklerini artırırken dil becerilerini geliştirme, eleştirel düşünme ve yaratıcı düşünme becerilerine de katkıda bulunmaktadır (Sever, 2015). Aynı zamanda mizah, çocukların sosyal çevreyle olan etkileşimlerini güçlendirerek iletişim becerilerinin gelişmesini destekler (McGhee, 2002). Mizahın çocuk gelişimine etkileri üzerine yapılan çalışmalar, mizahın yalnızca eğlendirme işleviyle sınırlı kalmadığını, çocukların problem çözme yetilerini geliştirdiğini ve duygusal denge sağlamalarına yardımcı olduğunu göstermektedir (Dağlar, Duran Aksoy, Bilgiç, Uçuk ve Güneş, 2018).

Şermin Yaşar, çağdaş Türk çocuk edebiyatı yazarları arasında mizahi anlatımı öne çıkaran isimlerden biridir. Mizahi unsurlarla çocuklara toplumsal değerleri aktaran ve onları düşünmeye teşvik eden eserleri ile dikkat çekmektedir. Ancak alan yazınında mizahın çocuk gelişimindeki işlevlerine yönelik çalışmalar bulunmasına rağmen, Şermin Yaşar'ın eserlerindeki mizahi unsurların sistematik bir incelemeye tabi tutulmadığı görülmektedir (Kaya ve Şimşek, 2021; Köroğlu, 2024).

Bu bağlamda çalışmanın temel problemi şu şekilde belirlenmiştir:

"Şermin Yaşar'ın çocuk kitaplarında kullanılan mizahi unsurlar nelerdir ve bu unsurların çocuk gelişimindeki işlevleri nasıl açıklanabilir?"

Buna bağlı alt problemler ise şu şekilde sıralanabilir:

1. Şermin Yaşar'ın çocuk kitaplarında yer alan mizahi unsurlar nelerdir?
2. Tespit edilen mizahi unsurların çocukların bilişsel, dilsel ve duygusal gelişimi üzerindeki işlevleri nelerdir?
3. Şermin Yaşar'ın çocuk kitaplarında mizah, hangi kuramsal çerçeveye dayanarak oluşturulmuştur?

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırma, mizahi unsurların çocuk edebiyatındaki yerini belirleyerek, mizahın çocuk gelişimindeki katkılarını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Özellikle Şermin Yaşar'ın çocuk kitaplarında yer alan mizah unsurlarını analiz ederek, bu unsurların çocukların dil gelişimi, eleştirel düşünme becerileri, toplumsal değerleri öğrenme süreci ve duygusal gelişimleri üzerindeki etkilerini değerlendirmek hedeflenmektedir.

Çalışmanın amaçları şu şekilde sıralanabilir:

- Şermin Yaşar'ın çocuk kitaplarındaki mizahi unsurları tespit etmek,
- Bu unsurların çocuk edebiyatındaki işlevlerini belirlemek,
- Mizahın çocuk gelişimi üzerindeki etkilerini bilimsel kaynaklar doğrultusunda değerlendirmek.

1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Çocuk edebiyatı, bireyin erken yaşlardan itibaren dil becerilerini geliştirmesine, bilişsel süreçlerini desteklemesine ve eleştirel düşünme yetisini kazanmasına katkı sağlayan önemli bir alan olarak kabul edilmektedir (Sever, 2015). Mizah ise çocukların kitaplara olan ilgisini artıran, onları eğlendirirken düşündürülen bir anlatım tekniği olarak öne çıkmaktadır.

Alan yazınında mizahın çocuk gelişimi üzerindeki etkileri üzerine çeşitli çalışmalar yapılmış olmasına rağmen (McGhee, 2002; Yalçın ve Aytaş, 2003), Şermin Yaşar'ın eserleri özelinde sistematik bir analiz yapılmamıştır. Bu nedenle bu araştırma, mizahın çocuk edebiyatındaki işlevlerine yönelik akademik literatüre katkı sağlayarak, Şermin

Yaşar'ın eserlerindeki mizahın çocuk gelişimine etkilerini ortaya koymayı hedeflemektedir.

1.4. ARAŞTIRMANIN SINIRLARI

Bu çalışma, Şermin Yaşar'ın 2016-2021 yılları arasında yayımlanmış ve 9 yaş ve üzeri okuyuculara hitap eden **altı** çocuk kitabı ile sınırlıdır. İncelenen eserler şunlardır:

- *Babaannem Geri Döndü*
- *Dedemin Bakkalı*
- *Dedemin Bakkalı Çıracak*
- *Abartma Tozu*
- *Cingo*
- *Oh Ne Âlâ Memleket*

Çalışma, yalnızca çocuk edebiyatı kapsamında yürütüldüğünden, Şermin Yaşar'ın yetişkinlere yönelik eserleri araştırma kapsamına alınmamıştır. Araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmış olup, deneysel veya nicel veri toplama süreçleri uygulanmamıştır.

1.5. TANIMLAR

- **Mizah:** Olayların gülünç yönlerini ortaya koyan ve bireylerde eğlendirici bir etki yaratan anlatım biçimi (Doğan, 2003).
- **Çocuğa Görelilik:** Çocuk edebiyatı eserlerinin, çocuğun bilişsel, duygusal, sosyal ve dil gelişim düzeyine uygun şekilde oluşturulması (Yılmaz, 2021).
- **Çocuk Gerçekliği:** Çocukların, dünyayı kendi bakış açılarıyla algılamalarına dayanan ve onların deneyimlerine göre şekillenen gerçeklik anlayışı (Dilidüzgün, 1996).

2. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ÇALIŞMALAR

2.1. ÇOCUK EDEBİYATI

Çocuk edebiyatında “çocuk” kavramı, bireyin ilk doğduğu bebeklik döneminden başlayarak ergenlik dönemine kadar uzanan tüm gelişim sürelerini kapsamaktadır (Çolaklar, 2019).

Tarihsel süreç içerisinde yaşanan toplumsal, siyasal, pedagojik ve teknolojik değişimler çocuğa yönelik bakış açısını değiştirmiştir. Türk Dil Kurumu sözlüğünde (2024) “Bebeklik ile ergenlik arasındaki gelişme döneminde bulunan oğlan veya kız; yavru, bala, uşak, velet” olarak tanımlanan çocuk, doğum ve ergenlik çağı arasındaki dönemi yaşayan, gelişim süreçlerini tamamlamamış 0-15 yaş grubundaki küçük insandır.

Edebiyat, duygu ve düşüncelerin sanatsal bir dille ve duyarlılıkla anlatılmasıdır. Duygular, olaylar, düşünce ve hayaller edebiyatta söz ve yazıyla biçimlendirilir. Fakat bu biçimlendirmenin güzel ve etkili olması gerekir (Ciravoğlu, 2001).

Çocuk edebiyatı; özellikle çocuklar için yazılan ve sanat nitelikleri taşıyan eserleri kapsayan edebiyat türüdür. 2-14 yaşları arasındaki çocuk bireylerin ihtiyacını karşılayan edebiyat alanını ifade etmektedir (Oğuzkan, 2013). Yalçın ve Aytaş (2003) ise çocuk edebiyatını “Çocukları eğitirken eğlenmelerine katkıda bulunan sözlü ve yazılı eserlerin tamamı” şeklinde tanımlarlar (Yalçın ve Aytaş, 2003, s. 16). Bu sebeple edebiyatın en incelikli ve hassas davranılması gereken türüdür.

Çocuk edebiyatına ilişkin pek çok tanımlama söz konusudur ve zaman içerisinde bu kavrama yeni anlamlar yüklenmiştir. Çocuk edebiyatı alanında çalışmalarıyla bilinen (Sever, 2003). Mustafa Ruhi Şirin’e göre çocuk edebiyatı,

“Ana kaynağı çocuk ve çocukluk olan, çocuğun ilgi, algı, dikkat, duygu, düşünce ve hayal dünyasına uygun; çocuk bakışını ve gerçekliğini taşıyan; tip, dil, düşünce ve ölçülerde çocuğa göre içeriği yalın bir biçimde ve içtenlikle oluşan; çocuğa okuma alışkanlığı ve okuma sevgisi kazandırmanın yanında çocuğun estetik, edebiyat ve sanat yönünden gelişmesini destekleyen, çocuğu bilinçli olarak geleceğe hazırlayan geçiş dönemi edebiyatı” (Şirin, 2007, ss. 12-13).

İzleyen bölümde çocuk edebiyatının tarihi gelişim süreci değerlendirilecektir.

2.1. ÇOCUK EDEBİYATININ GELİŞİMİ

Çocuk eserlerinin geçmişine bakıldığında bazı dönemlerde çocuğun geri planda bırakıldığı ve çocuklara yönelik eserlerin yeterli olmadığı görülmektedir (Yalçın ve Aytaş, 2003). Değişen toplum düzeni ve yaşanan teknolojik gelişmeler, çocuğa yönelik bakış açısını da değiştirmiştir. Bu durum zamanla çocuk gerçeğine uygun, çocuğu ve çocuğa görelilik ilkesini hedef alan bir edebiyatın oluşmasına imkân tanımıştır. Çocuk edebiyatı kavramı, yukarıda bahsedilen gelişmelere paralel olarak 19. Yüzyıl'dan sonra ortaya çıkmıştır (Şimşek ve Kartal, 2022). Dünyada ve Türkiye'de meydana gelen sosyo-ekonomik, teknolojik, politik değişiklikler nedeniyle tarihi süreç içerisinde çocuk edebiyatına ilişkin farklı bakış açıları geliştirilmiştir. Bu sebeple çocuk edebiyatının gelişimi iki farklı başlıkta ele alınacaktır.

2.1.1. Dünya Çocuk Edebiyatı

Batı toplumları çocuk edebiyatında ön plandadır (Koyuncuoğlu, 2021). Neydim'e (2019) göre, Batı'da çocuklar başlangıçta yetişkinlerin küçük bir versiyonu olarak görülmüştür (Şirin, 2000). Bu nedenle, 16. yüzyıla kadar çocuklara yönelik bir edebiyat gelişmemiştir. Kilisenin dini yayınları, çocuk psikolojisine uygun olmayan ve dini öğretim amaçlı içeriklerle varlığını sürdürmüştür (Yalçın ve Aytaş, 2005, s. 5-19).

Çocuklara yönelik yapılan araştırmaların artması, Batı dünyasında var olan çocuk algısının değişmesine zemin hazırlamıştır. Bu değişimle beraber çocuğun yetişkinlerden bağımsız bir birey olduğu fikri benimsenmeye başlanmış ve çocuklara yönelik bir edebiyatın geliştirilmesine ihtiyaç duyulmuştur. Matbaanın da yaygınlaşmasıyla birlikte edebiyattaki sözlü çocuk edebiyatı ürünleri, yerlerini yazılı derlemelere bırakmıştır. Toplumdaki okur-yazar oranının yükselmesiyle kitaba duyulan ilgi de artmıştır.

17. Yüzyıl'a gelindiğinde İngiltere'de peri ve Ezop (MÖ. 6. yy.) masallarının çocuklar için derlenerek yazıldığı görülmektedir. İçerdiği hayal dünyasının büyüleyiciliği sebebiyle çocuklar tarafından ilgi gören masallar, bir anlamda özgürlüğün/sınırsızlığın temsildir. Gerçek dünyadan bağımsız olan masalların kurgusunda gerçekleşen olaylar, okur tarafından yadırganmaz. Dilenen her şey masallarda gerçekleşme potansiyeline sahiptir.

Ezop masalları, çocuk edebiyatının ilk önemli eserlerindedir. Bu masallarda çocuk okurlara ibret ve ahlak dersini vermeyi amaçlayan mesajlar, masallardaki hayvanlar aracılığıyla aktarılmıştır. Ezop'un eğitim öğretim yöntemi olarak kullandığı öykü ve masallar, Doğu kültüründe halihazırda iki bin yıldır kullanılmaktadır. Hayvan masallarıyla ahlak ve ibret dersi vermek, Doğu kültürünün vazgeçilmez bir terbiye yöntemidir. Bu yönüyle Ezop¹, Doğu'ya ait geleneğin uzantısı niteliğindedir (Şimşek, 2014).

Kahramanları hayvanlardan oluşan fabllarıyla tanınan La Fontaine (1621-1695) ve kaleme aldığı peri masallarıyla ön plana çıkan Charles Perrault (1628-1703) bu dönemde eserleriyle çocuklara “erdem, dürüstlük, fedakârlık” gibi değerleri aktarmaya çalışmışlardır (Toz, 2011). La Fontaine, masallarında intak ve teşhis söz sanatlarından yararlanarak hayvanları konuşturmuş ve ahlaki dersler vermeyi amaçlamıştır. 18. Yüzyıl'da var olan derlemelere “*Ali Baba ve Kırk Haramiler, Alaaddin'in Sihirli Lambası, Gemici Simbad, Binbir Gece Masalları*” gibi Doğu kökenli sözlü hikâyeler de eklenerek çocuklar için basılmaya başlanmıştır (Şirin, 2000).

19. Yüzyıl'a gelindiğinde çocuk edebiyatı hızlı bir ilerleme kaydetmiş ve çocuk kitaplarının sayısında önemli bir artış gerçekleşmiştir. Bu dönemde yazılan eserlerde resimlemeler yer almıştır. Renk, desen gibi ahenk unsurları göz önünde bulundurularak çocukların ilgilerini ve estetik duygularını geliştirilmesi amaçlanmıştır. Eğitici-öğretici eserlerin yanı sıra maceraya dayalı, sürükleyici, eğlendirici ürünlere de yer verilmiştir. “*Denizler Altında Yirmi Bin Fersah, Seksen Günde Devrialem, Heidi, Pinokyo, Andersen Masalları*” gibi eserler bu dönemin hala güncelliğini koruyan yapıtlarındandır (Toz, 2011).

20. Yüzyıl'ın ilk yarısında gerçekleşen Birinci Dünya Savaşı'nın etkisiyle çocuk edebiyatı alanında bir duraklama söz konusudur. Bu dönemde kaleme alınan eserlerin temasını, savaş ve savaşın yıkıcı etkilerinin oluşturduğu görülmektedir. 20. Yüzyıl'ın ikinci yarısında mizahi üslubu temel alan çocuk edebiyatı yazarlarından biri olan Roald Dahl, çocuklara yönelik kaleme aldığı eserlerinde yetişkinlere ve topluma yönelik

¹ MÖ 620-560 yılları arasında yaşayan Ezop, Sisam Adası'nın Kralı Iadmon'un kölesi iken anlattığı hayvan masalları, döneminde büyük ilgi görür, bunun ödülü olarak Iadmon kendisini azat eder. Kölelikten kurtulan Ezop, Manisa ili ve çevresinde kurulmuş olan Lidya Devleti'nin son kralı Krezüs'ün sarayında bilge bir kişi olarak göreve başlar.

eleştirilerini kahramanları aracılığıyla dile getirir (Neydim, 2003). Bu yönüyle Şermin Yaşar ile Roald Dahl arasında bir benzerlik söz konusudur.

2.1.2. Türk Çocuk Edebiyatı

Tarihsel süreç içerisinde çocuğun Türk aile yapısı içerisinde belirli bir saygınlığa sahip olduğu ve çocuğa değer verildiği görülmektedir. Bu nedenle Türk toplumunun çocuğa yönelik olumlu bakış açısı geliştirdiğini söylemek mümkündür. Kuşaktan kuşağa çocuğa aktarılan zengin sözlü çocuk masalları ve ilk dönem yazılı çocuk edebiyatı, toplumumuzda Batı dünyasından farklı olarak çocuğa verilen değer anlaşılmada büyük rol oynamaktadır. Türkiye'deki çocuk ve gençlik edebiyatı tarihine bakıldığında azımsanmayacak bir geçmişinin olması, çocuğa verilen önemi kanıtlar niteliktedir.

Çocuk edebiyatının ilk örneklerinin sözlü olarak kuşaklar boyu aktarılan masallar, ninniler ve halk hikâyeleri olduğu bilinmektedir (Kul, 2014). Sonraki dönemlerde Gazali, “*Eyyühe'l-Veled*” adlı eserinde talebesine “Ey Oğul” diye seslenerek onun ömür boyu faydalanabileceği nasihatlerden oluşan bir mektup yazmıştır. “*Kabusname*” Keykavus'un 1082 yılında oğlu Gılân Şah için kaleme aldığı nasihatname türünde Farsça yazılmış bir kitaptır. Kitapta satranç oynamak, yıkanmak, av avlamak, top oynamak, şaka yapmak ve astroloji, geometri gibi bilimlerle ilgili hayatın her alanında kullanılabilecek bilgiler verilmektedir. Erzurumlu İbrahim Hakkı ise “*Marifetname*” adlı kitabında çocuğa ve çocukluğa bilimsel ve felsefi yönden yaklaşmıştır (Neydim, 2003).

16. yüzyıl sonrasında yazılı Türk çocuk edebiyatının gelişimi dünya genelindeki gelişmelere paralel olmuştur. Türkiye'de çocuğa seslenen ilk yapıt, Nabi'nin (1642-1712) “*Hayriye*” adlı mesnevisidir (Toz, 2011). Bu eserinde Nabi, hayat tecrübesini ve bilgi birikimini oğlu Mehmet'e aktarmayı amaçlamıştır. Sümbülzade Vehbi ise 1837'de yazdığı “*Lütfiyye*” isimli eseriyle oğlunun bilime yönelmesini ve tasavvuf, tarih, edebiyat gibi konularla ilgilenmesini tavsiye etmiştir. Her iki yazarın da eserlerinde öğretici bir yaklaşım benimsediği görülmektedir.

Araştırmalar, Türk çocuk edebiyatının Kayserili Doktor Rüştü tarafından yazılan ilk alfabe kitabı “*Nuhbetü'l Etfal*” (1858) ile başladığını göstermektedir (Çakır, 2014). Bazı kaynaklara göre ise modern anlamda Türk çocuk edebiyatı Tanzimat dönemi

(1839-1876) ile başlamıştır² (Çakmak-Güleç ve Kanatsoysal, 2018). Ayrıca çocuk edebiyatına dair ilk bilimsel çalışmalar da bu dönemde yürütülmeye başlanmıştır (Sınar, 2006; Özmen, 2014; Demirkol, 2017).

Çocuk edebiyatı, Tanzimat ve Meşrutiyet döneminin birikimleri üzerine kurulmuştur. Tanzimat, iki açıdan çocuk edebiyatına zemin hazırlamıştır:

- Çocuk edebiyatının gerekliliğinin ve çocuğun gelişimine uygun süreli yayınlar ve metinler üretme ihtiyacının keşfedilmesi,
- La Fontaine'in fabllarının Türkçeye çevrilmesiyle diğer tercüme eserlerin artmasına olanak sağlaması.

Tanzimat döneminde Batı dünyasına yönelme başlamış, bunun etkisiyle ilk çeviri çocuk edebiyatı eserleri kaleme alınmıştır. Şinasi, bu yönde Fransızcadan çevirmiş olduğu ve özgün bir üslupla kaleme aldığı fabllarla Türk çocuk edebiyatına katkıda bulunan ilk isim olmuştur. Ayrıca Ahmet Mithat Efendi "*Çocuk Melekât-ı Uzviye ve Ruhîyesi*" (1899) adlı kitabında çocuğun iyi tanınarak seviyesine uygun bilgilerin verilmesi gerektiğini belirtir. Masal ve hikâyelerin çocukların yaratıcılık ve hayal gücü becerilerine katkısından bahsedilerek çocuğun fizyolojik ve psikolojik karakterine uygun yetiştirilmesinin önemine vurgu yapılır.

Ömer'in Çocukluğu (1890), Tanzimat Edebiyatı'nın önemli isimlerinden biri olan Muallim Naci'nin o dönemin geleneklerini, inançlarını çocuk bakış açısıyla anlattığı hatıra kitabıdır. Yazar, kendi çocukluk yıllarına ait acı tatlı deneyimlerini ve hislerini çocuk samimiyetiyle aktarmıştır. Bu yönüyle çocuk edebiyatında önemli bir yere sahip olan eser, farklı dillere de çevrilmiştir.

İlk zamanlar çoğunlukla çeviri yapan çocuk edebiyatı yazarları, sonraki dönemlerde toplumsal birikimlerinden de yararlanarak Türk çocuk edebiyatının öncü yazarları haline gelmiş ve özgün bir çocuk edebiyatının yaratılması için ilk adımı atmışlardır. Bu sebeple II. Meşrutiyet (1908-1920) sonrası Türkiye'de çocuk edebiyatının kuruluş dönemi olarak değerlendirmek mümkündür. Tedrisat-ı İptidaiye Mecmuası (1908) çerçevesinde öğretmen yetiştirme faaliyetlerinin bir parçası olarak oluşturulan kurul, çocuğa yönelik edebi ürünlerin bir ihtiyaç olduğu sonucuna vararak bu alandaki eksikliği fark etmiş ve gidermeye yönelik çalışmalar yürütmüştür (Şimşek, 2014). Bu

² İlk çocuk dergisi olan Mümeyyiz (1869) bu dönemde yayımlanmıştır.

çalışmalar çocuk edebiyatına yönelik yürütülen ilk sistematik girişimler olduğundan önem arz etmektedir.

Cumhuriyet dönemine gelindiğinde bir yandan çeviriler devam ederken diğer yandan özgün çocuk edebiyatı örnekleri üretilmiştir. Antoine de Saint-Exupéry'nin *Küçük Prenses*³ adlı eseri 1953'te Ahmet Muhip Dıranas tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Bu kitapta yetişkinler, sorması gereken asıl sorulardan ziyade niceliğe dair sorular sorduklarından eleştirilir. Çocukların eğitimini konu alan ve otuza yakın çevirisi yayımlanan Edmondo de Amicis'in "*Çocuk Kalbi*" romanı ilk olarak 1926'da İbrahim Alâettin Gövsa tarafından çevrilmiştir. Eser, Türkçeye en fazla çevrilen eserler arasındadır.

Nimet Rakım Çapala, Cahit Uçuk, Oğuz Tansel çocuklar için yazdıkları kitaplarıyla; Naki Tezel, Eflatun Cem Güney, Pertev Naili Boratav gibi yazarlar oluşturdukları masal derlemeleriyle özgün bir çocuk edebiyatı ürünü oluşturma çabası içerisine girmişlerdir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında kaleme alınan çocuk kitapları çoğunlukla ulus bilinci yaratma amacıyla kaleme alınmıştır. Ziya Gökalp'in çocuklar için kaleme aldığı "Alageyik" şiirinin bu amaca hizmet ettiğini söylemek mümkündür:

"Dedim, Turan Meleği!

Türkün yüce dileği!

Yüz milyon Türk bu anda

Seni bekler Turanda.

Sönük ocak canlansın,

Yoksul ülke şanlısın

Yol verince gizli yurt,

Aldı bizi Bozkurt,

Kaf Dağı'ndan geçirdi,

Türk eline getirdi." (Tansel, 1989, s. 87).

Günümüze gelindiğinde yazarların geçmişteki birikimlerden yararlanarak çocuk gerçekliğini yansıtan ve çocuğa görelilik ilkesini benimseyen eserler kaleme aldığı görülmektedir. Çocuk edebiyatı alanında yer edinmiş Şermin Yaşar, Ayla Kutlu, Aytül

³ Yetişkinlere yönelik benzer eleştiriler Şermin Yaşar'ın eserlerinde de görülür. Bu yönüyle eserin *Küçük Prenses*'le etkileşimine yönelik bir izlenim söz konusudur.

Akal, Bestami Yazgan, Fatih Erdoğan, Gülten Dayıoğlu, Hasan Latif Sarıyüce, Koray Acı Çokman, Mavisel Yener, Mevlâna İdris Zengin, Nur İçözü, Miyase Sertbarut, Behiç Ak, Sevim Ak, Yalvaç Ural gibi yazarlar bilimsel çalışmalara konu olmuştur.

2.2. MİZAH KAVRAMI

“Mizah” kelimesinin “şaka, mizah ve espri” anlamlarına gelen Arapça mezh kökünden türediği görülmektedir. Ferit Develioğlu’nun Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugatı’nda “şaka, latife, eğlence” olarak ifade edilmektedir (Develioğlu, 1997, s. 790)

Mizah kavramına dair farklı isimlendirmeler söz konusudur. Bunlardan biri de “humor”dur. Latince “humour/ humor” kelimesi, eski Yunan kökenlidir ve “body fluid”⁴ vücut sıvısı yani; kan, balgam, safra gibi bileşenleri içermektedir. Bunun yanı sıra İngilizcede “humour” olarak kullanılan kelime, ruh hali, keyif anlamlarını taşımaktadır (Can ve Eke, 2023).

Mizahın tanımına yönelik ortak bir düşünce olmadığı gibi mizahın ne olduğuna dair de bir fikir birliği yoktur. Kimilerine göre mizah bir sanat, kimilerine göre ise amaca ulaşmak için kullanılan bir araçtır (Usta, 2005, s. 35). Mizah, "yaşamın gülünç ve absürt yönlerini yansıtmaya yönelik bir sanat dalıdır" şeklinde tanımlanabilir. Bu bağlamda, mizah hayatın kendisinden bir parçadır.

Türkçede “mizah” kelimesinin yerine “gülmece” terimi de kullanılmaktadır. Ancak mizahın sadece gülme eyleminden ibaret olmadığını söylemek mümkündür. Gülme, mizaha yönelik gerçekleşen bir tepki olsa da her gülme mizahtan kaynaklanmaz. Çoğu insan gıdıklanınca gülse bile bu, içerisinde herhangi bir mizahi unsuru barındırmaz. Bu nedenle bir edebi metinde kullanılan mizah unsurlarının belirlenmesi için öncelikle eserde gerçekleşen gülme eyleminin içeriğine bakılmalıdır.

Morreall’e (2001) göre gülme sebepleri farklılık gösterdiğinden bütün gülme durumlarını açıklayabilecek tek bir kuramın varlığından söz etmek mümkün değildir (Morreall, 2001). Bununla birlikte bir olayın veya durumun mizah olarak ele alınması

⁴ Roeckelein’ye (2002) göre; mizah (humour) kelimesi, antik Yunan’da bedendeki dört sıvıya atıf yapmaktadır. Hipokrat, bedendeki dört sıvı (kan, sarı safra, siyah safra, balgam) arasındaki dengesizliğin hastalık ve ağrıyla sonuçlandığını öne sürmüştü ve sağlıklı olmayı bu dört sıvının dengede olma halidir, diye tanımlamıştır. Bu düşünce hareketle mizah, bahsi geçen dört sıvıyı dengeli hale getirmekte ve iyileştirici gücüne temel oluşturmaktadır. Hipokrat’ın bu görüşü, antik tıbbın temelini oluşturmuştur (Roeckelein, 2002; akt. Yardımcı, 2010).

için birtakım gülme sebeplerinin var olması gereklidir. Mizahla ilgili çalışmaları ve kuramlarıyla önemli bir yere sahip Morreall'in mizahi olan ve olmayan gülme durumları Çizelge 2.1'de sunulmuştur.

Çizelge 2.1. Morreall'e Göre Mizahi Olan ve Olmayan Gülme Durumları

Mizahi Gülme Durumları	Mizahi Olmayan Gülme Durumları
Fıkra dinleme	Gıdıklama
Birisinin bir fıkrayı mahvettiğini duyma	Cee yapma (bebeklerde)
Bir fıkrayı anlamayan birisine gülme	Havaya atılıp tutulma
Birisini garip giysiler içinde görme	Sihirbazlık numarası izlemek
Üçlü uyaklar ya da aynı cümle içerisinde çok fazla ses benzeşmesi duyma	Tehlikeyle karşılaşmanın ardında kendini yeniden güvence içinde duyumsama
Birisinin bir başkasının taklidini yaptığını görme	Bir bulmaca ya da sorunu çözme
Saçma sapan böbürlenmelere ya da "abartılı öykülere" kulak misafiri olma	Bir spor etkinliğini ya da oyunu kazanma
Usturuplu hakaretlere kulak misafiri olma	Yolda eski bir dostla karşılaşma
Bir örnek giyinmiş erişkin ikizlere rastlama	Piyangodan para çıktığını öğrenme
Ses ya da hece karışması ve cinaslara kulak misafiri olma	Zevkli bir işe girişme
Bir çocuğun büyüklere özgü bir ifadeyi yerli yerinde kullandığını duyma	Azot oksit soluma
Yalnızca aptalca bir hava içinde olma ve yerli yersiz her şeye gülme	Histeri
	Utanç duyma

Mizahın çocuğun gelişimini pozitif yönde beslemesi ve sağlıklı bir mizah anlayışını oluşturması gerekmektedir. Kitapların çocuğun mizah anlayışını ne yönde beslendiğinin tespit edilmesi için hangi mizah kuramını yansıttığı belirlenmelidir. Bundan ötürü izleyen bölümde mizah kuramları ele alınacaktır.

2.3. MİZAH KURAMLARI

Mizah, Klasik Çağ filozoflarından Eflatun'dan başlayarak yüzyıllar boyu felsefe, edebiyat, toplumbilim, ruhbilim, insanbilim vb. alanlardaki bilim insanlarının ilgisini çekmiş ve kuramlar ışığında incelenmiştir (Özünlü, 1999). İnsanların neden güldüğünü

araştıran çalışmaların⁵ sonucunda üç temel mizah kuramı ortaya konmuştur. Bu doğrultuda Uyumsuzluk, Üstünlük ve Rahatlama Kuramları ele alınacaktır.

2.3.1. Uyumsuzluk (Uyuşmazlık) Kuramı

Aristoteles, fikirleriyle Uyumsuzluk Kuramı'na öncülük etmiştir. Ona göre kahkahayı tetikleyen mizah, insanların kusurlarından kaynaklanmaz; kimi zaman uyuşmazlıklara, tutarsızlıklara verilen bir tepkidir. Aristoteles, her ne kadar kurama öncülük etse de Kant, Henry Bergson ve Arthur Schopenhauer, Uyumsuzluk Kuramı'nın ilk temsilcilerindendir (Özünü, 1999). Uyumsuzluk kuramının temelinde olayların ve durumların oluşumunu sağlayan neden-sonuç bağının değişim göstermesi yatmaktadır. Kişinin saçma ve uyumsuz düşünceleri, olay ve durumları algılamasıyla mizah ortaya çıkmaktadır (Aydın, 2006; Toraman, 2009). Konuşan kişi, izleyicide önce beklenti yaratarak ve sonra beklenmedik bir şekilde tepki vererek kahkahanın ortaya çıkmasını sağlar (Morreall, 2001). Birey, olay veya durumlardaki uyumsuzluğu fark ederek yaşadığı şaşkınlığın etkisiyle gülmeye başlar. Olması beklenen ile olan arasındaki uyumsuzluğun kişide sebep olduğu şaşkınlık hissi, mizaha kaynaklık eder.

Bir kimsenin ani, yoğun, uyuşmaz bir uyarana maruz kaldığında gülüp gülmeyeceğini belirleyen birçok ölçüt mevcuttur. Bunların başlıcaları şunlardır:

- Uyarının tehlikeli olup olmaması,
- Kişinin uyarıyı algılama biçimi (uyarını kendisini sorgulayacak veya eğlendirecek bir unsur olarak değerlendirmesi)
 - Uyuşmazlığın çözülebilmesi veya çözülememesi (Chapman ve Foot, 2007, akt. Seven, 2012, s. 25).

2.3.2. Üstünlük Kuramı

Üstünlük Kuramı, Aristo tarafından önerilmiş ve Hobbes tarafından geliştirilmiştir (Özünü, 1999). Platon, Aristoteles ve Hobbes, bu kuram üzerinde çalışmışlardır. Hobbes, kahkahayı kişinin diğerlerinden daha iyi, daha üstün olduğunu fark ederek yaşadığı ani mutluluk olarak tanımlamıştır (Hobbes, 1992).

⁵ Gülme eylemini kapsamlı bir şekilde ele alan bilim dalı “gelotoloji” olarak adlandırılmaktadır.

Üstünlük Kuramı, Aristoteles'in yazdıklarına dayanmaktadır. Bu kurama göre gülmenin temeli, komik bir durumun sonucunda birinin diğerine karşı hissettiği üstünlük duygusuna dayanmaktadır. Başka bir ifadeyle insanlar, birisinin düştüğü komik duruma gülerken, kendilerini o durumun dışında görerek üstünlük hissi ile tepkide bulunurlar (Roeckelein, 2002; akt. Yardımcı, 2010, s. 21).

Kuramın temelinde kişinin kendisini muhatabıyla karşılaştırması ve bu karşılaştırma sonucunda kendisini ondan üstün göreyerek yarattığı mizah söz konusudur. Bu kurama göre; mizah kötü niyetlidir, yıkıcı niteliktedir ve mizaha konu olan kişi zayıf karakterli olarak görülür. Kişinin rakibin çirkinliğinin ve bedensel kusurlarının kendisinde olmamasından dolayı duyduğu mutluluk, bu kuramın temelini oluşturmaktadır (Eker, 2009). Bu sebeple kişi, bir başkasına ilişkin kötü durum oluştuğunda kendini o kişiden üstün sayarak onun zayıflığıyla eğlenmekte ve alay edebilmektedir. Saldırgan ve negatif yönlü mizah türü, bu kuramın birer yansımasıdır.

2.3.3. Rahatlama Kuramı

Spencer tarafından ortaya atılan Rahatlama Kuramı, önemli temsilcilerinden biri olan Freud tarafından farklı bir perspektifle ele alınmıştır (Paulos, 1996). Freud'un bakış açısına göre, bireyin bedenindeki psişik enerji, bastırılan ve yasaklanan duyguların (örneğin cinsellik ve ölüm) etkisiyle oluşmaktadır. Bu enerji serbest bırakıldığında ve birey yasaklanan düşünceleriyle eğlendiğinde kahkaha meydana gelmektedir (Rutter, 1997; aktaran Seven, 2012).

Kurama göre, her insanda gizli kalmış bir saldırı isteği vardır ve bu istek, kimi zaman kişinin davranışlarıyla ve konuşmalarıyla açığa çıkabilir. Bu bilinçsiz durum gerçeklerle çakışınca bir terslik doğar, bu terslik de insanları güldürür (Özünü, 1999, s. 21). Birey, kimi isteklerini açıkça ifade edememesi gerginlik yaşamasına sebep olur. Gerginlik ve stres altındayken karşılaştığı mizahi durum, bireyi içinde bulunduğu olumsuz koşullardan uzaklaştırarak gülmesini ve rahatlmasını sağlamaktadır. Bu sebeple kuramda mizahın psikolojik yönü temel alınarak iyileştiricilik ve duygusal dengeyi sağlama işlevine vurgu yapılmaktadır.

Gülme eylemi, birtakım sebeplere bağlı olarak gerçekleşmektedir. Bireyin gülmesini sağlayan sebeplerin belirleyici özelliği, çalışmanın da temelini oluşturan mizahi unsurlardır. Bu sebeple ilerleyen bölümde mizahi unsurlara yer verilecektir.

2.4. MİZAHİ UNSURLAR

Mizahın oluşabilmesi için bazı unsurların metne dâhil edilmesi gerekmektedir. Bu araştırmada, mizahın oluşumunu sağlayan unsurlar Johnson (2010) tarafından geliştirilen ve Akıncı (2015) tarafından Türkçeye uyarlanan Resimli Çocuk Kitaplarında Yer Alan Mizahi Unsurları İnceleme Formu temel alınarak incelenmiştir. Çeşitli ekleme ve uyarlamalarla geliştirilen bu model doğrultusunda mizahi unsurlar dilsel, durumsal ve görsel olmak üzere üç kategoride ele alınmaktadır (Akıncı, 2015).

2.4.1. Dilsel Mizahi Unsurlar

Mizahın dilin incelikleri ve anlam zenginliği çerçevesinde söz oyunları gerçekleştirilerek oluşumunu sağlayan unsurlardır. Söz sanatları, ses uyumları ve söz varlıkları dilsel mizahi unsurların temel malzemeleridir.

2.4.2. Durumsal Mizahi Unsurlar

Bir olayın veya durumun komik hale gelmesini sağlayan mizahi unsurlardır. Bu mizah türünün oluşumunda söz oyunlarından ziyade durumun içerdiği komik anlam etkilidir. Günlük hayatta sıkça karşılaşılan gülünç, tuhaf veya beklenmedik durumlardan beslenir.

2.4.3. Görsel Mizahi Unsurlar

Çocuk kitaplarında yer alan en önemli unsurlardan biri görsellerdir. Henüz okuma becerisi gelişmemiş çocuklar, görseller aracılığıyla içeriği algılar ve hikâyeye dair kurgular oluşturur. Çocuğa görelilik ilkesi gereğince, kullanılan görseller, çocuğun bilişsel ve duygusal gelişimine uygun olmalı, hayal gücünü desteklemeli ve anlam dünyasında karşılık bulabilecek nitelikte olmalıdır. Aynı zamanda, çocuk gerçekliğine uygun olarak, ona farklı deneyimler kazandırmalı ve yorum yapmasına olanak tanımalıdır.

Görsel mizah, çocukların kitapla olan etkileşimini artırırken, onların eğlenerek okuma alışkanlığı kazanmalarına da katkı sağlamaktadır. Sever'e (2003) göre, görsel mizahın önemli araçlarından biri olan karikatürler, çocukların duyu ve düşünce dünyalarını besleyerek soyut kavramları anlamalarına yardımcı olmaktadır (Sever, 2003).

2.5. ÇOCUK EDEBİYATINDA MİZAHIN İŞLEVLERİ

Mizah, insanlık tarihinin en eski iletişim araçlarından biri olup, yalnızca bir eğlence unsuru olmanın ötesinde bilişsel, duyuşsal ve toplumsal işlevlere sahiptir. Çocuk edebiyatında mizahi anlatım, çocukların gülerken düşüncelerini sağlayan bir araç olarak öne çıkmaktadır. Mizah yoluyla çocuklar, eleştirel düşünme, sorgulama, yaratıcı bakış açısı geliştirme gibi önemli becerileri kazanırken, dil gelişimleri desteklenmekte ve toplumsal değerleri içselleştirmeleri sağlanmaktadır.

Mizahın işlevlerine dair yapılan akademik çalışmalar, mizahın yalnızca eğlendirici bir unsur olmadığını, bireyin bilişsel ve duygusal gelişimini destekleyici bir araç olarak işlev gördüğünü ortaya koymaktadır (Yardımcı, 2010). Yardımcı'nın "Mizah Kavramı ve Sanattaki Yeri" adlı çalışması, mizahın sosyolojik, psikolojik, eğlence ve iletişim olmak üzere dört temel fonksiyonunu ele almaktadır. Ancak bu araştırma, özellikle çocuk edebiyatındaki mizahın işlevlerine odaklandığından, gelişim evreleri ve edebiyatın çocuk üzerindeki etkileri göz önünde bulundurularak farklı bir sınıflandırma yapılmıştır.

Bu bağlamda çocuk edebiyatındaki mizahi unsurlar, çocukların sadece eğlenmesini sağlamakla kalmaz, aynı zamanda onların sosyal ilişkilerini güçlendiren, öğrenme sürecine katkıda bulunan ve duygusal denge kurmalarına yardımcı olan önemli bir anlatım biçimi olarak değerlendirilmektedir. İzleyen bölümlerde mizahın çocuk edebiyatındaki yeri, eğitsel katkıları ve çocukların gelişimi üzerindeki etkileri ele alınacaktır.

2.5.1. Eğlendirme

Oyun ve eğlencenin çocukluk döneminin temel ihtiyaçları arasında olduğu bilinmektedir. Çocuğun yaptığı eylemlerde eğlenceli vakit geçirmesi, sağlıklı bir çocukluk dönemi sürdürmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Ayrıca çocuklar, duygu ve düşüncelerini çevresindekilere oyunlar aracılığıyla dolaylı olarak aktarmaktadır.

Teknolojinin hayatımıza girmesi ve etkinliğini artırmasıyla birlikte çocuklar, vakitlerinin çoğunu teknolojik aletlerle geçirmektedir. Bu durum, onların kitaplara daha az vakit ayırmalarına ve kitaplardan uzaklaşmalarına sebep olmaktadır. Çocukların kitaplara bağ kurabilmeleri için kendilerine ait parçalar bulabilmeli ve anlaşıldığını

hissedebilmelidir. Bunun için çocuk edebiyatı yazarlarının çocukların dünyasına hitap edecek içerikler üretmeleri gerekmektedir. Yaşamın renkli ve eğlenceli yanlarını ortaya çıkaran mizah, çocukların ilgisini çekebilecek içeriklerden biridir. Mizahi eserlerde kullanılan görsellerin ve içeriğin çocuğun ilgi ve beğeni dünyasına hitap etmesi, eğlendirme ve güldürme işlevlerini desteklemesi gerekmektedir. Bu yönüyle çocuk okurlarının eğlenmelerini ve okuma eyleminden zevk almalarını sağlamaktadır. Ayrıca okurlarını güldürerek onların stresini azaltmaktadır. Çünkü gülmek, beyinde mutluluk hormonunun salgılanmasını sağlamaktadır. Böylece okur, hayattan zevk alarak pozitif düşünebilmektedir.

2.5.2. Öğrenmeyi Destekleme

Çocukluk döneminin ilk anlarından itibaren eğitim dünyasıyla iç içe olan çocuklar, zamanlarının büyük çoğunluğunu okulda geçirmektedir. Akademik açıdan zorluk yaşayan çocuklar, bu süreçte kimi zaman sıkılmaktadır. Oyun ve mizah, çocuğun doğasında var olduğundan çocuklar, her iki kavramla etkileşim halindedir. Bu sebeple eğitim alanını mizahla buluşturmak ve bu alanda mizahtan faydalanmak gerekmektedir. Çünkü mizah, okurunun güdülenmesini ve odaklanmasını sağlayarak neden-sonuç ilişkisi kurma, karşılaştırma, çıkarım yapma, değerlendirme vb. bilişsel becerilerini geliştirir ve öğrenmelerinin kalıcılığını sağlar (Savaş, 2014).

Çocuk edebiyatında önemli bir anlatım aracı olarak kullanılan mizah, çocuğu gülümsetirken düşündürür. İletilerin kurgu içinde mizahi bir üslupla harmanlanarak sunulması, okurun algı düzeyini geliştirir. Öğreticilik işlevi sayesinde çocuklar, içinde bulunduğu toplumun değer yargılarını ve iç dünyalarını keşfeder. Ayrıca deyim ve atasözü gibi mizahi unsurların eserin kurgusunda harmanlanarak sunulması, okurun eğlenirken dolaylı olarak dil ve anlatım becerilerini geliştirmesine yardımcı olur. Derslerde mizahtan yararlanılması, öğrencilerin derslere odaklanmasına ve eğlenceli bir öğrenme ortamının oluşmasına katkıda bulunmaktadır.

2.5.3. Dil ve Anlatım Becerilerini Geliştirme

Mizahı oluşturan ana unsur, kelimelerdir. Ele alınan karakterler ve işlenen kurgu mizahi bir dille yansıtılır. Mizah yazarı, çocuğa görelilik ilkesi doğrultusunda hitap ettiği okur kitlesinin gelişim özelliklerini dikkate alarak dilin inceliklerinden yararlandığı ölçüde başarılı olur. Bu sebeple mizahi anlatıma sahip eserlerin başarısında dil, temel ölçüttür.

“Bir gülmecedeki espriyi anlayabilmek için dilbilimsel, sosyokültürel ve şiirsel yeti dizgelerinin bileşimine sahip olmak başka bir ön şarttır.” (Karahan, 1999, s. 190). Mizahi bir içeriğin anlaşılabilmesi için öncelikle oluşturulduğu dilin bilinmesi ve sahip olduğu sosyokültürel bilginin edinilmiş olması gerekir. Çocukta mizah duygusunun gelişimi için ise; çocuğun bilişsel yeterliğinin yanında dil becerilerinin içinde bulunduğu gelişim evresine uygun düzeyde olması gerekir. Aksi halde mizah, çocuk tarafından algılanmayacağından gülme eylemi gerçekleşmez.

Ses dizgesinde belirli sayıdaki sesler yan yana gelerek binlerce sözcük yaratabilir, ancak dildeki sonsuz olasılık ve olanaklar birtakım belli kurallara bağlanır. Dilin kuralları vardır ama yaratma gücünün yoktur. Yaratılan yeni oluşumlar eğer dil dizgesi içindeyse bireyler, onları yadırgamazlar (Öznlü, 1999). Dil dizgelerinin birbiriyle karıştırılmasıyla veya bozulmasıyla mizah oluşur. Dilde birey tarafından gerçekleşen dizge dışı kullanımlar yadsınarak alışılmamış bağdaştırmalara sebep olur. Bu alışılmamışlık hali dinleyicide/okuyucuda uyumsuzluğa ve buna bağlı olarak gülme eylemine sebep olur.

Mizahın oluşumunu sağlayan kelimelerde olağan dışılık söz konusudur. Alışılmamış bağdaştırmalar aracılığıyla oluşturulan birbirinden bağımsız iki kelime, bir araya gelerek mizah oluşturabilir. Örneğin; çorap ve kek birbirinden bağımsızdır. “Havuçlu kek” ifadesi mizahtan bağımsız olmasına rağmen “çoraplı kek” ifadesi çocuk için sorgulayıcı bir niteliğe sahiptir. Mizahi sürecin bilişsel aşamasında okur “çoraplı kek mi, böyle bir kek mi olur? İyy” benzeri tepkiler gösterebilir, sonrasında ise bu durum mizahın davranışsal boyutunda gülme eylemine neden olur. Ayrıca deyim, atasözü gibi mizahi unsurların eserlerin kurgularında harmanlanarak sunulması, okurun eğlenirken dolaylı olarak dil ve anlatım becerilerini geliştirmesine yardımcı olur.

2.5.4. Toplumsal Değerleri Aktarma

İnsanlar, sosyal varlıklardır ve bir arada bulunma zorunluluklarından dolayı birbirleriyle iletişim kurmaları gerekmektedir. Sağlıklı iletişim kurma yollarından biri de mizahtır. Mizah, bireyin düşüncelerinin muhatabına iletilmesini sağlarken diğer yandan duygu alışverişini de kolaylaştırır (Yörükoğlu, 1969). Bu yönüyle iletişim aracı olarak kullanıldığında insanların bağ kurmalarına ve kaynaşmalarına yardımcı olur. “Eğer yalnızsanız komiği duyamazsınız.” diyen Bergson (1989), mizahın toplumsal yönüne vurgu yapmaktadır (Bergson, 2021).

Mizahı başlatan çocukların akranlarına göre sosyal aktivitelere daha fazla katıldıkları ve arkadaşları tarafından daha sosyal olarak tanındığı gözlenmektedir. Mizahı nasıl kullanacağını bilen çocukların sosyal etkileşimde akranlarına göre daha başarılı oldukları ve yaşamlarının tüm gelişim basamaklarında çevreleriyle iletişimlerinden dolayı daha popüler olduğu ve daha fazla arkadaşlarının olduğu görülmektedir (McGhee, 2002, akt. Seven, 2012, s. 2). Mizah duygusuna sahip kişilerin çoğunlukla çevresi tarafından sevildiği ve yalnız kalmadığı gözlenmektedir. Mizah, bir anlamda insanları asosyalitekten uzaklaştırarak sosyal becerilerine katkı sağlar. Böylece toplum fertlerine aidiyet duygusu ve “biz” olma bilinci kazandırır.

Mizah, kültürel bir hazinedir, oluşturulduğu toplumun özellikleri doğrultusunda şekillenerek özgün bir nitelik kazanmaktadır. Bu sebeple kültürel farklılıklarından dolayı bir toplumun üyeleri tarafından mizah olarak algılanan bir olay veya durum, başka bir toplumun üyeleri için mizahi anlam içermeyebilir. Mizahi üslubu temel alan eserler, kültürel özelliklerin aktarılmasında bir araç vazifesi görmektedir. Toplumun değer yargılarını eğlendirici bir üslupla aktararak çocukta aidiyet duygusunun oluşumunu sağlar. Mizahın bir türü olan fıkralar, milletlerin kültürel özelliklerini, davranışlarını ve yapılarını yansıtır (Özünü, 1999, s. 99). Fıkraların mantığının anlaşılabilmesi için ortaya çıktığı toplumun kültürel özelliklerine, değer yargılarına, gelenek ve göreneklerine, kendine has özelliklerine dair fikir sahibi olunması gerekir.

2.5.5. Eleştirel Düşünmeyi Sağlama

Günümüzde teknolojinin gelişmesi, bilginin ulaşılabilirliğini kolaylaştırır da bilgi kirliliği tehlikesini beraberinde getirmiştir. Bireye düşen temel sorumluluk, var olan bilgileri sorgulama yoluyla akıl süzgecinden geçirerek doğruyu yanlıştan ayırabilmektir. Bu amaçla gerçekleştirilen eleştirel düşünme eylemi, çocuğun sorgulamasına ve doğru bilgiler edinerek yerinde kararlar almasına dayanmaktadır. Bu amaçla öğretim programının ulaşılması istenen temel hedeflerinden biridir.

Çocuk edebiyatında mizahın temel dinamiğinin eleştirel düşünce olduğu düşünülmektedir (Eker, 2009). Bu nedenle mizahi çocuk edebiyatı eserlerinin yapısını çoğu zaman yetişkinlerin düşüncelerine ve davranışlarına karşı çocuk göreliliğini ve gerçekliğini yansıtan eleştirileri oluşturmaktadır. Kendisini anlamadığını düşünen çocuk anlatıcılar, yetişkinlerin tutarsız davranışlarını ve söylemlerini mizahi bir üslupla dile getirerek benzer şikâyeti olan çocuk okura ses olmakta ve onu güldürmektedir. Bu

durum okurun anlaşıldığını hissederek kitapla ve kitaptaki karakterle bağ kurmasını sağlamaktadır.

Kendini eleştirmeyi henüz bilmeyen çocuklar, mizah sayesinde eleştirel düşünmenin diğer boyutu olan özeleştirisi ile tanışır, denebilir. Çocuk birey, kendisini tarafsız bir şekilde eleştirerek geliştirebilmektedir. Eleştirinin mizahi yolla pozitif bir şekilde dile getirilmesi, eleştiriyi çocuk için katlanılabilir hale getirmektedir. Öfke ve saldırganlık, muhatabına zarar vererek onu yıkmaya yönelik gerçekleştiğinden toplum tarafından hoş karşılanmamaktadır. Birey, mizahın eleştirme işlevi aracılığıyla öfkesini kabul edilebilir hale getirerek yatıştırabilmekte ve uzaklaşabilmektedir. Bu yönüyle eleştiri, çocuğun başkalarına karşı da hoşgörülü olmasında bir araç vazifesi görmektedir.

Bunun yanı sıra eleştirel düşünmenin çocuklara aşılmasında popüler kültürel mizahın yeri önemlidir. Türk kültürünün önemli hazinelerinden Nasreddin Hoca fıkraları, Hacivat-Karagöz oyunları aracılığıyla güldürürken düşündürme ve eleştirme işlevleri gerçekleştirilmiştir.

Tarihte mizah, siyasi otoriteye karşı eleştirel tavrından dolayı zaman zaman yasaklanmış, hatta mizah içerikli bazı dergilerin yayın hayatı sonlandırılmıştır. Türk mizah geçmişinde eğlendirirken düşündürme işlevi, yazılı edebiyattan önce de işlevini sürdürmüştür. Bu yönüyle tarihi süreçte egemen güce başkaldırı aracı olarak kullanılmıştır. Günümüzdeki çocuk kitaplarında mizah yoluyla devleti otorite olarak tanıma, otoriteyle iş birliği yapma ve gerektiğinde eleştirebilme konusunda çocukların farkındalıkları arttırılmaya çalışılmaktadır.

Mizahın ana konusu, insandır. Bu yönüyle mizah ve eleştiri, birbirinden beslenen ve etkileşim halinde olan kaynaklardandır. Eğlendirme, güldürme, hoşça vakit geçirme gibi işlevlere sahip olan mizah, aynı zamanda eleştirel bakış açısı ve yeteneği olarak da görüldüğünden mizahın eleştirel düşünceyi; eleştirel düşüncenin de mizahı beslediği belirtilmiştir (Özdemir, 2010, s. 30). İnsanların birbiriyle iletişimde şaka yoluyla yaptığı ince nükteler takılmalar yoluyla başkalarının kusurlarıyla dalga geçmek, bilerek saflık yapmak, okurları şaşırtmak, rakip görülen kişiler üzerinde hâkimiyet kurarak küçümseyici bir tavır takınmasıyla mizah ortaya çıkmaktadır. Bunun yanı sıra yalnızca topluma veya bireylere yönelik gerçekleştirilmemektedir.

2.5.6. Problem Çözme

Çocuklar, günlük hayatlarında zaman zaman çevresindekilerle çatışmalara dayalı problemler yaşamaktadır. Bu problemler çocuğun hayatında önemli bir yere sahiptir. Çünkü karşılaştığı problemin üstesinden gelen çocuk, hayatına kaldığı yerden ve kendisini geliştirerek devam edebilmektedir. Bu yönüyle çocukların problemlerle başa çıkma yollarından belki de en iyisi mizahdır. Çünkü mizah, doğrudan yaşanan problemi çözme dahi çocuklara var olan sorunlarla baş etme becerisi kazandırır (İnce Samur ve Arıkan, 2018). Mizah, ayrıca çatışma durumlarının yumuşatılmasında ve iletişimin sürdürülebilmesinde etkili bir araç olarak kullanılmaktadır.

Bu noktada mizahi üslubun kullanıldığı kitaplar devreye girmektedir. Çünkü bu kitaplarda çocukların gelişimine yardımcı olmak amacıyla çocukların karşılaşılabileceği olası sorunlara sıklıkla yer verilmektedir. Zira yazınsal bir metinde yer alan çatışmalardan kaynaklı problemler, metni başlatan, okuma etkinliğini sürükleyen ve okurun ilgi ve merak duygusunu harekete geçiren bir unsur niteliğindedir (Sever, 2015).

Mizah, çocuk kitaplarında bir problem çözme yöntemi olarak sıkça kullanılmaktadır. Çocuk kitabı yazarı, iletilerini okuruna ulaştırmak için çoğunlukla problemlerden yararlanır. Ele alınan problemler aracılığıyla yalnız olmadığını fark eden çocuk okur, problemleriyle yüzleşmeye ve çözmeye yönelik bilinç kazanır. Ayrıca bu eserler aracılığıyla çocuklara zorluklardan yılmaması ve çalışarak başarması gerektiği öğretilerek geleceğe hazırlanmaları amaçlanır (Yardımcı ve Tuncer, 2002).

Bu çalışma mizahın problem çözme işlevini ele alması yönüyle önem teşkil etmektedir. Mizah, çocuk okurunun esnek düşünebilme yeteneklerini besleyerek onların problemlere çözüm üretmelerini destekler ve yaratıcı yönlerini açığa çıkarır. Ancak uygun zamanda veya koşullarda gerçekleşmediği takdirde çatışmaları derinleştirebileceğinden içinden çıkılmaz bir hale de getirebilir. Bu noktada çocuk edebiyatı yazarlarının okurlarına doğru iletileri verebilmesi için dikkatli olması ve hassas davranması gerekmektedir.

2.5.7. Yaratıcı Düşünmeyi Teşvik Etme

Yaratıcı düşünme⁶; olay veya durumlara farklı pencerelerden, değişik bakış açılarıyla bakabilme yeteneğidir. Yaratıcılıkta esnek düşünme, kendine özgülük ve sıradanlıktan uzak olma durumu söz konusudur.

Mizah, yaratıcılığın gülme ile sonuçlanan tek sahasıdır (Koestler, 1997). Bu yönüyle çocuğun hayatında önemli bir konuma sahip olan mizah, çocukların yaratıcılığını destekleyen temel unsurlardandır. Esnek düşüncelerini sağlayarak hayal gücünü geliştirir ve onlara yaratıcılıklarını sergileyebilmeleri için özgür bir ortam sunar.

Çocuklar, yaşamlarının ilk dönemlerinden itibaren kitaplarla içli dışlıdır. Okumayı henüz bilmeyen çocuklar, resimli hikâye kitaplarıyla görsel okumalar yapmakta, bu durum hayal güçlerini geliştirmelerine yardımcı olmaktadır. Çocukların hayal dünyasında oluşturdukları imgeler, hayali arkadaşlar, hayata bakış açılarını şekillendirdiğinden çocuk edebiyat ürünleriyle buluşturulması gerekmektedir (Nas, 2004). Bu nedenle çocuk kitaplarının çocukların hayal gücünü, eleştirel becerilerini destekleyici bir içeriğe sahip olması gerekmektedir. Bunların yanı sıra eserlerdeki mizahi etkinlikler aracılığıyla okurun aktif hale getirilmesi ve yaratıcılıklarının geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

2.5.8. İyileştiricilik ve Duygusal Dengeleme

Hipokrat, mizahın iyileştirici gücüne ilk atıfta bulunan kişidir (Yardımcı, 2010). Mizah yoluyla olumsuz veya üzücü durumların komik yönlerine odaklanması, bireyin psikolojik açıdan rahatlamasını sağlamaktadır. Bu yönüyle mizah, iyileştiricilik ve duygusal dengeleme işleviyle çoğu zaman tedavileri destekleyici bir unsur olarak kullanılmaktadır. Mizahın oluşturduğu kahkahanın çocukların bağışıklık sistemini, kardiyovasküler sağlığını güçlendirdiği, stres hormonunun seviyesini düşürdüğü, acı hissini azalttığı ve kasların gevşemesini sağladığı belirtilmektedir (McGhee, 2002, akt. Seven, 2012, s. 2).

⁶ Güncel öğretim programının temel hedefi, “Atatürk ilkelerine, inkılâplarına ve milliyetçiliğine bağlı, iyi yurttaş ve insan, milli kültür değerlerini benimsemiş ve kültürel kimlik sahibi, meslek sahibi, yapıcı, yaratıcı ve verimli insan karakterini yetiştirmek” olarak belirtilmiştir. Bu sebeple öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerini destekleyen etkinliklerin düzenlenmesi ve öğrencilere hayal güçlerini ve özgüvenlerini besleyecek hoşgörölü, yargılayıcı tavırdan uzak bir eğitim ortamının sunulması gerekmektedir.

Alan yazında yapılan pek çok çalışma, mizahın stresle başa çıkmada etkili bir strateji olduğunu ve stresin yol açtığı olumsuz etkileri azaltmada önemli bir işleve sahip olduğunu ortaya koymaktadır (Kuiper ve Martin, 1998; Newman ve Stone, 1996; Lefcourt ve Martin, 1986; akt. Oral, 2004, s. 21). Yerlikaya'nın (2009) lise öğrencileriyle yaptığı araştırmada, sağlıklı ve uyumlu mizah tarzlarına sahip bireylerin stresle daha etkili bir şekilde başa çıkabildiği ve stresin olumsuz etkilerinden daha az etkilendiği sonucuna ulaşılmıştır.

Berk (2001), mizahın ruh sağlığı üzerindeki olumlu etkilerine odaklandığı çalışmasında, mizahın iyileştirici yönüne dikkat çekerek şu faydalarını sıralamaktadır:

1. Kaygıyı azaltır,
2. Gerginliği hafifletir,
3. Stresin etkilerini azaltır,
4. Depresyon riskini düşürür,
5. Yalnızlık duygusunu hafifletir,
6. Özsaygıyı artırır,
7. Umut ve motivasyonu destekler,
8. Kontrol ve güç hissi kazandırır (Berk, 2001, s. 323-339).

Bireyler, gün içerisinde yaşadıkları olumsuz olay veya durumlara farklı bakış açıları geliştirerek kimi zaman olumsuz yönde tepkiler verebilmektedir. Bu durum bireyin hayatını olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Mizah, bireyin gündelik kaygılarından uzaklaşmasını sağlayan araçlardandır. Hayatın zorluklarına göğüs germeye çalışan insanlar, mizah aracılığıyla olayların gülünç yanlarını görerek içinde buldukları olumsuz atmosferden bir süreliğine de olsa uzaklaşmaktadır ve yaşadıkları zorlukların üstesinden gelebilmek için güç bulabilmektedir. Mizahı temel alan çocuk edebiyatı eserleri, içeriğindeki mizahi unsurlar aracılığıyla çocuk okurunun okuma eylemi sürecinde gülmesini sağlayarak olumsuz duygularından uzaklaşmasına ve baş edebilmesine yönelik işlevlere sahiptir.

2.6. ÇOCUĞUN GELİŞİMİNDE MİZAHIN ROLÜ

Kitaplar, okul öncesi dönemden başlayarak çocukları renk, çizgi ve sözcüklerin estetik dili ile tanıştıran, onlara ana dilinin güzelliğini duyumsatan ilk araçlardır (Sever, 2002, s. 20). Çocuklar, ana dil becerilerini ilkin yetişkinlere öykünerek edinmektedir. Çocuğun ileriki yaşlarda okuma alışkanlığını edinmesi okul öncesi dönemden itibaren başlar.

Öznesi çocuk olan ve çocuğa hitap eden eserlerde kullanılan üslubun çocuğun dil ve anlam evrenine uygun olması, çocuğa okuma sevgisi kazandırır. Çocuk gerçekliğinden hareketle ve çocuğa görelilik ilkesince oluşturulan edebiyatın temel amacı, çocuğun okuma eylemine karşı ilgisini arttırmaktır. Kurgu vasıtasıyla da çocuk gerçekliğine, çocuğun düşsel beklentilerine hitap edilmesi, kitapla bağ kurmasını sağlamaktadır. Bu sebeple çocuksuluktan uzak, ancak çocuğun anlam dünyasına uygun bir üslup kullanılmalıdır. Eğlendirici ve eğitici özelliğinden dolayı çocuklarla özdeşleştirilen ve çocuk edebiyatında sıkça kullanılan mizah, çocuğu okuma eylemine yönlendiren etkenlerin başında gelmektedir. Bu anlatım tarzında çocuk okurlara doğrudan bir bilgi veya öğüt verilmez. İletilerin mizahi söylem aracılığıyla verilmesi, çocuk okurların eğlenirken düşünmesini, okuduklarından zevk almasını sağlamaktadır.

Çocuklar, “ceee!” oyunu aracılığıyla hayatının ilk anlarından itibaren mizahla tanışmaktadır. Ancak ilerleyen dönemlerde edindiği sözcüklerle birlikte mizaha yönelik algıları da zamanla gelişip çok yönlü bir boyuta ulaşmaktadır. Çocuklar, zihinsel gelişimlerine bağlı olarak dağarcığındaki kelime sayısı arttıkça ve soyut kavramları, mecazları kavradıkça; mizahı algılama ve mizah üretme becerileri de ilerleme kaydetmektedir. Çok boyutlu bir yapıya sahip olan mizah, eğlence aracı olmanın ötesinde çocuk gelişimi üzerinde olumlu etkileriyle ön plana çıkan araçlardandır.

Mizahın anadil öğretimi açısından en önemli katkılarından biri; öğrencilerin dil becerilerinin geliştirmesidir. Mizahla karşılaşan çocukların dil gelişiminin mizahla tanışmamış olanlara oranla daha gelişmiş olduğu düşünülmektedir (Ünveren, 2020). Ayrıca mizah aracılığıyla esnek düşünebilme becerisinin kazandırıldığı çocuklar, olaylara, durumlara farklı bakış açıları geliştirebilmektedir. Mizah, çocukların içinde bulunduğu toplumun değerlerini benimsemelerinde, eğitim ortamlarının eğlenceli hale gelmesinde, hayatı ve kendilerini keşfetme süreçlerinde de yardımcı bir kaynaktır. Mizah, olumsuz durumlarla başa çıkabilme, iletişim kurabilme, özgüven sağlama,

toplumsal değerleri aktarma, çatışma çözüme, olay ve durumlara hoşgörölü yaklaşabilme gibi işlevleri nedeniyle çocuk edebiyatında sıkça başvurulan bir anlatım aracı olarak kullanılmaktadır. Ayrıca çocuğun yaşamdaki olayları ve durumları karşısındaki etkileşimini kolaylaştırmaktadır (Seven, 2012).

Üretilen her mizah, bünyesinde bir amaç bulundurur ve bu amaca göre şekillenir. Bu noktada mizahın ne işe yaradığı, hangi işleviyle kullanıldığı devreye girmektedir. Mizah konusunun kapsamının daha iyi kavranabilmesi için mizahın hangi amaçla, hangi ortamda ve kim tarafından gerçekleştirildiğinin mizaha dair ortaya konulan görüşler çerçevesinde değerlendirilmesi gerekmektedir.

Bireylerin gülme durumları bilişsel, toplumsal ve o anki duygusal durumuna göre değişiklik göstermektedir. Nitekim içinde bulunulan mizahi gelişim evresine bağlı olarak bir yetişkinin güldüğü durum, çocuk için komik bir öge barındırmayabilir. Mizahi bir uyarının fark edilip anlamlandırılması bilişsel bir çabayı gerektirir. Söz konusu bilişsel süreç uyarılma, sorun çözüme ve sonuçlandırma aşamalarından oluşmaktadır. Bireyin karşılaştığı uyarılarla var olan şemalarının⁷ uyuşmaması uyarılmasına sebep olur. Uyarılma sonrası zihinsel karmaşaya yaşayan birey, yeni şemalar oluşturarak bu karmaşayı çözümlene çabası içerisine girer. Uyuşmazlıktan kaynaklı soruna çözüm üretirken mizahi uyarının nispeti ölçüsünde gülme eylemi gerçekleştirir (Hamzadayı ve Çetinkaya, 2013, s. 492). Bu sebeple mizahın anlaşılması için mizahın alt yapısını oluşturan zihinsel şemaların okurda var olması gerekmektedir. Buna bağlı olarak hitap edilen çocuk bireyin mizahi gelişim evresinin göz önünde bulundurulması zorunludur. Bu durum Mcghee'nin mizahi gelişim sürecinin bilişsel alt yapısını meydana getiren kuramına dayanak oluşturmaktadır.

2.7. PAUL MCGHEE'NİN MİZAHİ GELİŞİM KURAMI

Çocukla ilgili edebi eserlerdeki mizahın algılanması, anlaşılması, dolayısıyla çocuğun kitaptan zevk alabilmesi için mizahi unsurların çocuğun mizahi gelişim kapasitesine uygun olması gerekmektedir. Nitekim farklı yaş gruplarındaki çocuklar tarafından aynı mizahi unsurlara farklı tepkiler verilebilmektedir. Bu konuda çocuğun mizah gelişimini

⁷ Şema kavramı ilk defa Piaget tarafından kullanılmıştır. Şema, bireyin çevresindeki dünyayı anlamak ve anlamlandırmak için geliştirdiği bir bilişsel yapı, yeni edinilen bilgilerin yerleşeceği bir çerçevedir. <https://www.psikolojiagi.com/piagetin-bilissel-gelisim-kurami-gelisim-donemleri-ve-temel-kavramlar/> (12.10.2024 ziyaret edildi.)

McGhee beş evreye ayırmıştır (McGhee, 1974, akt. Koçer vd., 2012, s. 84). Bu evreler şunlardır:

1. Evre: Bağlanılan Figüre Gülme (6 Ay-12/15 Ay)

McGhee'ye göre çocuklar, bağlandıkları figüre gülmektedir. Anne babalar, bebeklerin temel ihtiyaçlarını giderdiğinden ilk mizah tepkileri de ebeveynleriyle olan deneyimleri sonucunda ortaya çıkmaktadır. 6-7 ay bir bebeğin, annesinin süt gelmeyen biberonu ağzına alarak onu kontrol etmesine veya babasının penguen gibi yürütmesine gülmesi örnek verilebilir.

2. Evre: Nesnelere Karşı Tutarsız Davranışlar (12/15 Ay-3, 4, 5 Yaş)

Çocuklar, bu dönemde bir nesneyi, başka bir nesnenin yerine kullanmaya başlarlar. Örneğin, bir bebeğin tarağı eline alarak mikrofonmuş gibi sesler çıkarması bu evrede görülebilmektedir.

3. Evre: Nesnelere, Olayların, İnsanların Tutarsız Olarak Adlandırılması (2-3-4 Yaş)

Çocuklar, üçüncü evrede dil gelişimlerinin hızlanmasıyla birlikte, nesnelere, olaylara ve insanlara farklı isimler vermekten keyif alırlar. Bu süreçte, kelimeleri bilinçli olarak değiştirerek komik durumlar yaratırlar. Özellikle tanıdıkları nesnelere alışılmadık isimler vererek mizahi bir etki oluştururlar. Örneğin, bir kediye "kaplan", bir ayakkabıya "çorap" diyerek kendi esprilerini üretir ve bu duruma gülerler (Bacanlı, 1997; Kustermann, 2003; Gander ve Gardiner, 2007; McGhee, 2011; akt. Koçer vd., 2012).

4. Evre: Kavramsal Tutarsızlık (3-5 Yaş)

McGhee, kavramsal tutarsızlık evresini izleyen iki farklı alt başlıkta ele almıştır:

4a) Kelimelerin Sesleri ile Oynama

Çocuklar, bu evrede kelimelerin anlamından ziyade sesleriyle oynamaktan hoşlanmaktadır. Örneğin; daddy, paddy, faddy ya da silly, dilly, willy, squilly (Buna uygun Türkçe örnek saç, kaç, taç olabilir) gibi benzer seslerden oluşan kelimelerin üretilerek gülünmesi örnek gösterilebilir.

4b) Anlamsız ve Gerçek Kelimelerin Kombinasyonu

Çocuklar bu evrede, yanlış olduğunu bildiği halde kelimeleri saçma şekillerde bir araya getirmekten keyif almaktadır. Örneğin; “I want more potato/dirt/guitar juice, chair soup, apple shoes, butter hats (Buna uygun Türkçe örnek çoraplı kek, kitap suyu olabilir)” demeleri örnek gösterilebilir. Alışılmamış bağdaştırmalar bu evrede görülmektedir.

5. Evre: Çoklu Anlamlar ve Yetişkin Türü Mizahın Başlaması (Espriler ve Bilmeceler) (6/7 Yaş ve Sonrası)

Bu evrede çocuklar, kelimelerin çift anlamlı olduklarını bilmektedir. Bilişsel yeteneklerinin artmasıyla beraber birkaç anlama gelen kavramların bulunduğu ince esprilerden hoşlanmaya başlamakta ve tekerlemeleri de komik bulmaktadır.

Gardiner ve Gander (2015), bu evreyi “orta çocukluk dönemi” olarak tanımlamaktadır. Ona göre mizahi duygunun oluşumu, bu dönemde başlamaktadır. Buna bağlı olarak çocukların mizah yeteneklerinde de birtakım değişimler gözlenmektedir (Gardiner ve Gander, 2015, s. 343).

Paul E. (1974), Mizah Gelişim Kuramı'nı, Piaget'nin Bilişsel Gelişim Kuramı'na dayandırarak açıklamış ve McGhee'ye (1974) göre, mizahi tepkinin oluşabilmesi için çocuğun işlem öncesi evreye girmesi gerekmektedir. Bunun nedeni, mizahi tepkinin ortaya çıkması için tutarsızlık ya da uyumsuzluğun bilişsel olarak algılanmasının bir ön koşul olmasıdır (Glass, 2003; akt. Koçer vd., 2012, s. 83).

Mizahın, çocuğun bilişsel gelişimiyle paralel bir seyir izlediğini savunan Sautham (2005), Piaget'nin bilişsel gelişim evreleri ile McGhee'nin mizah gelişim evreleri arasındaki ilişkiyi incelemiş ve bu doğrultuda bir karşılaştırma çizelgesi oluşturmuştur (akt. Pala ve Gönen, 2018, s. 1785-1786).

Çizelge 2.2. Bilişsel Gelişim ve Mizah Gelişimi Arasındaki İlişki.

Yaş Aralığı	Piagetn'in Bilişsel Gelişim Evreleri	McGhee'nin Mizah Gelişim Evreleri
18-24 ay	<p>Duyusal Motor Dönemi Çocuk bilişsel gelişiminin bu evresinde resim, kelime ve mimik gibi birtakım sembolleri kullanarak “mış gibi” yapar</p>	<p>1. Evre: Nesnelere Karşı Tutarsız Davranışlar (18-20 ay) Çocuklar bu dönemde bir nesneyi ellerine alır, tutar ve kullanırlar. Bu yaştaki çocuklar görsel sürpriz durumlara gülerler. (Örneğin, “ce ee yapmak” gibi) 2. Evre: Nesnelerin ve Olayların Tutarsız Olarak Adlandırılması (20-24 ay) Çocuk gelişen dil becerilerini kendisini ve etrafındakileri eğlendirmek için kullanmaya başlar. Saçma kelime ve aptalca kafiyeler oluşturma gibi uyumsuzluk oluşturan kelime cümle yapılarını kullanmaya başlar.</p>
2-7 yaş	<p>İşlem Öncesi Dönem Bilişsel gelişimin bu evresinde bulunan çocuğun sembolleri kullanma ve “mış gibi yapma” becerileri gelişir. Kimlikleri, neden sonuç ilişkilerini ve sayıları öğrenir, sınıflandırma ve kategorileştirme becerileri artar.</p>	<p>3. Evre: Kavramsal Tutarsızlık Çocuk bu evrede artık kendisi ve başkalarını da eğlendirmek için amaçlı bir şekilde nesne ve kelimeleri bilinenden farklı şekilde kullanmaya başlar. Eskiden zorluk çekip, artık beceri kazandığı kimi beceriler hakkında şaka yapmaktan hoşlanır. Örneğin, vücut koordinasyonunu ya da tuvalet kazaları gibi konularda şaka yapmaktan hoşlanır.</p>
7-11 yaş	<p>Somut İşlemler Dönemi Bilişsel gelişiminin bu döneminde çocukta mantıklı olarak düşünme ve somut problemleri çözebilmek için gerekli zihinsel işlemlerde artış olur. Bununla birlikte çocuk artık, bir duruma ait birden fazla değişkeni görüp fark edebilir.</p>	<p>4. Evre: Çoklu Anlamlar ve Yetişkin Türü Mizah Çocuk bu evrede kelimelerin birden fazla anlamı olduğunu anlar. Prososyal şakalardan, antisosyal şaka ve aşağılama türünde şakalar yapmaya başlar.</p>

Yukarıdaki çizelgede görüldüğü üzere çocuğun mizah gelişimi, bilişsel gelişimine paralel olarak ilerleme kaydetmektedir. Bu sebeple yazarın yarattığı mizahın anlaşılması için hitap ettiği okuyucu grubunun mizah gelişimine uygun dönemde olması gerekmektedir.

2.8. GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE TÜRK EDEBİYATINDA MİZAH

Mizahın Türk toplumunda uzun bir geçmişi vardır. Mizah tarihini dönemlere ayırmada farklı yaklaşımlar mevcuttur (Özcan, 2002, s. 21)

İlk Türk çocuk edebi ürünlerinin halk edebiyatına ait masalların, tekerlemelerin, manilerin, bilmecelelerin oluşturduğunu söylemek mümkündür. Halk edebiyatında sıkça kullanılan âşık atışmaları, iğnelemeler, taşlamalar, sataşmalar, yergiler vb. mizahi anlatımın örnekleridir. Hacivat ve Karagöz, Meddah, Ortaoyunu, Nasreddin Hoca, İncili Çavuş, Keloğlan gibi halk edebiyatı ürünleri Türk mizahının gelişimine katkıda bulunmuş ve toplumsal değerlerin aktarılmasında mizaha dayanan dilsel bir araç vazifesi görmüştür. Ülkemizde var olan mizahın geçmişine bakıldığında ilk eserlerin sözlü olduğu dikkat çekmektedir. Nasreddin Hoca fıkraları bir yandan güldürürken diğer yandan da öğreticilik işlevi doğrultusunda ‘dürüstlük, hoşgörü’ gibi değerlerin aktarımında kullanılmıştır.

Eski Türk Masalları’ndan Tepegöz’de Tepegöz’ün köprüsünden geçenlerden birer akçe geçmeyenlerden ikişer akçe alması mizahın eserlerde kullanımına örnek gösterilebilir. Bunun yanı sıra masalların başlangıcında söylenen “Bir varmış bir yokmuş. Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde, ben babamın beşiğine tıngır mıngır salları iken...” masal başı tekerlemesinde gülmece unsuru bulunduğundan önem taşımaktadır (Özünü, 1999, s. 59).

Nesin’e göre mizahın farklı dönemlere ayrılmasında sosyal, siyasal ve ekonomik nedenler rol oynamıştır. Nesin, Türk mizahını “Eski Türk Mizahı Dönemi, Nasrettin Hoca Dönemi, İki Koldan Yürüyen Divan Edebiyatı ve Halk Edebiyatında Mizah, Diyojen ve süreği olan mizah gazeteleri Dönemi, İkinci Meşrutiyet Mizahı Fıyası Dönemi, Son Dönem” olarak ayırmıştır (Yardımcı, 2010, s. 6). Öngören ise; Türk mizahını Antik Anadolu Mizahı, Selçuki Mizahı, Osmanlı Mizahı, Cumhuriyet Öncesi Anadolu Mizahı olarak bölümlendirmiştir (Öngören, 1998).

21. Yüzyıl’a gelindiğinde Sedat Sever, Necdet Neydim, Selahattin Dilidüzgün, İbrahim Kıbrıs gibi alan uzmanlar tarafından çocuk edebiyatı, bilimsel çalışmalara konu olmuştur ve sistematik bir şekilde ele alınmıştır. Bu dönemde teknolojinin günlük hayat içerisinde aktif olarak kullanıldığı görülmesiyle birlikte çocukların ihtiyaçları da değişim göstermiştir. Ayla Çınaroğlu, Feridun Oral, Aytül Akal, Behiç-Sevim Ak,

Muzaffer İzgü, Fatih Erdoğan gibi isimler, gelişim özelliklerini göz önünde bulundurarak çocukların ihtiyaçlarını karşılayacak eserler kaleme almıştır.

2.9. ÇAĞDAŞ ÇOCUK EDEBİYATI YAZARI ŞERMIN YAŞAR

Çağdaş çocuk edebiyatı, çocuk gerçeğine uygun, çocuğu küçümsemeyen, çocukça anlayıştan uzak bir yaklaşıma sahiptir. Günümüz çocuk yazarlarından birçok isim, günlük hayatın içinde yer alan olayları çocukların bakış açısıyla, onların anlayacağı bir dille kaleme almaktadır.

Çağdaş dönemin çocuk edebiyatı yazarlarından biri de öğretmenlik geçmişi olan ve anne olan Şermin Yaşar, çocuklara dair gözlemlerini eserlerinde başarıyla yansıtmıştır. Kurgudaki karakter betimlemelerinde ve benzetmelerinde mizahı ön planda tutan bir üsluba sahiptir. İzleyen bölümde çalışmanın konusu olan yazarın hayatına ve eserlerine dair bilgiler sunulacaktır.

2.9.1. Şermin Yaşar'ın Hayatı ve Eserleri

Şermin Yaşar, 1982 yılında Almanya'nın başkenti Berlin'de dünyaya gelmiştir. Aslen Bilecikli olan yazar göçmen bir ailenin kızı olmaktadır. Çocukluk yıllarında ailesi ile Türkiye'ye dönen yazar memleketi Bilecik'in Kınık ilçesine yerleşmiştir. Lisans eğitimini Isparta Süleyman Demirel Üniversitesinde Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde tamamlamıştır. Lisansüstü eğitimini Gazi Üniversitesi'nde 2007 yılında tamamlayan yazarın "Ayla Kutlu'nun Roman ve Hikâyelerinde Yapı İncelemesi" adlı yüksek lisans tezi mevcuttur.

Yaşar bir süreliğine reklam metin yazarlığı da yapmıştır. Bu deneyimlerinden sonra çocuk edebiyatı dalında eserler kaleme almıştır. Çocukların hayal dünyalarını geliştirmek, yetişkinlerin ise çocuk eğitiminde bilgilenmesi amacıyla yazılar kaleme alan yazar 2017'den önceki kitaplarında Şermin Çarkacı adını kullanmıştır. 2009-2017 yılları arasında Nejat Çarkacı ile evli olan yazarın bu evliliğinden Tuna ve Mete isimlerinde iki oğlu, Nâme isminde de bir kızı bulunmaktadır. Çocuklarının doğumu ile anneliği hayatının merkezine alan Şermin Yaşar bir yandan sosyal medyada annelik deneyimlerine dair aktif paylaşımlar yaparken diğer yandan da ilk kitabı "Başlarım Şimdi Anneliğe" adlı eserini kaleme almıştır. Bu kitap ilk kitabı olarak 2014 yılında raflardaki yerini almıştır.

Şermin Yaşar, kitap piyasasında çocuklar için oyun önerisinin az olduğunu fark ederek çocukların hayal dünyasının gelişmesini sağlayan, onlarla diyalog kurulabilen, el becerilerini geliştiren ve kişisel gelişimine katkıda bulunan aktiviteler yazmaya başlayarak çocuklara yönelik yazın hayatına adım atmıştır. Çocukların hem yaşlılarıyla hem de ebeveynleriyle oynayabileceği oyunları, sosyal medyada da ‘Oyuncu Anne’ adıyla paylaşmıştır. Daha sonra yazarlığa üretken bir şekilde devam eden yazar içten dili ve çocuklarına karşı duyduğu yoğun empati duygusu ile annelere ilham olması amacıyla “Oyuncu Anne” adlı kitabını aynı yıl (2015) yayımlamıştır. Bu kitabı ile yazarlık kariyerindeki en büyük yankıyı uyandıran yazar günümüzde hem çocuklar hem de yetişkinler için yazdığı pek çok eser popüler konumda bulunmaktadır. Eserleri yayım tarihine göre aşağıdaki gibi sıralanmıştır:

2.9.1.1. Şermin Yaşar’ın Yetişkinlere Yönelik Eserleri

- Oyuncu Anne (2015)
- Ev Yapımı-Sihirli Değnek: Denenmemiş Mutluluk Tarifleri (2016)
- Kötü Alışkanlıklara İyi Öneriler (2016)
- Tarihi Hoşça Kal Lokantası (2017)
- Oyun Takvimi (2017)
- Başlarım Şimdi Anneliğe (2014)
- Gelirken Ekmek Al (2019)
- Göçüp Gidenler Koleksiyoncusu (2019)
- Deli Tarla (2020)
- Kalk Yerine Yat (2021)

2.9.1.2. Şermin Yaşar’ın Çocuklara Yönelik Eserleri

- Dedemin Bakkalı (2016)
- Çok Hayal Kuran Çocuk (2016)
- Uyuyor Musun? / Tilki Masalları Serisi (2017)
- Dedemin Bakkalı-Çıracak (2018)
- Cingo: Ben İnsan Değil Miyim? (2018)

- Kuş Masalları (2018)
- Bizimki (2019)
- Abartma Tozu (2019)
- Oh Ne Âlâ Memleket (2020)
- Cesaret Sandığı / Tilki Masalları Serisi (2020)
- Garip Bir Kuyruk / Tilki Masalları Serisi (2020)
- Cebimdeki Mandalina Ağaçları (2020)
- Babaannem Geri Döndü (2021).

2.10. ALAN YAZINI ÇALIŞMALARI

2.10.1. Alan Yazınında Mizah ile İlgili Çalışmalar

“YÖK Tez Veri Tabanı”nda “mizah” adı altında 473 yüksek lisans ve 107 doktora tezi yer almaktadır (güncellenmiş giriş tarihi: 17.12.2024). Buradan yola çıkılarak “mizah” kavramının genel anlamda sıkça çalışıldığını, ancak “Çocuk Edebiyatında Mizah” olarak daraltıldığında alan yazına kazandırılan çalışmaların yeterli olmadığı görülmektedir. Çocuk edebiyatında mizaha yönelik araştırmalardan ulaşabildiklerimiz aşağıda sıralanmaktadır:

Eroğlu (2008) tezinde Muzaffer İzgü’nün çocuk kitaplarındaki mizahi unsurların çocuğun eğitimine sağladığı katkıları ele alınmıştır. Araştırmada örneklem olarak seçilen Muzaffer İzgü’nün 9 çocuk kitabındaki mizah unsurlarının çocukların gelişimleri ve eğitimleri üzerindeki etkileri incelenmiştir. Araştırma sonucunda İzgü’nün eserlerinde güldürürken eğitmeyi amaç edindiği görülmüştür. Ancak okura kazandırılmak istenen değerlerin didaktik bir tutum içerisinde değil; metnin kurgusu ile sezdirildiği saptanmıştır. Ayrıca eğitsel öğelerin mizahi bir şifre ile sayfaların ardına gizlendiği ve okurun düşünmeye yönelik çabasıyla ortaya çıkacağı düşünülmüştür.

Hamzadayı ve Çetinkaya (2013) çalışmasında mizahın bireyin bilişsel, duyuşsal ve toplumsal alanlardaki etki ve işlevleri Aytül Akal’ın eserleri temel alınarak incelenmiştir. Eserlerde belirlenen mizah öğelerinin çocuk okurların bilişsel, duyuşsal ve sosyal gelişimleri açısından taşıdığı önem üzerinde durulmuştur. Araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden belge incelemesi yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Bu

doğrultuda sözü edilen eserler incelenerek mizah içeren noktalar (diyolog ve anlatımlar) belirlenmiştir. Bilişsel, duyuşsal ve toplumsal alanları birbirinden kesin çizgilerle ayırmak olanaklı olmadığından mizah unsurları (diyolog ve anlatımlar) “bilişsel işlev”, “duyuşsal işlev” ve “toplumsal işlev” teması altında ayrı ayrı kodlanmayarak “mizah unsuru” olarak kodlanmıştır. Fakat bulgular ve yorumlamalar bölümünde elde edilen veriler “bilişsel işlev”, “duyuşsal işlev” ve “toplumsal işlevleri” kategorileri dikkate alınarak çözümlenmiş ve değerlendirilmiştir. Yapılan çözümlerinin sonucunda yazarın sözü edilen yapıtlarının çocuk okurların bilişsel, duyuşsal ve toplumsal gelişimleri açısından önem taşıdıkları görülmüştür. Bunun yanında eserlerde mizahın eğlence aracı olmasının yanı sıra toplumsal sorunların eleştirisinde de etkili bir araç olarak kullanıldığı tespit edilmiştir.

Akıncı (2015) “Resimli Çocuk Kitaplarında Yer Alan Mizahi Unsurların İncelenmesi” adlı tezinde Türkiye’de yayımlanan Türkçe ve Türkçeye çevrilmiş mizahi içeriğe sahip 54 resimli çocuk kitabındaki mizahi unsurların dağılımı belirlenmiştir. Araştırmada veri toplama aracı olarak, Johnson (2010) tarafından geliştirilip, araştırmacı tarafından Türkçeye uyarlanan “Resimli Çocuk Kitaplarında Yer Alan Mizahi Unsurları İnceleme Formu” kullanılmıştır. Akıncı’nın bu formundan, bu tez de dâhil olmak üzere diğer araştırmalarda bazı çalışmalarda (Pala ve Gönen, 2018; Dirican, Bekir ve Bayraktar, 2020) faydalanılmıştır. Mizahi unsurları bağlamında ele alınan eserlerin okul öncesi dönemdeki çocukların mizahi gelişimine uygunluğu açısından incelenmiştir. Araştırma sonucunda, incelenen resimli çocuk kitaplarında genel anlamda okul öncesi dönem çocuklarının mizah gelişimine uygun mizahi unsurlara yer verildiği görülmüştür.

Dereli (2017) “Rıfat Ilgaz’ın Çocuk Romanlarındaki Mizah Unsurlarının Çocuk Edebiyatı Açısından İncelenmesi” tezinde Rıfat Ilgaz’ın çocuklar için yazdığı 11 kitabındaki mizah öğelerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden belge incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Mizaha dair bilgiler sunulduktan sonra eserlerde mizah unsurlarına dair doğrudan aktarmalarla desteklenmiştir. Belirlenen mizah unsurları dâhil olduğu mizah kuramları bağlamında değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda Rıfat Ilgaz’ın çocuk kitaplarının birçok mizah öğesini içinde barındırdığı ve mizahın eserlerinin temelini oluşturmasına rağmen birden çok işlevinin olduğu belirlenmiştir.

İnce Samur ve Arıkan (2018) makalelerinde Behiç Ak’ın “Gülümseten Öyküler” serisinde yer alan ve rastlantısal seçme yöntemiyle seçilen 5 çocuk kitabında yer alan

çatışmalar, mizahi anlatım yönünden incelenmiştir. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden belge (doküman) inceleme yöntemi kullanılmıştır. İncelenen kitaplardaki çatışmalar ve bu çatışmaların türleri belirlenerek uzman görüşüne başvurularak çizeleştirilmiştir. Behiç Ak'ın yaşanan çatışma ve bu çatışmaları çözüme ulaştırma sürecinde mizahi anlatımlardan yararlandığı belirlenmiştir. Çatışmaların çözümünde mizahın çocuğun yaratıcı olma, farklı bakış açıları edinme, çıkarım yapma, eleştirel düşünme becerilerini geliştirdiği belirlenmiştir.

Pala ve Gönen (2018) “Resimli Çocuk Kitaplarında Yer Alan Mizahi Unsurların İncelenmesi” adlı makalelerinde Türkiye’de yayımlanan mizah içerikli Türkçe ve Türkçeye çevrilmiş 54 resimli çocuk kitabı incelenmiştir. Bu çalışma, yayımlanan kitapların okul öncesi dönem çocuklarının mizah gelişimlerine uygunluklarını tespit etmeyi amaçlamıştır. Mizahi unsurlar ve kullanım sıklıkları ile genel anlamda okul öncesi dönem çocuklarının mizah gelişimine uygun olan mizahi unsurlara yer verildiği görülmüştür. Çocuk edebiyatı ile ilgili çalışan akademisyen ve yazarların görsel, sözel ve durumsal mizahi unsurlara bolca yer verilen, çocukların mizahi gelişimini destekleyen resimli çocuk kitapları yazmaları önerilmiştir.

Aykaç (2018) makalesinde ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki mizahi unsurlarının tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda belirlenen ortaokul 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitapları taranmıştır. Ders kitaplarında tespit edilen mizahi unsurların dersin işleniş süreci ve öğrenciler üzerindeki etkileri ortaya konmaya çalışılmıştır. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden belge incelemesinden yararlanılmıştır.

Çalışma sonucunda Türkçe ders kitaplarında ve Türkçe Dersi Öğretim Programında mizaha yeteri kadar yer verilmediği tespit edilmiştir. Ders kitaplarında ve öğretim programında mizaha daha çok yer verilmesinin faydalı olacağı yönünde fikir beyan edilmiştir. Bu doğrultuda ders sürecinde kullanılan ders kitabı başta olmak üzere bütün araç gereçlerin yeniden gözden geçirilip düzenlenmesinin fayda sağlayacağı ve yapılacak düzenlemenin mizahi bir yapıya sahip olmayan öğretmenlerin de işini kolaylaştıracağı sonucuna ulaşılmıştır.

Kılıç (2019) Roald Dahl'ın “Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Mizah Unsurları” adlı tezi, dünya çocuk edebiyatı alanında önemli bir yere sahip yazarın kurgularında mizah unsurlarını nasıl kullandığını incelemek amacıyla 16 kitabı inceleme nesnesi olarak seçilmiştir. Bu eserlerdeki mizah unsurlarının edebi kurguda nasıl kullanıldığı

araştırılmıştır. Araştırmada mizah ile ilgili kavramsal açıklamalar yapılmış ve eserleri incelenen yazarın hayatına değinilmiştir. Araştırmanın örneklemini olarak seçilen Roald Dahl'ın çocuk edebiyatı eserlerindeki mizah unsurları doğrudan alıntılarla desteklenmiştir. Araştırma sonucunda Roald Dahl'ın eserlerinde mizah teorilerinden en çok üstünlük teorisinin; en az ise rahatlama gülme teorisinin kullanıldığı saptanmıştır.

Dirican, Bekir ve Bayraktar (2020) makalelerinde Türk yazarlara ait resimli hikâye kitaplarındaki dilsel mizahi unsurların okul öncesi çocuklarının mizah gelişimine uygunluğunun incelenmesi amaçlanmıştır. Bu çalışmanın hareket noktası; mizahın merak uyandırıcı doğası, çocuk gelişimine katkısı ve bu konudaki araştırmaların yetersizliği olmuştur. Nitel araştırma yöntemlerinden betimsel desende planlanan çalışmada belge analizi kullanılmıştır. 2008-2018 yılları arasında yayınlanan mizah içerikli 67 adet Türkçe resimli çocuk kitabı incelenmiştir. Araştırmada veriler, Johnson (2010) tarafından oluşturulan ve Akıncı (2015) tarafından Türkçeye uyarlanan “Resimli Çocuk Kitaplarında Yer Alan Mizahi Unsurları İnceleme Formu” kullanılarak görsel, dilsel ve durumsal olmak üzere 45 mizahi unsur kategorisinde ele alınmıştır.

Araştırma sonucunda okul öncesi dönem çocuklarının mizah gelişimine uygun dilsel mizah unsurlarının incelenen kitaplarda yoğun olarak kullanıldığı tespit edilmiştir. Bazı resimli hikâye kitaplarında ise okul öncesi dönem çocuklarından ziyade yedi yaş ve üstü çocukların mizah gelişimine uygun olan dilsel mizah unsurlarına yer verildiği görülmüştür.

Aslanyürek (2021) “Resimli Çocuk Kitaplarında Yer Alan Karakterlerin Çocukların Mizahi Gelişimine Uygunluğu Açısından İncelenmesi” adlı tezinde dijital ortamda, çevrimiçi satışı yapılan ve okul öncesi dönem kategorisinde en çok tercih edilen 100 resimli çocuk kitabı araştırmanın inceleme konusunu oluşturmaktadır. Bu kitaplarda yer alan karakterlerin çocukların mizahi gelişimine uygunlukları araştırılmıştır. İlgili veriler, Johnson (2010) tarafından oluşturulan ve Akıncı (2015) tarafından Türkçeye uyarlanan “Resimli Çocuk Kitaplarında Yer Alan Mizahi Unsurları İnceleme Formu” ile toplanmıştır. Çalışma resimli çocuk kitaplarındaki karakterleri incelemeyi hedeflediğinden dilsel mizahi unsurlar kapsam dışı bırakılarak karakterler, görsel ve durumsal mizahi unsurlar kategorileri açısından incelenmiştir. Araştırma sonucunda resimli çocuk kitaplarında yer alan karakterlerin 2-7 yaş arasındaki çocukların mizahi gelişimine uygun olduğu belirlenmiştir.

Bulut Gökçe (2023) “Türkiye’de Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Mizahın İşlevleri” tezinde popüler Türk çocuk edebiyatı eserlerinin kurgusunda kullanılan mizah unsurlarının mizahın işlevleri açısından değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu çalışma ile mizahın eğitim-öğretim hayatına ve özellikle Türkçe öğretimine olan katkısını ortaya konması hedeflenmiştir. 28 yazara ait 50 eser, araştırma örneklemi olarak belirlenmiştir. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden literatür tarama kullanılmıştır. İncelenen eserlerdeki mizah öğeleri tespit edilmiş ve bu öğelerin işlevleri saptanmıştır. Araştırma sonucunda mizah unsurlarının etkin okuma, estetik zevk ve anlayışı edinme, sözcük dağarcığını geliştirme, kültürel değerleri öğrenip özümseme gibi işlevleri olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca bu eserlerin çocuğa okuma sevgisi ve alışkanlığı kazandırma, kendini yazı ile ifade edebilme, etkili iletişim kurma ve kendi benliğini oluşturma becerilerine katkı sağladığı belirlenmiştir.

2.10.2. Alan Yazınında Şermin Yaşar ile İlgili Çalışmalar

Kaya ve Şimşek (2021) ortak çalışmasıyla yürütülen “Şermin Yaşar’ın Çocuk Kitaplarında Bir Anlatım Tarzı Olarak Mizah” adlı makalesinde Yaşar’ın çocuk okurlar için yazdığı “Dedemin Bakkalı, Dedemin Bakkalı Çıracak, Abartma Tozu, Cingo” eserleri olumlu-olumsuz mizah tarzları bakımından değerlendirilmiştir. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden belge (doküman) inceleme yöntemi kullanılmıştır. Eserlerden doğrudan alıntılar yapılarak hangi mizah tarzına dâhil olduğu ve sıklıkları çizelgelerle sunulmuştur. Araştırma sonucunda yazarın katılımcı ve saldırgan mizah tarzına daha fazla yer verdiği sonucuna varılmıştır. Kullanılan mizahın olumlu ve olumsuz yönlerine değinilerek mizahı temel alan çocuk edebiyatı yazarları için birtakım önerilerde bulunulmuştur.

Köroğlu (2024) “Şermin Yaşar’ın Çocuk Kitaplarındaki Mizahi Üslubun Çocukların Duyuşsal Gelişimindeki İşlevleri Bağlamında İncelenmesi” makalesinde yazarın kitaplarındaki mizahi üslubun çocukların gelişimindeki duyuşsal işlevleri bağlamında ele alınmıştır. Çalışmanın inceleme nesnesi olarak yazarın 3 kitabı; “Dedemin Bakkalı, Dedemin Bakkalı Çıracak, Babaannem Geri Döndü” seçilmiştir. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden belge inceleme yöntemi kullanılmıştır. Eserlerden doğrudan aktarmalar yapılarak çocuğun duyuşsal gelişime ilişkin içerikler belirlenerek kullanım sıklığı çizelgelerle gösterilmiş ve yorumlanmıştır. Araştırma sonucunda seçili eserlerin çocukların duyuşsal gelişimlerine etkileri belirlenmiştir.

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın yöntemi, modeli, inceleme nesnesi, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve verilerin analizi hakkında bilgiler verilmiştir.

3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Şermin Yaşar'a ait seçili çocuk kitaplarında kullanılan mizahi unsurların çocuğun gelişimindeki işlevleri doğrultusunda değerlendirmeyi amaçlayan bu çalışmada nitel araştırma yöntemini esas alan bir araştırma modeli kullanılmıştır. Nitel araştırma, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma, olarak tanımlanmaktadır (H. Şimşek ve Yıldırım, 2005, s. 39). Analiz sürecinde verilerin sınıflandırılarak anlaşılır hale getirilmesinde nitel araştırma yöntemleri, araştırmacıya kolaylık da sağlamaktadır.

Bir çalışmada hangi yöntemin seçileceği, araştırmacının teorik bakış açısına, araştırmanın problemine ve amacına, araştırmada kullanılacak kaynaklara ve araştırmacının becerilerine bağlıdır. Yukarıdaki yapılan açıklamalar ışığında, öncelikle bu tez çalışmasının amacına uygunluğu ve araştırmanın problemlerine yanıt vermedeki yatkınlığından dolayı nitel araştırma yöntemi seçilmiştir. Araştırmacının hem teorik yaklaşımı hem de nitel araştırma becerisine eğilimi bu seçimde etkili olmuştur.

Araştırmacılar, kimi zaman ekonomiklik ilkesi gereği zamandan ve paradan tasarruf sağlamak için, kimi zaman da çalışmanın doğasına ve ihtiyacına uygun olarak gerekli veriyi gözlem ya da görüşmeye başvurmadan hazır dokümanlar vasıtasıyla elde edebilmektedir. Bu tezde ise araştırmacı, çalışmanın amacına uygun olarak nitel araştırma yöntemlerinden belge analizini kullanmıştır. Doküman analizinin ana hareket noktası, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin çözümlenmesini kapsamaktadır (Şimşek ve Yıldırım, 2005).

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden belge analizi kullanılmıştır. Şermin Yaşar'ın inceleme nesnesi olarak belirlenen mizah içerikli çocuk kitapları belge analizi yöntemiyle incelemeye tabi tutulmuştur. Önceden belirlenmiş ve uzman görüşüne

danışılarak uyarlanmış mizah unsurları ve işlevleri kategorilerine göre içerik analizi yöntemiyle veriler çözümlenmiştir. Elde edilen bulgular eserlerden aktarılan doğrudan alıntılarla desteklemiş ve aktarmalardaki mizah içerikli ifadeler tespit edilerek yorumlanmıştır.

3.2. İNCELEME NESNESİ

İnceleme için seçilecek eserlerin belirlenmesinde amaçlı örneklem yöntemi kullanılmıştır. Amaçlı örneklem, amacına bağlı olarak sunduğu bilgi açısından zengin olan durumların seçilip belli özelliklere sahip bir veya daha fazla özel durumun çalışılmasında tercih edilmektedir (Büyüköztürk, 2014). Bu yöntem ile örneklem seçimi belli bir konu üzerinde daha hususi ve derin bir araştırma yapmaya fırsat verir.

Bu çalışmanın temel inceleme konusu mizah olduğundan, eser seçiminde mizahi içeriğe sahip olma durumu en belirleyici kriter olarak ele alınmıştır. Araştırmacı, Türkçe öğretmeni olarak derslerini desteklemek amacıyla sınıf içi uygulamalarda Şermin Yaşar'ın rastgele seçilmiş eserlerini kullanmış ve bu süreçte 10-12 yaş grubu ortaokul öğrencilerinin verdikleri tepkileri gözlemlemiştir.

Araştırmacının bu sınıf içi çalışmalarda edindiği gözlemler ve öğrencilerden aldığı olumlu geri bildirimler, ilerleyen süreçte bu tez çalışması için pilot uygulama niteliğinde bir ön çalışma işlevi görmüştür.

Hem de inceleme nesnelерinin seçiminde iyi bir yol gösterici olmuştur. Bunlardan hareketle Şermin Yaşar'ın 2016-2021 yılları arasında yayımlanan 6 çocuk kitabı, “*Babaannem Geri Döndü (BGD)*, *Dedemin Bakkalı (DB)*, *Dedemin Bakkalı Çıracak (DBC)*, *Abartma Tozu (AT)*, *Cingo (C)* ve *Oh Ne Âlâ Memleket (ONAM)*” inceleme nesnesi olarak seçilmiştir.

Eserlerin seçiminde etkili olan diğer öne çıkan kriterler; 9 ve üzeri yaş çocuk grubuna hitap etmesi, kitap sitelerinde okurlar tarafından önerilmesi, kitabın okuyucu kitlesince popülerliği ve satış sayılarının yükseklikleri amaçlı örneklem seçiminde belirleyici olmuştur. İnceleme nesnesi eserlere dair güncel veriler aşağıdaki çizelgede sunulmuştur.

Çizelge 3.1. İnceleme Nesnesi Eserlere Dair Güncel Veriler.⁸

Eser Kodu	Eser Adı	Yayınevi	Basım Tarihi	Sayfa Sayısı	Satış Sayısı
DB	Dedemin Bakkalı	Taze Kitap	2016	200	600 000
AT	Abartma Tozu	Taze Kitap	2019	159	420 000
DBÇ	Dedemin Bakkalı Çıracak	Taze Kitap	2018	160	340 000
C	Cingo	Doğan Çocuk	2018	184	243 000
ONAM	Oh Ne Âlâ Memleket	Doğan Egmont	2020	165	162 000
BGD	Babaannem Geri Döndü	Taze Kitap	2021	160	145 000

3.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Çalışmada veri toplama aracı olarak belge inceleme tekniği kullanılmıştır. Belge incelemesi, yazılı belgelerin içeriğini titizlikle ve sistematik olarak analiz etmek için kullanılan bir nitel araştırma yöntemidir. Belge analizi, amaca yönelik kaynakları bulma, okuma, not alma ve değerlendirme süreçlerinden oluşmaktadır.

Verilerin toplanma sürecinde seçilen eserlerdeki mizahi unsurların ve mizahın işlevlerine dair bilgiler toplanmıştır. Mizahi unsur temalarının belirlenmesinde Johnson (2010) tarafından geliştirilen ve Akıncı (2015) tarafından Türkçeye uyarlanan Resimli Çocuk Kitaplarında Yer Alan Mizahi Unsurları İnceleme Formu, bu araştırma için mihenk taşı görevi niteliğindedir (Akıncı, 2015). Bu formdan hareketle araştırmacı uzman görüşüne dayanarak mizahi unsurların çocuğun mizahi gelişim evreleri dikkate alınarak ve yaş grubuna uygunluğu gözetilerek ve uzman görüşüne danışılarak çeşitli eklemeler/değişimler yapılmıştır. Uyarlanan form, Johnson'un (2010) formundaki gibi mizahi unsurları; dilsel, durumsal ve görsel olmak üzere 3 kategoride incelenmiştir (Johnson, 2010). Bu üç kategori aşağıda sunulduğu gibi toplam 28 unsuru içermektedir.

⁸ Çizelgedeki eser kodları her eserin baş harflerinden oluşmaktadır. Ayrıca eserler satış sayısına göre sıralanmıştır.

Dilsel mizahi unsurlar: “Deyim, atasözü, bilmece, tekerleme, yansıma, anlamsız kelime, ses uyumu, mecaz, karşıtlık, benzetme, abartma, eleştiri, alay, lakap, dilsel sapma” alt kategorilerinden oluşmaktadır.

Durumsal mizahi unsurlar: “Yanlış anlama, pot kırma, çarpıtma, sorgulama, neden sonuç ilişkisi kurma, tutarsızlık, saçma durum, beklenmedik durum, muziplik, taklit, mış gibi oyun, parodi” alt kategorilerinden oluşmaktadır.

Görsel mizahi unsurlar: Araştırmanın amacına bağlı olarak incelenen eserlerin hitap ettiği yaş gruplarının mizahi gelişim evreleri doğrultusunda ikinci planda kaldığından tek kategoriden oluşmaktadır.

Johnson’ın (2010) tasnifi esas alınarak belirlenen mizahi unsurlar aşağıda çizelge halinde sunulmuştur (Johnson, 2010).

Çizelge 3.2. Mizahi Unsurlar Kategorisi

Mizahi Unsurlar		
Dilsel Mizah Unsurları	Durumsal Mizah Unsurları	Görsel Mizah Unsurları
Deyim	Yanlış Anlama	
Atasözü	Pot Kırma	
Bilmece	Çarpıtma	
Tekerleme	Sorgulama	
Yansıma	Neden Sonuç İlişkisi Kurma	
Anlamsız Kelime	Tutarsızlık	
Ses Uyumu	Saçma Durum	
Mecaz	Beklenmedik Durum	
Karşıtlık	Muziplik	
Benzetme	Taklit	
Abartma	Mış Gibi Oyun	
Eleştiri	Parodi	
Alay		
Lakap		
Dilsel Sapma		

Yapılan alan yazını taraması sonucunda Yardımcı’nın (2010) mizah işlevi alt kategorilerinin en kapsamlı içeriğe sahip olduğu karar kılınarak uzman görüşü alındıktan sonra var olan listeye eklemeler yapılmıştır (Yardımcı, 2010). Mizah işlevlerine ilişkin kategoriler aşağıdaki çizelgede sunulmuştur.

Çizelge 3.3. Mizahın İşlevlerine Dair Kategoriler

Mizahın İşlevleri
Dil ve Anlatım Becerilerini Geliştirme
Eğlendirme
Eleştirel Düşünmeyi Sağlama
Problem Çözme
Yaratıcı Düşünmeyi Teşvik Etme
Öğrenmeyi Destekleme
İyileştiricilik ve Duygusal Dengeleme
Toplumsal Değerleri Aktarma

Yukarıdaki çizelgelerde (3.2 ve 3.3) gösterilen mizahi unsurlar ve mizah işlevleri, bu çalışmanın veri toplama aracını oluşturmaktadır.

3.4. VERİLERİN TOPLANMASI

Şermin Yaşar'ın yayımlanan çocuk kitapları araştırmacı tarafından temin edilerek araştırmaya hizmet edecek mizahi içeriğe sahip olanlarının belirlenmesi amacıyla okunmuştur. Şermin Yaşar'ın mizahi içeriğe sahip 6 çocuk kitabı; “*Babaannem Geri Döndü (BGD)*, *Dedemin Bakkalı (DB)*, *Dedemin Bakkalı Çıracık (DBC)*, *Abartma Tozu (AT)*, *Cingo (C)* ve *Oh Ne Âlâ Memleket (ONAM)*” mizah içeriklerinin zenginliği göz önünde bulundurularak inceleme nesnesi olarak seçilmiştir. Mizahi unsur ve işlevlerinin tespitinde elde edilen verilerin ve doğrudan alıntılarının hangi esere ait olduğunun anlaşılmasını kolaylaştırılması ve olası karışıklığın önüne geçilmesi için kitap isimleri yukarıdaki gibi baş harfleriyle kodlanmıştır.⁹

İnceleme nesnesi eserleri bulma, okuma, inceleme ve değerlendirme işlemleri belge analizi yoluyla gerçekleştirilmiştir. Mizahi unsurları ve işlevleri destekleyen sesler, kelimeler, cümleler, paragraflar ve görseller analiz birimi olarak kullanmıştır. Eserlerde tespit edilen ilgili birimler, mizahi unsurlar ve hizmet ettiği mizah işlevleri çetele çizelgesine kaydedilerek verilerin analizi ve kontrolü sağlıklı bir şekilde

⁹ İçerik analizinde araştırmacı, alan yazında var olan bir kodlama sistemini kullanabilir. Eğer alan yazında bir kodlama sistemi yoksa araştırmacı kendisi bir kodlama sistemi geliştirebilir ya da var olan bir kodlama sistemine olası kodları ekleyerek gereksinim duyduğu verileri elde edebilir (Smith, 2000; akt. Özden ve Cavlazoğlu, 2015, s. 45).

gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda elde edilen mizah unsurlarının ve işlevlerinin tekrarlanma durumu tespit edilerek sıklık çizelgesine işlenmiştir.

3.5. VERİLERİN ANALİZİ

Araştırmada belge incelemesi yöntemiyle elde edilen verilerin analizinde ve yorumlanmasında nitel araştırma veri analizi yöntemlerinden “içerik analizi” kullanılmıştır. İçerik analizinde amaç, elde edilen verilerin derinlemesine incelenmesi ve belirlenen temalar bağlamında bir araya getirilerek yorumlanmasıdır (Şimşek ve Yıldırım, 2005).

Mizahi unsur ve işlevlerine ait alt temaların belirlenmesinde inceleme nesnelilerindeki ses, kelime, cümle, ahenk unsurları, karakter ve görsellerden yararlanılmıştır. Yapılan detaylı okuma eylemi sırasında eserlerde yer alan mizahi unsurlar, hizmet ettiği işlevler derinlemesine incelenmiş ve yorumlanmıştır. Tespit edilen örneklerin, alıntılarının uygunluğu araştırmacı ve diğer hâkim araştırmacı tarafından tekrar kontrol edildikten sonra eserlerden doğrudan alıntılarla desteklenmiştir.

Bu süreçte eserlerde yer alan mizahi içerikler araştırmacı tarafından işaretlenerek önceden temaları belirlenen mizahi unsurlara ve hizmet ettiği işlevler çizelgesine çetele tutma yöntemi ile kullanım sıklıkları tespit edilmiştir. Eserlerdeki mizahi unsur ve mizahın işlevlerine ait kategorilerin kullanım sıklığı çizelge ve grafiklerle sunulmuş ve yorumlanmış ve bulgulara eklenmiştir.

Herhangi bir unsurun veya işlevin fark edilmeme ihtimaline karşı eserler farklı zamanlarda ikinci kez tekrar incelenmiş ve kaydedilen kategoriye uygunluğu yeniden kontrol edilmiştir. Belirlenen mizahi unsurlar ve işlevlerini yansıtan aktarmalar araştırmacı dışında bir alan uzmanı tarafından üçüncü kez değerlendirilmiştir. Değerlendirme sırasında tespit edilen kategoriye yansıtan örneklerin uygunluğu zaman zaman yeniden irdelenerek gerekli görülen noktalarda çeşitli düzeltmeler gerçekleştirilmiştir. Bu sayede araştırmanın güvenilirliğinin ve geçerliliğinin artırılmasına çalışılmıştır.

4. BULGULAR

4.1. ŞERMİN YAŞAR'IN ESERLERİNİN ÖZETLERİ

Bu bölümde yazarın çocuklara yönelik yazdığı eserlerden amaçlı örneklem yöntemiyle seçilen araştırmanın inceleme nesnesi eserlerinin özetleri yer almaktadır.

4.1.1. Babaannem Geri Döndü

Bu kitabın teması, çocuklarının çocuk olduğunu unutup sürekli sızlanması ve onlardan yetişkin biri gibi davranmasını bekleyen ebeveynlere ders vermek isteyen bir babaannenin kurguladığı oyunun mizahi yolla sergilenmesini içerir. Ebeveynlerin kendilerinin de bir zamanlar çocuk olduğunu, yaramazlık yaptığını hatırlatmak isteyen babaannenin yer yer şaşırtan, gülümseten, hüzünlendiren, hayranlık uyandıran hikâyesidir. “Bir zamanlar siz de çocuktunuz.” mesajının verildiği eserin sonunda babaannenin aslında ailesine ders vermek için kurguladığı bir oyun olduğu açığa çıkar.

Yazarın bu kitabı 25 bölümden oluşmaktadır. Her biri anlatılan konuyla ilgili ünlemlerden ve yansımalarından oluşan “Pöffff! Offfff!, Hıııııı!, Ühüüüü!, Hooopiiiş!, Zınnnk!” gibi bölümler, ünlemler vasıtasıyla içeriğe dair ipucu niteliğindedir. Bu yönüyle incelenen diğer kitaplardan farklı olan bu eserde, çocuk okurun ilgisi bölüm başlıkları aracılığıyla hem mizahi üsluptaki bölümlerin kurgularına hem de dilsel anlatımın bir ögesi olan ünlemlere çekilmektedir.

Uyumsuzluktan kaynaklanan mizahi yansıtan kitapta ebeveyn-çocuk çatışmasına sıklıkla yer verilmiştir. Mizahi üslupla yansıtılan bu çatışma mizahi doğururken mizahın doğal sonucu olan gülme davranışına da sebep olmaktadır. Eserde ayırt edici özellik olarak örneklerle çocuk gerçekliğinin yetişkin gerçekliğinden farklılığı net bir şekilde yansıtılmaktadır.

Eserde çocuk kahramanın öğrenmelerini (kimi zaman tehlikeli sonuçlara varsa bile) deneme yanılma yoluyla gerçekleştirdiği gözlenmektedir. Yazarın mizahi üslupla ele aldığı ana karakterleri vasıtasıyla sergilediği derin gözlem gücü, çocuk okuru ile çift yönlü bir bağ kurmasını sağladığı söylenebilir.

4.1.2. Dedemin Bakkalı

Kitabın kahramanı küçük Şermin, mesleklerin olumlu/olumsuz yönlerini değerlendirdikten sonra kendisi için en doğru mesleğin bakkal olduğuna kanaat getirir ve dedesinin yanında çalışmaya başlar. İlk zamanlar işler tam da hayal ettiği gibi gider, nitekim artık istediği abur cuburu yiyebilmektedir. Ancak bir süre sonra bu ona yetmez ve umduğunu bulamadığını fark eder. Çünkü kendisi yenilikçidir ve en büyük hayali, günün birinde bakkala kat atmaktır. Oysa dedesi yeniliklere kapalıdır ve bu nedenle Şermin'in her girişimi gerek dedesi gerekse köy halkı tarafından engellenir. Özünü yetişkin-çocuk çatışması oluşturduğu bu eser, mizahi bir üslupla kaleme alınmıştır.

4.1.3. Dedemin Bakkalı Çıracak

Dedemin Bakkalı kitabının devamı niteliğinde olan bu kitapta Şermin'in dedesinin bakkalındaki çıraklık maceraları devam etmektedir. Anlatıcının öfkesinin, yetişkinlere yönelik eleştirisinin, hırçınlıklarının, muzipliklerinin mizahi bir üslupla ele alınmıştır.

Eserin belirleyici özelliği, her bölümün sonunda "sıra sende" denilerek okurdan yaratıcılığını kullanarak kurgunun akışında yer yer mola vererek interaktif bir yaklaşımla okuyucuyu kurgunun içine çekerek kitaba dâhil olması sağlanmıştır. Böylece okurun mizahi algısına yeni bir bakış açısı katarak okuma eylemi sürecinde aktif olması ve yazarın yönlendirdiği farklı alanlarda yaratıcılığının desteklenmesi amaçlanmaktadır amaçlanmıştır. Söz konusu yaratıcılığın kaynağını dili geliştirmeye yaratıcılığı teşvik etmeye problem çözmeye dayalı mizahi durumlar ve söylemler oluşturmaktadır.

4.1.4. Abartma Tozu

Kasaba halkının kabartma tozu yerine abartma tozu tüketmesi sebebiyle sergiledikleri abartılı davranışların mizahi bir üslupla aktarıldığı eserde anlatıcı, bir sabah uyanır ve hiçbir şeyin eskisi gibi olmadığını fark eder.

Kasaba halkının tükettiği ekmeklerde kullanılan kabartma tozu fabrikası sahibi Kasım abi K harfini kullanamaz (K harfini kullanamadığı için de kasaba halkı tarafından Asım abi olarak hitap edilmektedir.) Diğer kitaplardan ilginç kurgusuyla ayrılan bu eserde Kasım abiyle aynı kaderi paylaşan kasaba halkı, eserin kurgusunda gelişen gizemli olaylar boyunca durumdan etkilenirler ve abartılı davranışlarda bulunur. Kasabadaki tek normal kişi olan anlatıcı, sorunla tek başına başa çıkamayacağını fark eder ve yardım ister. Bakanlık tarafından görevlendirilen ve 25 farklı alerjisi olan Tevfik Kılıkkırkyarar

ile sorunu analiz edip çözüm bulmaya çalışırlar. Sonunda sorunu bulurlar, fakat kasaba halkı yaşadıkları değişimin geri dönülemez sonuçlarından dolayı Buğdaylı kasabasından başka bir yere göç ederek eski mutlu günlerine geri döner.

Bu kitapta mizah, ayrıcalıklı olarak problem çözme sürecinde bir araç olarak kullanılmıştır. Eserde sorunun kaynağına inilerek çözüme sistematik olarak kavuşulabileceği mesajı verilirken mizahın problem çözmede çocuk okura farklı bakış açısı kazandırması hedeflenmiştir.

4.1.5. Cingo

Cingo, Gocukoğlu ailesinin, kendisini insan sanarak sık sık “Ben insan değil miyim?” sorusunu dile getiren köpeği sahiplenmeleriyle birlikte yaşadıkları maceraların mizahi bir üslupla ele alındığı eserdir. Aile üyelerinin sık sık şikâyet ettiği her olaydan sonra Cingo'nun muzipliklerinin gerekçelerini dile getirmesi, metnin mizahi yapısını destekleyici bir unsur niteliğindedir.

Can, sıkıldığı için ailesini ikna eder ve köpek sahiplenirler. Cin gibi olduğu için Cingo ismini verdikleri köpek, henüz küçük olduğundan ilk zamanlar kaslarını tutamaz ve olmadık yerlere tuvaletini yapar, buna muziplikleri de eklenince ailesi, eğitim alması yönünde karar verir. Aldığı eğitim sonrası uysallaşmasıyla aralarındaki aileyle arasındaki bağ güçlenir. Ancak günün birinde Cingo, sahibinin hamile olduğunu öğrenir ve kendisini fazlalık gibi hissederek evden kaçır. Eser, Cingo'nun kayıp ilanını görmesiyle sonlanır.

Bu eserde her karakter, yaşanan olayları kendi bakış açısı doğrultusunda değerlendirmektedir. Bu nedenle birden fazla anlatıcının ve bakış açısının söz konusu olduğu eser, bu yönüyle diğerlerinden ayrılmaktadır. Ayrıca köpeğin kişileştirilerek ses verildiği konuşturulduğu tek eser olmasıyla da incelenen eserlerden ayrılır. Bu yönüyle kitabın La Fontaine'in masallarını andıran bir yapısı da vardır.

4.1.6. Oh Ne Âlâ Memleket

“Okul neden var?” sorusuna cevap arayan ve dört arkadaşın maceralarının mizahi bir üslupla ele alındığı eserde Elif, Kerem, Emre ve Reco kurdukları gruba baş harflerinden oluşan “EKER” adını verir. Sloganları ise; “OKUL ÇOK BETER, EKER OKULU ANINDA EKER!” şeklindedir.

23 Nisan günü müdürlük görevinin icra edilmesi için düzenlenen mektup yarışmasında birinci olan grup üyeleri müdürün yanına gider ama hiç beklemedikleri bir şey olur. Reco'nun cebinden sandviç çıkarmasıyla sokaktan peşlerine takılan Pışık adlı köpek, Reco'nun üzerine atılır. Bu durum domino etkisi yaratarak müdürün bayılmasına sebep olur. Hastaneye kaldırıldığı için müdürlük vazifesini yerine getirmek EKER grubuna düşer.

Öğrencilerin mantıklı/gerçekleştirilebilir hayalleri doğrultusunda güzel bir okul ortamı sağlamaya çalışan grup üyeleri, girişimlerinin başarısızlıkla sonuçlanması üzerine müdürlük görevinden istifa eder ve yerine Ş. isimli müdür gelir. Bu süreçte gerçekleşen beklenmedik durumlar uyumsuzluğa sebep olduğundan mizahın üretimini sağlamıştır. Ş. yetişkinlerin aksine hayallerindeki gibidir, eğlencelidir, onları anlar, onlar gibi hareket eder. Kendilerine yakın hissettiklerinden onu gruba dâhil ederler ve grubun ismini 'ŞEKER' olarak değiştirirler ve sloganlarını "ŞEKERLE OKUL ÇOK ŞEKER" olarak güncellerler.

Kurgusundaki olayların okurun doğal çevresi olan okul ortamında gerçekleşmesi, eserin ayırt edici özelliğidir. Ayrıca eserde farklı hecelerin/seslerin birleştirilmesiyle oluşturulan yeni kelimeler, dilin kullanımında yaratıcılığın etkisini yansıtmaktadır. Hayal gücünün etkisiyle gerçekleşen olaylar, arkadaşlık bağlarının güçlendirilmesi, okul ortamında disiplinin sağlanması gerektiğine ve eğitim öğretimin önemine dair mesajlar içermektedir. Bu bölümde mizahi unsurlar aşağıdaki kategorilere göre değerlendirilecektir.

4.2. ŞERMİN YAŞAR'IN ESERLERİNDE TESPİT EDİLEN MİZAH UNSURLARI

Mizahi üslubu temel alan çocuk edebiyatı yazarı, mizah üretmek için birtakım malzemelerden yararlanmaktadır. Bu malzemelerin temelini ise mizah unsurları oluşturmaktadır. Bu bölümde yazarın incelenen çocuk eserlerindeki mizahi üslup irdelenerek mizah unsurları; dilsel, durumsal ve görsel olmak üzere 3 grupta ele alınacaktır. İncelenen eserlerde tespit edilen ilgili unsurlardan bazıları aktarma yapılarak örnek olarak sunulacaktır.

4.2.1. Dilsel Mizah Unsurları

Dilsel mizah unsurları; deyim, atasözü, bilmece, tekerleme, yansıma, anlamsız kelime, ses uyumu, mecaz, karşıtlık, benzetme, abartma, eleştiri, alay, lakap, dilsel sapma şeklinde sıralanabilir. Seçilen eserlerde bu unsurlar incelenerek tespit edilmeye çalışılmıştır. İlgili mizah unsurları her eser için alıntılar şeklindeki örnekler vasıtasıyla aktarılmıştır.

4.2.1.1. Deyim

Bir düşünceyi, gerçek ve hikmeti veciz şekilde anlatan, atalardan bugüne gelmiş ve halka mal olmuş kısa söz olarak tanımlanan deyimler, bir dilin zenginliğini ve kültürel birikimini yansıtan önemli unsurlardandır. Günlük yaşamın farklı alanlarına dair bilgileri, tecrübeleri yansıtır Deyimlerin mizah aracılığıyla eğlenceli bir kurguyla okura sunulması, anlatımı ilgi çekici ve akılda kalıcı hale getirdiğinden öğrenmenin kalıcılığını sağlayabilmektedir. İncelenen 6 eserde deyimle ilgili mizahi unsurlar sırasıyla; BGD (13), DB (37), DBÇ (24), AT (13), C (33) ve ONAM (28) olarak saptanmıştır. Aşağıdaki alıntılarda inceleme nesnesi eserlerde yer alan deyim mizahi unsuruna dair örnekler sunulmaktadır:

Babaannesinin uslu çocuk sendromuna yakalanmasının ardından Çınar, bir gece rüya görür. Rüyasında etrafındaki herkes bu sendroma yakalanır. Aşağıdaki alıntıda saçma durumlardan oluşan mizahi yapı “birbirine girmek” deyimini aracılığıyla aktarılmıştır:

“Hepsi çocukken yaşayamadıklarını büyüyünce yaşama hastalığına yakalanmışlar. Dünyada onlarla baş edebilen bir tek ben kalmışım. Aman Allah’ım, ortalık birbirine girmiş. Bir oraya koşuyorum, bir buraya. Okulda öğretmenler kaydırdaktan kayıyor, birbirinin sırtına atlıyor, koridorda koşturuyorlar. Hepsini sınıflara sokmaya çalışıyorum. Servise biniyorum eve gitmek için, servis şoförü oyuncak arabalarla oynuyor.” (BGD: 136).

Köydeki yaşlı kadınların hastalığına yönelik ilaç satmaya çalışan çocuk kahraman, tedavi konusunda bilgi edinmek için köyün doktoruna çeşitli sorular sorar. Doktor, sorduğu her soruya gülerken cevap verir. Anlatıcının “kafayı yemek” deyimini kullanarak doktora tepki göstermesi, eserin mizahi anlatımını destekleyici bir unsur olarak tespit edilmiştir:

“O gün bakkalda onu bulmuşken, biraz bilgi almayı denedim. Boğaz ağrısına ne iyi gelir, idrar yanmasını nasıl anlarız, bir insan iki gündür kusuyorsa bunu nasıl keseriz falan diye sordum. Güliyordu her soruma. Anneannem bazı insanlar için ‘Okuya okuya kafayı yemiş.’ der. Bu da öyleydi galiba. Her soruma güliyor ama cevap da veriyor. Boş ver gülsün, cevap versin de...” (DB: 140).

Anlatıcının dedesinin bakkalında çıraklık yaparken kendisine söylenenleri inandırıcı bulmadığı durumlarda kâğıttan yaptığı külahı uzatarak “Siz bunu bana değil, külahıma anlatın” söylemiyle espri yaptığı görülmektedir. Söz konusu kullanımda deyim unsuru aracılığıyla eserin mizahi anlatımının desteklendiği belirlenmiştir:

“Eski gazete kâğıtlarından ve kullanılmış A4 kâğıtlarından, külah yapmak bakkaldaki görevlerimden biriydi. Bu külahların içerisine çekirdek, leblebi, çivi, perde tokası falan doldurur ve bir çeşit kese kâğıdı olarak kullanırdık. Külahlardan birini her zaman yanımda bulundurur, inanmadığım bir şey duyduğumda külahı uzatır ve ‘Sen bunu benim külahıma anlat!’ derdim. Aslına bakarsan külahıma anlat deyimindeki külah, bu külah değil. Buradaki külah, eskiden giyilen bir tür başlık, şapka! Ama olsun, yine de kendi kendime güldüğüm süper bir espriydi bence. Kendi kendime güldüğüm zaman babam hemen kızar ve ‘Kendi kendine gülüp durma, mühim olan insanları güldürebilmek’ der. Ben ona katılmıyorum. Bence mühim olan insanın kendi kendini eğlendirebilmesi ve yine bence ‘külahıma anlat’ deyip çekirdek külahı uzatmak harika bir espri.” (DBÇ: 50).

Eserin çocuk kahramanı, kasabada var olan abartma sorununu çözebilmek için yetkililerden yardım ister. Bakanlıkça görevlendirilen kişi, “öküz altında buzağı aramak, kılı kırk yarmak” deyimlerini kendisini tanıtırken kullanır. Görevli, soy ismini ve yaptığı işin niteliğini deyimler aracılığıyla mizahi bir üslupla açıklar. Deyimlerin olay örgüsüyle bağdaştırılmasıyla çocuk okurun zihninde mizahın desteklenmesi sağlanmıştır:

“‘Ne oldu? Senin ne derdin var? Haahahahhapşuuuu!’

‘Çok yaşayın. Siz benim derdimi çözemezsiniz. Ben derdimi Pis İşleri Bakanlığına bildirdim. Çözerse ancak onlar çözecek.’

‘O sen misin? Ohhhh! Sonunda buldum seni. Haaaapşuuuuuu!’

'Ben Pis İşleri Bakanlığı, Öküz Altında Buzağı Arama Genel Müdürlüğü müfettişlerinden Tevfik Kılıkırcıyarar. Hapşuuuuu...' (AT: 85).

Toplantı sırasında apartman sakinleri muzipliklerinden dolayı Cingo'dan şikâyetçi olur. Anlatıcı, bunun üzerine Cingo adına bir mektup yazar ve Cingo'nun imzasını taşıması için patilerine mürekkep sürerek her mektuba patisini bastırır. Cingo'nun patisini yalaması üzerine anlatıcı, "mürekkep yalamış köpek" esprisi yapar. Belli bir alanda uzmanlaşmış, eğitilmiş kişiler için kullanılan "mürekkep yalamak" deyimini aracılığıyla mizah üretildiği belirlenmiştir:

"Mektup bittikten sonra altına imza atmam gerekiyordu ve Cingo kalem tutamıyordu. Annem bir keresinde, eskiden okuma yazma bilmeyen insanların imza da atamadıklarını, onun yerine parmaklarını mürekkebe batırıp kâğıda parmak bastıklarını anlatmıştı. Cingo'nun ön patisini mürekkeple boyadım ve fotokopiyle çoğalttığım mektuplara tek tek patisini bastı. Böylece her mektubu imzalamış oldu. Cingo patilerindeki mürekkebi yalayıp artık 'mürekkep yalamış bir köpek' olurken, ben de hepsini tek tek zarflara koydum. Sonra da apartmandaki tüm kapıların önüne bıraktım." (C: 131).

İsmi "oh ne âlâ memleket" deyiminden alan eserde EKER grubunun maceraları anlatılır. Bu maceralarda "haksız ve yersiz işlerin hoşgörülmesi, kurallaştırıldığı bir ortam için diyecek yok, ne güzel" anlamına gelen deyim aracılığıyla eserin mizahi yapısı ironik bir üslupla vurgulanmıştır. Ayrıca grup üyelerinden oburluğuyla ön plana çıkan Reco'nun müdürlük yapması halinde gerçekleştireceği eylemlerin yeme odaklı olması ile eserin mizahi anlatımı pekiştirilmiştir. Aşağıdaki alıntıda söz konusu "oh ne âlâ memleket" deyimini aracılığıyla mizahi üslubun yakalandığı belirlenmiştir:

"Reco, 'Ben de müdür olsam saat başı kendime şöyle güzel bir tatlı söylerim, hapur hupur yerim, şu masayı kaldırır oraya bir buzdolabı koyarım. Şu dergileri de kaldırırım sehpadan, oraya da güzel bir meyve tabağı. Oooh. Her gün on tane veli çağırırım, her gelen bir kutu çikolata getirse gelirken, oh ne âlâ memleket olur.' dedi." (ONAM: 84).

4.2.1.2. Atasözü

Mizahın oluşturulmasında etkili olan unsurlardan biri de atasözleridir. Atasözleri, halka mâl olan ve ders verme amacı güden kısa sözlerdir. Aksan, atasözlerini şu sözlerle açıklamaktadır: “Türk’ün bilgeliğini, zengin düşünce ve ruh dünyasının ürünlerini, karşılaşılan değişik durum ve olaylardan çıkarılan yargıları dile getirmedeki başarısını yansıtmakta, bir yandan da söylenişlerindeki şiirli anlatımla etkileyici, kolay hatırdan kalan anlatım biçimleriyle dikkati çekmektedir.” (Aksan, 1999, s. 147). Toplumla tutulan bir ayna vazifesi gören atasözleri, toplumun kültürel birikiminin özüdür. Bu sebeple bir milletin mizah anlayışını da yansıtan atasözleri, olduğu toplumun kültürel yapısı hakkında fikirler verir. Atasözlerine bakılarak olduğu toplumun mizah anlayışına dair fikirlerde bulunan çalışmalar alan yazınında mevcuttur.

İncelenen 6 eserde atasözleriyle ilgili mizahi unsurlar sırasıyla; BGD (0), DB (2), DBÇ (8), AT (1), C (0) ve ONAM (0) olarak saptanmıştır. Aşağıdaki alıntılarda inceleme nesnesi eserlerde yer alan atasözü mizahi unsuruna dair örnekler sunulmaktadır:

Anlatıcı, bakkala hırsız girme ihtimali üzerine kafasında hayali bir çözüm üretmeye çalışır. “Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır” atasözünü benzerlik ilişkisi kuran anlatıcı, hırsızların da tatlı dille bu eylemlerinden vazgeçirilebileceğini düşünür. Atasözü unsuru aracılığıyla mizahın üretildiği söz konusu durum aşağıda aktarılmıştır:

“Hırsızlarla mücadelede başka bir yöntem geliştirmeliydim. İkna etmeye çalışabilirdim. Hırsız içeriye girerse ‘Hoş geldiniz! Burası küçük bir köy bakkalı. Günde en fazla şu kadar para kazanıyoruz. O kadarlık para için kendinizi yormanıza, adınızı kirletmenize gerek yok. Buyurun bir gazoz açayım, dinlenin, gidin.’ falan diyebilirdim. Sonuçta tatlı dil yılanı deliğinden çıkartıyorsa, hırsız da bakkaldan çıkartabilirdi.”

...

“Hırsızlarla mücadelede başka bir yöntem geliştirmeliydim. İkna etmeye çalışabilirdim. Hırsız içeriye girerse ‘Hoş geldiniz! Burası küçük bir köy bakkalı. Günde en fazla şu kadar para kazanıyoruz. O kadarlık para için kendinizi yormanıza, adınızı kirletmenize gerek yok. Buyurun bir gazoz açayım, dinlenin, gidin.’ falan diyebilirdim. Sonuçta tatlı dil yılanı deliğinden çıkartıyorsa, hırsız da bakkaldan çıkartabilirdi.” (DB: 73).

Dedemin Bakkalı Çırac eserinin “Atanı İyi Tanı” bölümünde köy halkından Cemile teyze aracılığıyla atasözleri kurguya dâhil edilmiştir. Bölümde yer alan karşılıklı

konuşmalar incelendiğinde anlatıcı, kullanılan atasözlerinin içerdiği anlamı kavrayamadığından birtakım yanlış anlaşılmalara gerçekleşmiştir. Atasözleri kullanılırken dikkat edilmesi gereken husus; muhatabın içinde bulunduğu gelişim evresinin göz önünde bulundurulmasıdır. Aksi takdirde kullanılan atasözleri, henüz soyut düşünemeyen bireyler için herhangi bir anlam ifade etmeyebilir. Aşağıdaki alıntıda geçen atasözlerinin anlatıcı tarafından anlaşılabilmesi ile mizahi bir söylem yakalanmıştır:

“Bakkalda müşterilerle iyi iletişim kurmaya dikkat ediyorum ama bazen mümkün olmuyor. Çünkü anlaşabilmek için önce anlayabilmek gerekiyor. Cemile teyze mesela. Bence bizim çağda yaşamıyor. Atalarıyla birlikte yaşıyor. Konuşurken o kadar çok atasözü kullanıyor ki söylediğini anlamak, anladığını uygulamak mümkün değil. Şöyle bir konuşmanın sonunun sağlıklı bitmesinin imkânı var mı?

-Deden nerede evladım?

-Kahveye gitti. Niye sordun Cemile teyze?

*-**Soran dağları aşmış, sormayan düz yolda şaşmış evladım.***

-Çağırayım mı dedemi?

*-Çağırma çağırma, **el elin eşeğini türkü çağırarak arar demişler, boşuna mı demişler.***

-Bir şey mi alacaktın sen Cemile teyze? Ekmek mi vereyim?

*-**Acıkan ne olsa yer, acıyan ne olsa söylesin a yavrum, acıyan ne olsa söylesin.***

-Bir yerin mi acıyor Cemile teyze yaaa? Anlamadım ben seni.

*-**Eeee anlayana sivrisinek saz, anlamayana davul zurna az.***

-Sinek ilacı mı vereyim? Onu mu istedin?

*-A aaa! Şuna bak sen! Dalga geçiyor benimle. Eeeee ne demiş atalarımız, **kurt kocayınca köpeğin maskarası oluyor işte, diyor ve çekip gidiyor.**” (DBÇ: 47- 48).*

Apartman toplantısında alınan kararlar Cingo'nun muzipliklerini engellemeye yöneliktir. Anlatıcı, alınan kararlardan rahatsız olduğundan “Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır” atasözünden hareketle Cingo adına bir mektup yazar. Böylece apartman sakinlerinin Cingo'ya dair şikâyetlerinden pişman olmasını sağlar ve sorunu çözüme kavuşturur. Atasözü unsuru aracılığıyla mizahın üretildiği süreç aşağıdaki alıntıda aktarılmaktadır:

“Türkçe öğretmenimiz ödev vermişti. Birine mektup yazacaktık ve yazdığımız mektubu sınıfta okuyacaktık. Tam yazmaya başlamıştım ki Cingo 'yla göz göze geldik. Tabii yaaa! Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır atasözünü yeni öğrenmiştim. Mektubu ben değil, Cingo yazacaktı. Veee apartmandaki komşulara gönderecekti. Bu kararlar Cingo 'ya söz hakkı doğurmuştu ne de olsa. Söz Cingo 'daydı şimdi.” (C: 128).

Babaannem Geri Döndü ve Oh Ne Âlâ Memleket eserlerinde atasözlerine dayalı mizahi unsur tespit edilememiştir.

4.2.1.3. Bilmece

Sorgulama ve akıl yürütme eylemlerini harekete geçiren, temelini beklenmedik cevapların oluşturduğu bu sebeple okuyucuyu gülümsetmeyi amaçlayan mizah unsurudur.

İncelenen 6 eserden yalnızca “Dedemin Bakkalı Çırak” eserinde bilmeceye ilişkin 3 mizahi unsur saptanmıştır. Aşağıdaki alıntıda bilmece mizahi unsuruna dair örnekler sunulmaktadır:

Kazım amca, bakkala her girdiğinde Şermin'e bilmeceler sorar. Anlatıcı, bu durumdan hoşnut olsa da Kazım amcanın sınırlı sayıdaki bilmeceleri sürekli tekrarlaması üzerine “Nereye kadar bilmece, el üstünde kaydırmaca?” diyerek sıkıldığını belirtir ve yaratıcı düşünme becerisini kullanarak bu kez kendisi bilmece üretir. Aşağıdaki alıntıda komik öğeler içeren bilmeceler aracılığıyla eserin mizahi anlatımının desteklendiği belirlenmiştir:

*Bütün gün koltuğunda uyuklar,
Çatık kaşlarıyla üstüme korku salar,
Lazım olduğunda bulamazsın hiçbir yerde
Ya camidedir ya kahvede*

Cevap: Dedem

*Akif suyu diye tutturmuş
Temizlikle kafayı bozmuş*

Cevap: Gıcır Şükriye (DBÇ: 82).

Yazarın incelenen diğer eserlerinde bilmeceye ait mizahi unsur tespit edilememiştir.

4.2.1.4. Tekerleme

Tekerlemeler; hoş, şaşırtıcı ve güldürücü niteliğe sahip basmakalıp söyleyişlerdir. Kelime tekrarlarıyla ve benzer seslerin bir araya gelmesiyle, saçma ögeler barındıran, ritme dayalı mizah unsurudur. Tekerlemelerde kullanılan sözcüklerin anlamından ziyade ses uyumu ile kulağa komik gelen/cezbeden ritmi ön plana çıkmaktadır. İncelenen 6 eserde deyimle ilgili mizahi unsurlar sırasıyla; BGD (5), DB (1), DBÇ (0), AT (0), C (0) ve ONAM (0) olarak saptanmıştır. Aşağıdaki alıntılarda inceleme nesnesi eserlerde yer alan tekerlemeler mizahi unsuruna dair örnekler sunulmaktadır:

Babaannenin ailesine gizlice oynadığı oyun gereği çocuktan farksız hareketler sergilemesine karşılık ailesi, anlayış göstermeye çalışır. Babaannenin yaptığı muziplikler sırasında ses uyumunu gözeterek ürettiği tekerlemeler vasıtasıyla eserin mizahi yapısının desteklendiği tespit edilmiştir:

“‘Babaanneciğiiiiim?’

‘Ne var?’

‘Babaanneciğim sofraya hazır, seni bekliyoruz.’

‘Yemiycem ben!’

‘Yemiycem olur mu babaanne, açsın, hadi gel.’

‘Tokum ben!’

‘Tok değilsin babaanne, hiçbir şey yemedin, hadi gel ne olur...’

‘Tokum dediysem tokumdur, yokum dediysem yokumdur, lokum dediysem lokumdur.

Ahahahaha harika tekerleme oldu ha! Şokum dediysem şokumdur, çokum dediysem çokumdur...’” (BGD: 51-52).

Anlatıcı, köydeki yaşlı kadınların hastalığının tedavisi için bakkalda ilaç satmaya başlar. Ancak Lütfiye teyzenin sağlık sorununu çözmek için hangi ilacı satacağını bilemez ve “o piti piti” tekerlemesini söyleyerek karar verir. Bu durum eserin mizahi anlatımını destekleyen bir unsur olarak belirlenmiştir.

“‘Tam olarak neresi ağrıyor?’ diye sordum. Ensesini gösterdi ‘Ensedene giren ağrı tansiyon!’ diyordu anneannem hep. ‘Tansiyonun düşmüş senin, ondan ağrıyor başın.’

deyip teşhis koydum. İki ağrı kesici arasında 'o piti piti' saydım, çıkan ilacı verdim. Bir kilo da yoğurt sattım, ayran yap iç tuzlu tuzlu dedim. Gitti.” (DB: 137).

İncelenen diğer eserlerde tekerleme unsuru tespit edilmemiştir.

4.2.1.5. Yansıma

Doğadaki seslerin bir nesne, olay veya durum ile bağdaştırılmasıyla oluşan ses taklitleri, yansıma veya yansıma ses olarak adlandırılır. Doğadaki sesleri betimleyen ve kimi zaman mizah üretiminde belirleyici rol oynayan bu unsur, düzyazı, karikatür ve şiirlerde kullanılır. Yansıma mizahi unsuruna küçük çocukların ifadelerinde ve karikatürlerde sıkça rastlanır. Yansıma sözcükler tek başına anlam taşımaz ve kimi yansıma sözcükler kalıplaşmış (ai, bum, çat, güm, hav, miyav, pat vb.) olduğu gibi kimileri ise; ele alınan durumu belirtmek için yazar tarafından oluşturulabilir (Wikipedia, 2024).

İncelenen 6 eserde yansıma ilgili mizahi unsurlar sırasıyla; BGD (6), DB (4), DBÇ (3), AT (4), C (12) ve ONAM (8) olarak saptanmıştır. Aşağıdaki alıntılarda inceleme nesnesi eserlerde yer alan yansıma mizahi unsuruna dair örnekler sunulmaktadır:

Anlatıcının babaannesi, karnı ağrıdığı için hastaneye gitmek istese de uygun kıyafetler giymediğinden ailesi tarafından hastaneye götürülmek istenmez. Babaannenin çocuk gibi yaygara kopardığı için hastaneye götürüleceği sırada geçirmesiyle ortaya çıkan yansıma sesi, mizahın üretilmesini sağlayan unsur olarak tespit edilmiştir:

“‘Anne atletlesin. Külotlu çoraplasın! Seni böyle nasıl götürelim? Giyinirsen hemen gidelim, hadi benim güzel anneciğim.’

‘Giyindim ben zaten. Aayyyyy çok hastayım, perişanım. Götürün beni!’

‘Tamam anne, götürelim, tamam!’

Somunda halam ve babam pes etti. Bir şekilde babaannemi doktora götürmeleri gerekiyordu.

Babaannemin bu saçma kıyafetine rağmen kapıdan çıkmak üzereydiler ki babaannem durdu ve ‘Guaaaarrrrrkkkkkk!’ diye geçirdi.

İnanılır gibi değildi. Hepimiz olduğumuz yerde kalakaldık. ‘Tühhh!’ dedi babaannem.

‘Hasta falan değilmişim, sadece gazım varmış.’” (BGD: 88).

Anlatıcının yaşadığı köye yazın gurbettekiler gelmektedir. Almancıların köyelerine gelirken yaşadıkları coşku sonucunda abartılı bir şekilde kornaya basmalarıyla oluşan yansıma sesi mizah üretilmesinde etkili olmuştur:

“Yazın bazen köye uzun uzun kornaya basan arabalar geliyordu. Daha köyün girişinde kornaya basmaya başlıyorlar, eve gidecekleri yere kadar aynı şekilde ‘Düüüüüt düüüüüüüt, düttürü düüüüüt!’ diye bütün insanları merakla kapının önüne çıkartıyorlardı. Ben de bakkalın önüne fırlıyordum.” (DB: 167).

Anlatıcının köpeği Saddam’ın kısa süreliğine emanet bırakılan peynirleri yemesi karakterler tarafından hoş karşılanmaz. Sonrasında ise kişileştirme unsuru kullanılarak Saddam’ın muziplik olarak atfedilen eyleminin gerekçeleri anlatılır. Okurun hayal gücünün harekete geçirilmesi için varsayımda bulunulan bölüm sonunda “şarıl şarıl” yansıma unsuru aracılığıyla mizah üretildiği belirlenmiştir:

“Ben ne bileyim peynirlerin Bedriye’ye ait olduğunu. Bakkal deden, bakkalın önünde çöp olunca sana kızıyor, neden toplamadın diye söyleniyor. Çöp sandım ben onları. Sana yardım edecektim. Sonra baktım, çöp değil. Halis muhlis köy peyniri... Bu sefer de bekçiliğimin mükafatı diye düşündüm. Bir çeşit ikramiye galiba, dedim. Bir ay boyunca her gün kurabiye veriyorlar, ayda bir kere de peynir veriyorlar, ne güzel dedim. Ondan yedim. Bilsem yer miydim?” dedi.

Bu açıdan bakınca Saddam’a aşırı hak verdim.

Şimdi sıra sende.

“Bakkal Dedem bakkalın önünü hortumla yıkadı. Her yer pırıl pırıl oldu. Sonra da Saddam gelip 45 saniye boyunca kesintisiz şarıl şarıl işedi.” (DBÇ: 42).

Kasabalının abartma sorununu çözmek için görevlendirilen Tefik Kılıkırkyarar’ın 25 farklı saçma ama komik şeye alerjisi vardır. Alerjisinin tetiklendiği sırada hapşırarak çıkardığı ses, yansımadan kaynaklı mizahi unsura örnek niteliğindedir:

“Ben de geldim işte. Neler oluyor burada? En başından anlat bakalım.”

“Abi farkında mısın on dakikadır hapşırmadın?”

“Hızlı konuşurken hapşirmıyorum, susunca geliyor hah hah hah hapşuuuuuuuuuuuuuu!” (AT: 91).

Cingo eserinde köpeği sahiplenen aile, köpek yetiştirmeye dair herhangi bir tecrübesi olmadığından ilk zamanlar bir hayli bocalar. Ailesi süt kabını her defasında doldurduğundan aralıksız süt içer. Böylece midesinde gaz biriken Cingo, “goooooork!” diye geçirir. Aşağıdaki alıntıda “goooooork!” yansıma unsuru aracılığıyla eserin mizahi yapısının desteklendiği belirlenmiştir:

“Bir gece o kadar çok süt içti ki karnı davul gibi oldu. Ne yapacağımızı bilemedik. Karnını ovduk falan ama fayda etmedi. Koridora gidip yattı, karnını soğuk yere yaslayıp uyumayı seviyor Cingo. O öyle yere serilince biz de içeride televizyon izlemeye daldık. Sonra bir anda GOOOOORRK! diye bir ses duyduk. Hepimiz gök gürlüyor sanıp yerimizden fırladık.

Cingo, geçirmiş! Ardından, sabaha kadar gaz çıkardı.” (C: 28).

Oh Ne Âlâ Memleket eserinin “Çikolata Şelaleleri” bölümünde müdürlük görevini icra eden EKER grubu üyeleri, okulun daha eğlenceli bir yer olması için öğrencilerin isteklerini tek tek gerçekleştirirler. Bu istekler doğrultusunda her öğrenci, okula yiyeceklerle gelir ve tüm günlerini yiyerek geçirir. Grubun obur üyesi Reco'nun çok yediği için kusarken çıkardığı “Böööööghghghghghg...” yansıma unsuru aracılığıyla mizah üretildiği belirlenmiştir:

“Derken hiç beklemediğimiz bir şey oldu. Reco oturduğu yerde “Böööööghghghghghg...” diye tüm yediklerini çıkarttı. Üstü, başı, sıra, yerler pis bir sıvıyla kaplandı. Hepimiz sabahtan bu yana ne bulursak yutuyorduk. Şimdi Reco'nun yaptığını görünce bizim de midemiz bulandı ve herkes aynı anda kusmaya başladı.” (ONAM: 120).

4.2.1.6. Anlamsız Kelime

Herhangi bir anlam ifade etmeyen, kimi kelimelerin değiştirilmesi veya bazı hecelerinin bir araya getirilmesiyle oluşan dilsel mizah unsurudur. Karşılığı olmayan, saçma bir

yapıya sahip kelimeler okur için komik bir nitelik taşıdığından mizahın oluşumuna yardımcı olmaktadır.

İncelenen 6 eserde anlamsız kelime ilgili mizahi unsurlar sırasıyla; BGD (14), DB (0), DBÇ (7), AT (8), C (8) ve ONAM (11) olarak saptanmıştır. Aşağıdaki alıntılarda inceleme nesnesi eserlerde yer alan anlamsız kelime mizahi unsuruna dair örnekler sunulmaktadır:

Babaannesi, çocuklarına ders vermek için oynadığı oyunda bir çocuk gibi hareket eder. Çevresindekiler bu durumu yadırgamalarına rağmen duydukları saygıdan dolayı anlayış göstermeye çalışırlar. Bebekleri sakinleştirmek veya güldürmek için söylenen “agucuk, bugucuk” ifadesinin babaannesine yönelik kullanımı uyumsuzluğa sebep olduğundan eserin mizahi yapısının desteklendiği saptanmıştır:

“Bir akşam arkadaşlarını eve davet edip parti verdi. Yine geldi o teyzeler takımı. Bu sefer kostüm giymişler. Birisi süper kahraman olmuş, pelerin takmış. Birisi gelinlik giymiş, prenses olmuş. Birinin ne olduğu belli değil ne bulduysa giymiş.

Babaannem arkadaşlarını ağzında emzikle karşıladı. Bebek olmuş! Partiye bebek olarak katılıyormuş. Hepimiz ‘Agucuk, bugucuk Hasibecik, hanımış Hasibecik’ diyerek sevmek zorunda kaldık babaannemi. Yoksa ağlıyordu. Ve ağlamasını hiç istemiyorduk Bebek Hasibe’nin.” (BGD: 103-104).

Anlatıcının bakkal dedesi, okulların açılacağı zaman kırtasiye malzemeleri satıp kalanları depoya kaldırmaktadır. Satış sonrası kalan defterleri depoya götüren anlatıcı, kutunun kapağını kapatmadığından fareler tarafından kemirilir. Bu duruma dedesinin tepki göstereceğini düşünen anlatıcı, onu suçlayarak bu işten sıyrılmaya çalışır. Anlatıcının dedesiyle konuşmasında kullandığı “cık cık cık” söylemi, anlamsız kelime mizahi unsuru olarak belirlenmiştir:

*“Derken dedemin nefesini enseme hissettim. Gelmiş... Orada dikiliyor... Arkamda. Fare meselesinin tek iyi yönü vardı. Defterleri kemiren fare, kutuyu da kemirebilirdi. Yani kutunun ağzını açık bırakan kişiyi suçlamanın bir anlamı yoktu. Sorun tamamen defteri buraya koyduran kişiden kaynaklanıyordu. Yani iki suçlu var: **Dedem ve fareler!** Eğer dedemden önce atak yaparsam fare yenikli defter meselesinden alnımın akıyla çıkabilirdim. Sesime tok ve suçlayıcı bir ton ekleyip dedeme döndüm.*

her defasında farklı bir amaçla kullanılmıştır. Böylece mizahi unsurun anlam zenginliği yansıtılarak eserin mizahi anlatımının desteklendiği saptanmıştır:

*“Arabanın kapısını açık görünce aklım başımdan gitti. Çişi mişi unutup attım kendimi içeri. Baban camı açsın diye hemen havladım. Kafamı dışarı çıkarıp kendimi rüzgâra bıraktım. Ama sonra bir anda sıkıştım. Konuşabilsem ‘Beni ilk benzinlikte indirin canım, çok sıkıştım,’ derdim ama diyemedim. O duyduğunuz **mıyyyk** sesi aslında ‘Benzinlik bulun,’ demektir. İkinci **mıyyyk**, ‘Ağaç altı da olur,’ demektir, üçüncüsü ise **‘Kurban olayım indirin beni.’** Ama anlamadınız. Ben de kendimi aşağı attım.*

Riskliydi, ama arabaya salsaydım annenin ve babanın gazabına uğrayacaktım, emindim.

Kesin bir tehlikedense, olası bir tehlikeyi seçmek cesaret ister Congo, yaz bunu bir kenara...” (C:17-18).

Yeni okul müdürü Ş., okulda birtakım yenilikler gerçekleştirmek için düşünüp taşınır. Ertesi gün hayal kurarken aniden aklına gelen fikir “zıkk” kelimesiyle ifade edilir. Ayrıca beden eğitimi dersi yerine bulduğu “lara lay lay laaaaaay” anlamsız kelime grubu aracılığıyla da mizah üretilmiştir:

“Ertesi gün yine odasında hayal kuruyordu. Sonra zıkkk diye dikildi ve ‘Sınıf isimlerini değiştiriyorsak ders isimleri neden aynı kalıyor?’ dedi. Ders isimlerini değiştirdi. Mesela tarih dersinin adı Zaman Makinesi oldu. Beden eğitimi dersi için iki kelimelik isim arıyorduk, ‘Delirdiniz mi siz, neden iki kelimedede sınırlı kalalım ki? Bir ders neden yirmi beş kelime olamıyor? Kim koydu bu kuralı?’ dedi. Beden eğitimi dersinin adı ‘Hopla, zıpla, yuvarlan, tekerlen, taklası maklası çok güzel, maç başladı, ooooooyyyy, lara lay lay laaaaaay’ oldu. Saçma ama saçma şeylere karşı koyamadığımız için kabul ettik.” (ONAM: 161).

Dedemin Bakkalı eserinde anlamsız kelimeye dair herhangi bir mizahi unsur tespit edilememiştir.

4.2.1.7. Ses Uyumu

Ses uyumuna dayalı ahenk unsurlarının ve esprili anlam içeren kelimelerin oluşturduğu mizahi unsurdur. Tekerlemelerde ve şiirlerde sıkça kullanılan söz konusu mizahi unsur

aracılığıyla okurun eğlendirilmesi ve dilin armonik yapısının geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

İncelenen 6 eserde ses uyumu ile ilgili mizahi unsurlar sırasıyla; BGD (8), DB (4), DBÇ (7), AT (2), C (0) ve ONAM (3) olarak saptanmıştır. Aşağıdaki alıntılarda inceleme nesnesi eserlerde yer alan ses uyumu mizahi unsuruna dair örnekler sunulmaktadır:

Torunlarına yönelik şikâyetlerin artması üzerine duruma el koymak isteyen babaanne, çocuklarına ders vermek için ansızın eve gelir ve çocuk gibi hareketler sergileyerek ailesini şaşırır. Babaannenin ailesiyle kurduğu diyalogda yer alan seslerin oluşturduğu ahenkli yapı aracılığıyla eserin mizahi anlatımı pekiştirilmiştir:

“Halam bir ara ‘Anneciğim neden haber vermedin geleceğini, biz gelip alırdık seni.’ dedi ama babaaanem halama dönüp ‘Sana ne, saman ye!’ dedi. Halam ‘Neeee?’ diye bir çığlık attı. Bunun üzerine babaannem ‘Kusması benden, yemesi senden, çatalı benden, kaşığı senden hahahahahahah!’ dedi.” (BGD: 30).

Köy halkından Şükran, askere giden sevgilisi için mektup yazar, ancak babasına yakalanma korkusundan sevgisini anlatamaz. Mektubu gizlice okuyan çocuk anlatıcı, bu duruma üzülür ve mektubun son sayfasındaki bölümü silerek içerisinde şifrenin olduğu akrostiş bir şiir yazar. Aşağıdaki alıntıda gerek esprili ifadelerin gerekse dize sonlarındaki ses uyumunun eserin mizahi içeriğini beslediği belirlenmiştir:

*“Sabah erken kalkıyorum,
Evi temizliyorum.
Nasıl gıcık abimle babam,
İnan sana anlatamam.
Sonra bakkala gidiyorum hemen,
En güzel bakkal bizimki zaten.
Ve çok tatlı bir çırağı var.
İstiyorum ‘Bana 5 jeton ver!’
Yok diyor, hiç vermiyor
Oysa ne güzel kampanya vardı,
Ruhumda kelebekler kanat çırpardı.
Unutma bu şiirde bir sır var,*

Mektubu yukarıdan aşağıya okuyuver.” (DB: 105).

Günün birinde anlatıcının çıraklık yaptığı bakkala bir kuş girer. Ancak bu kuş, daha önce gördüklerinden oldukça farklıdır. Ne yapacağını bilemediğinden bütün kuşları tanıyan Vehbi amcadan yardım ister. O sırada kuşun sahibi Müjdat abinin bakkala girerek kuşuna seslendiği çağrıda ses tekrarları aracılığıyla sağlanan ahenkli yapının mizahı desteklediği belirlenmiştir:

“Derken kapıdan içeriye Müjdat abi girdi.

‘Hah burada mısın? Cici kuş, cici kuş, gel kızım! Cici kuş, cici kuş, gel babacık!’ diye kuş gibi ötmeye başladı. Kuş kafamdan havalanıp Müjdat’ın eline kondu.” (DBÇ: 124).

Abartma tozunun etkisiyle abartılı davranışlar sergileyen teyzesinin, kızı Birsen Başar’a yönelik abartılı isteklerini duyan anlatıcı, bu durumu sorgular. Sonrasında ise kuzeninin isminden hareketle söz oyunu yaparak “Bir Sen Başar!” sloganını oluşturur. Aşağıdaki örnekte yer alan ses uyumu unsuru ile ironi yapılarak mizahın desteklediği tespit edilmiştir:

“‘Ben istiyorum ki bir kere nefes alsın, sonra 40 dakika o nefesle yüzün.’

‘Tövbe de teyze yaaa, ölü 40 dakika nefes almazsa.’

‘Ama ölmezse dünya şampiyonu olur! Yeterince çalışırsa başarır. Ben ona boşuna mı Birsen ismini koydum?’

‘Bir Sen Başar, Bir Sen Başar,

Bir Sen Başar!’

Kimsenin başaramadığını başaracak kızım. Nokta!’” (AT: 31).

Gocukoğlu ailesi üyelerinin isimlerinden hareketle çeşitli lakaplar kullanılır. Söz konusu lakaplarda yer alan ses uyumunun eserin mizahi anlatımını desteklediği tespit edilmiştir:

“Biz Gocukoğlu Ailesi’yiz. Benim adım Can, o yüzden bana Cango derler. Annemin adı Binnur, ona da Bingo diyoruz. Babamın adı Taner, onun da adı Tango. Cin gibi bir yavru köpeğimiz olduğu için ona Cingo adını verdik.” (C: 22).

Okulu sevmeyen grup üyeleri, isimlerinin baş harflerinden oluşan EKER grubunu kurarlar. Onları ortak paydada buluşturarak aralarındaki bağı kuvvetlendiren ve aidiyet hissetmelerini sağlayan bir slogan üretirler. Espri anlamı içeren söz konusu sloganda ses uyumunun göz önünde bulundurulmasıyla mizah üretimine katkı sağlandığı tespit edilmiştir:

“Haftada beeeeeşşşşşşş gün kalk ve okula git. Bu bir işkence! Bu bir eziyet! Bu bir çile! Bizim bu çileden kurtulmamız lazım... Bunun için bir ekip kurduk. Elif, Kerem, Emre ve Reco. İsimlerimizi her seferinde söylemek zor olduğu için ekibimize EKER ismini verdik. Bir de sloganımız var.

*“OKUL ÇOK BETER,
EKER OKULU ANINDA EKER!”
Nasıl slogan ama!” (ONAM: 12).*

4.2.1.8. Mecaz

Mecaz¹⁰, kelimelerin gerçek anlamından sıyrılarak benzerlik veya daha değişik bir ilgiye dayalı kullanılmasıyla oluşturulur. İfadeye kuvvet ve güzellik vermek için kelimelerin yaratıcı bir şekilde kullanılmasına dayanır. Okurları güldürmek için etkili bir araç olarak kullanıldığından mizaha kaynaklık eder.

İncelenen 6 eserde mecaz ile ilgili mizahi unsurlar sırasıyla; BGD (16), DB (18), DBÇ (20), AT (17), C (18) ve ONAM (19) olarak saptanmıştır. Aşağıdaki alıntılarda inceleme nesnesi eserlerde yer alan mecaz mizahi unsuruna dair örnekler sunulmaktadır:

Ailesine ders vermek isteyen babaanne, birtakım muziplikler gerçekleştirir. Bu muzipliklerin aktarıldığı alıntıda geçen “tutturma, donup kalma, çözülme” eylemlerinin içerdiği mecaz anlam aracılığıyla eserin mizahi anlamının pekiştirildiği tespit edilmiştir:

¹⁰ "Mecaz" Arapça, "trope" Eski Yunanca ve metafor Yunancadır. Ad değişimi olarak da bilinir. Mecaz sanatı, anlatımı daha etkili kılmak ve söze canlılık kazandırmak amacıyla yapılır. Söze güzellik, güçlülük, canlılık, zarafet, derinlik veya genişlik verir. Eski Yunan'da "mecaz" anlamda kullanılan "metafor" sözcüğü Antik Çağ'ın sonlarına doğru anlam daralmasına uğramış ve yerini "trope" sözcüğüne bırakmıştır.

<https://tr.wikipedia.org/w/index.php?title=Mecaz&oldid=32951646>. Erişim tarihi 19.37, Eylül 27, 2024

“Babaannem bir akşam babamın peşine takılıp ‘Güreş benimle!’ diye tutturdu. Babam ‘Ya anne ben seninle nasıl güreşeyim?’ dese de söz geçiremedi, güreştiler valla. Salonun ortasında babam ve babaannem yerde güreştiler. Biz böyle donduk kaldık her seferinde zınnnk diye. Donmuş hâlimizin çözülebilmesi için psikiyatristin gelmesi ve babaannemin acilen doktora gitmesi gerekiyordu.” (BGD: 105).

Anlatıcının köy halkının sağlık problemini çözmek için ilaç satmaya başlaması üzerine köyün doktoru “Kafana göre nasıl ilaç veriyorsun?” diyerek tepki gösterir. Bunun üzerine anlatıcı, kendisiyle gerçekleştirdiği iç konuşmasında “sollayıp geçme” deyimini kullanarak doktor üzerinde üstünlük kurmaya çalışır ve onu küçümser. Aktarmada geçen mecaz aracılığıyla mizahın oluşumunun sağlandığı belirlenmiştir:

“‘Oku da doktor ol, herkese ilaç yazarsın.’ dedi.

“‘Yav ben okumadan doktor olmuşum. Seni sollayıp geçmişim, senin hastalar bana geliyor. Bak Lütfiye’yle Melahat’a! Dimdik ayağa kaldırdım’ diyemedim tabii. ‘Peki özür dilerim.’ dedim geçtim.” (DB: 145).

Dedesinin bakkalında çıraklık yapan anlatıcı, budanan ağaçları alarak dilek ağacı yapar. Dilek ağacına bağlanacak kurdeleleri bakkalda satarak dedesinin kendisini öveceğini düşünürken ummadığı bir sonuçla karşılaşır. Aktarmada kullanılan “sinirden bayılmak” mecaz unsuru aracılığıyla mizahi üslubun sağlandığı belirlenmiştir:

“İşimiz bittiğinde bakkalın önü rengârenk oldu. Kocaman bir kutunun üzerine, ‘Dilek ağacının kurdelelerini uygun fiyatla bakkaldan temin edebilirsiniz.’ yazdım. Resmen kendi kendime harika bir pazar yaratmıştım. Dedem kesin bayılacaktı. Bayıldı ama, sinirden bayıldı.” (DBÇ: 63).

Abartma Tozu eserinde kasaba halkından Seval Çokal, isminin hakkını vererek alışveriş çılgınlığına yakalanmış ve ihtiyacı olmadığı halde birçok şey satın almıştır. Alıntıda geçen “uçmak” eyleminin mecaz anlamıyla kullanılmasının eserin mizahi üslubu desteklediği tespit edilmiştir:

“Beş dakika sonra Seval Çokal’la annesi Meral Çokal’ı ellerinde poşetler, arkasında da poşetlerini taşıyan üç oğlanla birlikte evlerine doğru hızlı hızlı yürürken gördüm.

Ohoooo dedim, bunlar da uçmuş! Bu kadarla kalsa yine iyiydi. Meral teyze ve kızı Seval abla ertesi gün alışverişe diye çıktılar ve kendilerinden bir hafta haber alınamadı. Sonra kapının önüne bir kamyon yanaştı. Kamyondan yeni eşyalar indi, bütün ev eşyalarını yenilediler.” (AT: 53-54).

Haylazlıklarından dolayı eğitim alması için okula götürülen Cingo, ilk zamanlar uyum problemi yaşasa da zamanla alışır. Yemin töreni için her köpek, öğretmenleri eşliğinde yeteneklerini sergiler. Cingo'nun bazı arkadaşları aldığı eğitim süreleri daha uzun olduğundan daha iyi performans sergiler. Cingo, eğitim süreleri farklı olmasına rağmen kendisine yönelik beklentinin aynı olmasını eleştirir. Eleştirisinde kullandığı “harcama bizi”, “yandık” ve “havada uçuşmak” mecazları aracılığıyla mizah üretildiği tespit edilmiştir:

“Havada takla atıyor Rocky. Tek ayak üstünde koşuyor. Tahterevallinin üzerinde bale yapıyor, bale!

Bizimkilerin ağzı açık kaldı.

‘Oooo’, ‘Çok iyi yaaa’, ‘Muhteşeeem’ler havada uçtu. Yahu ben yedi sene burada kalsam dikiş dikmeyi, araba tamir etmeyi, yemek pişirmeyi, köpek eğitmeyi bile öğrenirim. Yedi yıllık bir eğitimle, kırk günlük eğitim kıyaslanır mı? Ek toprağa, kırk günde domates bile yetişmez, Cingo mu yetişsin?

Neyse, ben Rocky’ye ‘Dur oğlum, yavaş ol, saçmalama, harcama bizi,’ falan filan derken bir taraftan da ‘Yandık,’ diyorum, ‘Şimdi benden de aynı şeyleri bekleyecekler.’ Ama ben daha ancak oturup kalkabiliyorum, tasmasız yürüyebiliyorum... Yapabildiklerim bu kadar. Ben kim, tahterevallide şov yapmak kim?’ (C: 92-93).

Okula yeni gelen “Ş.” adlı müdür, tuhaf davranışlarıyla dikkat çeker. Nitekim bir yetişkin olmasına rağmen çocukça davranışlar sergiler. Aslında ismi Ş. değildir ama o, ebeveynlerin ismini belirlemesini kabul etmez ve her sene sırasıyla; alfabenin bir harfiyle isim seçer. 23 yaşında olduğundan alfabenin 23. harfi olan Ş.’yi kullanır. Ş., pek çok yetişkinin aksine çocuğa göreliği yansıtan farklı bakış açılarına sahip olmasıyla ön plana çıkar. Kendisini tanıttığı aktarmada kullanılan “dibi tutmak” mecaz unsuru aracılığıyla mizah üretimi sağlanmıştır:

“Ben Ş. Bu okulun müdürüyüm işte... Bir tane köpeğim var, belki de köpeğimin bir tane insanı vardır, bilmiyorum. Bir tane kuşum var, hep omzumda geziyor ama belki de beni arabası olarak kullanıyordur, onu da bilmiyorum. Bir okul dolusu çocuğum var ama belki de ben onların çocuğuyumdur, onlar beni büyütüyordur, bilmiyorum. Zaten satrançta da yenildim, satranç oynamayı da çok bilmiyorum. Çarpım tablosunda da sekizleri bilmiyorum. Kafam karışıyor ama kafam karıştığı zaman çok mutlu oluyorum. Böylece kafam hep hareketli oluyor ve dibi tutmuyor.” (ONAM: 164).

4.2.1.9. Karşıtlık

Birbiriyle zıt kavramların, durumların, duygu ve düşüncelerin aralarında ilgi kurularak bir arada kullanılmasıyla üretilen ve komik bir anlam içeren dilsel mizahi unsurdur. Karşıtlık unsuru oxymoron ile yakın ilişki içerisinde. Oxymoron¹¹, birbiriyle çelişen ya da tamamen zıt iki kavramın bir arada kullanılması ve bu şekilde oluşturulmuş ifadedir. Anlamı kuvvetlendirmek ve bir kavramı eleştirerek alaya almak için kullanılır.

İncelenen 6 eserde karşıtlık ile ilgili mizahi unsurlar sırasıyla; BGD (3), DB (10), DBÇ (6), AT (12), C (10) ve ONAM (9) olarak saptanmıştır. Aşağıdaki alıntılarda inceleme nesnesi eserlerde yer alan karşıtlık mizahi unsuruna dair örnekler sunulmaktadır:

Anlatıcının babaannesinin eve gelmesiyle birçok saçma durum yaşanmıştır. Bunlardan biri de beraberinde getirdiği 15 valizden çıkanlardır. Açılan valizlerden birinin üzerinde “önemli” ibaresi yazıldığı halde içinden boş kutuların çıkması karşıtlık unsuru aracılığıyla üretilen mizaha örnek niteliğindedir:

“Üçüncü valizden yaprak çıktı. Bir sürü kuru yaprak. Sokağa çıkmış, bulduğu yaprağı doldurmuş valizin içine.

Dördüncü valizden boş şampuan, deterjan kutuları falan çıktı. Hepsi boş, hiçbirinin içinde bir şey yok. Bir de valizin üstüne ‘ÖNEMLİ’ yazmış keçeli kalemler.” (BGD: 36)

Anlatıcının hayali, ticari zekâsını kullanarak dedesinin bakkalını büyütme. Bu amaçla gerçekleştirdiği girişimlerden biri de dondurma yiyerek çocukların canlarının

¹¹ Türkçeye Fransızcadan geçen kavramın kökeni, Yunanca oxus (keskin) ve môros (aptalca) sözcükleridir.

çekmesini sağlamaktır. Alıntıda “mola” ve “çalışma” kelimelerinin bir arada kullanılmasıyla karşıtlıktan kaynaklı mizah üretimine örnek oluşturmuştur:

“O gün dedemi ufukta gördüm, geliyordu, mola zamanımın başlamasına az kalmıştı. Dondurma dolabından bir tane dondurma aldım, ambalajını açtım... Dışarıda dondurumla bir tur atarım, başka çocukların da canı ister, onlar da gelir bakkala, dondurma satarız diye düşündüm. Mola saatlerimde bile çalışıyordum yani.” (DB: 62).

Dedemin Bakkalı Çırac eserinin “Uslu Gün” bölümünde yakınları, anlatıcının çok konuşmasından ve yaramazlığından şikâyetçidir. Bunun üzerine onlara bir ders vermek isteyen anlatıcı, tüm gün uslu durmaya karar verir. Ancak bu kez de mülayim olduğu için yakınlarının eleştirisine maruz kalmıştır. Anlatıcının bu örnekten hareketle yetişkinlerin tutarsız davranışlarına yönelik eleştirileri, karşıtlık unsuru aracılığıyla üretilen mizahı desteklemiştir:

“Bütün gün her istediklerini yaptım. Hiç soru sormadım, hiç karşılık vermedim, kalk demedikleri sürece yerimden hiç kalkmadım. Gıkım çıkmadı. Usluluktan patladım bütün gün. Akşam olunca dedem bize geldi. ‘Bu çocuğun nesi var, kahroldum bütün gün, böyle mülayim çocuk mu olur?’ dedi. Annem, ‘Ne olursun eski haline dön yavrum benim.’ diye sarıldı bana. Gerçekten yetişkinleri anlamak çok zor!’” (DBÇ: 78).

Abartma tozunun etkisiyle alışverişi abartan Meral teyze, iki ay önce kullanılan mobilyaları eski bulup yerine yenisini alma tutarsızlığını göstermiştir. Aşağıdaki alıntıda bu durumu ifade eden ve karşıtlık içeren alay unsuruna dayalı mizahın üretildiği saptanmıştır:

“Günde üç kere alışverişe gittiler, evde kaldıklarında da internetten alışveriş yaptılar. Yeni mobilyalar geldikten iki ay sonra, alışverişten dönerken Meral teyze mobilyacının vitrininde ‘Eskiye getir, yeniyi götür!’ kampanyası gördü. Öyle ya; bu mobilyalar iki ay önce alınmıştı, gayet eskiydi. Tabii ki eskiye götürecek, yeniyi getirecekti. Alışveriş olunca hiçbir fırsatı kaçıramazdı.” (AT: 55).

Anlatıcının annesi Bingo, hamiledir, bu sebeple kokulara karşı hassaslaşır ve Cingo’nun kokusundan rahatsız olur. Cingo ise “Gocukoğlu” yerine “Gıcıkkoğlu” ifadesini

kullanarak duruma tepki gösterir ve kendisini savunmaya çalışır. Ancak titiz olduğuna dair söylemiyle davranışlarının karşıtlık içermesi mizahın oluşumu sağlamıştır:

“Aman ne komik ne komik! Gülün bakalım Gıcıkogulları. Çok komik! Kardeşim, ben düzenli yıkanan, duşunu alan, çişini kesinlikle tüyelerine kaçırmayan, çişinin üstüne basınca patilerini yalayan, kakasını yaptıktan sonra oturup poposunu haliya itinayla silerek temizleyen, gayet hijyenik bir hayvanım. Yemeklerden sonra gidip klozetten su içer, gargara yapar ve dişlerimi temizlerim. Küçüklüğümde sırf ortalık temiz olsun diye kendi kusmuğumu yemişliğim var benim. Lütfen yani, çok titiz bir köpeğim, beni başkalarıyla karıştırmayın.” (C: 163).

Oh Ne Âlâ Memleket adlı eserde anlatıcı dâhil hiçbir öğrenci, müdürü görmemiştir. Okul görevlisi Nizametullah amcaya okul müdürünün neden görünmediğini anlatıcı sorsa da cevap alamaz. Bunun üzerine kendince yaptığı çıkarıma göre insanın boyu ile kurduğu cümleler arasındaki karşıtlık unsuru aracılığıyla mizahi söylem sağlanmıştır:

“Nizametullah Amca’ya yarım saat dil döktüm. Bütün yalvarmalarım rağmen sadece ‘Zamanı gelince öğrenirsin,’ dedi. Bakınız Gıcık Olduğum Şeyler Listesi 3. madde: Çocukları gereksiz yere bekleten yetişkinler. Zamanı gelince öğrenirsin ne yaaa? Zamanı gelmiş ki soruyorum! Her insan, boyunun tersi uzunluğunda cümleler kuruyor. Mesela ben 1 metre 30 santimim ama yüz cümleyi arka arkaya kuruyorum. Nizametullah Amca 2 metre 17 santim ama ‘Zamanı gelince öğrenirsin,’ diyor. Boyun kadar konuş Nizametullah Amcaaaaa, anlat bana müdürün şu sırrını.” (ONAM: 59).

4.2.1.10. Benzetme

Ortak yönü bulunan iki farklı durum arasında anlamı güçlendirmek için benzerlik ilişkisi kurularak anlatılanı daha ilgi çekici kılmak ve okurun daha eğlenceli okuma eylemi gerçekleştirmesini amaçlayan dilsel mizah unsurudur.

İncelenen 6 eserde benzetmeyle ilgili mizahi unsurlar sırasıyla; BGD (5), DB (14), DBÇ (11), AT (14), C (17) ve ONAM (21) olarak saptanmıştır. Aşağıdaki alıntılarda inceleme nesnesi eserlerde yer alan benzetme mizahi unsuruna dair örnekler sunulmaktadır:

Anlatıcı, ailesinin sürekli yorgun oldukları için kendisine yeterince ilgi göstermediğini düşünmektedir. Babasının koltukta yavaş yavaş kayıp sonrasında uyuklama hali dondurmanın erimesine benzetilmiştir. Devamında ise ailesi, tembelliklerinden dolayı koalaya; Çınar ise onları hareketlendirmeye çalıştığından maymuna benzetilerek mizahi bir üslup yakalanmıştır:

“Hep çok yorgunlar. Yemekten sonra televizyonun karşısında, yere düşmüş dondurma gibi eriyor babam. Önce dik oturuyor, sonra biraz aşağıya kayıyor, sonra tamamen yatıyor. O gün neler yaptığımı anlatmak istiyorum. ‘Anneee bugün ne oldu biliyor musun?’ diye heyecanla yanına koşuyorum ve o sadece ‘Hi?’ diyor! Genellikle ‘Bunu sonra konuşalım mı Çınar?’ diye gönderiyor beni. Ne zaman sonra olacak çok merak ediyorum. Hafta sonları bir şeyler yapalım dediğimde bana boş gözlerle bakıyorlar. Hafta sonu ikisi de birer koalaya dönüşüyor. Koltuğun üstünde yirmi saat uyuyabiliyorlar. Ben de onların gözünde sürekli onları 6’ya çalışan bir maymun gibi zıplayıp duruyorum.” (BGD: 13).

Yazın Kuran kursuna giden çocuklar, kursa ara verilmediği için bakkaldan alışveriş yapamamaktadır. Anlatıcı kursa ara verilmesi için çocukları örgütler. Onların “teneffüs” diye hep bir ağızdan bağırması, hindi sesine benzetilerek mizah üretilmiştir:

“Biz çocuklar hep bir ağızdan konuşunca hindi gibi ses çıkartırız. Hepsi bir ağızdan ‘Teneffüs, teneffüs, teneffüs isteriz!’ diye ötünce tabii hoca kızmış. Fikrin kimden çıktığını araştırmaya başlamış.” (DB: 158).

Bakkal dedesi bakkalı anlatıcıya emanet ederek oradan ayrılır. Ancak o, bakkalda kalmak ile arkadaşlarıyla oynamak ikilemini yaşar ve bakkalı kapatmadan oyun oynamaya gider. Bu halinin sırtını pire basmış köpeğe benzetilmesi yoluyla mizah üretilmiştir:

“Saatlerce ip atladım, top oynadım, sırtını pire basmış köpek gibi yerlerde yuvarlandım. Sonra bakkala döndüm. Dedemi, babamı, annemi ve çeşitli müşterileri bakkalın önünde beklerken buldum. Kimse bir şey demedi. Donuk gözlerle baktılar bana.” (DBÇ: 95).

Anlatıcı, kasaba halkındaki değişimi fark edince yardım istemek için tek tek herkesin kapısını çalar. Bunlardan biri de Sevgi teyzedir. Ama eve girdiğinde hiç beklemediği bir tabloyla karşılaşır. Abartma tozunun etkisiyle sevgisini abartan Sevgi teyzenin çocuklarını ve kocasını koltuğa bağladığını görür. Bu durum deve tabanı çiçeğine benzetilerek mizah üretimi gerçekleştirilmiştir:

“Çocukları koltuğa bantlamışsın Sevgi teyze! Çocuklar deve tabanı çiçeği gibi duruyorlar salonda. Oldukları yerde büyüyorlar. Bunun neresi sevgi. Babaları da yanlarında oturuyor, hiç sesi çıkarmadan. Böyle iş mi olur?” (AT: 64).

Gocukoğlu ailesinin sahiplendiği Cingo, birçok muziplik gerçekleştirse de en sevdiği eylem, plastik kapları kemirmektir. Bulduğu her şeyi kemirdiği için atık öğütme tesisine benzetilerek eserin mizahi yapısı desteklenmiştir:

“Cingo’nun her hali bana çok sevimli geliyordu. Mesela bir şeyler kemirirken... Cingo sürekli bir şeyleri kemiriyordu. Sandalyenin ayaklarını, annemin ayakkabılarını, babamın telefon şarjını ve ele geçirdiği bütün plastikleri... Plastik kaplara karşı aşırı zaafı vardı.

Onları ısırıyor, kopartıyor ve yere tükürüyordu. Şampuan şişesini yiyip her tarafı şampuan yaptığı günün sonunda ona boş bir yoğurt kabı verdik. Beş kiloluk yoğurt kabını kopartıp tükürerek dört günde yok etti. Resmen atık öğütme tesisi gibiydi.” (C: 67-68).

Okulu sevmeyen anlatıcı, annesi tarafından sürekli okulda yaşadıklarıyla ilgili sorgulanır. “Ödevini yap!” baskısına tepki gösteren anlatıcı, annesini Ressam Munch’un “Çığlık” tablosundaki kişiye benzeterek mizah üretmiştir:

“Ne yapabilirim okulda anne? Bir insan okulda ne yapabilir? Nasıl hayal ediyorsun sen okulu? Çok eğlendim! O kadar eğlendim ki uçtum mutluluktan, eve uçarak geldim,’ diyorum ve annem bana kızmaya başlıyor. Sonra zaten ‘Ödevini yap!’, ‘Ödevini yap!’, ‘Ödevini yap!’, ‘Ödevini yap!’, ‘Ödevini yap!’, ‘Ödevini yap!’, ‘Ödevini yap!’, ‘Ödevini yap!’, ‘Ödevini yap!’ tekrarları başlıyor

ve annem hayalimde yavaş yavaş ressam Munch'un 'Çılgılık' tablosundaki o kuru kafaya benzemeye başlıyor." (ONAM: 22).

4.2.1.11. Abartma

Sözün etkisini artırmak için anlatılan herhangi bir şeyi olduğundan farklı şekilde büyüterek veya küçülterek göstermeye dayalı sanattır. Mizahi üslubu temel alan edebi metinlerde bir olayın veya karakterin özelliklerinin, eylemlerinin aşırı derecede abartılarak komik hale getirilmesi yoluyla oluşturulur. Bu mizah unsurunda abartılı durumlar aracılığıyla karakterin duygu yoğunluğu aktararak okurda gülme eylemi gerçekleştirilir.

İncelenen 6 eserde abartma ile ilgili mizahi unsurlar sırasıyla; BGD (6), DB (8), DBÇ (9), AT (42), C (23) ve ONAM (17) olarak saptanmıştır. Aşağıdaki alıntılarda inceleme nesnesi eserlerde yer alan abartma mizahi unsuruna dair örnekler sunulmaktadır:

Eserin kahramanı Çınar, ailesi yoğun çalıştığından kendisine ayıracağı vakitleri olmadığı için yakınmaktadır. Çınar'ın ailesinin ilgisiz ve suratsız hallerini abartarak anlatmasıyla mizah üretilmiştir:

"İşten eve geldiklerinde kendilerini koltuğa atıyorlar ve telefonlarına yapışıyorlar. Akşam yemeğini hazırlarken o kadar suratsız oluyorlar ki soğan ağlıyor." (BGD: 13).

Bakkalda çırak olarak çalışmaya başladığı andan itibaren dedesinin tüm işleri ona bırakmasından şikâyetçi olan anlatıcı, onun gazete okuma eylemini abartarak mizahi anlatımın desteklenmesini sağlamıştır:

"Dedem gazete okumaya bayılır. Ben ona çırak olduğumdan beri iyice serdi işleri. Bütün gün gazete okuyor. Bıraksam yemeğe, camiye, kahveye, tuvalete bile gazeteyle gidecek.

Bakkala bütün gazeteler gelir. Hepsinin sahibi vardır. Kimin hangi gazeteyi okuduğunu biliriz. Gazeteler sabahtan gelir bakkala ama biz öğleye doğru dağıtırız. Çünkü dedem bütün gazeteleri sahibinden önce okur. Bana kalırsa dünyanın en bilgili adamı bakkal dedem. O kadar çok gazeteyi ben de okusam ben de öyle olurum." (DB: 119-120).

Muzipliklerinden şikâyetçi olan dedesinin “Ben senin yaşındayken...” ile başlayan cümleleri üzerine dedesinin çocukluğunu merak eder. Anlatıcı, dedesinin annesinden onun çocukluğuna dair abartılı gerçeklerin aktarılması aracılığıyla mizahın oluşumu sağlanmıştır:

“Bakkal dedem adeta bir süper dedeydi. Bense bütün kusurları üzerinde toplamış bir zavallı. Yani aslında gerçekte öyle değil tabii. Ama yetişkinlere göre öyledir. Kendileri mükemmeldir ve hep çocuklar hatalıdır. Her hata yaptığında karşına geçerler ve ‘Ben senin yaşındayken.’ diye başlayan cümleler kurarlar. Dedem sahiden benim yaşımıdayken nasıldı çok merak ediyordum. Bir gün dedemin annesine, dedemin çocukluğunu sordum. Neler anlattı neler! Meğer benim süper dedem emzik emmeyi ilkokul ikide bırakmış. Dedemi ağızda emzikle düşünmek gerçekten çok komik. İyi ki zihnimi okuyamıyor, demek ki o kadar da süper değilmiş.” (DBÇ: 44).

Anlatıcının teyzesi Ahsen, önceleri kızı Birsen’in boş vakitlerini oynayarak geçirmesine özen gösterirken abartma tozunun etkisiyle hırslı bir veliye dönüşür. Kızına yönelik abartılı istekleri eserin mizahi anlatımını besleyici bir unsur niteliğindedir:

“Ben istiyorum ki bir kere nefes alsın, sonra 40 dakika o nefesle yüzün. Bir eliyle piyano çalsın, öbür eliyle flüt üflesin. Birsen Başar, benim üstün yetenekli ve çok özel çocuğum! Sen bu çağın Beethoven’ısın. Birsen Ludwig Van Beethoven!” (AT: 31-32).

Anlatıcının annesi Bingo, boş günlerinde evde televizyon izler ve Cingo da kendisine eşlik eder. Aynı programları defalarca izlemekten sıkılan Cingo’nun bezginliğini bir köpeğin gerçekleştirmesi imkânsız eylemleri yapabileceğini söyleyerek abartması, mizah üretimine örnek niteliğindedir:

“Bizim Bingo evde olduğu sabahlar, televizyonda bir program izliyor. Ev hayatıyla ilgili pratik bilgiler veren bir kadın programı. Ben de onun yanında oturup televizyona bakıyorum. Aynı şeyleri o kadar çok izledim ki şu köpek halimle kalkıp kırkyama yapabilir, atkı örebilir, kurabiye pişirebilirim. İzleye izleye bir hal olduk.” (C: 77).

Okul müdürünün kapısında bekleyen ve onun verdiği talimatları gerçekleştiren Nizametullah amcanın isminin ve boyunun uzunluğuna dair abartılı ifadeler aracılığıyla mizah üretildiği saptanmıştır:

“Nizametullah Amca’daki ismi kimselerde yok. Soyadı da Dallıbudakoğulları. Adını soyadını birlikte söyleyene kadar akşam oluyor. Nizametullah Dallıbudakoğulları! Ancak bu isim, Nizametullah Amca’da çok garip durmuyor çünkü onun boyu da çok uzun! Tam tamına 2 metre 17 santimetre! Mesela ben, Nizametullah Amca’nın göz rengini bilmiyorum çünkü hiç göz göze gelemiyoruz. O diz çökse bile bu mümkün değil! Koridorda yürürken gölgesi kendisinden önce geliyor ve birdenbire hava kapıyor. Geçenlerde çamura basmış, ayak izinin olduğu yere su doldurduk ve içinde kâğıt gemi yüzdürdük. Kızı Nil de bizim okulda okuyor. Kız bazen babasının kucağına çıkıyor, sanki tırmanma duvarına tırmanıyor gibi.” (ONAM: 56-57).

4.2.1.12. Eleştiri

Bir insanı, bir konuyu veya bir yapıtı, doğru ve yanlış yönlerini bulup göstermek suretiyle inceleme işi. Herhangi bir durumla ilgili aksaklıkları, saçmalıkları eleştirirken güldürmeyi ve okurda farkındalık yaratmayı amaçlayan mizah unsurudur.

İncelenen 6 eserde eleştiri ile ilgili mizahi unsurlar sırasıyla; BGD (16), DB (26), DBÇ (38), AT (54), C (33) ve ONAM (45) olarak saptanmıştır. Aşağıdaki alıntılarda inceleme nesnesi eserlerde yer alan eleştiri mizahi unsuruna dair örnekler sunulmaktadır:

Anlatıcı, sıkıldığı anlarda hayatlarına renk katmak için türlü muziplikler gerçekleştirir fakat her defasında ailesinden beklemediği tepkilerle karşılaşınca ailesinin memnuniyetsizliğine eleştiride bulunarak mizah üretmiştir:

“Annemle babama hayatımıza renk katacak şakalar yapıyorum. Sıvı sabunu boşaltıp yerine çamaşır suyu doldurdum mesela. Güleceklerini sandım, kızdılar. Kıyafetlerimi kesip yeni kıyafetler yapmaya çalışıyorum. Eşofmanımı şorta dönüştüreyim istemiştin, yeni eşofmanımı kestiğim için evde kıyamet koptu. Başka bir gün saçlarımı kestim. İşte bu harika fikirdi. Bizimkileri beni berbere götürme zahmetinden kurtaracaktı ama yine mutlu olmadılar, yine evde olay oldu. Hayır, saç benim saçım, onlara neyse.” (BGD: 10).

Anlatıcı, annesine söylediği her konuyu yemek yemeye bağlamasından yakınmaktadır. Anlatıcının annesine yönelik eleştirel tutumu, eserin mizahi anlatımını besleyici bir unsur olarak belirlenmiştir:

“Annelerin en büyük korkusunun çocuklarının aç kalması olduğuna emindim. Anneme ne desem konuyu yemeğe bağlıyordu. Mesela aramızda şöyle diyaloglar geçiyordu. ‘Anneee, ben büyüyünce belki yazar olurum.’ ‘Sen önce yemeğim ye de bakalım, yazarlık geri kalsın.’ ‘Bence ben piyano falan çalamam ama belki org çalabilirim, değil mi anne?’ ‘Kahvaltını bitir hadi, okula geç kalma.’ ‘Anneee Esralar var ya, tatile gidiyorlarmış.’ ‘O tabağı bitirmezsen sen sokağa bile çıkamazsın, ne tatili?’ ‘Anne, karnum ağrıyor benim.’

‘Yemek yemezsen ağrır tabii.’ Yemek, yemek, yemek, yemek! O gün de diyalogumuz böyle geçti, karate, yemek, karate, yemek, karate, yemek... Karate konusunda şansımı birkaç kez daha denedim, yine yemeğe davet edilince vazgeçtim.” (DB: 72-73).

Metinde yetişkinlerin tutarsız veya gereksiz ifadeleri mizahi bir üslupla ele alınmıştır. Anlatıcının yetişkinlere yönelik gözlemlerinden hareketle yaptığı eleştiriler, mizahi unsura örnek teşkil etmektedir:

“Genelde herkes çok konuştuğumdan ve yaramazlığımdan şikâyetçi. Oysa bana hiç de öyle gelmiyor. Bence onlar bunu alışkanlık haline getirmişler. Yetişkinlerin garip huyları var. Mesela anneannem, esniyor. Esnerken ‘Ayyy, esnedim.’ diyor. E gördük zaten esnediğini, niye tekrar söylüyorsun ki? Dedem kendi sırtını kaşırken ‘Sırtım kaşındı.’ diyor. Annem tuvalete gideceği zaman kendi kendine ‘Dur bir tuvalete gideyim.’ diyor. E git, yani bize neden haber veriyorsun? Biz de mi gelelim? Beni görünce de refleks olarak ‘Ayy! Çok konuşuyorsun, ne yaramazsın!’ diyorlar. Alışkanlık olmuş onlarda. Benim suçum yok. Yine de bu kadar eleştirilmek çok ağrıma gidiyor.” (DBÇ: 76).

Kasabadaki abartma salgınıyla birlikte kasaba halkı beğenmediği fiziksel özelliklerini değiştirme çabası içerisine girmiştir. Bu durum mizahi bir üslupla eleştiren anlatıcı, metnin mizahi yapısına katkıda bulunmuştur:

“‘İnsanlar çok kötü!’ diyenler için ‘Kendini baştan yarat!’ diyen klinikler açıldı. İçeriye bir giriyordun, güya yepyeni bir insan olup çıkıyordun. Seval ablayı bu dükkândan içeriye girerken gördüm, çıkınca tanıyamadım. Tövbeler olsun, aynı Celal amcaya benzemiş. Böyle şiş şiş yanaklar, kocaman dudaklar, çatık kaşlar...” (AT: 80).

Olumsuz durumlara ilişkin deyimlerin köpekler aracılığıyla ifade edilmesine tepki gösteren Cingo, söz konusu kullanımların aslında köpeklerle ilgisi olmadığını belirterek eleştirir. Alıntıda mizahın oluşumunu sağlayan temel unsur; söz konusu kullanımlara getirilen eleştiridir:

“Müşerref Teyze’nin en sevmediğim huylarından biri de tüm örneklerini sürekli benim üzerimden veriyor olması. Buna deli oluyorum. O kadar yanlış ki... Mesela şöyle oluyor; çok çalışan birinden bahsederken ‘Köpek gibi çalışıyor,’ diyor. ‘İsmail’le Şengül’ün hali de ne olacak bilmem ki, ikisi de köpek gibi çalışıyor ama yine yetmiyor paraları, yine yetmiyor, yazık onlara, çok üzülüyorum,’ diyor. Konuşabilsem, ona ‘İyi de Müşerrefciğim, köpekler çalışmazlar ki,’ diyeceğim. Ama diyemiyorum. Gerçekten yani, niye çalışalım ki? Sen benim şirkette güvenlik görevlisi olarak çalıştığımıza bakma, ben onu hobi olarak yapıyorum.” (C: 137).

Anlatıcının rahatsız olduğu şeylerden biri de ebeveynlerinin izin istemeden, haber vererek eylem gerçekleştirmesidir. Alıntıda yer alan eleştiri aracılığıyla eserin mizahi bir anlatımı desteklenmiştir:

“Gıcık Olduğum Şeyler Listesi’nin 6. Maddesi: Haber vermenin izin istemek yerine sayılması. Mesela ‘Emre kalemini oluyorum,’ cümlesinin izin istemek olduğunu düşünüyorlar. Hayır, bu haber vermek! Doğru cümle ‘Emre, kalemini alabilir miyim?’ olmalı. Odanın kapısını çalmak da öyle, sadece geldiğini vermiş oluyorsun, ‘Girebilir miyim?’ demen lazım!

Ama tuvalet öyle değil. Oraya kimse giremiyor. Hatta çağırırsam bile gelmiyor. Çocukken tuvaletim bittikten sonra ‘Anneee bittiii!’ derdim ve annem koşarak gelirdi. Bu pis işlemden o kadar bıkmış ki artık ‘Ya gel bi’şey söyliyecem.’ desem bile gelmiyor. O yüzden benim için evin en huzurlu yeri tuvalet. Burada istediğim kadar yalnız kalabiliyor, istediğim kadar düşünebiliyorum. Oh ne âlâ memleket!” (ONAM: 61).

4.2.1.13. Alay

Bir kişiyle ya da durumla dalga geçilerek yapılan dilsel mizah türüdür. Alay mizahında Üstünlük Kuramı doğrultusunda kişinin muhatabına yönelik küçümseyici bakışı söz konusudur. Alay durumu, hakaret içerikli olursa saldırgan mizah türünü yansıtır.

İncelenen 6 eserde alay ile ilgili mizahi unsurlar sırasıyla; BGD (9), DB (25), DBÇ (23), AT (23), C (25) ve ONAM (29) olarak saptanmıştır. Aşağıdaki alıntılarda inceleme nesnesi eserlerde yer alan alay mizahi unsuruna dair örnekler sunulmaktadır:

Babaannesi, Çınar'ın halasının çocukluğundaki hayali arkadaşı İsmail'den hareketle bu kez kendisinin hayali arkadaşı olarak tanıttığı Rıfki'yı öne sürmektedir. Söz konusu çocukluk döneminin doğal ve bu nedenle yadırganmaması gerektiği belirtilen hayali arkadaş mevzusu diyaloglarla derinleştirilerek alay unsuru aracılığıyla eserin mizahi anlatımı desteklenmiştir:

“Babaannemin peşinden mutfağa gittim. Sofrada yanına oturayım diye düşündüm ve sandalyeyi çektim. Ama o bana ters ters baktı.

Sonrası şöyle oldu:

‘Oraya oturma!’

‘Niye ki?’

‘Orası dolu!’

‘Dolu mu? Babaanneciğim, bir yanlıştın var, boş burası.’

‘Dolu dedim.’

‘Babaanne bak annem orada oturuyor, babam da onun yanında. Ben ayaktayım, senin yanın boş. Başka da gelecek kimse yok!’

‘Orası Rıfki'nin yeri.’

‘Rıfki mi? Rıfki kim?’

‘Arkadaşım.’

‘Arkadaşın da mı gelecek babaanne?’

‘Arkadaşım geldi zaten. Bak Rıfki burada oturuyor, tanışsana Rıfki'yla.’

‘Babaanne orası boş, orda Rıfki mifki yok!’

‘Sen öyle san. Rıfkıcığım ekmeğine salça süreyim mi?’

‘Babaannem boşlukla konuşuyordu.’” (BGD: 92-93).

Kitabın önemli karakterlerinden biri olan Gıcır Şükriye, temizlik hastasıdır. Kendi temizlik işlerine karışılmasından rahatsız olan anlatıcı, Gıcır Şükriye'yi alaya alarak mizah üretimini gerçekleştirmiştir:

“Gıcır Şükriye bir gün torununu gönderdi bakkala.

‘Bobaannem tuz ruhu istiyoo!’ dedi toraman çocuk.

Baktım, bulamadım tuz ruhunu. Dedem bazen öyle değişik yerlere sokuyor ki bakkaldaki ürünleri, yerini sadece kendisi biliyor. Kim bilir nereye koymuştur dedim, çok da aramadım. Ama Gıcır Şükriye’ye bir paket yemek tuzu gönderdim.

‘Bunu bobaannene ver, şimdilik tuzu alsın, ruhunu arkadan gönderirim.’ dedim toramana.’” (DB: 93-94).

Dedesinin bakkalında yavrulayan kedilere bakmak isteyen anlatıcı, kendi başına bakamayacağı için bir çözüm yolu bulmaya çalışır. İlk aklına gelen kişi annesidir, annesinin buna müsaade etmeyeceğini bilse de şansını denemek ister. Aşağıdaki bölümde anlatıcının annesiyle muzipçe alay içeren diyalogu aracılığıyla mizah üretilmiştir:

“Elimde kutuyla eve gittim. Annemle aramızda şöyle bir diyalog geçti.

Ne o elindekiler?

Dedem gönderdi, senin için?

Neymiş onlar?

Kardeşin bunlar senin. Dedemin yavruları. Bakkalda dünyaya geldiler. Dünyaya gelmek için dedemin güvenli bakkalını seçtiler. Öyleyse siz kardeş sayılırsınız. Gel anneciğim, kardeşlerine merhaba de.

Ben şimdi elime terliği alırsam, sen kardeşi de merhabayı da görürsün. İşim başımdan aşmış, bir de benle dalga geçiyor. Götür o kedileri, ben seninle zor başa çıkıyorum, bir de kedilerini alıp gelmiş. Git ellerini de yıka... Bir kedimiz, piremiz eksikti...” (DBÇ: 134-135).

Abartma tozundan etkilenen teyzesinin, kızı Birsen’in yaptığı aktiviteleri abartılı aktarmasıyla alay eden anlatıcı, mizah üretimini sağlamıştır:

“Cumartesi günleri okuldan sonra gezmeye gidiyormuş Birsen. Süpermiş, dedim, birlikte gezeriz. Ama o, özel resim hocasıyla birlikte geziyormuş. Birsen ata biniyor, atın eyerine tuvalini kısıtıyor hem geziyor hem resim yapıyor. Yeni bir teknikmiş. At, Birsen’i fırça darbelerinin hareketine göre gezdiriyormuş. Tövbeler olsun, atlar bile cozutmuş.

İçimden, ‘Peki teyze, şeyin bundan haberi var mı? Atın?’ dedim.” (AT: 34).

Anlatıcının annesi Bingo, kardeşinin düğünü için hazırlanır, makyajını yapar ancak düğüne gidecekleri an köpekleri Cingo’nun rahatsızlanması üzerine veterinerlere gitmek zorunda kalırlar. Kulağına kaçan otun acilen alınması gerekir, anestezi uygulanır ve düğüne bir an önce yetişebilmek için uyanmasını beklemeden Cingo’yu kucağına alır. Bu sırada ishal olup tüm dışkısını üzerine yapar ve kıyafeti berbat olur. Kendisini düğüne götürmedikleri için kızan Cingo, bu durumun gelin ve damada düğün hediyesi olduğunu söyleyerek alay etmesi mizahın oluşumunu sağlamıştır:

“Uyuyunca rahatladım. Sonra olanları hatırlamıyorum. İçimdeki bütün dışkıyı Bingo’nun ayaklarına boşalttığımın haberim yok. Ama o an kendimde değildim ki. Salıvermişim.

Bu da benim, gelin ve damada düğün hediyem olsun Cango.

İçimden geldi. Çok içimden. Taa bağırsaklarımdan.

Kabul ediyorum, iğrencim Cango.” (C: 39).

Ertesi gün yaşayacağı bir günlük müdürlük macerası için heyecandan gözüne uyku girmeyen anlatıcı, takım elbisesini giyip kravatını takar. Onun bu halini gören anne ve babasının verdiği alay içerikli tepkiler aracılığıyla mizahın üretildiği tespit edilmiştir:

“Sabah kalktım demiyorum çünkü uyuyamadım. Gözüme uyku girmedi. Sabah erkenden kalktım, müdürün yerine geçeceğim diye pantolon, gömlek, kravat, giyecektim, onları giyindim. Annem arkamdan ağladı.

‘Allah’ım daha ilkokuldan mezun olmadan müdür oldu yavrumsun, tü tü tü tü maşallah,’ dedi. Babam da ‘Müdür Bey, bizim çocuğun durumu nasıl?’ diye sordu. Soğuk şakalarda anne babamın üstüne kimseyi tanımıyorum.” (ONAM: 64).

4.2.1.14. Lakap

Kişinin fiziksel görünümü, özellikleri, huyu ya da yapmış olduğu eylem doğrultusunda isimleri yerine kullanılan mizah unsurudur. Lakaplar genellikle samimiyeti yansıtır, kişiler arasında yakınlık ve espri unsuru taşır. Lakap takmak mizahi anlayışın bir yansımasıdır.

İncelenen 6 eserde lakap ile ilgili mizahi unsurlar sırasıyla; BGD (1), DB (6), DBÇ (4), AT (3), C (5) ve ONAM (4) olarak saptanmıştır. Aşağıdaki alıntılarda inceleme nesnesi eserlerde yer alan lakap mizahi unsuruna dair örnekler sunulmaktadır:

Ailesine ders vermek isteyen babaanne, huysuzluk yaparak küçük bir çocuk gibi hareket eder. Anlatıcı, hasta olan babaannesini ilaç içmeye ikna etmek için fikir ürettiğinde kendisine kilolu yapısından dolayı “dombili” ifadesini kullanır. Alıntıda geçen “dombili” lakabı aracılığıyla mizahın oluşumu sağlanmıştır:

“‘Karnım ağrıyoouuuuuuuuuuyyy!’ deyip deyip kıvranıyordu. Hiç gözyaşı yoktu ama bağıarak ağlıyordu.

‘Ağrı kesici verelim. Koş Yusuf, koş canım ağrı kesici getir!’ dedi annem babama.

‘Hap içmeeeeeemmmmm!’ diye tutturdu babaannem bu kez.

Benim kafam hızlı çalışır. ‘Şurup!’ diye bağırdım. Hap yutmuyorsa şurup içsin.

‘Çok biliyon sen, sen iç şurubu, dombili!’ dedi bana.” (BGD: 44).

Maraş dondurmacılarına özenen anlatıcı, aldığı çanı duvara asmak için bakkala giren ilk kişiden yardım istemeyi düşünür. Uzun birini beklerken Küçük Rukiye’nin girmesi, komik bir durum oluşturur. Durumun tezatlığını pekiştiren “küçük” lakabı aracılığıyla mizahi anlatım desteklenmiştir:

“Söylemiştim, kışın dondurma dolabının yerinde soba kurulu olur ve tabana soba boruları bağlanır. Çanı tavandaki o çiviye asmam gerekiyordu ama boyum yetişmezdi. Bakkala ilk giren müşteriden yardım isterim diye düşündüm.

İlk giren Küçük Rukiye teyze oldu. O kadar kısa boyluydu ki benden bile kısaydı. O yüzden ona Küçük Rukiye diyorlardı. Kendisinden daha büyük bir Rukiye daha yoktu yani. Köyün tek Rukiye’si ama o kadar küçük ki yine de lakaba ihtiyaç duymuşlar.” (DB: 58).

Söylenen her ifadeye sürekli şaşırıldığından anlatıcı tarafından Necmiye'ye “şaşkın” lakabı takılmıştır. Necmiye'nin şaşkınlığı öylesine abartılıdır ki anlatıcı, onun bu özelliğini alay konusu eder. Aralarında geçen diyalogda Marie Antoinette'in “Ekmek yerine pasta veriyoruz.”¹² sözüne de atıfta bulunularak gerçekleştirilen bir alay söz konusudur.

“Şaşkın Necmiye'ye Şaşkın Necmiye demek istemezdim. Gerçekten. İnsanlara lakaplar takmanın son derece yanlış olduğunu biliyorum. Ama resmen beni kendisi zorluyor! Bir insan her şeye bu kadar mı şaşırır? Böyle bir diyalog mu olur?”

Şaşkın Necmiye: Ekmek taze mi?

Ben: Yoo, değil.

Şaşkın Necmiye: Aaaaaa!

Ben: Bugün ekmek bitti, dünkü ekmeklerden var.

Şaşkın Necmiye: Yaaaa!

Ben: Ekmek yerine pasta veriyoruz.

Şaşkın Necmiye: Aaaaaaa! O bakkala geldiğinde 'a' harfine doyuyordum. O kadar çok 'aaaaaaa' diyordu ki bir süre 'a' harfini duymak istemiyordum.” (DBÇ: 68).

Eserin bazı bölümlerinde her karakterin özelliğine uygun bir lakapla kişiler, mizahi üslupta yansıtılmıştır. Soyadı yerine kasaplık mesleğinden hareketle kullanılan “Keskinbıçak” lakabı aracılığıyla Veli karakteri aşağıdaki aktarmanın mizahi örneğini teşkil etmektedir:

“Babamın göbeğinden Veli Keskinbıçak sorumluydu. Yıllardır halis muhlis koyun, kuzu, dana ve tavuk eti satan Kasap Veli Keskinbıçak, ürünlerine çok dikkat ederdi. Kasabalı Veli Amca'yı ayrı, etlerini ayrı severdi.” (AT: 47).

Bu eserde Gocukoğlu aile üyelerinin isimleri yerine lakaplarının kullanılması ve köpek Cingo'nun Gocukoğlu ailesi için lakap takması eseri ilgi çekici kılarak mizahi anlatımına katkıda bulunan bir unsur olarak tespit edilmiştir:

¹² XVI. Louis'nin taç giyme töreni, Paris'teki ekmek kıtlığının doruğa ulaştığı esnada Reims'de gerçekleşti. Bu dönemde söylenmiş olan, “Ekmek bulamıyorlarsa pasta yesinler!” (“Qu'ils mangent de la brioche.”) sözü, ya Marie Antoinette'i kötülemek ya da sözü popüler yapmak amacıyla, Marie Antoinette'e mâl edilmiştir.

“Biz Gocukoğlu Ailesi’yiz. Benim adım Can, o yüzden bana Cango derler. Annemin adı Binnur, ona da Bingo diyoruz. Babamın adı Taner, onun da adı Tango. Cin gibi bir yavru köpeğimiz olduğu için ona Cingo adını verdik (C: 22).

‘Aman ne komik ne komik! Gülün bakalım Gıcıkoğulları. Çok komik!’” (C: 163).

Eker grubu üyeleri ömür boyu kullanacakları isimleri yetişkinlerin belirlemesini eleştirir ve bu duruma son vermek için ilk iş; grup üyelerinden Ferhat’ın ismi yerine Reco lakabını kullanır. Uygulamadan memnun kaldıkları takdirde diğer grup üyeleri için de uygulamaya devam edecektir. Eserin söz konusu bölümünde geçen aktarma, lakap unsurundan kaynaklı mizahın örneği niteliğindedir:

“İsmi Ferhat ama biz ona ‘Reco’ diyoruz. Anne babası ismini öyle koymuş, koyarken de ona sormamışlar. Aslında zaten kimse çocuklara bir şey sormuyor ve ben bu duruma gıcık oluyorum. İsim benim ismim, yıllarca bana öyle seslenecekler ve bu ismi annem babam koyuyor! Oh ne âlâ memleket! Ben olsam kendime Emre demezdim mesela, başka isim bulurdum. Şimdi bu uygulamayı Reco üzerinde deniyoruz. Ferhat’ı değiştirdik, Reco dedik. Tutarsa hepimiz kendi ismimizi değiştiririz.” (ONAM: 12-13).

4.2.1.15. Dilsel Sapma

Konuşma sırasında kullanılan seslerin yapısının dilin olağan akışının dışında değiştirilerek kullanılmasıyla komik bir etki yaratılmasını sağlayan mizah unsurudur. Yaşanılan coğrafyanın dil özelliği ve eğitim sebebiyle de lehçeden bozma farklı dil kullanımları mizahın konusu olmaktadır. Bu unsur, dilin zenginliğinin ve yaratıcılığının göstergelerinden biridir.

İncelenen 6 eserde dilsel sapma ile ilgili mizahi unsurlar sırasıyla; BGD (18), DB (14), DBÇ (10), AT (18), C (3) ve ONAM (10) olarak saptanmıştır. Aşağıdaki alıntılarda inceleme nesnesi eserlerde yer alan dilsel sapma mizahi unsuruna dair örnekler sunulmaktadır:

Eserin kahramanı Çınar’ın komşusu İkramet’in Yağyemez’in bir özelliği; sessiz harflerin yarısını kullanmaması, sesli harfleri de yanlış kullanmasıdır. Komşusunun ifadelerindeki dilsel sapmalar aracılığıyla mizah üretildiği tespit edilmiştir:

“Kısa boylu ve göbekli biri. Gözlüklerinin üzerinden bakıyor. Sürekli takım elbise giyiyor ve elinde bir çanta taşıyor. Çantayı işe giderken sağ eliyle taşıyor, dönüşte sol eliyle. Balkona çıkıp telefonla konuşuyor. Telefonla konuşurken sürekli ‘aaanadın mı?’ diyor. Sessiz harflerin yarısını kullanmıyor, seslileri de yanlış kullanıyor.

‘Ben ööööle dimedim aaaanadın mı? Sene ben ööööle mi didim, büüüüle mi didim?’”
(BGD: 18).

Almanya’dan köye gelen çocukların kırık Türkçe ile konuşmalarını aktaran dilsel sapmalar aracılığıyla eserin mizahi içeriği desteklenmiştir:

“Almanya’dan gelen çocuklardan bir tanesi koşa koşa bakkalın önüne geldi. Bizi görünce durdu.

‘Ben dooooo günü kutlaycaaaaam, siz de gelceeeeniz miiii?’ diye yayık yayık bir Türkçe ile davet etti bizi.

Atlattık tabii hemen. O güne kadar hiç doğum günü kutlamasına gitmemiştik hiçbirimiz. Köyde böyle şeyler çok olmazdı. Yani galiba hiç olmazdı. Biz de onun gibi cevap verdik. ‘Geeeeelceeeeee!’

Almanya’dan gelen çocuklar tatilleri bitip de döndükten sonra biz bir süre onları taklit ediyorduk.” (DB: 168-169).

Anlatıcı, müdür adını verdiği kolonya şişesini kafasına bocaladığı için dedesinin tepkisiyle karşılaşmaktadır. Bu sırada dedesinin kullanıldığı ifadelerdeki dilsel sapmalar eserin mizahi üslubunu beslemektedir:

*“Bakkalda en sevdiğim şey **kolonya şişesiydi**. Bayılıyordum kolonya şişesine. Orada tek başına bir köşede durduğu için ona **müdür** adını takmıştım. Gelip geçip müdürden bir avuç kolonya alıyor ve kafama sürüyordum. Acayip güzel kokuyordu. Ama dedem her seferinde **‘Bütüreceksün şümdü golonyoyu, sürüp durma!’** diyordu. Sanki kolonya benden kıymetli... Bu yetişkinlerin malı acayip kıymetli oluyor ha!”* (DBÇ: 152).

Kabartma tozu fabrikası sahiplerinin farklı sesletim (artikülasyon) sorunu bazı harfleri söyleyememelerine sebep olmaktadır. Bu nedenle fabrikanın sahibi değişikçe onun problemi doğrultusunda fabrikanın ismi ve kasaba halkının yediği ekmekler vasıtasıyla

konuşma bozukluğu da şekillenmektedir. Eserde sesletim sorunundan kaynaklı dilsel sapmalar mizahi üslupla aktarılmaktadır:

“Bak işte Tefvik abi, sonra Nakit Efendi'nin oğulları işi büyütüp Takitoğlu Kabartma Tozu Fabrikasını kurmuşlar. Bu ambalaj fabrikanın kurulduğu ilk yılın ambalajı.”

Takitoğlu Kabartma Tozu

'Te kadar da lezzetli'

Allah Allah, Nakitoğlu değil miydi, niye Takitoğlu yazıyor?

Sorma Tefvik abi. Bu Nakitoğulları iyi hoş insanlar da dilleri bazı harflere dönmüyor. Kuşaktan kuşağa geçen bir hastalıkları var. Her kuşak başka bir harfi söyleyemiyor falan, böyle garip bir aile. O sıra bunlar “N” sesini çıkartamıyorlar. Ambalajlar 'Takitoğlu' diye çıkıyor.” (AT: 114).

Kendisini insan sanan köpeğin maceralarının anlatıldığı eserde aile üyelerinin davranışlarını eleştiren Cingo, onların kendisine de bir bebek gibi davranmaları ve anlayış göstermelerini bekler. Alıntıda gaz çıkarma eylemi sonrası bebeğe gösterilen şefkatli tavrın dilsel sapma unsuru vasıtasıyla dile getirilmesi mizahın oluşumunu sağlamıştır:

“Ben de bebe yağıyla masaj istiyorum belki, olamaz mı? Gaz çıkarıyorum, evet, çünkü beni çok rahatlatıyor. Gaz çıkarınca bütün camları açıp beni de havalanayım ve kokum çıksın diye balkona kapatıyorsunuz. Bebeğiniz gaz çıkarsa ensesinden tutup balkona mı koyacaktınız? Bana da agucuk bugucuk yapın... 'Gaj mı şıkarttın şen, tatlı köpecik, gaj mı şıkarttın, yeyim şenin popunu,' falan deyin biraz yaaa. Benim de şımartılmaya ihtiyacım var.” (C: 38).

Eker grubunun müdürlükten istifasıyla okulda müdür olarak görevlendirilen Ş., tuhaf davranışlarıyla dikkat çekmektedir. Reco'nun elindeki çikolatanın bir parçasını koparıp yediği sırada kelimeleri farklı telaffuz etmesi, mizahı beraberinde getirmiştir. Aşağıdaki bölümde dilsel mizah unsurunun söz konusu olduğu süreç aktarılmaktadır:

“Reco'nun cebinden çikolata sarkıyordu. Bir anda onu gördü.

'Ööööretmenim, teneffüste yiyecektim...' diye savunmaya geçti Reco. Ş.'nin müdürlüğünü hemen kabul etmiş ve anında ondan korkmaya başlamıştk.

'Bayılırim çikolataya, yarısını bana verir misin?' dedi.

Reco çikolatasını bölerken...

...

Yanında getirdiği karton kutuyu açıp duvara yasladı. Aha! Bizim tahtanın aynısıydı.

'Bön tohto kullanomuyorum da offff çok totlu çukulota, o yüzden kutuya yazoyorum,' dedi elindeki çikolatayı son kırıntısına kadar yerken." (ONAM: 151-152).

Elde edilen bulgular ışığında eserlerde tespit edilen dilsel mizahi unsurlar aşağıdaki çizelgede sunulmuştur.

Çizelge 4.1. Dilsel Mizahi Unsurların Dağılımı.

Mizahi Unsurlar	Kullanım Sıklıkları	Yüzelik Dilimi
Eleştiri	212	%19,9
Deyim	148	%13,9
Alay	134	%12,6
Mecaz	108	%10,2
Abartma	105	%9,9
Benzetme	82	%7,7
Dilsel Sapma	73	%6,9
Karşıtlık	50	%4,7
Anlamsız Kelime	48	%4,5
Yansıma	37	%3,5
Ses Uyumu	24	%2,3
Lakap	23	%2,2
Atasözü	11	%1,0
Tekerleme	6	%0,6
Bilmece	3	%0,3
Toplam	1 064	100,0

İncelenen kitaplarda dilsel mizahi unsurlara (%51) oranında yer verilmiştir. Dilsel mizahi unsurların alt kategorilerine göre dağılımı ise; Eleştiri (%19,9), deyim (%13,9), alay (%12,6), mecaz (%10,2), abartma (%9,9), benzetme (%7,7), dilsel sapma (%6,9), karşıtlık (%4,7), anlamsız kelime (%4,5), yansıma (%3,5), ses uyumu (%2,3), lakap (%2,2), atasözü (%1,0), tekerleme (%0,6), bilmece (%0,3) oranlarında tespit edilmiştir.

4.2.2. Durumsal Mizah Unsurları

Durumsal mizah unsurları; yanlış anlama, pot kırma, çarpıtma, sorgulama, neden-sonuç ilişkisi kurma, eleştirme, tutarsızlık, saçma durum, beklenmedik durum, muziplik, taklit, alay, mış gibi oyun, parodi şeklinde sıralanabilir. Seçilen eserlerde bu unsurlar incelenerek tespit edilmeye çalışılmıştır. İlgili mizah unsurları her eser için alıntılar şeklindeki örnekler vasıtasıyla aktarılmıştır.

4.2.2.1. Yanlış Anlama

Edebi eserlerde karakterlerin karşılıklı konuşmaları sırasında kullanılan sözcüklerin veya durumların yanlış anlaşılmasına dayalı mizahi unsurdur. Söz konusu yanlış anlamalar, kimi zaman saçma veya beklenmedik bir duruma sebep olur, böylece okurun güldürülmesi amaçlanır. Bu mizahi unsur Karagöz metinlerinin de temelini oluşturmaktadır. İncelenen 6 eserde yanlış anlamayla ilgili mizahi unsurlar sırasıyla; BGD (2), DB (0), DBÇ (9), AT (2), C (9) ve ONAM (0) olarak saptanmıştır. Aşağıdaki alıntılarda inceleme nesnesi eserlerde yer alan yanlış anlama mizahi unsuruna dair örnekler sunulmaktadır:

Babaannesinin eskisi gibi normal haline dönmesini isteyen ailesi, onu pikniğe çıkarmaya karar verir. Anlatıcı, piknik sırasında isimlerini bilmediği ağaçların ve kuşların fotoğraflarını çekip uygulamaya yükleyerek öğrenmeye çalışır. Babaannesi, ağacın ismini söyler, fakat anlatıcı ses benzerliğinden dolayı yanlış anlar. Bu durumun mizaha kaynaklık ettiği tespit edilmiştir:

“İlk durduğumuz ağacın altında yaprağın fotoğrafını çekip uygulamaya yüklüyordum. Babaannem ‘huş’ dedi.

‘Ne, huşu? Hoş mu demek istedin?’ diye sordum.

‘Yok hayır, ağacın adı huş ağacı.’ dedi.” (BGD: 128).

Günün birinde bakkalın önündeki meyve tezgâhına Nevriye teyze gelir. Dedesi, türlü bahanelerle hiçbir şey satın almayan Nevriye teyze için “armudun sapı, üzümün çöpü” deyimini kullanır. Anlatıcı, henüz soyut düşünemediğinden dedesinin sözünü yanlış anlayarak satış yapabilmek için armutların saplarını kopartıp üzümlerin çöplerini ayıklar. (Aktarmada geçen Nevriye teyze karakteri ile “nevri dönmek” deyimini

bağdaştırılmıştır.) Söz konusu yanlış anlama unsuru eserdeki mizahi üslubun desteklenmesini sağlamıştır:

“Nevriye teyze gelene kadar tezgâhtaki bütün armutların saplarını koparttım, üzümlerin çöplerini ayıkladım. Mis gibi oldu. Artık bahane bulamazdı meyvelere... Tezgâha gelince ‘A aaa! Böyle üzüm mü olur, armut mu olur?’ dedi, almadan gitti. Üzümlerle, sapsız armutlar tezgâhta öylece kaldı.

Necati Amca gelince gözlerine inanamadı.

‘Niye yaptın evladım, niye mahvettin üzümleri, armutları?’ dedi.

Ya bu insanlara iyilik de mi yaramıyor anlamıyorum ki! Eve gidince dayıma anlattım.

Meğer o deyim öyle demek değilmiş, hiçbir şeyi beğenmeyenler için kullanılıyormuş.

Ben nereden bileyim?” (DBÇ: 53-54).

Kasabada gerçekleşen saçma durumların sonlandırılması amacıyla Pis İşleri Bakanlığı tarafından görevlendirilen Tevfik Kılıkırkyarar, sorunu çözmek için kasabadakileri tanımaya çalışır. Çeşitli araştırmalardan sonra bu kez anlatıcıya kim olduğunu sorar. Ancak onun durumu yanlış anlayarak kendisi hakkında ilgisiz bilgiler vermesi mizahın oluşumunu sağlar. Aşağıdaki alıntıda yanlış anlama unsuru aracılığıyla eserin mizahi yapısına katkıda bulunulmuştur:

“‘Evet, en baştan başlayalım. Anlat kendini, kimsin sen?’

‘İşte on sene önce doğdum. Annemle babamın oğlu, babaannemle dedemin torunu, dayımın, teyzemin, yengemin yeğeni, kuzenlerimin kuzeni, arkadaşlarımla arkadaşım. Tipim bu şekil, gördüğün gibi. Sokakta oyun oynamayı, evde sohbet etmeyi, kitap okumayı, bir şeyler yazmayı, hayaller kurmayı severim. Ailem benim için çok önemlidir. Ama tabii bütün bunlar şu abartma salgınından önceydi. Ben ben değilim artık Teyfik abi, çok şey değişti.’

‘Yahu bildiğim şeyleri anlatmasana. Bilmediğim şeyler anlat.’

“Üç sene önce sünnet oldum.’

‘Ne alaka?’

‘Bilmediğin bir şey anlatıyorum işte’.” (AT: 120).

Ailenin oğlu Cango, konusu erozyon olan ödevini yapmak için babasından yardım alır. Her ne kadar zorlansa da nihayet ödevini tamamlar. Cango'nun ödevin kendisi için yapıldığını sanarak üzerine işemesi, yanlış anlamadan kaynaklı mizahı doğurmuştur:

“Okulda öğretmenimiz bir proje ödevi verdi. Erozyonu anlatan bir çalışma yapmamızı istedi. Babamla birlikte kâğıttan ağaçlar yaptık ve dik duracak şekilde kocaman bir kâğıdın üzerine yapıştırdık. Çevresine de bol miktarda toprak döktük.

...

... birdenbire çok sıkıştım. Evin içinde şöyle bir dolaşayım, kimseyi uyandırmayayım, aramız gergin, hır gürlü olmasın, belki yürüyünce geçer, dedim. Salona bir girdim, yerde bir sürü ağaç! Vay benim Cango'm yaaaa, ben doğal ortamımda işeyeyim diye bana ağaçlar yapmış,” dedim ve saldı. Sabah Cango hüüngür hüüngür ağladı. Kocaman çocuk, ben işedim diye ağlar mı yaaa? Çok duygusal bu Cango, çook.” (C: 72, 79).

Dedemin Bakkalı ve Oh Ne Âlâ Memleket eserlerinde yanlış anlamaya dayalı mizahi unsur tespit edilmemiştir.

4.2.2.2. Pot Kıрма

Gaf yapma ve çam devirme anlamlarına gelen pot kırma, söylenmemesi gereken bir durumun ansızın söylenmesiyle oluşan beklenmedik durumun yarattığı komik atmosferi içermektedir. İncelenen 6 eserde pot kırmayla ilgili mizahi unsurlar yalnızca DBÇ (2) olarak saptanmıştır. Aşağıdaki alıntılarda inceleme nesnesi eserlerde yer alan pot kırma mizahi unsuruna dair örnekler sunulmaktadır:

Köy halkından Mürüvvet ve Ferit çifti günün birinde bakkala gider. Anlatıcının alışveriş sırasında kırıdığı potlar çiftin aralarının bozulmasına sebep olur. Pot kırma unsuru aracılığıyla mizahın oluşumunu sağlayan durum aşağıda aktarılmıştır:

“Mürüvvet: Sıvı yağ da bitmiş, bir litre de sıvı yağ alalım hayatım.

Ferit: Alalım canım.

Ben: Mürüvvet abla, geçen gün “Ferit hep kızartma yiyor, bıktım kızartma yapmaktan, her yer yağ oluyor.” diyordun, yine de vereyim mi sıvı yağ, emin misin?

Ferit: Sen beni el kadar çocuğa mı şikâyet ediyorsun Mürüvvet?

Ben: Yok Ferit abi, o anlatmadı. Sen geçen gün “Mürüvvet yine yemeği yakmış, bana bir ekmek biraz da helva ver!” dedin ya; o gün sordum da söyledi.

Sonra ikisi hiçbir şey almadan, kavga ede ede gittiler. Şimdi yani benim bu olayda ne suçum var?

Bence hiç yok!” (DBÇ: 32-33).

İncelenen diğer eserlerde pot kırmaya dayalı herhangi bir mizahi unsura rastlanmamıştır.

4.2.2.3. Çarpıtma

Bir olaya veya duruma dair gerçekliğin herhangi bir sebeple bilinçli olarak değiştirilmesi, bozulması, abartılması yoluyla komik bir etki yaratmaya dayalı mizah unsurudur. İncelenen 6 eserde çarpıtma ile ilgili mizahi unsurlar sırasıyla; BGD (1), DB (7), DBÇ (4), AT (1), C (3) ve ONAM (0) olarak saptanmıştır. Aşağıdaki alıntılarda inceleme nesnesi eserlerde yer alan çarpıtma mizahi unsuruna dair örnekler sunulmaktadır:

Ebeveynleri, Çınar’ın ve Beren’in yaramazlıklarından sürekli dem vurmaktadır. Buna rağmen babaanneleri, ebeveynlerinin çocukluklarını anlatınca çocukken kendilerinden daha haylaz olduğunu fark ederler. Aşağıdaki alıntıda gerçeklerin çarpıtılarak anlatılması mizahın oluşumunu sağlamıştır:

“Ayşe’nin çocukken upuzun saçları vardı. Yusuf bir keresinde Ayşe’nin saçlarına dayamış makası, kızın saçlarını kısacık kesmiş. Bir de yağlı boya ile boyamış saçlarını. Saçlarının eski halini alması için aylarca beklemiştik. Ayşe ise çocukken değişik ve rengârenk giyinmeye bayılırdı. Ona çok güzel elbiseler dikerdim. Ama ne zaman eve misafir gelse, o odasına gider, külotlu çorap ve atlet giyip misafirlerin yanına gelirdi. Yavrum git giyin, dediğinde ise bu kez mayoyla gelip “Annem bana hiç elbise dikmiyor.” diyerek beni misafirlere mahcup ederdi.” (BGD: 150).

Anlatıcı, dedesinin eline geçme ihtimaline karşı ona dair düşüncelerinin aksini dile getirmiştir. Anlatıcının gerçek düşüncelerini saklayarak/çarpıtarak ifade etmesi yaşanabilecek olası bir çatışmanın önüne geçerek aynı zamanda mizahın oluşumunu sağlamıştır:

“Bakkal dedemi tanıtayım. Olur da bir gün yazdıklarımı ele geçirebilir diye doğruları çok yazamayacağım. Orta boylu, bıyıklı, azıcık göbekli, çok sevimli, çok aşırı sevimli, çok iyi kalpli, harika bir dede. O kadar anlayışlı bir dede ki onun gibi bir dedem olduğu için çok şanslıyım. İnşallah bu sayfalar eline geçer ve okur. Onu ne kadar çok sevdiğimi anlar böylece.

*Eğer okursa dikkat etsin, bak, ne kadar sinirli, öfkeli, ne kadar gıcık biri olduğundan hiç bahsetmedim. Gözlerini **patlata patlata** bana nasıl baktığından, olur olmaz her şeyde hemen ‘Evladım sen niye böylesin, sen kime çektin?’ diye bağırmasından, ben konuşurken sürekli kaşını gözünü oynatıp beni susturmaya çalışmasından hiç söz etmedim. Tüm bu özelliklerinin yanında çok acayip gür kaşları ve bıyıkları var. Arada cebinden bir tarak çıkartıp bıyıklarını ve kaşlarını tarıyor, o zaman ona çok gülüyorum ama belli etmiyorum.” (DB: 21-22).*

Anlatıcı, otobiyografisini yazabilmek için akrabalarından çocukluğunu dinlemeye karar verir. Ancak anlatılanlar öyle dehşet vericidir ki kendi lehine çarpıtmak zorunda kalır. Eserde söz konusu çarpıtma unsuru aracılığıyla mizah üretilmiştir:

“Hayatımda böyle bir bebek görmemiştım. Durmadan ağlıyor, saçımızı çekiyor, gece yaruları çığlık atarak uyandırıyor. Bebeğe sırayla bakıyorduk, sıra bana gelmesin diye dua ediyorduk. 4 yaşına geldiğinde hepimiz uykusuzluktan ölmek üzereydik. Biz ne yaptık da Allah bu çocuğu böyle yarattı diye düşünüyorduk.”

Benimle ilgili anılarına bakar mısın? Kesin gerçek değildir, gerçek olsa bile insanın yüzüne söylenir mi bunlar? Ben de aldığım notları temize geçerken ufak tefek editör düzeltmeleri yaptım.

OTOBİYOGRAFİM

“Hayatımda böyle bir bebek görmemiştım. Melek gibiydi. Günün büyük kısmını uyuyarak, oyun oynayarak ve uslu uslu oturarak geçiriyordu. Bebekle sırayla oyun oynuyorduk. Sıra bana gelsin diye can atıyorduk. 4 yaşına geldiğinde hepimiz büyük bir mutluluğun içinde yaşıyor gibiydik. Allah evimize küçük bir mutluluk meleği bahşetmişti” (DBÇ: 90-91).

Anlatıcının annesi, en sevdiği şey mantı olduğu halde abartma tozunun etkisiyle triatlon olduğunu ifade eder. (Aktarmada üretilen mizah, babasının üşengeçlikten yorulmamak

için bacak bacak üstüne dahi atmaması abartılı eylemiyle de pekiştirilmiştir.) Söz konusu çarpıtma unsuru aracılığıyla alay edilerek mizahi bir anlatım gerçekleştirilmiştir:

“‘Bir ki üç, bir ki üç, bir ki üç...’

‘Tövbeler olsun, n’oluyor?’ diye uyanıp oturdum yatağın üstüne.

Saate baktım.

Altı! Sabah altı!

‘Kalkkk! Spor yapacağız. Spor sağlıklı yaşamın en önemli parçasıdır. Biz her sabah güne koşarak başlar, yüzerek devam eder, bisikletle geri döneriiiiiz!’ diye nefes nefese koşarken saydı babam.

Annem,

‘Triatloooooon! En sevdiğimmmmm! Hayatta en sevdiğim şey triatlooon! diye çığlık attı koşarken. Uykulu gözlerle etrafa bakındım. Anne senin en sevdiğin şey mantı! Dün akşam mantı yedin de yattın. Biriniz 120 kilosunuz, biriniz 95! Nasıl sağlıklı yaşam? Daha sabahın altısıuuu! Babama bak yaaa... Sen yorulmayayım diye bacak bacak üstüne atmazsın. Ne oldu size.’” (AT: 10-11).

Evinde huzurla vakit geçiren Cingo’nun düzeni, anneannenine eve gelmesiyle alt üst olur. Çünkü Cango’yla kaldıkları odada beraber kalır ve gece boyunca onun horlama sesinden uyuyamaz. Buna rağmen anneannenine “gözüme uyku girmede” söylemi, gerçeklikten uzak ve çarpıtılmış bir ifade olduğundan Cingo, tepki gösterir. Alıntıda yer alan çarpıtma unsurunun metnin mizahi yapısına katkı sağladığı tespit edilmiştir:

“Anneannen gelince uyuyamıyorum zaten, çok horluyor. Bir de sabah kalkınca üst kattan Münevver Teyze çağırıyor. İkisi oturup sürekli ‘Ayy, akşam hiç uyuyamadım,’ diyorlar. ‘Gözüme uyku girmede’, ‘Döndüm durdum yatağın içinde’, ‘Gözümü kırpmadım,’ deyip duruyorlar. Konuşabilsem, ‘Sabaha kadar horul horul uyudunuz, Münevver’in horultusu buradan bile duyuluyor. Anneanne seni hiç saymıyorum, tank gibi uyuyorsun,’ derdim ama diyemiyorum. Zaten desem de beni dinlemezler. Çünkü onlar birbirlerini de dinlemiyorlar.” (C: 64).

Oh Ne Âlâ Memleket eserinde çarpıtma unsuruna ilişkin mizahi bir yapı tespit edilmemiştir.

4.2.2.4. Sorgulama

Güldürürken düşündürmeyi amaçlayan sorgulama unsuru, toplumsal kuralları, saçma durumları veya mantık hatalarını mizah yoluyla eleştirmek amacıyla kullanılır. İncelenen 6 eserde sorgulamayla ilgili mizahi unsurlar sırasıyla; BGD (10), DB (17), DBÇ (37), AT (23), C (29) ve ONAM (47) olarak saptanmıştır. Aşağıdaki alıntılarda inceleme nesnesi eserlerde yer alan sorgulama mizahi unsuruna dair örnekler sunulmaktadır:

Anlatıcı, babaannesinin uslu çocuk sendromuna iyi gelir düşüncesiyle doğum günü partisi yapmayı teklif eder. Fakat o gün kimsenin doğum günü olmadığından bu fikir çevresi tarafından gereksiz bulunarak eleştirilir. Bunun üzerine yetişkinlerin tavrı ve bakış açısı, anlatıcı tarafından sorgulanır. Böylece mizahın çocuğun sorgulama sürecini destekleyerek bilişsel gelişimine katkı sağlamaya yönelik tavır sergilendiği belirlenmiştir:

“Hazır pastamız var, vişne suyumuz var öyleyse parti yapalım dedim.

‘Ne partisi?’ dedi annem.

‘Doğum günü partisi!’ dedim.

‘İyi de kimsenin doğum günü değil ki!’ dedi babam.

‘Offf! İnsanların doğum gününü neden sadece bir gün kutluyoruz. Birinin doğum günü her gün kutlanamaz mı? Ben doğduğumda sevinmişsiniz, mutlu olmuştunuz. Bu mutluluğu hatırlamak için her yıl aynı gün doğum günümü kutluyorsunuz. Eeee diğer günler mutlu değil misiniz? Yani eğer istersek her gün doğum günümüzü kutlayabiliriz! Kime ne ki?’

‘Haklısın.’ dediler. O zaman toplu doğum günü partisi yapacaktık. Hep birlikte hazırlıklara başladık.” (BGD: 123-124).

İç konuşmalardan oluşan sorgulamasından sonra köyde elektriğin olmamasının kendi çıkarına olacağını fark eden anlatıcı, bakkaldaki mumlara zam yapmaya karar verir. Sorgulama sonunda kullandığı “krizi fırsata çevirmek” ve “köşeyi dönmek” deyimleri aracılığıyla da mizahın üretimi sağlanmıştır:

“Karanlık bir gece bizi bekliyor. Herkes karanlıkta kalacak. Karanlıkta kalmak istemeyen herkes mum yakacak. Peki, mum nerede satılıyor? Bakkalda. Bakkal kim? Biziz. Mumlar kimin? Bizim. O zaman istediğimiz fiyata satabilir miyiz? Satarız. Hemen mumlara zam yaptım ve elektrikler uzun süre gelmesin diye dua ettim. Eğer yeterli sayıda mum satarsam bu akşam köşeyi dönerdik. Sonuçta krizi fırsata çevirmek diye de bir şey vardı.” (DB: 67).

Anlatıcının anlattığı hikâyenin içeriği dedesi tarafından saçma bulunduğu sorgulamaya tabi tutulur. Anlatıcı, gülmek yerine hatalara odaklandıkları için yetişkinleri eleştirir. Devamında ise okurdan benze bir hikâye oluşturulması istenir. Karşıtlık ve saçmalık barındıran aşağıdaki alıntıda sorgulama unsuru aracılığıyla mizah üretilmiştir:

*“Bazen canım sıkıldığında **olmayacak hikâyeler uydururdum**. Sonra da boş kaldığımızda bunları dedeme okurdum. Genelde hiç **gülmez**, hemen **HATALARIN** üzerine atlardı. Yani şöyle;*

*‘Padişahın biri televizyon izlerken içeriye 2 metre boyunda bir cüce girmiş.’ derdim. Dedem de hemen ters ters bakıp **‘Padüşah tölövizyön mu izlirmüş? Ükü mötrö cücö mü olurmuş?’** derdi. Ben de bu hikâyelerimi yetişkinlere okumaktansa çocuklara okumayı **tercih ederdim**. Çünkü çocuklar hataları düzeltmek yerine, **gülmeyi** tercih ederler.*

***Hadi sen de dene**. Senin için istersen hikâyeye ben başlayayım, sen devam ettir.*

***O ağustos ayında lapa lapa yağan karın altında güneşlenirken kümeden gelen bir köpek sesiyle irkildim.**” (DBÇ: 140-141).*

Anlatıcının annesi, abartma salgınından kurtulmaları üzerine kendine gelince süreç içerisinde yaptıklarını sorgulamaya başlar. Çünkü her şey değişmiştir ve fazlasıyla saçma bir haldedir. Aşağıdaki kesitte bahsi geçen sorgulama süreci, eserdeki mizahi yapıyı besleyici bir unsur olarak tespit edilmiştir:

“‘Ayyy bunlar da ne?’

‘Maydanoz.’

‘Ne işi var bunların komodinin üstünde?’

'Sen diktin anne. Bak yerdekiler de kabakların, kerevizlerin, ebegümeçi ve şevketibostanların... Senin sebzelerin...'

'Ben niye eve sera kurdum Allah'ım? Şu hâle bak. Kapının üstünü fasulyeler sarmış. Koltuklarda karpuzlar oturuyor. Ne gerek vardı bütün bunlara, ihtiyacım kadar sebze pazardan alırdım, bahçede yetiştirirdim. Bu kucağımdaki de ne? Ben niye su şişesiyle geziyorum?'

'Bilmiyorum anne, beni kucağında bu kadar taşımadın bu yaşıma kadar.''' (AT: 146-147).

Bingo'nun kendisinden hoşlanmadığını sezen Cingo, bu durumun nedenini sorgular. Bu durum gerçekleştirdiği muzipliklerden kaynaklanmasına rağmen Cingo, mantığa bürüne yoluyla kabahati başka sebeplerde bulur. Sorgulama unsuru aracılığıyla mizah üretiminin sağlandığı süreç aşağıda aktarılmaktadır:

"Sanırım Bingo benden gerçekten hoşlanmıyor. Düşünüyorum, düşünüyorum, acaba bir şey yaptım da ona mı bozuldu, o yüzden mi sevmiyor beni diye. Ama bir türlü bulamıyorum. Acaba geçen gün misafirlerimiz gelecek diye evde temizlik yapılmıştı, halının üzerine işedim, ona mı bozuldu ki? Yooo sanmam, bunda kızacak bir şey yok, hep oluyor, alışmış olması lazım. Sabah uyandığında yere işemiştım, görmedi üstüne bastı, sanki biraz sinirlenir gibi oldu, ona mı tepki veriyor ki? Yooo, ona kızmaz, sildi geçti. Huu... Sahi tam kovayı yerine koydu, ben bir daha işedim, tam kırk beş saniye sürdü. Belki de buna bozulmuştur. Ama duuur, çişimin üzerine yattığım için beni yıkamak zorunda kaldı. Yıkarken çok şımardım, Bingo'nun üstü başı ıslandı, duş jelini devirdim falan, belki bunlara kızmıştır. Bilemiyorum yaaaa, bana göre bunlarda kızacak bir şey yok gibi, belki de Tango'ya falan kızmıştır, öfkesini benden çıkarıyordur." (C: 46).

Müdürlük görevinin başarısızlıkla sonuçlanması üzerine pes eden Eker grubu, okuldaki tüm öğrencileri bir araya getirerek istifa ettiklerini açıklar. Bu duruma üzülen öğrenciler ağladığı sırada yeni okul müdür Ş., okula gelir ve onları bu haliyle görür. Müdürün bu hallerine şahit olmasını talihsizlik olarak gören anlatıcı, yaşadıkları olayların vahametini hatırlar ve sorgulaması sonucu en iyi hallerinin bu olduğuna karar verir. Aşağıdaki alıntıda söz konusu sorgulama süreci mizahi bir anlatımla ele alınmaktadır:

“Okul müdürüyüm ben, buyurun, ismim Ş. ’dedi tekrar.

‘Ben de okul müdürüyüm ama az önce istifa ettim,’ dedim.

‘Çok doğru hareket olmuş. Ne bu çocukların hali, herkes neden bu kadar mutsuz? Bütün okul ağlıyor,’ dedi.

Haklıydı kadın. En olmayacak zamanda gelmiş, çocukları ağlarken yakalamıştı. Gerçi bütün okul aynı anda kustuğumuz zaman mı gelseydi? Okulda çıkarttığımız zaman mı gelseydi? Köpeklerin, kuşların, kedilerin, farelerin birbirini kovaladığı zaman mı gelseydi? Ayakkabıları çıkartıp çorapla gezdiğimiz zaman mı gelseydi?” (ONAM: 148-149).

4.2.2.5. Neden Sonuç İlişkisi Kurma

Bir olayın veya durumun nedenleri ile sonuçları arasındaki ilişkinin komik bir bağ ile kurulduğu mizah unsurudur. İncelenen 6 eserde neden sonuç ilişkisi kurmayla ilgili mizahi unsurlar sırasıyla; BGD (9), DB (24), DBÇ (33), AT (26), C (35) ve ONAM (42) olarak saptanmıştır. Aşağıdaki alıntılarda inceleme nesnesi eserlerde yer alan sorgulama mizahi unsuruna dair örnekler sunulmaktadır:

Komşusu İkramet’in Yağyemez’in ismi anlatıcının dikkatini çeker. Kendisine yağ ikram ederse yiyip yemeyeceğini merak eder ve kapısının önüne margarin bırakır. Bu eylemi beklenmedik bir durumla karşılaşmasıyla sonuçlanır. Aşağıdaki alıntıda neden sonuç ilişkisi kurularak üretilen mizahın örneği olarak sunulmuştur:

“Hemen sohbet etmeye başladım ve komşumuzun adını öğreniverdim. İkramet’in Yağyemez! Değişik bir isim ama zaten kendisi de değişik birisi. Ben de gerçekten yağ ikram edersem yiyip yemeyeceğini merak ettim. Dolaptan aldığım margarini adamın kapısının eşiğine ‘Mahallemize hoş geldiniz!’ yazarak bıraktım. Margarinin eriyeceğini, adamın kapıyı açınca üstüne basacağını ve kayıp düşeceğini düşünemedim tabii. Söylemiştim, deneme yanılma yoluyla öğreniyorum!

İkramet’in Yağyemez kapımızı çalınca bunu yapmamam gerektiğini öğrenmiş oldum. Babama ‘Çociinize tirbiye virin!’ dedi. Aslında babam terbiye veriyor ama galiba ben alamıyorum.” (BGD: 19).

Ailesiyle şehre gidince gördüğü Maraş dondurmacılarına özenen anlatıcı, çan temin eder ve çanı tavandaki duvara asmak için bakkala giren ilk kişiden yardım istemeyi

düşünür. Ancak içeriye beklentisinin aksine Küçük Rukiye girer. Aşağıdaki alıntıda Rukiye için kullanılan bu lakabın neden sonuç ilişkisiyle aktarılması, eserin mizahi anlatımını destekleyici unsur olarak tespit edilmiştir:

“İlk giren Küçük Rukiye teyze oldu. O kadar kısa boyluydu ki benden bile kısaydı. O yüzden ona Küçük Rukiye diyorlardı. Kendisinden daha büyük bir Rukiye daha yoktu yani. Köyün tek Rukiye’si ama o kadar küçük ki yine de lakaba ihtiyaç duymuşlar. Talihsizliğime üzülürken, ikinci giren Uzun Murat oldu.” (DB: 58).

Anlatıcı, müşterilerinin takıntılı hallerinden hareketle çevresindeki insanların uğurlarını mizahi bir anlatımla dile getirir. Uğurlarının gerektirdiği eylemleri saçma bulsa dahi arkadaşlarıyla birlikte gerçekleştirdiklerini belirtir. Aşağıdaki alıntıda uğurlardan hareketle neden sonuç ilişkisi kurularak mizah üretilmiştir:

Çizelge 4.2. Eserdeki Karakterlerin Saçmalık İçeren Uğurları.

“İnsanlarla sohbet et ve uğurlarını öğren. Onları yaz.

<i>Kişi</i>	<i>Uğuru</i>
<i>Bakkal dedem</i>	<i>Futbol maçlarından önce çiftetelli oynarsa takımının galip geleceğine inanıyor.</i>
<i>Sınıf arkadaşım Fırat</i>	<i>Sınavdan önce burnunu karıştırırsa sınavının iyi geçeceğine inanıyor ve sınavı iyi geçsin diye bu iğrençliği izlemek zorunda kalıyoruz.”</i>

(DBÇ: 99).

Kasabadaki abartma salgınından etkilenen Tekno Fehmi, ekran bağımlısı olduğundan bilgisayar başından kalkmaz ve tuvalete dahi gitmez, bu sebeple bir süre sonra odasını kokular sarar. Aşağıdaki alıntıda neden sonuç ilişkisiyle üretilen mizahi unsur söz konusudur:

“Fehmi abi odasından çıkmaz, yemeğe oturmaz, ekran başından kalkamaz oldu. Sonunda tuvalete gitmek için bile ekran başından ayrılmadığından odayı kokular basınca Fehmi abiyi hastaneye yatırmak zorunda kaldılar.

‘Tablettt, bilgisayaaaar, televizyonnnn...’ diye inledi zavallıcık hastane odasında.

Kasabanın bütün çocukları Fehmi abinin izinden gittiler. Sokaklar kısa zamanda bomboş kaldı, çocukların ellerinden tablet, telefon düşmez oldu.” (AT: 70).

Anlatıcının babası Tango'nun ofisinin yan tarafında çalışan Servet Mangiroğlu'nun papağanına öğrettiği tek kelime, paradır. Bu nedenle papağanına ne söylenirse söylensin “para, para, para” diyerek cevap verir. Tarihin önemli kahramanlarından Napolyon'u anımsatan bu söylem nedeniyle kendisine “Napolyon” adı verilmiştir. Bu durum eserde neden sonuç ilişkisi kurularak oluşturulan mizahın örneği olarak sunulmuştur:

“Kuşcağıza ne söylersen söyle, karşılığında ‘Para, para, para!’ diyor. Sahibi olan muhasebeci, papağanı Napolyon’la öylesine övünüyor ki adamın ayrılmaz bir parçası olmuş. Her yere kafes elinde gidiyor.

Bizim ilk karşılaşmamız otoparkta oldu.

‘Merhaba, yeni komşumuzsunuz anlaşılın,’ dedi.

‘Evet,’ dedim. ‘Yazılım şirketimiz var, yeni taşındık.’

‘Ben Servet Mangiroğlu, muhasebeciyim. Bu da papağanım Napolyon. Napolyon, selam ver oğlum,’ diyerek papağanı bana doğru çevirdi

‘Para, para, para!’ diye gakladı papağan. Adam kocaman göbeğini hoplata hoplata pis pis güldü.” (C: 49-50).

Müdürlük görevine vekalet eden Eker grubu üyeleri, okulun eğlenceli bir yer haline gelmesi için birtakım girişimler gerçekleştirir. Bu durum öğrencilerin bir süre sonra derslerden uzaklaşarak öğrenme hususunda sıkıntı yaşamasına sebep olur. Aşağıdaki alıntıda mizahın neden sonuç ilişkisiyle kurulduğu süreç aktarılmaktadır:

“Ben bu okulun müdürüysem bu çocukların ziyan olmasına izin veremezdim. Çocukları tekrar bahçeye topladım.

‘Arkadaşlar,

Sizlerden gelen genel istek üzerine dersleri on dakikaya düşürmüş, teneffüsleri elli dakikaya uzatmıştım fakat hayalimizdeki gibi olmadı. Ben de dâhil, hepimiz cahil cahil dolaşıyoruz. Bakın, minik bir sınav yapalım.’

‘5 kere 5?’ diye sordum. Bir anda okul bahçesinden sesler yükselmeye başladı.

‘32!’

‘10!’

'15'

'5'

'0'' (ONAM: 109).

4.2.2.6. Tutarsızlık

Tutarsızlık, herhangi bir kişinin düşüncelerinde kararsızlık yaşayarak kendisiyle çelişmesi sonucu oluşan saçmalıklara dayanmaktadır. Birey, düşünceleri arasında kimi zaman çatışma yaşadığından söyledikleriyle yaptıkları birbiriyle çelişir ve bu durumun sebep olduğu tutarsızlık, mizahın üretimini sağlar. İncelenen 6 eserde tutarsızlıkla ilgili mizahi unsurlar sırasıyla; BGD (9), DB (11), DBÇ (15), AT (8), C (7) ve ONAM (8) olarak saptanmıştır. Aşağıdaki alıntılarda inceleme nesnesi eserlerde yer alan sorgulama mizahi unsuruna dair örnekler sunulmaktadır:

“İnsanlar hakkında konuşmayı sevmem” diyen anlatıcının sonrasında kuzenine yönelik eleştirilerini sıralaması, tutarsızlığı beraberinde getirmiştir. Anlatıcının söylediğiyle yaptığı arasındaki bu tutarsızlık, metnin mizahi anlatımına katkıda bulunmuştur:

“İnsanlar hakkında konuşmayı sevmem. Bunu doğru bulmuyorum. O yüzden annem ve babam hakkında çok konuşmayacağım. Yine de şunu söylemeden geçemem: Belki bir kardeşim olsa benim de canım bu kadar sıkılmazdı. Gerçi Beren var. Beren benim kuzenim. Halamın kızı. Bizim hemen yanımızdaki evde yaşıyorlar ve çoğu zaman günü birlikte geçiriyoruz. Ama açıkçası çok da iyi anlayamıyoruz. Beren aşırı çalışkan ve düzenli ve kibar ve uslu ve gıcık ve ispiyoncu ve hemen her şeyi anneme yetiştiren ve ben bizimkilerden azar ıştırırken kıs kıs gülen ve biraz sinsisi ve bazen yalan söyleyen bir kız. Neyse, dediğim gibi insanlar hakkında konuşmayı sevmiyorum. Beren hakkında da konuşmayacağım...” (BGD: 14-15).

Anlatıcı, sattığı şampuanları azar azar kullanarak elini gizlice yıkar. Bu eyleminin yanlışlığının farkında olan anlatıcı, yaptığı haksızlığı her defasında farklı şampuanı kullanarak kendince adil bir şekilde gerçekleştirir. Aşağıdaki alıntıda tutarsızlığa dayalı mizah unsuru aracılığıyla anlatıcının kendisini rahatlatmasına yönelik çabası aktarılmaktadır:

“Çikolataların üstündeki rafta şampuanlar ve sabunlar dururdu. Sanırım burada itiraf etmem gereken bir şey var. Bazen bakkalda ellerim çok kirlenince, şampuanların kapağını açıp azıcık elime damlatıyor ve gidip çeşmede ellerimi yıkıyordum. Şimdi düşünüyorum da bir başkasına ait bir şampundan azıcık almak çok iyi bir davranış değilmiş. Ama her seferinde başka bir şampunu açıyor, böylece her şampuanın azar azar azalmasını sağlıyordum. Haksızlık yaparken bile adaletli davranıyordum. Tabii bu beni affettirmez. Neyse çok uzatmayayım, sonuçta **herkes hata yapabilir.**” (DB: 45).

Yetişkin-çocuk bakış açısının farklılığının eleştirel bir tutumla işlendiği eserde anlatıcı, yetişkinlerin çocuklara yönelik telkinlerine rağmen tersi yönde hareket etmelerinden şikâyetçidir. Anlatıcının yetişkinlerin söylemleri ile davranışları arasındaki tutarsızlığa dair gözlemleri, mizah üretimini sağlamıştır:

“Şu bakkalda bir sürü şey öğrendim, daha önce anlamakta zorlandığım bir sürü şeyi **anladım.** Mesela matematikte zorlanıyordum, o kadar çok para üstü hesapladım ki matematiğim gelişti. Acayip güzel **terazi** kullanmayı öğrendim. Ürünleri nasıl **taze** tutmam gerektiğini ve ürünlerin neden bayatladığını anladım. **Ama yetişkinleri bir türlü anlayamadım.** Bir insan grubunun bir dediği öbür dediğini bu kadar mı tutmaz? İnsanlar kendi kendileriyle bu kadar mı **çelişir?** Mesela biri hakkında olumsuz bir şey söylediğimde hemen kaşlarını çatıp ‘İnsanlar hakkında konuşma!’ diyorlar. Sonra bir bakıyorum, birer avuç çekirdek alıp ‘Eee? Sonra n’olmuş? E ama o zaten öyle biridir!’ diye dedikodu yapıyorlar. Etrafımdaki bütün yetişkinler, **tutarsızlıkta** birbiriyle yarışacak kadar iyiler...” (DBÇ: 142-143).

Anlatıcının teyzesi, farkında olmadan tükettiği abartma tozunun etkisiyle kızına yönelik abartılı istekler içerisine girmiştir. Bu isteklerin gerçekleşmesinin mümkün olmadığını belirtmek isteyen anlatıcı, kuzeni Birsen’in daha piyonla veziri birbirinden ayıramadığını söyleyerek onunla dalga geçer. Kızını savunmak isteyen teyzesinin satranç kolay olduğu için öğrenemediğini söylemesi, tutarsızlığa dayalı mizah unsuru olarak belirlenmiştir:

“‘Ben satrançta iyiyimdir bak, kaç kere dedemi bile yendim. Bu Birsen, piyonla veziri ayıramaz birbirinden. Nasıl olacak bu iş?’

'Aaa aaa, olur mu öyle şey? Birsen bir dâhi, satranç kolay. Kolay olduğu için öğrenememiştir. Robotik zaten iki kabloyu birbirine bağlamak. Kabloları öğreniyor şimdi, gerisi zaten kolay, anında şah mat... Ayrıca piyonla veziri ayırsa ne, ayırmasa ne? Bizim için önemli olan 'şah'. Lider ruhlu benim Birsen'im, bizim için önemli olan tek taş, şah!'

İçimden 'Peki teyze, şeyin bundan haberi var mı? Şahın?' dedim." (AT: 35).

Çocuk karakterin annesi Bingo, eleştirilerine rağmen benzer eylemleri gerçekleştirdiğinden bir tutarsızlığa sebep olur. Cingo, bu durumu mizahi bir üslupla eleştirir. Aşağıdaki alıntıda tutarsızlık unsurunun kullanımıyla eserin mizahi anlatımına katkıda bulunulmuştur:

"Ama Cango, o annenin hali neydi öyle yaaa? Perişan oldu kadın. Her tarafa da kustu batırdı. Ben yapsam pis der, kendi yapınca gülüyor. Zaten hep öyle böyle o. Cango Sana da öyle yapmıyor mu? Geçen gün yakaladım, derslerini zamanında yap diyor, ama kendisi görevlerini hep aksatıyor. Kaç kere okulda yapması gereken işleri evde yaptı, ben şahidim! Ayrıca sana insanların arkasından konuşma diyor, kendisi Müşerref Teyze'yle boyuna dedikodu yapıyor. Ay sonunda kredi kartı faturaları gelince Tango'yla sana 'Gereksiz yere alışveriş yapmayalım, tutumlu olalım,' dedi. Geçen gün kendisini yeni aldığı cilt bakım kremlerini gizli gizli dolaba yerleştirirken yakaladım. Ohhh, bize gelince her şeyi yasak, Bingo'ya gelince her şey serbest!" (C: 164-165).

Müdürlük görevini bir süreliğine üstlenen Eker grubu, öğrencilerin makul taleplerini gerçekleştirerek okulu daha eğlenceli hale getirmeye çalışır. Bu talepler doğrultusunda okula salıncak kurulur. Anlatıcının sıraya girilmemesinden dolayı eleştirisine rağmen salıncağa binmek için sırasını beklememesi, tutarsızlık aracılığıyla mizahın üretimini sağlamıştır:

"Salıncak kavgası çıktı. Herkes birbirini yedi. Sıraya girmeyi beceremiyoruz biz çocuklar. Gıcık Olduğum Şeyler Listesinde 11. madde bu: İnsanların sıraya girmeyi beceremeyip birbirini ezmesi.

Kızlar öncelik istedi. Erkekler birbirini ittirdi. Ben bile arkadan 'Bön müdürüm, öncö bön pincem!' falan diye bağırdım durdum. Sonunda Kerem salıncaktan düştü, kafasını

yere çarptı, alını kanadı ve sonra sakinleştik. Bir olay çıkmadan sakinleşemiyoruz. Böyleyiz biz!” (ONAM: 116).

4.2.2.7. Saçma Durum

Sıra dışılık, mantıksızlık içermesi nedeniyle komik bir anlam taşıyan mizah unsurudur. Söz konusu mantık dışı anlam ve beklenmedik durum, okurda şaşkınlık yaratarak gülme eylemine sebep olmaktadır. İncelenen 6 eserde saçma durumla ilgili mizahi unsurlar sırasıyla; BGD (15), DB (7), DBÇ (22), AT (41), C (23) ve ONAM (33) olarak saptanmıştır. Aşağıdaki alıntılarda inceleme nesnesi eserlerde yer alan sorgulama mizahi unsuruna dair örnekler sunulmaktadır:

Anlatıcının halasının çocukken hayali bir arkadaşı vardır. Çocuklarına geçmişteki haylazlıklarını hatırlatarak ders vermek isteyen babaanne, hayali arkadaşı Rıfki'yla oyunlar oynamaya başlar. Ailesi ilk zamanlar bu durumu yadırgasa da sonrasında babaannesinin oyununa dâhil olur. Bu süreçte yaşananlar saçmalık içerdiğinden mizahın oluşumunu sağlamıştır:

“Kahvaltıdan sonra olmayan Rıfki'nın elinden tutup salona gitti. Yere bir valiz çalış çırpı döktü ve Rıfki'yla akşama kadar oyun oynadı. Rıfki'yla kavga etti. Rıfki'yla barıştı. 'Rıfki benim saçımı çekiyooooo, Rıfki'ya bişey söyleyiiiin!' diye ağladı. O kadar çok ağladı ki babam sonunda “Rıfki Hasibe'nin saçını çekme, güzel güzel oynayın Hasibe'yle. Siz arkadaşsınız!” diye kızdı olmayan Rıfki'ya.

Babaannemin hayali arkadaşı bir anda bizim de hayali arkadaşımız olmuş gibiydi. Toplu halde deliriyorduk.” (BGD: 94).

Anlatıcı, para kazanmak için köy halkının sağlık sorunlarını dinler ve onlara ilaç satar. Bu sırada köyün doktoruna yakalanırsa da eyleminden dolayı pişmanlık duymaz, aksine akli hala Vehbi amcadadır. Çünkü köydeki hamile kadının kullandığı ilacı midesi yandığı için ona vermeyi düşünmektedir. Bu durum eserde saçma durum unsuruna dayalı mizaha örnek olarak sunulmuştur:

*“O arada dedemden **yırttım** ama doktora yakalandım. Bir saat konuştu. Yanlış ilaç kullanımı nelere sebep olabilirmiş onları anlattı. Dinledim. Yere baka baka dinledim.*

Yerdeki şekilleri bir şeylere benzettim, yerdeki taşları saydım falan. Karşıdan çok iyi bir dinleyici gibi görünüyordum. Ama aklım Vehbi amcadaydı.

Söz vermiştim, bu akşam siparişleriyle beraber ona mide hapi götürecektim. Midesi yanıyormuş. Doğru ilacı Vesile teyzemde bulmuştum. Hamile Vesile teyzem. Onun da midesi yanıyormuş. Vesile'ye olan ilaç Vehbi'ye haydi haydi olurdu.” (DB: 144-145).

Bakkalda çalıştığı sırada bir müşterisi ihtiyacı olmadığı halde takıntılarından dolayı uğurlu sayısı adedince ürün satın alır, sonrasında ise fazlasını iade eder. Bu durum saçmalık içeren mizahi unsura örnek niteliğindedir:

*“Bazı insanlar gerçekten **çok takıntılı** oluyor. Mesela bakkala gelen bir adam vardı. **Uğurlu rakamı üçmüş.** O yüzden her şeyden 3 tane alırdı. Bir ekmek alması gerekirken, uğurlu rakamı üç olduğu için üç tane alır, sonra bakkala tekrar gelir ve diğer ikisini geri iade ederdi. Müşterilere bir şey satmak zaten zordur, bu adamdan bir de sattığımı geri alıyor, iyice yoruluyordum. **Garip insanların hepsi de beni buluyordu.** Bir keresinde ambalajının üzerinde üç yapraklı yonca resmi olan bir tuvalet kâğıdı gelmişti bakkala. Bazı kadınlar dört yapraklı yonca olmazsa almayız diye tutturup o tuvalet kâğıtlarından almadılar.” (DBÇ: 98).*

Halkın yaşadığı sorunların çözümü için Pis İşleri Bakanlığı bünyesinde Öküz Altında Buzağı Arama Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Böylece Buğdaylı kasabası halkı yaşadığı problemlerin çözümü için bakanlıktan birtakım taleplerde bulunmaktadır. (Adı geçen her bireyin soyadıyla talebinin bağdaştırılmasıyla mizah üretildiği gözlemlenmiştir.) Eserde abartma tozunun etkisiyle saçmalık içeren talepler mizahi bir üslupla şöyle sıralanmaktadır:

“‘Kulaklarım tıkanı, duyamıyorum, içinin temizlenmesi gerekiyor. Bakanlık yetkililerine arz ederim. Necmettin Kuytukulak, Yaş 86.’

‘Evet, Necmettin amca bu. En son gördüğümde kulağına lavabo açıcı dökmeye çalışıyordu. Zor aldım elinden.’

‘Bebeğimin burnu çok akıyor. İki çocuğum daha var, yetişemiyorum. Bebeğimin sümüklerini silmek için bakanlık bir çalışma başlatsın.

Feride Çokbilen, Yaş 38.’” (AT: 88-89).

Ailenin köpeği Cingo, kendisini insan sandığından bir insan gibi hareket etmektedir. Yolculuk yaptıkları sırada Cingo'nun arabayı kendisinin kullandığını sanarak bu yönde tepkiler vermesi, saçma durumdan kaynaklı mizahın üretilmesini sağlamıştır:

“Bu onun ilk uzun yolculuğuydu. Huzursuzdu. Patileri önde, sanki koşuyormuş gibi, yerinde duruyor ama hızla nefes alıyordu. Çenesinden salyaları akıyordu, arka koltuk leş gibi salya oldu. Ne olduğunu anlayamadık. Durduğu yerde koşuyordu köpek! Annem, ‘Ayyy kusucaaam!’ deyince babam arabayı durdurdu. Baktık Cingo da durdu. Derin bir nefes vererek koltuğa serildi. İndirip çişini yaptıralım dedik, ama patisini kımıldatacak hali yoktu. Araba tekrar hareket ettiğinde, yeniden eski konumunu alıp durduğu yerde koşmaya başladı. Sonra kırmızı ışıklarda durduk ve Cingo da durdu, yeşil yanınca hareketlendi. O an anladık ve kahkahayı bastık: Bu şaşkın, arabayı kendisinin kullandığını zannediyordu!!” (C:162).

Müdürlük görevini vekaleten gerçekleştiren Eker grubu, öğrencilere “Napçaz?” anketi dağıtarak taleplerini bir araya getirir. Mantık süzgecinden geçirdikleri taleplerden uygulanabilir olanları gerçekleştirir. Aşağıdaki alıntıda öğrencilerin saçma istekleri aracılığıyla mizah üretimi sağlanmıştır:

“Masanın üzerinde öğrencilerden topladığımız ‘Napçaz?’ anketleri duruyordu. Hemen çalışmaya başladık. İçlerinden, uygulanabilir olanları ayıkladık. Aşağıdakileri eledik:
Okulda dinazor besleyelim. (Teknik olarak mümkün değil.)
Okulu uzaylılara satalım. (Uzaylılar ne yapsın bizim okulu?)
Okul servislerini uçan balonlarla değiştirip okula uçan balonla gidip gelelim. (Deneriz ana yanlılıkla başka okulun bahçesine iniş yapabilirsiniz.)
Okulu bizim eve daha yakın bir yere taşıyalım. (Evi, okula yakın bir yere taşımak daha mantıklı.)
Sınıfın pencereleri hep açık olsun. (Niye? Kışın donalım diye mi?)
Bunun gibi bir sürü gereksiz istek vardı.” (ONAM: 104-105).

4.2.2.8. Beklenmedik Durum

Henry Bergson'a göre gülme, herhangi bir mizahi metinde ya da durumda, kişilerin olayın gelişimine ve sonucuna dair beklentilerinin, umulmadık bir şekilde

sonuçlanmasıyla ortaya çıkan durumdur (Bergson, 1989). Bireyin herhangi bir beklentiyle gerçekleştirdiği eylemin beklentisini karşılamaması, uyumsuzlığa sebep olmakta ve mizahın oluşumunu sağlamaktadır. İncelenen 6 eserde beklenmedik durumla ilgili mizahi unsurlar sırasıyla; BGD (13), DB (9), DBÇ (8), AT (3), C (9) ve ONAM (20) olarak saptanmıştır. Aşağıdaki alıntılarda inceleme nesnesi eserlerde yer alan beklenmedik durum mizahi unsuruna dair örnekler sunulmaktadır:

Aile üyeleri, eve geldiklerinde babaannesinin beklentilerinin aksine bir görüntüsüyle karşılaştıklarından şaşkınlık yaşar. Aile üyelerinin beklentileri ile yaşananın oluşturduğu uyumsuzluk, mizahın üretilmesini sağlamıştır:

“Ne oldu yaa? Ne diyor bu, babaannem delirmiş falan...”

‘Sorma Ayşe, valla ben de anlamadım. Kapı çaldı, annem gelmiş, göçmüş daha doğrusu. İçeride, geç gör. Bir değişik üstü başı! Kocaman bir şapkası vardı. Şapkayı çıkartınca saçlarını pembeye boyattığını gördük.’

‘Hadi canım!’ dedi halam.

‘Valla, inanmazsan gir de bak.’

İçeriye girdiğimizde babaannemi koltukta oturmuş, kucaklarını açmış, canım yavrularım diyerek bizi beklerken bulurum diye düşünmüştüm. Benim babaannemdi, Beren’in de babaannesiydi. İkimizi de çok severdi. Ama öyle olmadı. Amuda kalkmış koltukta! Ayaklarını duvara dayamış, kafası koltukta

‘Naber millet naaaabiyonuz?’ dedi bize.” (BGD: 29).

Daha fazla satış yaparak dedesinin bakkalını genişletmek isteyen anlatıcı, alternatif yollar arar ve askerdekilere gönderilmek üzere kartpostal yapmaya karar verir. Kartpostalın içeriğini planlamak için askerliğini bitirenlerin anılarını dinler. Ancak dinlediği anıların beklentisinin aksine maceradan uzak ve sıradanlığı, beklenmedik durumdan kaynaklı mizahın oluşumunu sağlamıştır:

“Etrafımdaki bütün yetişkin erkeklere askerlik anılarını sorarsam bu meseleyi çözerdim.

Kilit sorum, ‘Askerde en çok ne yapıyordunuz?’ sorusuydu.

Dayıma sordum. ‘Yerlerden çöp topladık, sürekli yerden çöp topladık,’ dedi.

Amcama sordum. ‘Sabahları çok erken kalkıyorduk, nefret ediyordum erken kalkmaktan.’ dedi. Enişteme sordum. ‘Sürekli kuru fasulye yiyorduk, hatırladığım tek şey kuru fasulye. Askerde o kadar bıktım ki, bir daha asla yemedim.’ dedi.

İtiraf etmek gerekirse daha aksiyonlu hikâyeler bekliyordum. Yani ne bileyim ‘Düşman askerleri geldi, savaştık. Kurşun bana isabet edecekti, asker arkadaşım önüme atladı, kurşun ona geldi. Hayatımı kurtardı ama o sakatlandı, günlerce hasta yatağının başında bekledim. O sırada orada bir hemşire vardı. Çok güzel kızdı, ona şık oldum. Evlendik, nikâh şahidimiz asker arkadaşımız oldu.’ falan gibi hikâyeler canlandırmıştım.

Hepsi turt çıktı... Yok çöpmüş, yok içtimaymış, yok kuru fasulyeymiş.” (DB: 114-115).

Anlatıcı, günün birinde bakkalın yanındaki ağacın altında bir çanta görür ve bunun şüpheli bir paket olduğunu düşünür. Bu durumdan bir macera üretmeye çalışarak polisi ve jandarmayı arayıp acilen köye gelmeleri gerektiğini söyler. Bir macera yaşamayı beklerken işin aslının farklı olduğunun anlaşılması, beklenmedik durumdan kaynaklı mizahın üretilmesini sağlamıştır:

“‘Hüseyin Abiii! Yaklaşmaaaa, bomba oooo! Yaklaşmaaaa!’ diye bağırdım, az kalsın çekirdeklerimi döküyordum, ama sesimi duyuramadım. Çantaya doğru yaklaştı, çantayı sırtına aldı ve yürümeye başladı. O sırada jandarma ve polis arazinin sesi duyuldu. Hüseyin abi ne olduğunu anlamadı. Jandarmayla tokalaştılar.

‘Ben de askerim, izne geldim, geri dönüyorum. Evde kimliğimi unutmuşum. Çantayı şuraya bıraktım, eve edip geldim’ dedi. Çantaya bakmadılar bile. Onlar birbirlerine sarılıp vedalaşırken dedem geldi. Polisle jandarma dedeme “Yahu bizi de korkuttunuz hacı abi, geçmiş olsun!’ dediler.

Çekirdeklerim bitince saklandığım yerden çıktım. Dedem kaşlarının altından ‘Yarım saat bakkaldan ayrılıyorum, hemen olay yerine çeviriyorsun burayı be evladım, ne biçim çocuksun sen?’ dedi.

Tedbirli olmak da suç olmuş bu hayatta... Ne yapsaydım, şüpheli paket var, ohhhhh ne güzel deyip yanında gazoz mu içseydim?” (DBÇ: 114-115).

Abartma tozunun etkisiyle kasabada yaşanan tuhafıklar, her evde birbirinden farklı şekillerde kendisini gösterir. Anlatıcının ailesinin salonlarını sera haline getirerek

gerçekleştirdiği eylemler, beklenmedik durum mizahının bir örneği olarak belirlenmiştir:

“O gün Birsenlerden çıktıktan sonra belki bizimkiler bu kâbustan uyanmıştır diye bakmak için eve geldim. İçeriye bir girdim ki salonda marullar, maydanozlar, lahanalar, karnabaharlar yaşıyor.

Annem, doksan tane sebze dikmiş salona.

‘Tövbeler olsun anneeee, bu neee?’

‘Sera.’

‘Anladım onu, sera da... Neden salona sera kurdunuz?’

‘Bundan böyle sağlıklı besleneceğiz. Aç ağzını bakayım, çiğdem kereviz yiyeceksin, çok faydalı.’” (AT: 36).

Aile üyeleri, veterinerin verdiği ilacın etkisiyle tüm gün uyuyacağını umarak Cingo’yu evde yalnız bırakır. Fakat eve geldiklerinde hiç beklemedikleri bir manzarayla karşılaşır. Uyuşmazlık Kuramı’nın hâkim olduğu alıntıda beklenmedik durumlardan kaynaklı mizah gözlemlenmiştir:

“Seni ilk kez evde yalnız bırakmıştık. Baygındın ve döndüğümüzde de hâlâ uyuyor olacağını hayal etmiştik. Seni koridora bırakıp diğer bütün kapıları kapatmıştık.

Aylmışsın. Ayılınca havlayarak bütün apartmanı başına toplamışsın. Çişini yapıp üstünde sörf yapmışsın. Kakanı yapıp patilerinle üstüne basmışsın. O patilerle kapılara tırmanmışsın, duvarları batırmışsın.

Kapıyı açtığımızda seni o pisliğin içinde otururken bulduk.” (C: 42).

Mektup yarışmasında birinci olan Eker grubu, 23 Nisan günü müdürlük görevini yerine getirmeye hak kazanır. Görev devri sırasında daha önce hiç görmedikleri müdürü görebilecekleri için heyecanlıdır. Fakat domino etkisi yaratarak beklentilerinin dışında gerçekleşen olaylar, esere hâkim olan mizahi anlatımı destekleyici unsur olarak tespit edilmiştir:

“Reco acıktı. Asla beklemediğimiz, olmasını hiç istemediğimiz, nasıl olduğunu anlamadığımız bir şey oldu ve dünya başımıza yıkıldı!

Okul kapısını açık bırakmışız, Pışık peşimizden gelmiş. Reco acıktığı için cebindeki sandviçi çıkardı. Sandviç ortaya çıkınca Pışık, Reco'nun üstüne atladı. Reco hazırlıksız yakalanınca sendeledi, sendelerken zaten uzun gelen kravatın üzerine bastı. Üstüne basınca düştü. Düşünce Elif'e çarptı, Elif Kerem'i devirdi. O kargaşada Pışık sandviçi kaptı ve kaçmaya çalışırken öğretmenlere doğru koştu. Öğretmenlerden biri köpekten korktuğu için Nizamettullah Amca'nın kucığına atladı. Nizamettullah Amca'nın dengesi bozulduğu için müdür odasının kapısına çarptı ve kapı yıkıldı, yeri boyladılar. Müdür, kapının yıkılmasını ve Nizamettullah Amca ile öğretmenin odasına düşmesini beklemediği için odadan fırladı. Pışık müdürün paçasına yapıştı ve herkes ayrı bir yere kaçışırken onu bahçe kapısına çekti. Sadece bir dakika sonra müdür, yerde öylece yatıyordu. Bayılmıştı.” (ONAM: 70-71).

4.2.2.9. Muziplik

Muziplik, edebi eserlerde ince şaka, haylazlık, afacanlık ve alay anlamı içeren ve okuru güldürmeyi amaçlayan mizah unsurudur. İnsanlar, şaka yaparak yaşadıkları çatışmaları çözmek ve sosyalleşmek için birbirlerine takılmaktadır. Gerçekleşen takılma eylemi, bireyin muhatabına yönelik gerçekleştirdiği samimi, mizah içerikli davranışlarla kurduğu iletişim aracıdır. Fakat muziplik, muhatabını rahatsız edecek şekilde gerçekleşirse zorbalığa dönüşebilir. Bu nedenle bireyler arasındaki iletişimin sekteye uğramaması için muzipliğin sınırlarının çizilerek aşılmasına gerek. İncelenen 6 eserde muziplikle ilgili mizahi unsurlar sırasıyla; BGD (32), DB (8), DBÇ (21), AT (1), C (51) ve ONAM (19) olarak saptanmıştır. Aşağıdaki alıntılarda inceleme nesnesi eserlerde yer alan muziplik mizahi unsuruna dair örnekler sunulmaktadır:

Esere konu olan babaanne, çocuklarına ders vermek için bir oyun oynamaya karar verir. Bu oyun doğrultusunda çocuklarının geçmişte yaptığı haylazlıkları hatırlatmak için gerçekleştirdiği “sapanla taş atarak cam kırma” eylemi muziplik içerdiğinden mizahi bir anlam içermektedir:

*“Aynı gün babaannem kendine sapan yaptı. ‘Sapan kötü bir şeydir, kuşlara taş atma sakın!’ diye tembihledik. ‘Tamam.’ dedi. Komşunun camına da atma sakın demeyi unutmuşuz, İkramet’in Yağyemez’in penceresine taş atıp camı kırdı. Adam bir kere daha geldi kapımıza. ‘**Bu kadına da tirbiye virin!**’ dedi. Zavallı babam, kime terbiye vereceğini şaşırılmıştı.” (BGD: 102).*

Eserin önemli karakterlerinden Gıcır Şükriye'nin temizlik takıntısı söz konusudur. Anlatıcı, bakkalı ne kadar temizlese de yaptığı temizlik Gıcır Şükriye tarafından beğenilmediği için şikâyetçidir. Günün birinde torunu bakkala gelerek babaannesinin Akif Suyu istediğini söyler. “Akif Suyu” eskiden kullanılan bir çamaşır suyu markasıdır. Bu marka sonrasında tedavülden kalkmasına rağmen o, bu ismi kullanmaya devam etmiştir. Anlatıcının bu isimden hareketle onunla dalga geçerek gerçekleştirdiği muziplik yoluyla mizah üretilmiştir:

“‘Bobaannem Akif Suyu istiyooo!’ dedi oğlan. Dur bir de toruna anlatayım, belki o Gıcır Şükriye’ye anlatır diye düşündüm.

‘Akif suyu yok. Akif’i zabıtalılar yakalamış. İşiyormuş şişelerin içine hep. Bize çamaşır suyu diye çişini satıyormuş adam. Yıllarca onu kullanmışız. O yüzden sarıymış o çamaşır suyu. Satmıyoruz artık onu. Bunu babaannene anlat, ben sana başka çamaşır suyu vereyim, onu götür.’ dedim ve yolladım toraman torunu.

Gıcır Şükriye, beş dakika sonra daha bir hışım ile girdi içeriye. Dedem de bakkaldaydı. Bir sürü şey anlattı dedeme. Tuz ruhu yerine tuz gönderip dalga geçmişim. Yalancıymışım. Elin adamına iftira atıyormuşum.” (DB: 95).

Dedesinin sinir bozucu davranışlarından dolayı ailenin beraber maç izlediği günler işkenceye dönmektedir. Anlatıcının ailesini bu işkenceden kurtarmak için gerçekleştirdiği muziplik mizahın oluşumunu sağlamıştır:

“O an aile fertlerini bu işkenceden kurtarmaya karar verdim.

*Bunun için ihtiyacım olan tek şey bir sandalyeydi. Ve salonda sadece ben ve tam 8 tane boş sandalye vardı. Birini aldım ve elektrik şalterinin olduğu yere usulca süzülüm. Tam **‘Hadi oğlum, hadi oğlum, gol oğlum!’** derken masum bir hareketle **şalteri indiriverdim**. İçerden bir **‘Aaaaa!’** sesi yükseldi. Sonra hemen açtım. **‘Ohhh!’** dediler, ama gol kaçtı! Aynı işlemi on kez falan tekrar ettikten sonra, sandalyeyi eski yerine koydum ve koltuğumda boş boş oturmaya başladım.*

*Doksan dakikalık maçın sadece son on beş dakikasını izleyebildi, o on beş dakika da **benim ona hediyem olsun.**” (DBÇ: 156-157).*

Anlatıcı, kendisine yönelik “ufaklık” hitabından hoşlanmamaktadır. Kasabadaki abartma sorununu çözmek için bakanlık tarafından görevlendirilen Tevfik Kılıkırkyarar,

alerjisinden dolayı her defasında hapşırılmaktadır. Abartma sorununun çözümlenmesi sürecinde aralarında dostluk bağı kurulur. Tefik Kılıkırcıyarar'ın anlatıcıya “ufaklık” dedikten sonra alerjisi olmamasına rağmen durumdan rahatsız olan anlatıcının yerine hapşırarak gerçekleştirdiği muziplik, mizah üretimini sağlamıştır:

“Harika bir iş çıkarttın. Senin gibi bir oğlum olmasını çok isterdim. Bütün bir kasabaya, tek başına, o kocaman yüreğinle ‘Durun, abartmayın, saçmalayın, normal davranın!’ dedin ve insanları kurtardın. Sen olmasaydın, bu olay kim bilir nerelere gidecekti. Bence günün birinde herkes sana teşekkür edecek ama bugün ben sana onlar adına teşekkür etmek istiyorum. Teşekkür ederim ufaklık. ‘Haaaaapşuuuuuu!’

‘Ne oldu yine?’

‘Bir şey yok, senin yerine hapşırdım, ufaklık diyenlere alerjin vardı ya hani, o bakımdan.’ Güldük, birbirimize sarıldık ve vedalaştık.” (AT: 154).

Ailenin köpeği Cingo, kâğıt hastası olduğundan gördüğü her kâğıdı parçalamaktadır. Tango’yla iş yerine gittiği günün birinde şık giyimli bir kadın gelir. Kadın, ayakkabısı ayağına vurduğundan arkasına kâğıt peçete sıkıştırır. Bunu gören Cingo’nun kâğıdı parçalamak için kadına doğru atlamasıyla ortalık curcunaya döner. Alıntıda muziplik unsuru kullanılarak mizah üretimi gerçekleştirilmiştir:

“İş yerine gelen kadın, yerde kendisini selamlayan dört ayaklı yakışıklıya bakıp ‘Ayyy, ne sevimli şeeey! dedi.

Ama aynı anda Cingo onun ayağındaki kâğıt peçeteyi fark etti! Şimdi kadının ayaklarına doğru atlayan ve o peçeteyi almaya uğraşan bir köpek, ne olduğunu anlamadan ofisin içinde kaçan bir müşteri ve Cingo’yu durdurmak için koşturan beş kişi daha hayal edin...

Sonunda bizimkini yakaladık, sakinleşmesi için kadının ayağındaki peçeteyi isteyip ağzına tıktık ve müşteri kaçtı gitti.” (C: 52-53).

Eker grubu, müdürlük görevi süresince öğrencilerin taleplerini sırasıyla gerçekleştirir. Taleplerden biri de öğretmen ve öğrencilerin rol değiştirmesidir. Böylece öğretmenlere empati dersi vereceklerini düşünürler. Ancak durum bekledikleri gibi gerçekleşmez ve öğretmenler haylazlık ederek muzipçe davranışlar sergiler. Aşağıdaki alıntıda muziplik aracılığıyla mizah örnekleri sunulmaktadır:

“Tam derse başladık, bu kez sırasında sallanmaya başladı. O sallandıkça herkesin dikkati dağılıyordu. Yanında Reco oturuyordu. Sonra Reco’yu rahatsız etmeye başladı. Elif Öğretmen, Reco’yu kaldırıp onun yerine Asya’yı oturttu. Bu sefer Asya’nın saçını çekmeye başladı. En sonunda Elif Öğretmen ‘Tek otursun,’ dedi. Başka çare bulamamıştık ama o durmadı, bu sefer kalem açmak için çöp kovasının yanına gitmek istedi. Camdan baktı, konuştu, sınıfı güldürmeye kalktı falan... Ben yaramazlık yapınca annem ‘Valla Emre canıma yettin,’ der. İşte tam olarak öyle oldu. Öğrenci-öğretmen canımıza yetti. Teneffüste diğer sınıflardaki arkadaşlarıyla buluştu. Biz yine öğretmenler odasına giderler diye düşündük ama öyle yapmadılar. Bağrışarak bahçeye çıktılar!

Hepimiz bir kenara çekilip olanları izledik. Meğer bütün öğretmenler, öğrenci olmayı bekliyormuş. Bahçede çılğınlar gibi koştular. Birbirlerinin sırtına atladılar. Top yüzünden kavga ettiler. Birbirlerine tekme attılar. Attıkları top cama geldi, cam kırıldı.” (ONAM: 131).

4.2.2.10. Taklit

Bireyin gündelik yaşamında saçma veya garip olarak algıladığı durumu, olayı, davranışları veya konuşmaları mizahi bir şekilde yorumlayarak gerçekleştirdiği mizah unsurudur. Taklit edilen kişinin kullandığı dil, davranışları veya gerçekleştirdiği olaylar abartılarak veya çarpıtılarak ele alınır Taklidi yapılan kişinin konuşmasına, ifadelerine, davranışlarına küçümseyici bir tavırla yaklaşıldığından bu mizahi unsur, Üstünlük Kuramı’nın birer yansıması olarak görülmektedir. İncelenen 6 eserde taklitte ilgili mizahi unsurlar sırasıyla; BGD (6), DB (7), DBÇ (1), AT (0), C (0) ve ONAM (1) olarak saptanmıştır. Aşağıdaki alıntılarda inceleme nesnesi eserlerde yer alan taklit mizahi unsuruna dair örnekler sunulmaktadır:

Ebeveynleri çocuklarının muzip davranışlarından şikâyetçidir. Babaannesi ebeveynlerine bir zamanlar çocuk olduklarını hatırlatmak için onların geçmişteki davranışlarını taklit eder. Aşağıdaki alıntıda babaannenin küçük bir çocuktan farksız sergilediği davranışlar, taklit unsuru aracılığıyla mizah üretimini sağlamıştır:

“Ağlama sesi babaannemin odasından geliyordu. Çığlık atarak ağlıyordu. Ağlamak falan değil, feryat figanla, tepinerek, saçını başını yolarak, duvarlara tekme atarak

ağlıyordu. 'Karnım ağrıyoooooooooooooooooooooooyyyy!' deyip deyip kıvranıyordu. Hiç gözyaşı yoktu ama bağırarak ağlıyordu.

Ağrı kesici verelim. Koş Yusuf, koş canım ağrı kesici getir!" dedi annem babama.

'Hap içmeeeeeeeemmmmm!' diye tutturdu babaannem bu kez.

'Çok biliyon sen, sen iç şurubu, dombili!' dedi bana.

Epey bir kovalamacadan sonra Murat eniştem babaannemi yakaladı ve kollarından tuttu. Bir kaşık şurubu zorla içirmeye çalışacaklardı ama babaannem şurubu bebekken hepimizin yaptığı gibi pöfff diye babamın yüzüne püskürttü." (BGD: 30).

Anlatıcı, dedesinin bakkalda olmadığı zamanları fırsat bilerek onu taklit etmekte ve eğlenmektedir. Dedesinin taklidini yaptığı sırada gerek davranışları gerekse kullandığı kelimelerin özgünlüğünü koruması, eserin mizahi yapısını besleyen unsurlardandır:

"Dedemin olmadığı zamanlar, dedemi taklit ediyorum. Kendi kendime bulduğum bir oyun bu... Kapıdan içeriye dedem gibi giriyorum. Sesimi değiştirip,

'Noptun yarleri söpürdün mö?' diyorum yere baka baka.

Sonra hemen kendim olup cevap veriyorum:

'Söpürdüm dede, kapının önüne de su döktüm.'

Sonra tekrar dedem olup 'Öfferin, horika bir bakkal çurağısın. Sen olmasan bön bu dökkanı çöväremem, iyi ki almışım seni çuraklığa!' diyorum.

Dedem gerçekte böyle demiyor tabii, bunları kendim uyduruyorum. Ben dede olsam torunuma kesin böyle şeyler söyledim.

Sonra '**Bön büraz gaste okuyayım.**' diyorum ve koltuğa kasılıyorum." (DB: 120-121).

Anlatıcı, kendisini üzenleri hayalindeki kara listeye eklemektedir. Bu listedeki isimlerden biri de Hakkı Mert'tir, çünkü kendisini sürekli dedesine şikâyet etmektedir. Anlatıcının onu taklit ederek eleştirmesi, eserdeki mizahi yapıyı desteleyici bir unsur olarak tespit edilmiştir:

"Hakkı Mert kadar şikâyetçi bir çocuk görmedim. Aynı babaannesine çekmiş. Arkadaşız ve aynı gruptayız. Ben çikolata yerken bakkala geliyor, sırf arkadaşım diye Hakkı Mert'e de azıcık ikram ediyorum. Sonra dedem geliyor. Hemen 'Hacı amcaaaaa, biz çikolata yedüüüik, hem de parasız!' diyor. Bisikletine biniyorum, hemen Kahveci dedeme gidiyor, 'Benim pisikletimi alduuu, pisikletimi aldıu!' diye gürültü yapıyor. Kahveci

dedem hiç sevmez gürültüyü. Sadece o değil, hiçbir dede sevmez. Bisiklet karşılığında bedava oralet alıyor dedemden. Bence Hakkı Mert'in ciddi bir çene problemi var, tutamıyor.” (DBÇ: 71).

Okula yeni gelen Ş. adlı müdür, tuhaf davranışlarıyla dikkat çekmektedir. Öyle ki bir yetişkin olmasına rağmen çocukça davranışlar sergilemektedir. Ş.'nin istedikleri gerçekleşmediğinde bir çocuğu taklit edercesine gösterdiği tepkiler, mizahın oluşumunu sağlamıştır:

“Yetişkindi ama değil gibiydi. Basbayağı çocuktu ama hiç değildi. Çok şey biliyordu ama hiçbir şey bilmiyordu sanki.

O gün Ş. gelince biz görevimizi devretmek ve sınıflarımıza gitmek istedik. O, işaret parmağını gözün altına koyup aşağıya çekti ve ‘Pışuuuk!’ dedi.

‘Pışuuuk! Ben niye tek başıma müdürlük yapıyormuşum? Okulda sürüsüne bereket öğrenci var! Onlarca öğretmen var ama müdür bir tane. Oh ne âlâ memleket valla, herkes işleri bölüşüyor ben tek başımayım. Bana ne, o zaman ben de yapmam müdürlük! Yapacaksam da birlikte yaparız! Yaparız değil mi, yapmazsanız bak valla ağlarım!’ dedi ve cidden ağlamaya başladı.” (ONAM: 153-154).

Abartma Tozu ve Cingo eserlerinde taklit unsuruna dayalı mizahi bir unsur tespit edilmemiştir.

4.2.2.11. Mış Gibi Oyun

Bireylerin bir durumu veya rolü gerçekmiş gibi sergilemesine dayanan oyundur. Hayal gücünden yararlanan birey, var olan kalıpların dışına çıkarak gerçeklerin sınırlarını aşabilmektedir. Terapilerde kullanılan bu oyun aracılığıyla topluluk karşısında konuşmakta zorlanan veya özgüven problemi yaşayan bireylerin konuşma öncesi özgüvenliymiş gibi konuşma provaları gerçekleştirerek sorunlarının üstesinden geldiği görülmektedir. Rahatlama Kuramı kapsamında ele alınan söz konusu unsur, mizahın iyileştiricilik ve duygusal dengeleme işlevine hizmet etmektedir. İncelenen 6 eserde mış gibi oyunla ilgili mizahi unsurlar sırasıyla; BGD (11), DB (9), DBÇ (7), AT (3), C (8) ve ONAM (7) olarak saptanmıştır. Aşağıdaki alıntılarda inceleme nesnesi eserlerde yer alan mış gibi oyun mizahi unsuruna dair örnekler sunulmaktadır:

Babaanne, çocuklarına ders vermek için birtakım muziplikler içeren bir oyun oynamaya karar verir. Bu oyunlardan birinde babaannenin elindeki sopayı sihirliymiş gibi kullanarak gerçekleştirdiğini hayal ettiği eylemler, mış gibi oyun unsuru aracılığıyla mizahın oluşumunu sağlamıştır:

“İçeriye girdiğimizde babaannemi koltukta otururken bulduk. Üzerine eski bir gelinlik giymiş. Saçına taç takmış, kolunda eski bir çanta. Elinde bir sopa, sopanın üstünde de kâğıttan bir yıldızla koltuğun üzerinde oturuyordu.

‘Nasıl? Prenses gibi olmuşum dimi? Ben bir prensesiiiiim. Bu da sihirli değneğim. Yusuf seni kurbağaya dönüştürdüm, Ayşe seni de fareye. Hey dombili seni de at yaptım, Beren de külkedisi, hahahahha herkes çirkin ben preneseeeees!’ diye eğleniyordu kendi kendine.” (BGD: 73).

Anlatıcı, dedesinin bakkalda olmadığı zamanlarda oyunlar üreterek eğlenmektedir. Bu oyunların birinde dedesiymiş gibi role girerek onu taklit etmekte, sonrasında ise tekrar kendisi olup cevap vermektedir. İki ayrı karakterin diyaloglarına dayalı alıntıda mış gibi oyun aracılığıyla mizahın gerçekleştiği belirlenmiştir:

“Dedemin olmadığı zamanlar, dedemi taklit ediyorum. Kendi kendime bulduğum bir oyun bu... Kapıdan içeriye dedem gibi giriyorum. Sesimi değiştirip,

‘Noptun yarleri söpürdün mö?’ diyorum yere baka baka.

Sonra hemen kendim olup cevap veriyorum:

‘Süpürdüm dede, kapının önüne de su döktüm.’

Sonra tekrar dedem olup ‘Öfferin, horika bir bakkal çurağısın. Sen olmasan bön bu dökkanı çöväremem, iyi ki almışım seni çuraklığa!’ diyorum.

Dedem gerçekte böyle demiyor tabii, bunları kendim uyduruyorum. Ben dede olsam torunuma kesin böyle şeyler söyledim.

Sonra ‘Bön büraz gaste okuyayım.’ diyorum ve koltuğa kasılıyorum.” (DB: 120-121).

Abartma tozunun etkisiyle kasaba halkının davranışlarındaki abartılı değişimleri konu alan eserde, anlatıcının Fikriye teyzenin temizlik takıntısına dair esprili söylemi söz konusudur. Bu söylem, okurda anlatıcının yengesinin öldüğüne ilişkin yanılgıya sebep olsa da aslında onun geçmişteki olumlu davranışlarına dair her şeyin geride kaldığını

belirtmektedir. Söz konusu durum, mış gibi oyun unsurundan kaynaklı mizaha örnek olarak sunulmuştur:

“Fikriye yengem, dayımın karısı. Fikriye yengem çocukları çok severdi. Evlerinde dilediğimizce oynar, döker saçar, takılırdık. Asla kızmazdı. Canım benim, ne güzel insandı...

Kendisinden rahmetli olmuş gibi bahsediyorum, ama öyle bir şey yok. Yaşıyor Fikriye yengem... Tabii yaşamak denirse...” (AT: 41).

Apartman görevlisi, bahçeye lale soğanları eker ve zarar görmemesi için apartmandaki tüm çocukları, bilhassa köpeğinden dolayı Cingo’yu uyarır. Ancak tüm uyarılarına rağmen Cingo, kendisini bir süper kahramanmış gibi hayal ederek muzipliklerine devam eder. Alıntıda muziplik aracılığıyla mizah üretimi tespit edilmiştir:

“‘Bak sen basmazsın ama o Cingo’ya güvenmiyorum, sıkı tut, ezmesin,’ diyordu. Haklıydı. Lalelerin ezilmemesi gerekiyordu. Ben de Cingo’yu işemesi için bahçeye indirirken çok dikkat ediyordum. Bizden habersiz çıkmasını diye kapıları kapalı tutuyorduk. Ama Cingo kendini köpek değil, süper kahraman sandığı için beklemediğimiz şeyler yapabiliyordu. Yatak odası balkonundan aşağıya atlayıp lale soğanlarını kemirmek gibi.” (C: 73).

Eker grubu, müdür olunca öğrencilerin isteklerini gerçekleştirir. Bu istekler doğrultusunda bir günlerini abur cubura ayırır. Fakat o gün yeme-içme eylemini öylesine abartırlar ki bir süre sonra hepsi kasmaya başlar ve hastanelik olur. Ortalığı temizlemek için hayvanları süpürge gibi kullanmaları, mış gibi unsuruyla üretilen mizahın bir örneği olarak sunulmuştur:

“Bir anda okulun içi kediyle, köpekle, kuşla, balıkla, hamster ve kaplumbağa ile doldu. Sınıfları o kadar batırmıştık ki resmen hayvanlar kendilerine ziyafet çekti. Yerlerdeki her şeyi yediler, yarım kalan paketleri silip süpürdüler. İşleri bitince onları geri göndermek istedik. Sınıfların kapılarını açıp ‘Gidebilirsiniz,’ dedik ama gitmediler. Tasmaları da yoktu ki tutup götürebilelim. Hayvanlarımızı resmen elektrikli süpürge niyetine kullanmıştık.” (ONAM: 125).

4.2.2.12. Parodi

Bilinen bir eserin komik bir şekilde yeniden yorumlanmasıyla oluşan mizah unsurudur. Bu mizahi unsurda var olan metin, gülünç bir etki yaratmak ve eğlendirmek amacıyla değiştirilerek okura sunulur. Parodide mizah yansıtılırken kimi zaman eleştiri söz konusudur. İncelenen 6 eserde parodiyle ilgili mizahi unsurlar sırasıyla; BGD (0), DB (1), DBÇ (0), AT (1), C (7) ve ONAM (1) olarak saptanmıştır. Aşağıdaki alıntılarda inceleme nesnesi eserlerde yer alan lakap mizahi unsuruna dair örnekler sunulmaktadır:

Bakkala gelenlerin sağlık problemi doğrultusunda ilaç satarak para kazanmayı düşünen anlatıcı, bir anlamda doktorculuk oynamaya karar verir. Bunun için ilk iş ninesine gider ve mantıklı gerekçeler sunarak ilaçlarını alır. Bu sırada kullanılan “Bedava sirke baldan tatlıdır” atasözünden hareketle parodi oluşturularak “Bedava ilaç baldan tatlıdır ninem için” sözü geliştirilmiştir. Alay anlamı içeren söz konusu parodi unsuru metnin mizahi yapısını besleyen bir unsur olarak belirlenmiştir:

“Nineme, ‘Dedem romatizma ilaçlarını değiştirecekti. Doktor geldi, yenisini yazdıracaktı, verir misin?’ dedim. Verdi. Bedava ilaç baldan tatlıdır ninem için. Ben de ilaçları Melahat teyzeye verdim.

‘Altı saat arayla iki tane iç!’ dedim. Bir keresinde hasta olmuştum, doktor iki aspirin arasına altı saat koymuştu. Melahat gitti, ertesi gün tekrar geldi. Yine sattım. Şifa olsun. Kötü bir şey yapmıyorum ya, hastaya şifa dağıtıyorum sonuçta.” (DB: 138-139).

Kasabadaki abartma salgınından dolayı kasaba halkının davranışlarında birtakım değişimler meydana gelmiştir. Anlatıcının teyzesi de bu değişimi yaşayanlardan biridir. Kızının müzik yeteneğine yönelik abartılı beklentilerinin dile getirildiği alıntıda Ludwig Van Beethoven isminden hareketle parodi oluşturularak Birsen Ludwig Van Beethoven ismi yaratılmıştır. Aşağıdaki alıntıda söz konusu parodi unsuru aracılığıyla mizah üretilmiştir:

“‘Perşembe boş olur mu? Müzik hocaları geliyor.’

‘N’aptınız teyze orkestra mı kurdunuz, kaç tane hoca tuttun?’

Bu sefer onu anlatmaya başladı. Piyano hocasıyla flüt hocasını aynı anda tutmuş. Bir eliyle piyano çalsın, öbür eliyle flüt üflesin.’ dedi ve ağlamaya başladı.

'Birsen Başar, seninle gurur duyuyorum, iftihar ediyorum, benim üstün yetenekli ve çok özel çocuğum! Sen bu çağın Beethoven'ısın! Birsen Ludwig Van Beethoven!' (AT: 32).

Cingo, eğitim aldığı okuldan kaçabilmek için arkadaşlarının kavga ediyormuş gibi hareket etmesini ister. Böylece oluşan kargaşadan yararlanarak kimseye fark ettirmeden oradan kurtulabilecektir. Fakat işlerin çığırından çıkar ve Cingo, “Üç kemiklik dünya yahu” diyerek yaşananları eleştirir. Alıntıda “üç günlük dünya” deyiminin köpeklerle uyarlanarak “üç kemiklik dünya” olarak kullanımı, parodi unsuru aracılığıyla mizahın üretimini desteklemiştir:

“Bir eğitmen tüm köpekleri tek sıra halinde içeriye alıyordu. Yanlarına gittim. Hepsinin kafası gözü patlamış, saçmalamışlar resmen. Rollerine kendilerini fazla kaptırmışlar.

Bone ve Kemik'e baktım, küsmüşler birbirlerine.

'Oğlum siz deli misiniz? Konuştuk ya, mahsusçuktan kavgaydı. Böyle iş mi olur? Kardeşiniz siz!' dedim.

'Nasıl oldu anlamadık, herkes kavgaya karışınca birdenbire kendimizi gerçekten kavga ederken bulduk,' dediler.

Zaten hayat hep böyleydi bana göre. Etraf ne için çıktığı anlaşılmayan kavgalarla, anlamsız küslüklerle, bitmiş dostluklarla doluydu. Oysa üç kemiklik dünya yahu...” (C: 102-103).

Mektup yarışmasında birinci olan Eker grubu üyeleri, müdürün başına gelen kazadan dolayı müdürlük vazifesi kendilerine verilince okulu sevmediklerinden bu durumu fırsat bilerek okulu kapatıp öğrencileri evlerine gönderirler. İlk zamanlar bu tatilden hoşnut olsalar da bir süre sonra sıkıldıklarından okulu tekrar açarlar. Okulun isteğe bağlı olarak açılıp kapatılma eylemleri, Kırk Haramiler'le bağ kurulmasını sağlamıştır. Aşağıdaki alıntıda “Ali Baba ve Kırk Haramiler” masalından hareketle parodi unsurunun kullanılması mizahın oluşumunu sağlamıştır:

“Herkes haklıydı. İşin gerçeği ben de sıkılmıştım. İnanmayacaksınız ama sıkıntıdan ders bile çalıştım, öyle bir sıkılmak... En iyisi okulu açmaktı! Herkese haber saldık, ertesi gün okulu açtım. Kırk haramiler gibiydim:

*AÇIL OKUL AÇIL,
KAPAN OKUL KAPAN!”*

(ONAM: 102).

Babaannem Geri Döndü ve Dedemin Bakkalı Çıracak eserlerinde parodi unsuruna dayalı mizah tespit edilmemiştir.

Eserlerde tespit edilen durumsal mizahi unsurlar aşağıdaki çizelgede sunulmuştur.

Çizelge 4.3. Durumsal Mizahi Unsurların Dağılımı.

Durumsal Mizahi Unsurlar	Kullanım Sıklıkları	Yüzdeler
Neden Sonuç İlişkisi Kurma	169	%20,2
Sorgulama	163	%19,5
Saçma Durum	141	%16,9
Muziplik	132	%15,8
Beklenmedik Durum	62	%7,4
Tutarsızlık	58	%6,9
Mış Gibi Oyun	45	%5,4
Yanlış Anlama	22	%2,6
Çarpıtma	16	%1,9
Taklit	15	%1,8
Parodi	10	%1,2
Pot Kıрма	2	%0,2
Toplam	835	%100

İncelenen eserlerde durumsal mizahi unsurlardan (%39); neden sonuç ilişkisi kurma (%20,2), sorgulama (%19,5), saçma durum (%16,9), muziplik (%15,8), beklenmedik durum (%7,4), tutarsızlık (%6,9), mış gibi oyun (%5,4), yanlış anlama (%2,6), çarpıtma (%1,9), taklit (%1,8), parodi (%1,2), pot kırma (%0,2) oranlarında yararlandığı tespit edilmiştir.

4.2.3. Görsel Mizah Unsuru

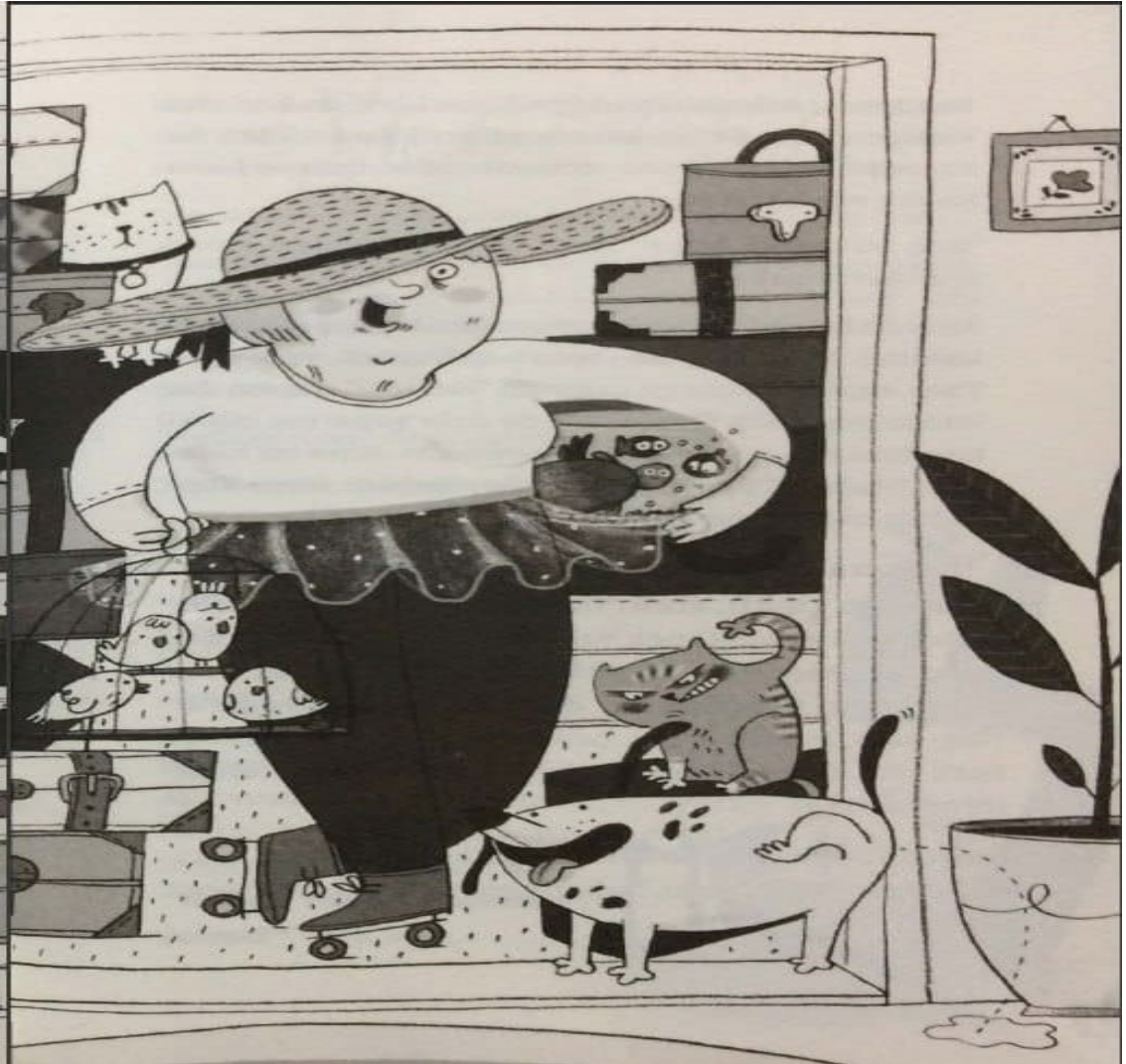
Çocukların resimli kitaplarla etkileşimlerini sağlayan ilk unsur, kullanılan görsellerdir. Resimli çocuk kitapları, okul öncesi dönemden itibaren çocukların hayatına girmektedir. Bu dönemdeki çocuklar, kitaplardaki resimlerden hareketle hayal güçlerini kullanarak kitabın kurgusuna dair fikir yürütebilmektedir. Çocuklar bu kitaplarda öncelikle görsellere bakmaktadır. Çocukların okuma kültürü kazanmasının ilk adımı olan resimli çocuk kitaplarında görsel, kelimelerin görevini üstlenir.

Mizahi üslubu temel alan eserlerde mizahın oluşumundaki temel malzemelerden biri de görsellerdir. Görseller, kelimelerle üretilen mizahi yapıyı destekleyici unsurlardandır.

İncelenen eserlerin hitap ettiği yaş grupları mizahi gelişim evrelerine göre farklılıklar içerdiğinden incelenen eserlerin görsel yönü ikinci planda kalmış, bu nedenle görsel mizahi unsur alt kategorilere ayrılmadan tek tema olarak uyarlanmıştır.

İncelenen 6 eserde görsellerle ilgili mizahi unsurlar sırasıyla BGD (45), DB (40), DBÇ (29), AT (39), C (32) ve ONAM (36) olarak saptanmıştır. Bu bölümde görsel iletişimin mizahın oluşumundaki rolü ele alınmaktadır. Aşağıdaki alıntılarda inceleme nesnesi eserlerde yer alan görsel mizahi unsuruna dair örnekler sunulmaktadır:

Şekil 4.1. Babaannem Geri Döndü Eserine Ait Görsel (BGD: 27).

Görsellerde yer alan tuhaf kıyafetler veya fiziksel durumlar, okurda beklenmedik bir duruma sebep olduğundan mizahın oluşumuna ve gülme eylemine sebep olabilmektedir. Esere konu olan babaanne, torunlarına yönelik şikâyetler üzerine ertesi gün eve gelir ancak her zamankinden farklıdır. Öyle ki kafasında kocaman bir şapka, taytının

üzerinde tülde balerin eteği, ayaklarında patenler vardır. Yanında on beş valiz, bir köpek, iki kedi, bir kafes dolusu kuş, bir fanus dolusu balık ve bir kaplumbağa vardır. Babaannenin bu görüntüsü olağan dışıdır ve bu nedenle dikkat çekici niteliktedir. Tuhaflik içeren söz konusu görsel, mizahın üretilmesini sağlamıştır.

Şekil 4.2. Dedemin Bakkalı Eserine Ait Görsel (DB: 12).

Anlatıcı, bir yandan yetişkinlerin kendisine sürekli sorduğu “Büyüyünce ne olacaksın?” sorusunu eleştirirken diğer yandan bu soruya dair kararsızlığını fark eder. Nitekim bu kararsızlık görsele de yansımıştır. Görsel incelendiğinde kafasındaki baret, madenciliği; önlüğündeki stetoskop, doktorluğu, sol elindeki top, futbolculuğu; sağ elindeki tarak ise kuaförlüğü temsil ettiğinden yaşadığı ikilemi yansıttığı söylenebilir. Bu yönüyle görsel mizah unsurundan yararlanıldığı söylenebilir.

Şekil 4.3. Dedemin Bakkalı Çıracak Eserine Ait Görsel (DBÇ: 19).

Köy halkından Şükran, askerdeki sevgiliyle konuşmak için bakkala gelir. Küçük Şermin'den jeton satın alır ve dinlememesi için onu tembihler. Ancak ne konuşulduğunu merak ettiğinden sözünü tutamaz. Telefon kulübesi önünde bekçilik yaptığı sırada ıslık çalarak dinlemiyormuş gibi görünen ancak konuşmalarına kulak misafiri olan anlatıcının muzipliğini içeren görsel aracılığıyla eserin mizahi anlatımına katkı sağlamaya yönelik bir yaklaşım söz konusudur.

Şekil 4.4. Abartma Tozu Eserine Ait Görsel (AT: 44).

Görselde kasaba halkı tarafından tüketilen abartma tozunun etkisiyle Fikriye Gıcıır, temizliği o kadar abartır ki çocuklarını yıkadıktan sonra bir elbise gibi mandalla ipe asar. Görseldeki çocukların ifadelerine bakıldığında gerçekleşen saçma eylemin yüz ifadelerine yansıdığı görülmektedir. Kelimelerle oluşturulan mizah, saçma bir eylem içeren bu çizim aracılığıyla desteklenerek mizahi bir anlam kazanmıştır.

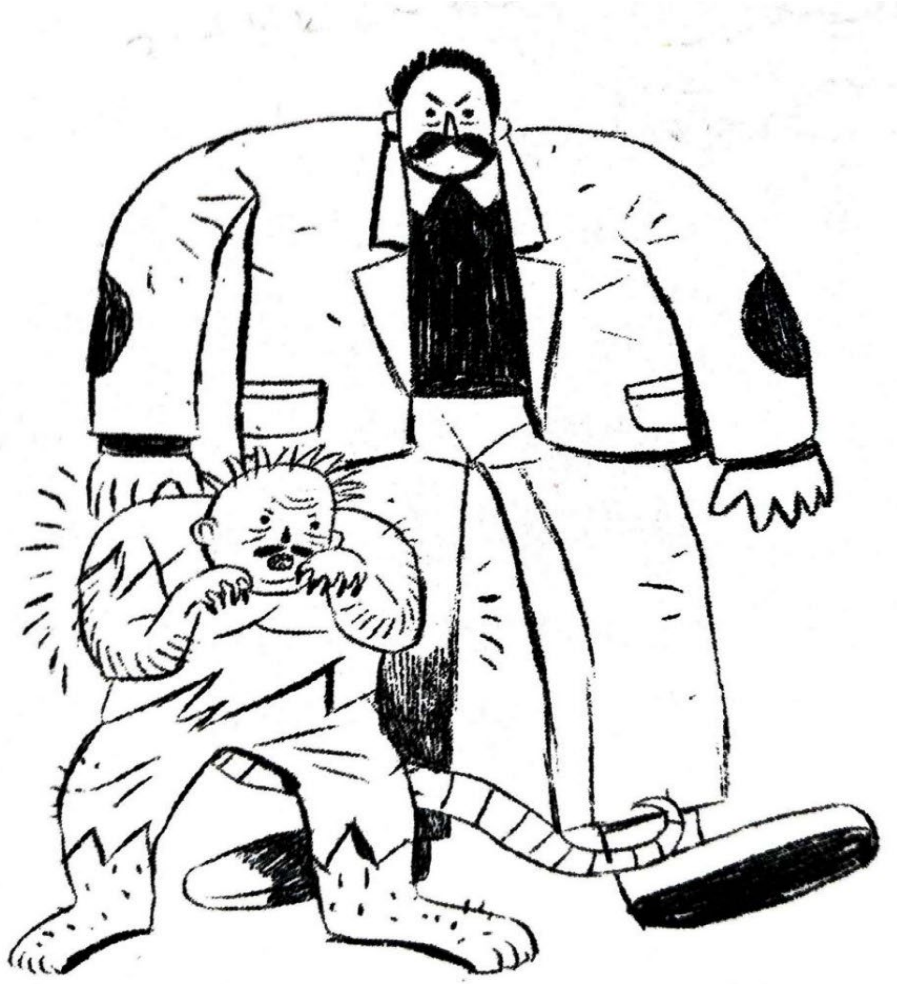
Şekil 4.5. Cingo Eserine Ait Görsel (C: 35).

© SCAN AnyScanner

Anlatıcının annesi Bingo, kardeşinin düğünü için aldığı elbiseyi giyer, hazırlanır, makyaj yapar. Bir an önce gitmek için sabırsızlanır ancak Cingo'nun kulağına pisi pisi otu kaçıdığından veterinerine gider ve otun çıkarılması için uyutulur. Anestezinin etkisiyle işlem sonrası ishal olan Cingo'nun şık, kırmızı kıyafetinin üzerine kakasını boşalttığı gözlemlenen görsel unsur aracılığıyla eserin mizahi anlatımının desteklendiği tespit edilmiştir.

Şekil 4.6. Oh Ne Âlâ Memleket Eserine Ait Görsel (ONAM: 57).

© SCAN AnyScanner

© SCAN AnyScanner

Okul müdürü sağlık probleminden dolayı güneşe çıkamamaktadır. Okulda konuşma yapması gerektiğinde ise onun yerine bir maket getirilmektedir. Konuşma yaptığı sırada inandırıcı olması için makete mikrofon uzatılmaktadır. Müdürü hiç görmeyen öğrenciler ise durumla ilgili olağanüstü efsaneler üretmektedir. Görsele bakıldığında bu efsanelerin etkisiyle onların zihinlerinde okulun hizmetlisinin bir dev, müdürün ise cüce veya kötü bir yaratık olarak yer aldığı anlaşılmaktadır. Saçma ve gerçekdışı bir anlam ifade eden bu görsel aracılığıyla mizah üretimi gerçekleştirilmiştir.

Eserlerde tespit edilen görsel mizahi unsurlar aşağıdaki çizelgede sunulmuştur.

Çizelge 4.4. Görsel Mizahi Unsurların Dağılımı.

Eserler	Görsel Mizahi Unsurlar
Babaannem Geri Döndü	45
Dedemin Bakkalı	40
Abartma Tozu	39
Oh Ne Âlâ Memleket	36
Cingo	32
Dedemin Bakkalı Çıracık	29
Toplam	221

Araştırma kapsamında dilsel ve durumsal mizahi unsurlar, alt başlıklarıyla değerlendirilirken; görsel mizahi unsurlar tek kategori olarak incelenmiştir. Bu sebeple görsel mizahi unsurlar diğer kategorilere oranla daha fazla saptansa da sadece %10'luk payıyla diğer unsurlara oranla daha az kullanıldığı açığa çıkmıştır. Bununla birlikte anlatılan mizahi olay ve durumların görsellerle desteklenmesi, eserlerin mizahi içeriğini pekiştirmiştir.

Mizahi unsurların kullanım durumunun karşılaştırmalı olarak incelenebilmesi amacıyla kategorilere göre dağılımı aşağıdaki çizelgede sunulmuştur.

Çizelge 4.5. Mizahi Unsurların Kategorilere Göre Dağılımı

Unsur Türü	Mizahi Unsur Sayısı	Yüzdellik Dilim
Dilsel Mizahi Unsur	1 064	%50,19
Durumsal Mizahi Unsur	835	%39,30
Görsel Mizahi Unsur	221	%10,42
Toplam	2 120	%100,00

Mizahi unsur türlerinin dağılımı gösterildiği çizelgeye göre; en çok kullanılan mizah kategorisinin dilsel unsurlara ait olduğu (%51), bunu sırayla durumsal (%39) ve görsel mizah unsurlarının (%10) takip ettiği görülmektedir. Bu sıralamadan yazarın mizah üretirken ana malzemesinin sözcüklere dayandığı, 2. sırada olayların/durumların komik yönüne odaklandığı, 3. sırada ise görsellerden yararlandığı anlaşılmıştır.

Eserlerde tespit edilen mizahi unsurların dağılımı aşağıdaki çizelgede sunulmuştur.

Çizelge 4.6. İncelenen Eserlerde Yer Alan Mizahi Unsurların Sıklık Çizelgesi.

Mizahi Unsurlar	Bgd	Db	At	Dbç	C	Onam	Toplam
Görsel	45	40	39	29	32	36	221
Eleştiri	16	26	54	38	33	45	212
Neden Sonuç İlişkisi Kurma	9	24	26	33	35	42	169
Sorgulama	10	17	23	37	29	47	163
Deyim	13	37	13	24	33	28	148
Saçma Durum	15	7	41	22	23	33	141
Alay	9	25	23	23	25	29	134
Muziplik	32	8	1	21	51	19	132
Mecaz	16	18	17	20	18	19	108
Abartma	6	8	42	9	23	17	105
Benzetme	5	14	14	11	17	21	82
Dilsel Sapma	18	14	18	10	3	10	73
Beklenmedik Durum	13	9	3	8	9	20	62
Tutarsızlık	9	11	8	15	7	8	58
Karşıtlık	3	10	12	6	10	9	50
Anlamsız Kelime	14		8	7	8	11	48
Mış Gibi Oyun	11	9	3	7	8	7	45
Yansıma	6	4	4	3	12	8	37
Ses Uyumu	8	4	2	7		3	24
Lakap	1	6	3	4	5	4	23
Yanlış Anlama	2		2	9	9		22
Çarpıtma	1	7	1	4	3		16
Taklit	6	7		1		1	15
Atasözü	-	2		8	1		11
Parodi	-	1	1		7	1	10
Tekerleme	5	1					6
Bilmece	-			3			3
Pot Kıрма	-			2			2
Toplam	273	309	358	361	401	418	2 120

Eserlerde toplam 2120 mizahi unsur tespit edilmiştir. Bu yönüyle eserlerin mizahi içeriğinin zengin olduğu söylenebilir. Bununla birlikte mizahi unsurların en fazla kullanıldığı eserler “*Oh Ne Âlâ Memleket, Cingo, Dedemin Bakkalı Çırak, Abartma Tozu, Dedemin Bakkalı, Babaannem Geri Döndü*” olarak belirlenmiştir.

Çizelgeye göre eserlerde en fazla kullanılan 10 mizahi unsurların sırasıyla; görsel (221), eleştiri (212), neden sonuç ilişkisi kurma (169), sorgulama (163), deyim (148), saçma durum (141), alay (134), muziplik (132), mecaz (108) ve abartma (105) olduğu saptanmıştır.

İncelenen eserlerin çıkış noktası çocukların yetişkinlerin bakış açısına ilişkin eleştirilerini yansıttığından, eleştiri mizahi unsurunun yoğun olarak kullanıldığı sonucuna varılmıştır.

28 unsurdan “Görsel, deyim, yansıma, mecaz, karşıtlık, benzetme, abartma, eleştiri, alay, lakap, dilsel sapma, sorgulama, neden sonuç ilişkisi kurma, tutarsızlık, saçma durum, beklenmedik durum, muziplik, mış gibi oyun” mizahi unsurları her eserde tespit edilmiştir. Bununla birlikte “Anlamsız kelime, ses uyumu, yanlış anlama, çarpıtma, taklit, atasözü, parodi, tekerleme, bilmece, pot kırma” unsurları yalnızca bazı eserlerde saptanmıştır. “Pot kırma ve bilmece” mizahi unsurları yalnızca “Dedemin Bakkalı Çırac” eserinde saptanmıştır. Bu durumdan hareketle 28 mizahi unsurun 3’te 2’sinin eserlerde yoğun olarak kullanıldığı tespit edilmiştir.

İncelenen eserlerde az kullanılan mizahi unsurun pot kırmaya dayalı olduğu belirlenmiştir. Bu unsurun yeterince kullanılmamasının yazarın üslubundan veya temaları işleyiş biçiminden kaynaklanabileceği düşünülmektedir. Ayrıca pot kırma unsuru eserlerin hitap ettiği kitlenin mizahi gelişimine uyumlu olmadığı düşünülerek çocuk okurda yanlış öğrenmelere ve olumsuz psikolojik etkilere sebep olabileceği varsayılarak tercih edilmemiş olabilir. Bu yönüyle “pot kırma” unsuru, mizahi gelişim evresini tamamlamış yetişkin evresine uygun mizahi unsur olarak değerlendirilebilir.

Elde edilen bulgular ışığında eserlerde yer alan mizahi unsurların eserlere dağılımı aşağıdaki çizelgede sunulmuştur.

Çizelge 4.7. Toplam Mizahi Unsurların Eserlere Göre Dağılımı.

Eserler	Mizahi Unsurlar
Oh Ne Âlâ Memleket	418
Cingo	401
Dedemin Bakkalı Çırac	361
Abartma Tozu	358
Dedemin Bakkalı	309
Babaannem Geri Döndü	273
Toplam	1 702

“Oh Ne Âlâ Memleket” eserinde 418 unsur kullanıldığı saptanmıştır, bu yönüyle mizahi unsurun en fazla kullanıldığı birinci eser konumundadır. Eserde “Sorgulama, neden sonuç ilişkisi, alay, benzetme, beklenmedik durum” mizahi unsurlarının yoğun olarak kullanıldığı tespit edilmiştir. Eser, çocuk kahramanların okul ortamını hayalleri

doğrultusunda şekillendirmesini konu edinmiştir. Bu süreçte ortaya atılan fikirlerin mantık süzgecinden geçirilmeden gerçekleştirilmesiyle çocuk karakterlerin girişimleri beklentilerinin aksine sonuçlanmıştır. Bu durumun saçma durum mizahi unsurunun yoğun olarak kullanımına neden olduğu söylenebilir.

Cingo, 401 mizahi unsurun kullanıldığı ikinci eser konumundadır. Yazarın bu eserinde “Parodi, muziplik, yansıma, yanlış anlama” mizahi unsurlarının en fazla kullanıldığı tespit edilmiştir. Eserdeki anlatıcılardan biri olan Cingo’nun kendisini insan sanarak gerçekleştirdiği muzipliklerinin ve yanlış anlamalarının bu durumda etkili olduğu düşünülmektedir. İncelenen diğer eserlerden farklı olarak kişileştirme mizahı, yazarın yalnızca *Cingo* eserinde kullanılmıştır. Eserde ele alınan olaylar, her bölümde farklı anlatıcılar tarafından kendi bakış açısıyla değerlendirilmiştir. Bu yönüyle birden fazla anlatıcıya sahip olması sebebiyle diğer eserlerden farklılık göstermektedir. Ayrıca parodi mizahi unsurunun en çok tespit edildiği eser, *Cingo*’dur.

Dedemin Bakkalı Çırac, 361 mizahi unsurun kullanıldığı üçüncü eser konumundadır. “Mecaz, tutarsızlık, yanlış anlama, atasözü, bilmece, pot kırma” mizahi unsurlarının en fazla kullanıldığı tespit edilmiştir. İnteraktif (etkileşimli) içeriğiyle hayal gücünü harekete geçirilen okur, pasif konumdan çıkarılmıştır.

Abartma Tozu, 358 mizahi unsurun kullanıldığı dördüncü eser konumundadır. “Eleştiri, saçma durum, abartma, dilsel sapma, karşıtlık” mizahi unsurlarının en fazla kullanıldığı tespit edilmiştir. Yazarın bu eserinde abartılı ve saçma davranışları mizahi bir üslupla ele alması, abartı mizahının yoğun kullanılmasının sebebi olarak düşünülmektedir.

Dedemin Bakkalı, 309 mizahi unsurun kullanıldığı beşinci eser konumundadır. “Görsel, deyim, lakap, çarpıtma, taklit” en fazla kullanılan mizahi unsurlar olduğu tespit edilmiştir. Bu eserde görsel mizahi unsurun diğer eserlere oranla yoğun kullanımı, eserin mizahi yapısının görsellerle desteklendiğini düşündürmektedir.

Babaannem Geri Döndü, 273 mizahi unsurun kullanıldığı altıncı eser konumundadır. Yazarın bu eserinde “Dilsel sapma, anlamsız kelime, mış gibi oyun, ses uyumu, tekerleme” mizahi unsurlarının en fazla kullanıldığı tespit edilmiştir. Eserin ana karakterlerinden İkramet’in Yağyemez’in söylemlerini standart Türkçenin sınırları dışında dile getirmesi, dilsel sapmaların kaynağı olarak düşünülmektedir. Babaannen’in de çocuklarına ders vermek için gerçekleştirdiği muzip davranışlar, muziplik mizahi unsurunun yoğun olarak kullanılmasının sebebi olarak düşünülmektedir.

İzleyen bölümde tespit edilen mizah unsurlarının mizah işlevlerine yansımaları incelenecektir.

4.3. ŞERMİN YAŞAR'IN ESERLERİNDE MİZAHIN İŞLEVLERİ

Mizahın işlevlerinin temaları, İsmail Yardımcı'nın "Mizah Kavramı ve Sanattaki Yeri" çalışmasında yer alan görüşleri ışığında "Eğlendirme, öğrenmeyi destekleme, dil ve anlatım becerilerini geliştirme, toplumsal değerleri aktarma, eleştirel düşünmeyi sağlama, yaratıcı düşünmeyi teşvik etme, problem çözme, iyileştiricilik ve duygusal dengeleme" olarak belirlenmiştir. Araştırmanın bu bölümünde yazarın incelenen çocuk eserlerindeki mizahi unsurların çocukların gelişimindeki hangi işleve hizmet ettiği ele alınmaktadır. İlgili mizah işlevleri her eser için alıntılar şeklindeki örnekler vasıtasıyla aktarılmıştır.

4.3.1. Eğlendirme

Şermin Yaşar'ın araştırmaya konu olan 6 eserin mizahın eğlendirme işlevi sırasıyla; BGD (61), DB (70), DBÇ (75), AT (71), C (85) ve ONAM (60) olarak saptanmıştır. Aşağıdaki alıntılarda mizahın eğlendirme işlevine ilişkin örnekler sunulmaktadır:

Babaannesi, Çınar'ın halasının çocukluğundaki hayali arkadaşı İsmail'den hareketle bu kez kendisi Rıfki'yı hayali arkadaşı olarak öne sürmektedir. Eserde çocukluk döneminin doğal süreci içerisinde yer aldığından yadırganmaması gerektiği sezdirilen hayali arkadaş olgusu, diyaloglarla derinleştirilmiştir. Babaanneye gösterilen anlayışlı tavır, Rıfki'nin bir süre sonra aile bireylerinin de arkadaşı haline gelmesine sebep olmuştur. Bu süreçte gerçekleşen saçma durumlar, mizahı beraberinde getirmiştir. Çocuğun okuma eylemi sırasında eğlenmesine ve zevk almasına yönelik bir yaklaşımın söz konusu olduğu durum, eserde aşağıdaki gibi aktarılmaktadır:

"Babaanne orası boş, orda Rıfki mıfki yok!"

'Sen öyle san. Rıfkıcığım ekmeğine salça süreyim mi?'

Babaannem boşlukla konuşuyordu. Bütün bir kahvaltı boyunca Rıfki'ya da çay koyun dedi, Rıfki'ya da çay koyduk.

'Rıfki çayını şekerli içer.' dedi, Rıfki'nin çayına şeker kattık.

'Camı kapatın Rıfki üşüyor.' dedi, kapattık.

'Rıfki'ya yumurta kırın.' dedi, kırdık.

Kahvaltıdan sonra olmayan Rıfki'nin olmayan elinden tutup salona gitti. Yere bir valiz çalı çırpı döktü ve Rıfki'yla akşama kadar oyun oynadı. Rıfki'yla kavga etti. Rıfki'yla barıştı. 'Rıfki benim saçımı çekiyooooo, Rıfki'ya bişey söyleyiiiin!' diye ağladı. O kadar çok ağladı ki babam sonunda 'Rıfki Hasibe'nin saçını çekme, güzel güzel oynayın Hasibe'yle. Siz arkadaşsınız!' diye kızdı olmayan Rıfki'ya.

Babaannemin hayali arkadaşı bir anda bizim de arkadaşımız olmuş gibiydi. Toplu halde deliriyorduk.” (BGD: 93-94).

Anlatıcı, günün birinde yazdıkları dedesinin eline geçer korkusuyla ona dair düşüncelerinin aksini dile getirmiştir. Anlatıcının gerçek düşüncelerini çarpıtarak ifade etmesi, dedesiyle yaşanabilecek herhangi bir çatışmayı önlemeye yöneliktir. Çarpıtma unsurunun kullanıldığı alıntıda yer alan esprili ifadeler aracılığıyla okurun aynı zamanda eğlence ihtiyacını da karşılamaya yönelik bir yaklaşım sergilendiğini söylemek mümkündür:

“Bakkal dedemi tanıtayım. Olur da bir gün yazdıklarımı ele geçirebilir diye doğruları çok yazamayacağım. Orta boylu, bıyıklı, azıcık göbekli, çok sevimli, çok aşırı sevimli, çok iyi kalpli, harika bir dede. O kadar anlayışlı bir dede ki onun gibi bir dedem olduğu için çok şanslıyım.

Eğer okursa dikkat etsin, bak, ne kadar sinirli, öfkeli, ne kadar gıcık biri olduğundan hiç bahsetmedim. Gözlerini patlata patlata bana nasıl baktığından, olur olmaz her şeyde hemen 'Evladım sen niye böylesin, sen kime çektin?' diye bağırmasından, ben konuşurken sürekli kaşını gözünü oynatıp beni susturmaya çalışmasından hiç söz etmedim.” (DB: 22).

Dedemin Bakkalı Çırac eserinin “Benimle Ne İlgisi Var” bölümünde anlatıcı, dedesinin bakkalında çırac olarak çalıştığı sırada köy halkından Mürüvvet ve Ferit çifti bakkala gider. Konuştukları sırada anlatıcının çifte dair kırdığı potlar, aralarının bozulmasına sebep olur. Fakat o, kendisinin bir kabahatinin olmadığını düşünür. Aşağıda pot kırma mizahi unsurunun kullanılmasıyla okurun eğlendirilmesine yönelik yaklaşım yansıtılmaktadır:

“İkisi kol kola girdiler.

***Mürüvvet:** Sıvı yağ da bitmiş, bir litre de sıvı yağ alalım hayatım.*

Ferit: Alalım canım.

Ben: Mürüvvet abla, geçen gün 'Ferit hep kızartma yiyor, bıktım kızartma yapmaktan, her yer yağ oluyor.' diyordun, yine de vereyim mi sıvı yağ, emin misin?

Ferit: Sen beni el kadar çocuğa mı şikâyet ediyorsun Mürüvvet?

Ben: Yok Ferit abi, o anlatmadı. Sen geçen gün 'Mürüvvet yine yemeği yakmış, bana bir ekmek biraz da helva ver!' dedin ya: o gün sordum da söyledi. Sonra ikisi hiçbir şey almadan, kavga ede ede gittiler. Şimdi yani benim bu olayda ne suçum var?" (DBÇ: 32-33).

Kasaba halkından Fikriye Gıcır, abartma tozunun etkisiyle temizliği öylesine abartır ki çocuklarını yıkayarak mandalla ipe asar. Eserde kelimelerle oluşturulan mizah, konuyu özetleyen görsel aracılığıyla desteklenmiştir. Aşağıdaki görselde çocukların mandalla ipe asılma eylemi, saçma bir durum içermektedir. Bilişsel süreç içerisinde okurun durumun saçmalığını algılaması yoluyla eğlendirilmesine yönelik amaç güdüldüğü söylenebilir:

"Anneleri bu çocukları günde beş kere yıkadı. Bir gün çocukları bahçedeki çamaşır ipine, omuzlarından mandallanmış vaziyette bulduk. Fikriye Gıcır'ın bu cozutuk hijyen tutkusu yüzünden kuzenlerimle bir daha asla görüşemedik." (AT: 44).

Şekil 4.7. Mizahın Eğlendirme İşlevi (AT: 44)

Anlatıcının annesi Bingo, kardeşinin düğün gününde sağlık probleminden dolayı Cingo'yu veterinere gitmek zorunda kalır. Düğüne bir an önce yetişmek istediğinden tedavi sonrası uyanmasını bekleyemeden onu kucağına alır. Anestezinin etkisindeki Cingo, ishal olur ve tazyikli bir çeşme gibi kakasını Bingo'nun üzerine boşaltır.

Beklenmedik durum mizahının ele alındığı aktarma ve görsel aracılığıyla bireyin yaşananları belleğinde canlandırarak eğlenmesine yönelik bir yaklaşım söz konusudur:

“Uyuyunca rahatladım. Sonra olanları hatırlamıyorum. İçimdeki bütün dışkıyı Bingo'nun ayaklarına boşalttığımdan haberim yok. Ama o an kendimde değildim ki. Salıvermişim.

Bu da benim, gelin ve damada düğün hediyem olsun Cango.

İçimden geldi. Çok içimden. Taa bağırsaklarımdan.

Kabul ediyorum, iğrencim Cango.” (C: 39).

Şekil 4.8. Mizahın Eğlendirme İşlevi (C: 39).

Mektup yarışmasında birinci olduğu için 23 Nisan günü müdürlük görevini yerine getirmeye hak kazanan Eker grubunun yaşadığı maceralar, beklenmedik durum unsuruna dayalı mizahı içermektedir. Aşağıdaki alıntıda Reco'nun cebindeki sandviçi çıkarmasıyla başlayan ve domino etkisi yaratarak müdürün bayılmasıyla sonuçlanan olaylar, mizahın okuru eğlenmesine ve okuma eylemi sırasında zevk almasına yönelik bir yaklaşımı içermektedir:

“Reco acıktı. Asla beklemediğimiz, olmasını hiç istemediğimiz, nasıl olduğunu anlamadığımız bir şey oldu ve dünya başımıza yıkıldı!

Okul kapısını açık bırakmışız, Pışık peşimizden gelmiş. Reco acıktığı için cebindeki sandviçi çıkardı. Sandviç ortaya çıkınca Pışık, Reco'nun üstüne atladı. Reco hazırlıksız

yakalanınca sendeledi, sendelerken zaten uzun gelen kravatın üzerine bastı. Üstüne basınca düştü. Düşünce Elife çarptı, Elif Kerem'i devirdi. O kargaşada Pışık sandviçi kaptı ve kaçmaya çalışırken öğretmenlere doğru koştu. Öğretmenlerden biri köpekten korktuğu için Nizametullah Amca'nın kucasına atladı. Nizametullah Amca'nın dengesi bozulduğu için müdür odasının kapısına çarptı ve kapı yıkıldı, yeri boyladılar. Müdür, kapının yıkılmasını ve Nizametullah Amca ile öğretmenin odasına düşmesini beklemediği için odadan fırladı. Pışık müdürün paçasına yapıştı ve herkes ayrı bir yere kaçışırken onu bahçe kapısına çekti. Sadece bir dakika sonra müdür, yerde öylece yatıyordu. Bayılmıştı.” (ONAM: 70).

4.3.2. Öğrenmeyi Destekleme

Şermin Yaşar'ın araştırmaya konu olan 6 eserin mizahın eğlendirme işlevi sırasıyla; BGD (9), DB (11), DBÇ (13), AT (11), C (11) ve ONAM (25) olarak saptanmıştır. Aşağıdaki alıntılarda mizahın öğrenmeyi destekleme işlevine ilişkin örnekler sunulmaktadır:

Babaannesinin uslu çocuk sendromuna yakalandığını düşünen ve eski haline dönmesini isteyen ailesi, onu pikniğe çıkarır. Anlatıcı, piknikte adını bilmediği ağaçların ve kuşların fotoğraflarını çekerek uygulamadan öğrenmeye çalışır. Anlatıcının ağaçların isimlerine yönelik çabası soru cevap halinde aktarılmıştır. Aşağıdaki diyalogda benzer seslerin yanlış anlaşılmasından kaynaklanan mizah unsuru aracılığıyla okurun eğlenirken yeni bilgiler öğrenmesine yönelik bir yaklaşım sergilenmiştir:

“İlk durduğumuz ağacın altında yaprağın fotoğrafını çekip uygulamaya yüklüyordum. Babaannem ‘huş’ dedi.

‘Ne, huşu? Hoş mu demek istedin?’ diye sordum.

‘Yok hayır, ağacın adı huş ağacı.’ dedi.” (BGD: 128).

Anlatıcı, köyde elektriğin kesilmesiyle ilgili sorgulaması sonucu durumun lehine olduğunu fark eder. Bunun üzerine elindeki mumları zamlı fiyatıyla satarak elektriklerin bir süre gelmemesi için dua eder. Aşağıdaki alıntıda “krizi fırsata çevirmek”, “köşeyi dönmek” deyimleri aracılığıyla okurun kelime hazinesinin geliştirmeye; sorgulama, neden sonuç ilişkisi kurma unsurları vasıtasıyla da öğrenmesini desteklemeye yönelik bir yaklaşım söz konusudur:

“Karanlık bir gece bizi bekliyor. Herkes karanlıkta kalacak. Karanlıkta kalmak istemeyen herkes mum yakacak. Peki, mum nerede satılıyor? Bakkalda. Bakkal kim? Biziz. Mumlar kimin? Bizim. O zaman istediğimiz fiyatı satabilir miyiz? Satarız. Hemen mumlara zam yaptım ve elektrikler uzun süre gelmesin diye dua ettim. Eğer yeterli sayıda mum satarsam bu akşam köşeyi dönerdik. Sonuçta krizi fırsata çevirmek diye de bir şey vardı.” (DB: 67).

Anlatıcı, manava göz kulak olması için dedesi tarafından görevlendirilir. Daha önceden Nevriye teyze için kullanılan “armudun sapı, üzümün çöpü” deyiminin anlamını bilmeyen anlatıcının durumu yanlış anlayarak gerçekleştirdiği eylemler, mizahı doğurmuştur. Sonrasında gerçekleşen olayların mizahi yönü aracılığıyla anlatıcının deyimini ifade ettiği anlamı kavradığı görülmektedir. Edebi eserlerde mizah yoluyla aktarılmak istenen bilgiler kurgu içinde harmanlanarak okurun eğlenme ihtiyacı göz ardı edilmeden, sezdirilerek öğrenmesi amaçlanmaktadır. Aşağıdaki alıntıda mizahın öğrenmeyi destekleme işlevine yönelik yaklaşım söz konusudur:

“Nevriye teyze gelene kadar tezgâhtaki bütün armutların saplarını koparttım, üzümün çöplerini ayıkladım. Mis gibi oldu. Artık bahane bulamazdı meyvelere... Tezgâha gelince ‘A aaa! Böyle üzüm mü olur, armut mu olur?’ dedi, almadan gitti. Üzümlerle, sapsız armutlar tezgâhta öylece kaldı.

Necati Amca gelince gözlerine inanamadı.

‘Niye yaptın evladım, niye mahvettin üzümünü, armutlarını?’ dedi.

Ya bu insanlara iyilik de mi yaramıyor anlamıyorum ki! Eve gidince dayıma anlattım.

Meğer o deyim öyle demek değilmiş, hiçbir şeyi beğenmeyenler için kullanılıyormuş.

Ben nereden bileyim?” (DBÇ: 53-54).

Nakit Efendi, kasabanın bozuk değirmenini tamir etmek için oraya gider. İçeri girdiğinde her yerin beyaz bir toza bulandığını ve yaşlı bir dedenin orada yattığını görür. Sonrasında gerçekleşen olayların aktarımında kullanılan “gözü açık gitmek” deyimini, metnin mizahi kurgusu aracılığıyla sezdirilerek okurun öğrenmesinin desteklenmesine yönelik bir yaklaşım sergilemiştir:

“Nakit Efendi, dedeyi görünce şaşırmış. Ne diyeceğini bilememiş. Ama dede diyeceğini çabucak demiş. ‘Hele şükür gelen biri oldu. Değirmen bozulduğundan beri buradayım,

bir kişi de gelip kapımı almadı. Ben ölüp gitmeden gelmene çok sevindim. Bu tozu al, şunun içine şunu, bunun içine bunu kat, bu tozla ekmek yap, şimdi artık gözüm açık gitmem’ demiş. ‘Dur dede nereye gidiyorsun, dur, bekle, aman dede!’ demeye kalmadan, gözlerini bir daha açılmamak üzere kapatmış.’

‘Aaa ölmüş mü adam?’

‘Gözlerini bir daha açılmamak üzere kapatmış dediğimiz zaman, bu anlama geliyor zaten Tefrik abi. Türkçe dersi, en sevdiğimdir.’” (AT: 108-109).

Anlatıcının annesi Bingo, köpeği Cingo’dan hoşlanmamaktadır. Bu durum onun muzip davranışlarından kaynaklansa da Cingo, duruma dair sorgulaması ve değerlendirmesi sonrasında kabahati başkasında bulur. Aşağıdaki alıntıda mizahın okurun sorgulama becerilerini destekleyerek öğrenme sürecine katkıda bulunmasına yönelik bir yaklaşım söz konusudur:

“Sanırım Bingo benden gerçekten hoşlanmıyor. Düşünüyorum, düşünüyorum, acaba bir şey yaptım da ona mı bozuldu, o yüzden mi sevmiyor beni diye. Ama bir türlü bulamıyorum. Acaba geçen gün misafirlerimiz gelecek diye evde temizlik yapılmıştı, halının üzerine işedim, ona mı bozuldu ki? Yooo sanmam, bunda kızacak bir şey yok, hep oluyor, alışmış olması lazım. Sabah uyandığında yere işemiştım, görmedi üstüne bastı, sanki biraz sinirlenir gibi oldu, ona mı tepki veriyor ki? Yooo, ona kızmaz, sildi geçti. Huu... Sahi tam kovayı yerine koydu, ben bir daha işedim, tam kırk beş saniye sürdü. Belki de buna bozulmuştur. Ama duuur, çışimin üzerine yattığım için beni yıkamak zorunda kaldı. Yıkarken çok şımardım, Bingo’nun üstü başı ıslandı, duş jelini devirdim falan, belki bunlara kızmıştır. Bilemiyorum yaaaa, bana göre bunlarda kızacak bir şey yok gibi, belki de Tango’ya falan kızmıştır, öfkesini benden çıkarıyordur.” (C: 46).

Anlatıcı, gıcık olduğu şeyleri listeleyerek yetişkinlere yönelik eleştirilerini sıralar. Listedeki maddelerden biri de kelimelerin uzatılarak kullanılmasıdır. Arkadaşlarının yanlış kullanımlarından örnekler veren anlatıcı, kelimeleri hecelerine ayırarak doğru kullanılması için bilinç uyandırmaya ve dil becerilerini geliştirmeye çalışır. Mizahın bir işlevi de eğlenceli bir öğrenme iklimi yaratarak öğrenmelerin kalıcılığını sağlamasıdır. Alıntıda mizahın söz konusu işlevine yönelik bir yaklaşım söz konusudur:

“Arkadaşlarıma da ‘Günaydın,’ dedim. Birazdan öğretmenimiz gelir, ona da ‘Günaydın,’ derim.

‘Günaydın çocuklar.’

‘Günayduun ööööööretmeniim!’

Al işte, herkes yine uzata uzata ‘Ööööööretmeniim,’ diyor. Ööööööretmen mi o yaa? Öğretmenim! Ağzını yaya yaya konuşan çocuklara sinir oluyorum. Gıcık Olduğum Şeyler Listesi 12. madde: Ağzını yaya yaya konuşanlar. Kızlar da bana hep ‘Emreeeee,’ diyor, ‘Emreeeee’ değil, ‘Em-re.’ Dört harf, iki hece! ‘Ööööööretmenim’ değil, ‘öğ-ret-me-nim.’” (ONAM: 24).

4.3.3. Dil ve Anlatım Becerilerini Geliştirme

Şermin Yaşar’ın araştırmaya konu olan 6 eserin mizahın eğlendirme işlevi sırasıyla; BGD (39), DB (70), DBÇ (68), AT (74), C (73) ve ONAM (78) olarak saptanmıştır. Aşağıdaki alıntılarda mizahın dil ve anlatım becerilerini geliştirme işlevine ilişkin örnekler sunulmaktadır:

Babaanne, çocuklarına ders vermek için muziplikler gerçekleştirir. Ailesi, günün birinde uyandıklarında babaannesinin yatağına işediğini ve tekerleme eşliğinde sidikli donuyla halay çektiğini görür. Aşağıdaki alıntıda gerçekleşen komik olaylar, tekerleme mizahi unsuruyla desteklenerek okurun eğlenmesini ve dilin estetik kullanımına yönelik bakış açısı geliştirilmesini amaçlayan bir yaklaşım söz konusudur:

“Bunu söylemekten utanıyorum ama bir gün yatağına işedi. Halamla annem yatağı temizlerken o, ayağından çıkarttığı ıslak pijamayla ‘Bir, iki, üç, dört, beş, altı, yedi, sekiz, dokuz, on, sidikli don!’ diye halay çekti. Beren’le ben kendimizi tutamıyor, gülüyorduk.

Halam ‘Gülüp durmayın, siz güldükçe daha çok yapıyor!’ diyordu. Biz de gülmek istemiyorduk ama çok da komikti halimiz, gülmeden de edemiyorduk. **Sinirden gülüyorduk aslında.**” (BGD: 103).

Anlatıcı, çocukların yazın gittiği Kuran kursunda teneffüslerin olmamasından şikâyetçidir. Çünkü çocuklar, teneffüse çıkamadığından bakkaldan alışveriş yapmamaktadır. Bu sorunu çözmek için yaratıcı zekâsını kullanan anlatıcı, arkadaşlarının köyün hocasına baskı yapmasını sağlayarak istediğini elde eder. Ancak

bu durumun anlatıcının başının altından çıktığını öğrenen hoca, dedesinden onun da Kuran kursuna gelmesini ister. Bu konuda isteksiz olan anlatıcı, türlü yaramazlıklar gerçekleştirerek hocasının pes etmesini sağlar. Dedesi, Kuran öğrenmesi için onu başkalarının yanına gönderir. Gittiği herkesi bezdiren anlatıcı, en son Çeşmeci Dede'nin yanına gider. İlk kez halinden memnundur, çünkü Çeşmeci Dede, Kuran öğretmek yerine ona sürekli hikâyeler anlatmaktadır. Bir gün dedesi kendisinden sofraya duası okumasını ister, ancak o, yaz boyunca Çeşmeci Dede'den hikâyeler dinlediğinden sofraya duasını öğrenmeye fırsat bulamamıştır. Dedesinin ısrarı üzerine çaresizce ayağa kalkarak sofraya duasından bağımsız, kendisinin ürettiği ve esprili ifadelerin yer aldığı bir şiir okur. Alıntıda yer alan sofraya duasında olağan dışılık söz konusudur. Alışılmamış bağdaştırmalar aracılığıyla birbirinden bağımsız iki kelimenin bir araya gelmesiyle mizah oluşturulmuştur. Sofra duasının olağan akışında yer almayan “*Tuz atmayın çorbamıza, ekmek banma fasulyeye, biraz da şu turşudan ye, tatlıyı da çok severiz.*” ifadelerinin neden olduğu uyumsuzluk, mizahı beraberinde getirmiştir. Bu kullanımlar vasıtasıyla dilin ne denli işlevsel olduğunun bilincine varılmasına ve okura dil sevgisinin aşılmasına yönelik amaç güdüldüğü söylenebilir.

Eserden yapılan aktarmada tek yönlü mizah işlevinden bahsedilmesi mümkün değildir. Dil becerilerini geliştirmesinin yanı sıra toplumsal değerleri aktarma, yaratıcılık, problem çözme, eğlendirme, iyileştiricilik ve duygusal dengeleme işlevlerinin bünyesinde barındıran çok yönlülük söz konusudur.

Yemek sonrası sofraya duası okuma eylemi, aile üyelerinin ortak paylaşımını sağlayan kültürel bir anlam içermektedir. Bu eylem, okurlarını “eğlenceli bir an”la buluşturmasının yanı sıra okura toplumsal değerlerin aktarılmasında bir araç vazifesi görmüştür. Böylece eser aracılığıyla okura aidiyet duygusu tattırılarak “biz” olma bilincinin aşılmasına ve toplumun bir parçası olduğu hissini uyandırılmasına yönelik bir yaklaşım söz konusudur.

Sofra duası, her ne kadar kültürel bir anlam içerse de eserde okurun karşısına sorun olarak çıkmıştır. Çünkü anlatıcı, tatil boyunca sofraya duasını öğrenmek yerine Çeşmeci Dede'den hikâyeler dinlediğinden belleğinde sofraya duasına dair herhangi bir şema yoktur. Anlatıcı, yaşadığı soruna yaratıcı zekâsı sayesinde esprili bir çözüm üretmiştir. Bu durum mizahın okurun yaratıcı düşünmesini sağlayarak problem çözme becerisini desteklediğine örnek niteliğindedir. Ayrıca sofraya duası okuma görevini başarıyla

gerçekleştiren anlatıcının yaşadığı rahatlama aracılığıyla mizahın iyileştirme işlevine hizmet ettiği söylenebilir:

*“Hoş geldiniz soframıza,
Tuz atmayın çorbamıza.
Ekmek banma fasulyeye,
Biraz da şu turşudan ye.
Ne güzel hep beraberiz,
Tatlıyı da çok severiz.
Artsın eksilmesin,
Taşsın dökülmesin.
Soframızın bereketi,
Hiç mi hiç bitmesin.
Âmin.”*

(DB: 166).

“Bilmece Uydur” bölümünde anlatıcı, Kazım amcanın kendisine bilmece sormasından hoşnuttur. Fakat her defasında aynı bilmeceleri tekrarlamasından sıkılarak kendi bilmecelerini üretmeye karar verir. Bölüm sonunda ise okurdan kendi bilmecesini üreterek etrafındakilere sorması istenir. Sorgulama becerisinin harekete geçirilmesiyle bilişsel gelişimine katkı sağlanmasının amaçlandığı espri içerikli bilmeceler aracılığıyla okurun eğlendirilmesine ve dil becerilerinin geliştirilmesine yönelik bir amaç güdülmüştür. Bunun yanı sıra eserdeki “otobiyografi” ve “biyografi yaz” bölümleri aracılığıyla söz konusu metin türlerinin okura sezdirilmesinin amaçlandığı söylenebilir:

*Bütün gün koltuğunda uyuklar,
Çatık kaşlarıyla üstüme korku salar,
Lazım olduğunda bulamazsın hiçbir yerde
Ya camidedir ya kahvede*

Cevap: Dedem

*Akif suyu diye tutturmuş
Temizlikle kafayı bozmuş*

Cevap: Gıcır Şükriye (DBÇ: 82).

Eserin çocuk kahramanı, kasabada var olan abartma sorununu çözebilmek için yetkililerden yardım ister. Bakanlıkça görevlendirilen kişinin kendisini tanıtırken kullandığı “öküz altında buzağı aramak, kılı kırk yarmak” deyimleri, gerçekte var olmayan bir bakanlığı ve genel müdürlüğü temsil etmektedir. Kullanılan deyimlerin olay örgüsüyle bağdaştırılarak okurun zihninde somutlaştırılması amaçlanmıştır. Aşağıdaki alıntıda mizah aracılığıyla okurun dil ve anlatım becerilerine katkıda bulunmaya yönelik bir yaklaşım söz konusudur:

“Ne oldu? Senin ne derdin var? Haahahahhahşuuuu!”

‘Çok yaşayın. Siz benim derdimi çözemezsiniz. Ben derdimi Pis İşleri akanlığına bildirdim. Çözerse ancak onlar çözecek.’

‘O sen misin? Ohhhh! Sonunda buldum seni. Haaaapşuuuuuu!’

‘Ben Pis İşleri Bakanlığı, Öküz Altında Buzağı Arama Genel Müdürlüğü müfettişlerinden Tevfik Kılırkıyarar. Hapşuuuuuu...’ (AT: 85).

Eğitim aldığı okuldan kaçmak isteyen Cingo, plan yapar. Arkadaşları planı doğrultusunda kavga edeceklerdir ve oluşan kargaşadan yararlanan Cingo, oradan kaçacaktır. İlk zamanlar plan gereğince kavga ediyormuş gibi hareket eden arkadaşlarının bir süre sonra sahiden kavga ettiğini gören Cingo, durumu “Üç kemiklik dünya yahu” diyerek eleştirir. Alıntıda “üç günlük dünya” deyiminin köpeklerle uyarlanarak “üç kemiklik dünya” olarak kullanımı, mizahın parodi unsuru aracılığıyla bireyin dil ve anlatım becerilerinin gelişimine yönelik bir amaca hizmet ettiği söylenebilir:

“Bir eğitimci tüm köpekleri tek sıra halinde içeriye alıyordu. Yanlarına gittim. Hepsinin kafası gözü patlamış, saçmalamışlar resmen. Rollerine kendilerini fazla kaptırmışlar.

Bone ve Kemik’e baktım, küsmüşler birbirlerine.

‘Oğlum siz deli misiniz? Konuştuk ya, mahsusçuktan kavgaydı. Böyle iş mi olur? Kardeşsiniz siz!’ dedim.

‘Nasıl oldu anlamadık, herkes kavgaya karışınca birdenbire kendimizi gerçekten kavga ederken bulduk,’ dediler.

Zaten hayat hep böyleydi bana göre. Etraf ne için çıktığı anlaşılmayan kavgalarla, anlamsız küslüklerle, bitmiş dostluklarla doluydu. Oysa üç kemiklik dünya yahu...” (C: 102-103).

İsmi “oh ne âlâ memleket” deyiminden alan eserde Eker grubunun maceraları ele alınır. Grup üyelerinin günün birinde müdür olurlarsa gerçekleştireceklerini anlattıkları bölümde iştahıyla bilinen Reco’nun kurduğu hayaller, yeme eylemine dayalıdır. Aşağıdaki alıntıda deyim mizahi unsurunun kullanımıyla okurun söz varlığının geliştirilmesine yönelik bir yaklaşım sergilenmiştir:

“Reco, ‘Ben de müdür olsam saat başı kendime şöyle güzel bir tatlı söylerim, hapur hupur yerim, şu masayı kaldırır oraya bir buzdolabı koyarım. Şu dergileri de kaldırırım sehpadan, oraya da güzel bir meyve tabağı. Oooh. Her gün on tane veli çağırırım, her gelen bir kutu çikolata getirirse gelirken, oh ne âlâ memleket olur,’ dedi.” (ONAM: 84).

4.3.4. Toplumsal Değerleri Aktarma

Şermin Yaşar’ın araştırmaya konu olan 6 eserin mizahın eğlendirme işlevi sırasıyla; BGD (8), DB (9), DBÇ (5), AT (7), C (8) ve ONAM (6) olarak saptanmıştır. Aşağıdaki alıntılarda mizahın toplumsal değerleri aktarma işlevine ilişkin örnekler sunulmaktadır:

Anlatıcı, ailesi kendisiyle yeterince vakit geçirmediğinden sıkılarak birtakım yaramazlıklar gerçekleştirir. Ailesinin torununa yönelik şikâyeti üzerine babaannesinin onlara ders vermek için gerçekleştirdiği eylemler, mizahi bir üslupla ele alınmaktadır. Bu süreçte yaşananlar onları zorlasa da bir süre sonra aile bağlarının güçlendiği görülmektedir. Aşağıdaki alıntıda mizahın bireyler arasındaki bağı güçlendirerek iletişim becerilerini destekleme ve toplumsal değerleri aktarma işlevine yönelik yaklaşım söz konusudur:

“Babaannem gittikten sonra çok şey değişti hayatımızda. Annem ve babamla artık daha fazla vakit geçiriyoruz. Her akşam babamın işten gelmesini ipe çekiyorum. O gelmez mahallede oyun oynamaya başlıyoruz. Sonra arkadaşlarım da geliyor ve acayip eğleniyoruz. Hatta bazen arkadaşlarımın babaları da bize katılıyor. Ne tuhaf, bütün mahalle mutlu oluyor.” (BGD: 158).

Dedesi, yoksul olduğu için köy halkından Mustafa'ya yardım etmektedir. Fakat mahcup olacağı için yapılacak yardımın kendisine hissettirilmemesi gerektiğini düşünmektedir. Yardım sürecinde yapılması/yapılmaması gerekenler anlatıcıda kafa karışıklığına sebep olur ve mizahı beraberinde getirir. Aşağıdaki alıntıda mizah aracılığıyla “yardımseverlik, paylaşımcı olma” gibi değerlerin edinilmesine ve toplumsal bağların güçlendirilmesine yönelik bir tavır sergilenmiştir:

“O zaman olmaz, o zaman kendini kötü hisseder, bir daha gelmez, bırak parasıyla alsın.” diyerek kafamı allak bullak etmişti. Mustafa abinin bakkala her gelişi benim için yıkım oluyordu.

- *Mustafa abi fakir ama ona fakir gibi davranmamalıyım.*
- *Mustafa abi 50 gram istiyor, ben 100 gram vermeliyim ama o 50 gram aldığını sanmalı.*
- *Mustafa abi helva istemiyor ama ben helva da vermeliyim ama her zaman vermemeliyim. Acaba ne zaman vermeli ne zaman vermemeliyim?*

Mustafa abinin fakir olduğunu biliyorum ama adamdan inadına para alıyorum. Bir de bunu o kendini kötü hissetmesin diye yapıyorum. Mustafa abinin geldiğini görünce, yerin dibine batıyordum resmen. Elim ayağıma dolaşıyor, ne yapacağımı bilemiyordum.” (DB: 47).

“Atanı İyi Tanı” bölümünde anlatıcı, Cemile teyzenin kullandığı atasözlerinin anlamını bilmediğinden bir türlü onunla anlaşamaz ve durumu “Ben ata olsaydım kesinlikle bu kadar çok söz söylemezdim.” diyerek yadırgar. Ancak sonrasında yazacağı atasözünün sonraki nesiller tarafından kullanılacağı düşüncesiyle atasözü yazmaya karar verir ve mizahi söyleme dayalı kendi atasözünü üretir. İkilinin karşılıklı konuşmalarında geçen atasözlerinin bilinmemesinden kaynaklanan yanlış anlaşılımlar aracılığıyla eserin mizahi anlatımı derinleştirilmiştir. Aşağıdaki alıntıda atasözlerinden hareketle okurun kültürünü benimsemesine, içinde bulunduğu toplumla bağ kurarak aidiyet duygusunu tatmasına yönelik bir yaklaşım söz konusudur:

“‘Harika fikir!’ dedim ve hemen defterimi çıkartıp yazmaya başladım.

Bir tane atasözü yazacağım diye, akla kararı seçtim. O kadar atasözünü atalarımız nasıl söylemiş, anlamadım. Doğru söylemişler, gerçekten de davulun sesi uzaktan hoş

gelirmiş. Sonra bir baktım aynı Cemile teyze gibi konuşuyorum. Sahiden de üzüm üzüme baka baka kararıyormuş bak. Bütün gün düşündüm ve gelecek nesiller için ilk atasözümü yazdım.

‘Cemile’ye uyma, kendini düşünürken bulma.’” (DBÇ: 48-49).

Kasabalının yaşadığı güzel olayları birlikte kutladığı şenlikler aracılığıyla toplumun bir üyesi olduğuna ve aidiyet duygusunun benimsetilmesine yönelik mizahi bir yaklaşım sergilenmektedir. Bunun yanı sıra “Gaz Çıkaran Bebekleri Kutlama Şenliği” ifadesiyle bebeklerin gaz çıkarma eyleminin dahi kutlama sebebi olması, toplumdaki gerekli veya gereksiz her şey için şenlik düzenlenmesine yönelik eleştirel bir tavır geliştirilmesini sağlamıştır:

“Fabrikaya doğru yola çıktık. Vardığımızda büyük bir kalabalık karşıladı bizi. Müzeyle fabrikanın önünde şenlik gibi bir şey vardı. Yerlerde binlerce balon, gökyüzünde havai fişekler... Etrafta palyaçolar, etkinlik alanları, bağırانlar, konserler, yiyecek alanları falan.” Ne oluyor burada yahu, yine niye cozuttular? Diye sorduk. Müzeye yeni tablo asılacakmış, bunun için şenlik yapıyorlarmış. Zaten hep böyleydi. Lüzumlu lüzumsuz her şeye şenlik yapıyorlardı.

Gaz Çıkaran Bebekleri Kutlama Şenliğini bile gördü bu gözler.” (AT: 129).

Sahiplendikleri köpeğin aldığı eğitimin etkisiyle muzipliklerini tekrarlamaması üzerine aile üyeleri, gönül rahatlığıyla onu okula ve iş yerine götürür. Tango’yla iş yerine gittiği gün Cango’nun boynuna kravat takılması iş yerindekilerin gülmelerine ve onunla tokalaşmalarına sebep olur. Bu durum iş yerindekilerin içinde bulunduğu resmi ortamı bir anda samimi hale getirmiştir. Mizah, aynı şeye gülen insanların birbiriyle yakınlaşmalarını ve aralarında bağ kurmalarını sağlamaktadır. Aşağıdaki alıntıda mizahın toplumsal bağları güçlendirme işlevine yönelik bir yaklaşım söz konusudur:

“Eğitimden sonra Cingo’nun iş yerindeki ilk günüydü. Birlikte ofise gittik. Cango, evden çıkmadan önce “Cingo’ya kravat takalım baba,” diye tutturdu. Kullanmadığım kravatlardan birini Cingo’nun boynuna taktık, çok hoşuna gitti. Eskiden kendi kuyruğunu yakalamaya çalışır, eğlenirdi. Şimdi bir de kravatını yakalamaya çalışıyor. Ofisten içeriye kravatla girince herkes çok güldü, Cingo’yla tokalaşıp iyi çalışmalar dilediler.” (C: 114).

Okulu sevmeyen ve okulun varlığını sorgulayan EKER grubu, okul müdürü Ş.’nin gruplarına dahil olmasıyla ŞEKER adını alır. Ş.’nin önerdiği “ŞEKER’LE OKUL ÇOK ŞEKER!” sloganını duyan grup üyeleri, hep beraber güler. Aşağıdaki alıntıda mizahın bireyin aidiyet duygusunu tatmasına ve toplumla ortak paydada buluşmasına yönelik bir yaklaşım söz konusudur:

“Grup üyeleri sloganı beğenmediğini dile getirirler de Ş. müdür odasının kapısına ŞEKER yazdırdı. Başta anlamadık, "O ne demek?" diye sorduk.

'Eeee ekip değil miyiz? EKER'diniz, ben de geldim, şimdi ŞEKER olduk!' dedi

Offff! S. bizden de beterdi!

'Sloganımız da hazır!'

'Neee?'

Sonra kocaman bir kâğıt açtı. Üşenmemiş, pankart da yapmış!

'ŞEKER'LE OKUL ÇOK ŞEKER!'

'Nasıl slogan? Bence şahane!'

Dördümüz aynı anda bağırdık:

'İğreeeeenç!!!!'

Ama gerçek!" (ONAM: 155).

4.3.5. Eleştirel Düşünmeyi Sağlama

Şermin Yaşar'ın araştırmaya konu olan 6 eserin mizahın eğlendirme işlevi sırasıyla; BGD (23), DB (68), DBÇ (75), AT (82), C (79) ve ONAM (83) olarak saptanmıştır. Aşağıdaki alıntılarda mizahın eleştirel düşünmeyi sağlama işlevine ilişkin örnekler sunulmaktadır:

Anlatıcı, ailesinin yoğunluklarından dolayı kendisiyle yeterince ilgi göstermediğini düşünür. Onları koalaya, kendisini ise maymuna benzeterek oluşturduğu mizah, anlatıcının sitemini sağlıklı bir şekilde dile getirmesini sağlamıştır. Aşağıdaki alıntıda mizah aracılığıyla çocuk okurun eleştirel düşünmesini sağlamaya yönelik bir tutum söz konusudur:

“Hep çok yorgunlar. Yemekten sonra televizyonun karşısında, yere düşmüş dondurma gibi eriyor babam. Önce dik oturuyor, sonra biraz aşağıya kayıyor, sonra tamamen yatıyor. O gün neler yaptığımı anlatmak istiyorum. 'Anneee bugün ne oldu biliyor

musun?’ diye heyecanla yanına koşuyorum ve o sadece ‘Hi?’ diyor! Genellikle ‘Bunu sonra konuşalım mı Çınar?’ diye gönderiyor beni. Ne zaman sonra olacak çok merak ediyorum. Hafta sonları bir şeyler yapalım dediğimde bana boş gözlerle bakıyorlar. Hafta sonu ikisi de birer koalaya dönüşüyor. Koltuğun üstünde yirmi saat uyuyabiliyorlar. Ben de onların gözünde sürekli onları uyandırmaya çalışan bir maymun gibi zıplayıp duruyorum.” (BGD: 13).

Anlatıcı, yetişkinlerin çocuklara sormaları gereken sorular yerine güya seviyelerine uygun sorular sormalarını eleştirir. Yetişkinlerin bu yöndeki sorularına anlatıcının içinden alay ederek verdiği mizahi cevaplar, okurun olumsuz duygularını sağlıklı bir şekilde dile getirerek eleştirel becerilerini desteklemeye yönelik bir yaklaşım söz konusudur:

“Bize ‘Nasılsın?’ diye bile sormazlar. Bizimle sohbeta, ‘Bugün acayip soğuk var ha, kış geldi.’ Gibi bir cümleyle başlamazlar. Sorunlarını, hayallerini, sıkıntılarını, yapmak istediklerini, başardıklarını anlatmazlar. Garip bir şekilde anlamayacağımızı düşünüyorlar. O yüzden bizimle karşılaşan yetişkinler, bize, güya seviyemize uygun sorular sorarlar. Yetişkinlerin suyuna gitmemiz gerektiğini öğreneli çok olduğundan biz de içimizden başka, dışımızdan başka cevaplar veririz.

Soru: Okul nasıl?

Dışından verdiğim cevap: İyi.

İçimden verdiğim cevap: Valla okul dört katlı, güzel bir bina. Konforlu. İyi düşünülmüş. Öğrenci ihtiyaçlarını karşılıyor. Yalnız koridorlar biraz dar bırakılmış...

Soru: Kaça gidiyorsun?

Dışından verdiğim cevap: 8’e.

İçimden verdiğim cevap: Bedava, devlet okulu. Para vermiyoruz. Her ay bir tomar para verip gidenler var...” (DB: 10-11).

Eserde yetişkinlerin telkinlerine rağmen gerçekleştirdiği tutarsız eylemler, mizahi bir üslupla ele alınmıştır. Anlatıcının yetişkinlere yönelik değerlendirmeleri, mizahın okurun olaylara ve durumlara eleştirel yaklaşabilme becerilerinin gelişimindeki rolünü yansıtmaktadır:

“Genelde herkes çok konuştuğumdan ve yaramazlığımdan şikâyetçi. Oysa bana hiç de öyle gelmiyor. Bence onlar bunu alışkanlık haline getirmişler. Yetişkinlerin garip huyları var. Mesela anneannem, esniyor. Esnerken ‘Ayyy, esnedim.’ diyor. E gördük zaten esnediğini, niye tekrar söylüyorsun ki? Dedem kendi sırtını kaşırken ‘**Sırtım kaşındı.**’ diyor. Annem tuvalete gideceği zaman kendi kendine ‘**Dur bir tuvalete gideyim.**’ diyor. E git, yani bize neden haber veriyorsun? Biz de mi gelelim? Beni görünce de refleks olarak ‘**Ayy! Çok konuşuyorsun, ne yaramazsın!**’ diyorlar. Alışkanlık olmuş onlarda. Benim suçum yok. Yine de bu kadar eleştirilmek çok ağrıma gidiyor.” (DBÇ: 76).

Anlatıcı, kasaba halkının eski haline dönmesi için Tevfik Kılıkırkyarar’dan yardım alır. Kasaba halkından yardımseverliğiyle bilinen Veli amca, abartma tozunun etkisiyle çıkarıcı biri haline gelmiştir. Eserde Veli amcanın her şeyden çıkar sağlama çabası abartılarak mizahi bir üslupla eleştirilmiştir. Abartı unsurunun kullanılmasıyla üretilen mizah, okurun olumsuz durumlara yönelik eleştirel bakış açısı geliştirmesine yönelik yaklaşımla ortaya konmuştur:

“‘Kolay gelsin Velamca. Ne güzel kuşlara yem atıyorsun yaaa. Ben de artık kasabada doğru dürüst kuş kalmadı, hepsi terk etti bizi diyordum. İyi ki yem atıyorsun, ohhhh!’
‘Gittiler eveet, ama kalanlar bize yeter. Boş boş uçuyorlar havada. Bari yakalayayım da satayım. Gökyüzünde boş yere yer kaplıyorlar. Boş gezen hayvanlara tahammül edemiyorum, bana para kazandırmıyorlar!’
Anladım ki değişen bir şey yokmuş.
‘Karıncaları bile yakalayıp satacak yakında bu Veli amca!’ dedim içimden.’” (AT: 100-101).

Ailenin sahiplendiği köpek, kendisini Cango’nun kardeşi olarak gördüğünden muziplik yaptığında da kendisine bir bebek gibi davranılmasını ister. Fakat beklentisinin aksine anlayış gösterilmediği için kendisine haksızlık edildiğini düşünür ve söz oyunu yaparak ailenin soyadı Gocukoğlu yerine “Gıcıkoglu” ifadesini kullanır. Cingo’nun aileyi mizahi bir üslupla eleştirdiği alıntıda mizahın okurun durumları karşılaştırarak sorgulamasına ve eleştirel düşünme becerisinin geliştirilmesine yönelik bir yaklaşım söz konusudur:

“Bazen sizin Gocukođlu Ailesi değil de Gıcıkoğlu Ailesi olduğunuzu dűşünüyorum. Beni bu aileye neden aldınız? Kardeşin yok diye almadınız mı? Ben bu evin bireyi, bir küçük bebeği, tatlışkosu, mini miniciği, uuuuuuyy çooook tatlıusu değil miyim? Benim hayalim bunlardı valla. Geceleri havlıyorum diye kızıyorlar? Hayır yani, küçük bir bebeğiniz olsaydı her gece ağlayacaktı, kapıyı açıp “Kapa çeneni bebek!” deyip kapatacak mıydınız? Beni de kucağınıza alın, pışpışlayın, “Hanimiş Cingo,” deyin. Ben insan değil miyim?!” (C: 37).

Okulu sevmeyen grup üyeleri, yarışmada birinci olduğu için müdürün hastanede yattığı süreçte müdürlük görevine vekâlet eder. Öğrencilerin talepleri doğrultusunda ders süresini kısaltarak dersten bağımsız birçok etkinlik gerçekleştirir. Bu durumdan memnun olsalar da bir süre sonra cahil kaldıklarını fark ettiklerinden politikalarını eleştirirler. Aşağıdaki alıntıda sorulara verilen yanlış ve gülünç cevaplar nedeniyle kendilerine yönelik gerçekleştirdikleri eleştirel tavır, mizahın okurun eleştirel becerilerini destekleyici yaklaşımına örnek gösterilebilir:

“Çocukları tekrar bahçeye topladım.

Kıştan sonra hangi mevsim gelir?

‘Yaz!’

‘Güz!’

‘Kasım!’

‘Perşembe!’

‘Sonbahar!’

Bütün okul perişan olmuş! Çarpma soruyorum, çıkarma yapıyorlar. Mevsim soruyorum, gün söylüyorlar. ‘Alfabe de kaç harf var?’ diyorum İngiliz alfabesinden harfler söylüyor, yapım eki, çekim eki diyorlar. Her şey birbirine girmiş kafalarında.

‘Arkadaşlar görüyorsunuz, öğrendiklerimizi bile unutmuşuz. Ben de sizler gibi derslerin çok gereksiz olduğunu düşünüyordum ama valla ne yalan söyleyeyim gerekli olduğunu anladım. Biz yine eski düzene dönelim.’” (ONAM: 109-110).

4.3.6. Problem Çözme

Mizah, toplumsal ve bireysel sorunlara, kişinin yaratıcılık becerisi doğrultusunda herkesçe onaylanabilir ve kabul edilebilir çözümler üretilmesine zemin hazırlar. Birey,

mizahi yaratıcılığı aracılığıyla problemlerinin ve sebep olduğu öfkesinin üstesinden gelebilir. Şermin Yaşar'ın araştırmaya konu olan 6 eserin mizahın eğlendirme işlevi sırasıyla; BGD (12), DB (24), DBÇ (21), AT (19), C (16) ve ONAM (17) olarak saptanmıştır. Aşağıdaki alıntılarda mizahın problem çözme işlevine ilişkin örnekler sunulmaktadır:

Ailesinin anlatıcıya yönelik şikâyetlerinin ardı arkasının kesilmemesi üzerine babaannesi, bu durumu bir sorun olarak görür ve çözmek için bir bebek gibi hareket eder. Ailesi bu soruna anlayış göstererek çözüm üretmeye çalışır, böylece oyuna dâhil olur. Bu durum eserde mizahi bir üslupla ele alınmıştır. Mizahın bireyin problemlere alternatif çözümler üretme becerilerini destekleme işlevinin söz konusu olduğu süreç alıntıda aktarılmıştır:

“Bir akşam arkadaşlarını eve davet edip parti verdi. Yine geldi o teyzeler takımı. Bu sefer kostüm giymişler. Birisi süper kahraman olmuş, pelerin takmış. Birisi gelinlik giymiş, prenses olmuş. Birinin ne olduğu belli değil ne bulduysa giymiş. Babaannem arkadaşlarını ağzında emzikle karşıladı. Bebek olmuş! Partiyeye bebek olarak katılıyormuş. Hepimiz ‘Agucuk, bugucuk Hasibecik, hanimiş Hasibecik’ diyerek sevmek zorunda kaldık babaannemi. Yoksa ağlıyordu. Ve ağlamasını hiç istemiyorduk Bebek Hasibe'nin.” (BGD: 103-104).

Dedesinin olmadığı zamanlarda bakkalı işletme ve koruma sorumluluğu anlatıcıya aittir. Bu sebeple günün birinde bakkala hırsız girmesi ihtimaline karşı çözüm üretmeye çalışır. İlk çözüm önerisi olarak hırsızın ikna etmeyi düşünür. Anlatıcının “Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır” atasözünden hareketle hırsızın gazoz eşliğinde güzel sözlerle ikna ederek hırsızlık yapmaktan vazgeçirme düşüncesi, mizahı beraberinde getirmiştir. Bu yönüyle mizah, problemlere tutulan bir fener niteliğindedir. Aşağıdaki alıntıda mizah aracılığıyla okurun esnek düşünmesini ve olaylara çok yönlü bakabilmesini sağlayarak problem çözme becerisini geliştirmeye yönelik bir yaklaşım söz konusudur:

“Hırsızlarla mücadelede başka bir yöntem geliştirmeliydim. İkna etmeye çalışabilirdim. Hırsız içeriye girerse, ‘Hoş geldiniz! Burası küçücük bir köy bakkalı. Günde en fazla şu kadar para kazanıyoruz. O kadarlık para için kendinizi yormanıza, adınızı kirletmenize gerek yok. Buyurun bir gazoz açayım, dinlenin, gidin.’ falan diyebilirdim.

Sonuçta tatlı dil yılanı deliğinden çıkartıyorsa, hırsızı da bakkaldan çıkartabilirdi. Fakat bu plan sadece ben bakkaldayken hırsız gelirse geçerli olurdu. Dedem varken gelirlerse dedem onlara biraz zor güler yüz gösterirdi. Bana göstermiyor, hırsıza mı gösterecek?” (DB: 73).

Anlatıcı, bakkalda iştahı olmadığı zamanlarda o günkü yiyecek hakkını arkadaşlarına devreder. Bir gün karnı ağrıdığı için arkadaşı Miray’ı arayarak çikolata hakkını yemesi için bakkala çağırır. Miray bakkala geldiğinde dedesiyle karşılaşır ve sırlarını deşifre eden bir not bırakır. Arkadaşının bıraktığı nottan dolayı yakalanan anlatıcı, dedesinden azar işitir. Sonraki zamanlarda tekrar dedesine yakalanma ihtimali anlatıcıda bir probleme sebep olur. Arkadaşlarıyla rahatça konuşabilmek için bir çözüm arar ve aklına şifreli mesaj bırakmak gelir, böylece dedesi notu bulsa dahi anlamayacaktır. Gazetede ki harfleri sırasıyla işaretleyerek bıraktığı ilk mesaj “Sus Miray”dır. Aşağıdaki alıntıda mizahın okurun problemlere çok yönlü bakarak farklı çözüm yolları geliştirmesine yönelik bir yaklaşımı içermektedir:

“O arada Miray bakkala gelmiş, beni göremeyince not bırakmış.

Notun saçmalığına bakar mısın?

‘Ben çikolata yiyemiyorum bugün, gel benim payımı sen ye diye aradın.

Geldim, yoktun. Yarım saat sonra gelirim.’

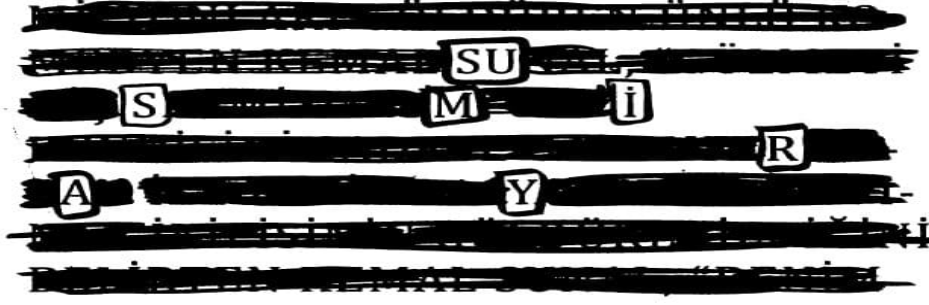
İmza: Miray

Gel Miraycığım, gel, yarım saat sonra gel. Beni bulabilirsen yersin çikolatayı. Bir saat dedeme laf anlattım senin yüzünden!

Ertesi gün Miray’a şifreli mesaj bırakmayı öğrettim. Bir tane gazeteyi açıyorsun, oradaki bazı harfleri sırasıyla işaretleyerek şifreli bir mesaj bırakıyorsun.

Senin için arka sayfaya kendi şifrelerimden bir örnek ve Dedemin Bakkalı kitabından rastgele bir sayfa koydum.” (DBÇ: 24-25).

Şekil 4.9. Mizahın Problem Çözme İşlevi (DBC: 26).

(Şifre çözümü: Sus Miray)

Kabartma tozu fabrikası sahiplerinin farklı sesletim (artikülasyon) sorunu, bazı harfleri söyleyememelerine sebep olmaktadır. Fabrikada üretilen ekmekler kasaba halkı tarafından tüketildiği için aynı sesletim problemi kendilerinde de başlamaktadır. Problemin çözümü için fabrika isminin değişim süreci, mizahi bir üslupla ele alınmıştır. Aşağıdaki alıntıda mizahın çocuk okurun farklı bakış açıları geliştirerek esnek düşünmesine ve problem çözme becerilerine katkıda bulunmaya yönelik yaklaşım söz konusudur:

“‘Bak burada da değişmiş ambalajlar.’

‘Evet n harfiyle ambalaj üretmemeleri gerektiğini fark edince yeni bir isim arıyorlar. **Sevimli Kabartma Tozu** yapıyorlar fabrikanın adını. Fakat bir sonraki kuşak S’leri ve Ş’leri söyleyemiyor. Oluyor sana ‘Tevimli Kabartma Tozu’. Bu sefer bütün kasaba S’leri ve Ş’leri söyleyememeye başlıyor. Mesela Serpil ve Sami birbirine ‘Seni seviyorum’ diyecekler,

‘**Teni Teviyorum Tami!**’, ‘**Ben de Teni Teviyorum Terpil!**’ diyorlar.

‘Hahahhahah çok komik yaaa.’

‘Bence de komik ama o yıllarda yaşayan kasabalılar için öyle değil. O yüzden hoop bir daha değiştiriyorlar ismi.’ (AT: 115).

Cingo, haylazlıklarından dolayı eğitim alması için okula götürülür. Eğitimlerinin bittiği gün gerçekleşen yemin töreninde rakibi tüm yeteneklerini başarıyla sergileyerek herkesin takdirini toplar. Fakat Cingo, aynı performansı gösteremeyeceğinden kendisini ailesine karşı mahcup hissedecektir. Bu problemin önüne geçmek için alternatif çözüm

yolları arar ve bulur. Aşağıdaki alıntıda kişileştirme yoluyla üretilen mizahın çocuk okurun durumu analiz ederek problem çözme becerisine katkıda bulunmaya yönelik yaklaşım söz konusudur:

“‘Yandık,’ diyorum, ‘Şimdi benden de aynı şeyleri bekleyecekler.’ Ama ben daha ancak oturup kalkabiliyorum, tasmamız yürüyebiliyorum... Yapabildiklerim bu kadar. Ben kim, tahterevallide şov yapmak kim?’

Derken öğretmenim geldi. Çektim kolunda kenara. Dedim, ‘Canım bak, bunlar Rocky’yi gördü, benden de böyle şeyler beklerler, sen bir şeyler uydur, beni çıkartma oraya...’

‘Tamam Cingo’m,’ dedi, ‘sorun değil, sen takma...’

Öyle yırttık işte yahu. ‘Bir daha,’ dedim, ‘bizimkiler gelirse, o bayık sesli çakma kangalı çıkart sahaya. Onu bir görsünler de bizim öğrendiklerimiz prim yapsın.’

İşte böyle günlük. Ben şimdi bahçeye çıkıyorum. Rocky’yi bir kenara çekip konuşacağım. Yapmasın böyle artistikler, valla kemiririm tahterevallinin ayağını, cuk diye düşer aşağı. Sonu olur valla. Denk alsın ayağını...” (C: 93).

Geçici süreliğine müdürlük görevini yerine getiren Eker grubu, gerçekleştirdiği uygulamalar doğrultusunda okulun bir gününü abur cubura ayırır. Evlerinden getirdikleri abur cuburları öylesine çok yerler ki bir süre sonra kasmaya başlarlar. Okulun kasmukla dolmasının yarattığı problem, anlatıcının yaratıcı düşünmesiyle çözüme kavuşur. Aşağıdaki alıntıda mizahın okurun karşısına çıkabilecek sorunları çok yönlü irdeleyerek problem çözme becerisini beslemeye yönelik bir yaklaşım söz konusudur:

“İlk teneffüs herkes koşma koşma evine gitti, evcil hayvanını aldı geldi. Evcil hayvanı olmayanlar sokaktan kedi, köpek topladı.

Bir anda okulun içi kediyle, köpekle, kuşla, balıkla, hamster ve kaplumbağa ile doldu. Sınıfları o kadar batırmıştık ki resmen hayvanlar kendilerine ziyafet çekti. Yerlerdeki her şeyi yediler, yarım kalan paketleri silip süpürdüler. İşleri bitince onları geri göndermek istedik. Sınıfların kapılarını açıp ‘Gidebilirsiniz,’ dedik ama gitmediler. Tasmaları da yoktu ki tutup götürebilelim. Hayvanlarımızı resmen **elektrikli süpürge** niyetine kullanmıştık!” (AT: 124-125).

4.3.7. Yaratıcı Düşünmeyi Teşvik Etme

Şermin Yaşar'ın araştırmaya konu olan 6 eserin mizahın eğlendirme işlevi sırasıyla; BGD (16), DB (73), DBÇ (51), AT (31), C (29) ve ONAM (62) olarak saptanmıştır. Aşağıdaki alıntılarda mizahın yaratıcı düşünmeyi teşvik etme işlevine ilişkin örnekler sunulmaktadır:

Babaanne çocuklarının geçmişteki haylazlıklarını tekrarlayarak onlara bir zamanlar çocuk olduklarını ve torunlarına haksızlık ettiklerini fark ettirmek için hayal gücünden yararlanarak türlü oyunlar oynar. Masalsı öğeler içeren oyunlardan birinde elindeki sopayı sihirliymiş gibi kullanıp etrafındakileri farklı nesnelere ve hayvanlara dönüştürdüğünü hayal ederek eğlenir. Aşağıdaki alıntıda mış gibi oyun unsuru aracılığıyla çocuk okurun okuma eylemi sırasında zevk almasına ve hayal gücünden yararlanarak yaratıcı düşünme becerilerinin desteklenmeye yönelik bir amaç güdüldüğü söylenebilir:

“İçeriye girdiğimizde babaannemi koltukta otururken bulduk. Üzerine eski bir gelinlik giymiş. Saçına taç takmış, kolunda eski bir çanta. Elinde bir sopa, sopanın üstünde de kâğıttan bir yıldızla koltuğun üzerinde oturuyordu.

‘Nasıl? Prenses gibi olmuşum dimi? Ben bir prensesiiiiim. Bu da sihirli değneğim. Yusuf seni kurbağaya dönüştürdüm, Ayşe seni de fareye. Hey dombili seni de at yaptım, Beren de külkedisi, hahahahha herkes çirkin ben preneeeeees!’ diye eğleniyordu kendi kendine.” (BGD: 73).

Anlatıcı, köy halkından Şükran'ın askerdeki sevgilisi için yazdığı mektubu gizlice okur. Ancak sevgilisine telefonda duygularını rahatça ifade etmesine rağmen yazdığı mektupta yakalanma korkusuyla dile getiremediğini fark eder. Bu durumu bir sorun olarak gören anlatıcı, yaratıcı bir çözüm önerisi bularak mektubun son bölümünü siler ve içerisinde şifreli mesajın olduğu akrostiş bir şiir yazar. Şiirde yer alan esprili ifadelerin varlığı, mizahın oluşumunu sağlamıştır. Ses uyumunun göz önünde bulundurulduğu alıntıda mizahın okurun estetik duygularını harekete geçirmesinin yanı sıra yaratıcı düşünme becerilerini de geliştirmesine yönelik bir yaklaşım söz konusudur:

*“Sabah erken kalkıyorum,
Evi temizliyorum.*

*Nasıl gıcık abimle babam,
İnan sana anlatamam.
Sonra bakkala gidiyorum hemen,
En güzel bakkal bizimki zaten.
Ve çok tatlı bir çırağı var.
İstiyorum 'Bana 5 jeton ver!'
Yok diyor, hiç vermiyor
Oysa ne güzel kampanya vardı,
Ruhumda kelebekler kanat çırpardı.
Unutma bu şiirde bir sır var,
Mektubu yukarıdan aşağıya okuyuver”*

(DB: 105).

Anlatıcı, günün birinde yetişkinlerin eline geçme ihtimalinden dolayı kitabın kime ait olduğunun bilinmeyeceği bir form doldurur. Formun her bir ögesini hayal gücüne dayanarak mizahi bir üslupla doldurur. Anlatıcının yaş bölümünde kullandığı “937” sayısı abartı; isim bölümünde kullandığı “Tingimini Ribrik” ifadesi, anlamsız kelime mizah unsurudur. Eserdeki her bölümün sonunda “Şimdi sıra sende” denilerek okurun kendisini ifade edebilmesi için açılan alanın varlığı, okurun pasif konumdan çıkarılarak kurguya dâhil edilme çabasının yansımasıdır. Aşağıdaki alıntıda mizah aracılığıyla çocuk okurun esnek ve yaratıcı düşünme becerisinin geliştirilmesine yönelik bir yaklaşım söz konusudur:

“Önce bu kitabın kime ait olduğunu yazalım. Hayır, delirme. Tabii ki gerçek adını soyadını yazmayacaksın.

Kendine yeni bir isim bul. Senin sen olduğunu sen zaten biliyorsun. Ama kitap birinin eline geçerse -ki yetişkinler çocukların özel eşyalarını ele geçirip karıştırmaya bayılır- senin sen olduğunu anlamasınlar.” (DBÇ: 8).

Şekil 4.10. Mizahın Yaratıcı Düşünmeyi Teşvik Etme İşlevi (DBÇ: 8).

Eserin kurgusunu kabartma tozu yerine yanlışlıkla abartma tozunun kullanılması sonrası yaşananlar oluşturmaktadır. Kasabanın ekmek yapımında kullanılan bu toz nedeniyle insanların bu durumdan etkilenerek sergilediği abartılı ve saçma davranışlar, mizahın üretilmesini sağlamıştır. Aşağıdaki alıntıda mizahın çocuk okurun mizahı anlama ve mizah üretme becerisini de destekleyerek yaratıcı düşünmesine yönelik bir yaklaşım söz konusudur:

“Tablonun içinde ışıl ışıl bir ABARTMA TOZU ambalajı parlıyordu.

‘TÖVBELER OLSUN...’

Olduğum yerde kaldım. Kımıldayamıyordum.

Bu nasıl aklıma gelmemişti? Tevfik abiye sarılıp ağladım. Bütün kasabayı mahveden, hayatımı elimden alan şey buydu. Kasım Nakitoğlu K harfini söyleyemediği gibi yazamıyordu da. Bu yüzden kabartma tozu yerine, abartma tozu üretmişti. Benim dışımda herkes, ama herkes kasabada bu abartma tozlarından tüketmiş, sonra da işte olanlar olmuştu.” (AT: 134).

Anlatıcı, apartman toplantısında komşularının Cingo’dan şikâyetçi olması üzerine Cingo adına bir mektup yazar ve patilerine mürekkep sürerek mektuplara patisini bastırır. Cingo’nun patisini yalaması üzerine anlatıcı, durumu fırsat bilerek hazırcı cevap bir şekilde “mürekkep yalamış köpek” esprisi yapar. Aşağıdaki alıntıda mizahın okurun eser kahramanlarıyla özdeşim kurarak pratik çözümler üretmesine ve yaratıcı düşünme becerisini teşvik etmeye yönelik bir yaklaşım söz konusudur:

“Mektup bittikten sonra altına imza atmam gerekiyordu ve Cingo kalem tutamıyordu. Annem bir keresinde, eskiden okuma yazma bilmeyen insanların imza da atamadıklarını, onun yerine parmaklarını mürekkebe batırıp kâğıda parmak bastıklarını anlatmıştı. Cingo’nun ön patisini mürekkeple boyadım ve fotokopiyle çoğalttığım mektuplara tek tek patisini bastı. Böylece her mektubu imzalamış oldu. Cingo patilerindeki mürekkebi yalayıp artık “mürekkep yalamış bir köpek” olurken, ben de hepsini tek tek zarflara koydum. Sonra da apartmandaki tüm kapıların önüne bıraktım.” (C: 131).

Yeni okul müdürü Ş.’nin gelmesiyle okul ortamı bir anda değişir. Çünkü o, çevresindeki yetişkinlerden farklıdır. Eğlencelidir, öğrencileri anlar, dahası onlar gibi hareket eder. Sınırların ötesinde ve alışılmışın dışında düşünür. Bu yönleri Ş.’nin çocuklarla kolayca bağ kurmasını sağlar. Okulda gerçekleştirdiği yeniliklerden biri de ders ve sınıf isimlerini değiştirmektir. Üretilen isimlerin saçmalığı ve komikliği, mizah aracılığıyla okurun yaratıcı düşünme becerisini desteklemeye yönelik yaklaşımı yansıtmaktadır:

“O gün sınıf levhaları değişti. Aşırı komik isimler ortaya çıktı. 2/A sınıfının adı Şükriye oldu mesela! ‘Ne alaka?’ diye sorduk. Öğretmenlerinin annesinin adı Şükriye’ymiş, bu kadar güzel bir öğretmen yetiştirdiği için ona teşekkür etmek istemişler.

3/A sınıfı adını ‘3/A Değil’ yapmış. O kadar çok isim aramışlar ki bulamamışlar. 3/A olmayacağı kesin ama ne olacağı da belli olmadığı için böyle koymuşlar. Okul bir anda şenlendi şube isimleri değişince.

Ertesi gün yine odasında hayal kuruyordu. Sonra zinkkk diye dikildi ve ‘Sınıf isimlerini değiştireyorsa ders isimleri neden aynı kalıyor?’ dedi. Ders isimlerini değiştirdi. Mesela tarih dersinin adı Zaman Makinesi oldu. Beden eğitimi dersi için iki kelimelik isim arıyorduk, ‘Delirdiniz mi siz, neden iki kelimedede sınırlı kalalım ki? Bir ders neden yirmi beş kelime olamıyor? Kim koydu bu kuralı?’ dedi. Beden eğitimi dersinin adı ‘Hopla, zıpla, yuvarlan, tekerlen, taklası maklası çok güzel, maç başladı, oooooooyyyy, lara lay lay laaaaaaay’ oldu. Saçma ama saçma şeylere karşı koyamadığımız için kabul ettik.” (ONAM: 161).

4.3.8. İyileştiricilik ve Duygusal Dengeleme

Şermin Yaşar'ın araştırmaya konu olan 6 eserin mizahın eğlendirme işlevi sırasıyla; BGD (6), DB (5), DBÇ (4), AT (5), C (4) ve ONAM (5) olarak saptanmıştır. Aşağıdaki alıntılarda mizahın iyileştiricilik ve duygusal dengeleme işlevine ilişkin örnekler sunulmaktadır:

Çocuklarının haylazlıklarından usanan ebeveynler, babaannesini arar ve “Biz de çocuk olduk, ama böyle haylazlıklarımız olmadı” diyerek torunlarını onlara şikâyet eder. Babaannesi, çocuklarına doğrudan ders vermek yerine onlarla oyun oynar. Onun bunadığını düşünen ailesi, bu süreçte üzülür ve stres yaşar. Babaannesi, her şeyin bir oyun olduğunu açıklamasına rağmen hayali arkadaşı olarak öne sürdüğü Rıfkı'yı hatırlatır. Aile üyeleri bir an için eskisi gibi bunadığını düşünse de babaannesinin kendileriyle dalga geçtiğini anlamaları, yaşadıkları stresten gülerек kurtulmalarını ve rahat bir nefes almalarını sağlamıştır. Aşağıdaki aktarmada mizahın iyileştiricilik ve duygusal dengeleme işlevine yönelik yaklaşımı sergilenmiştir:

“‘Hadiii yapın kahvaltınızı. Yarın herkes işinin başına. Ben de evime dönüyorum.’ dedi. Sonra yanındaki boş sandalyeye baktı.

‘Rıfkı’nın da çok işi var zaten. Öyle değil mi Rıfkıcığım?’ dedi.

Balkondan yükselen ‘Annee yaaaaa!’, ‘Offf yaaaa!’, ‘Yaaaa babaannee!’ seslerini duymalıydınız. Sonra belki de o güne kadar hiç gülmediğimiz kadar gülerек kahvaltımızı yaptık.” (BGD: 145).

Anlatıcı, eli kirlendiğinde sattığı şampuanlarla elini yıkar. Bu davranışının yanlışlığının farkında olmak, anlatıcıda huzursuzluğa sebep olur. Anlatıcının yaptığı haksızlığı her defasında farklı şampuanı kullanarak kendince adilce davrandığını düşünür. Bu durum anlatıcının içindeki huzursuzluğu mantığa bürüyerek rahatlamasına yardımcı olur. Aşağıdaki alıntıda mizahın iyileştiricilik ve duygusal dengeleme işlevine yönelik bir yaklaşım sergilenmektedir:

“Çikolataların üstündeki rafta şampuanlar ve sabunlar dururdu. Sanırım burada itiraf etmem gereken bir şey var. Bazen bakkalda ellerim çok kirlenince, şampuanların kapağını açıp azıcık elime damlatıyor ve gidip çeşmede ellerimi yıkıyordum. Şimdi düşünüyorum da bir başkasına ait bir şampundan azıcık almak çok iyi bir davranış

değilmiş. Ama her seferinde başka bir şampuanı açıyor, böylece her şampuanın azar azar azalmasını sağlıyordum. Haksızlık yaparken bile adaletli davranıyordum.” (DB: 45).

Gıcır Şükriye'nin torunu bakkala gelir ve babaannesinin Akif Suyu istediğini söyler. Eserde Akif Suyu'nun bir çamaşır suyu markası olduğu ve tedavülden kalktığı belirtilir. Buna rağmen Gıcır Şükriye, hala bu ismi kullanır. Anlatıcı, Gıcır Şükriye'nin temizlik takıntısından muzdariptir ve ona olan öfkesini mizahi bir dille alay ederek dile getirir. Gıcır Şükriye bu sebepten bakkala gelerek anlatıcıyı dedesine şikâyet eder. Anlatıcı, dedesinin bu duruma tepki vermesini beklerken kullandığı mizahi üslup sayesinde belli belirsiz gülümsediğini fark eder. Böylece mizah, dedesinin gerginliğini azaltarak olası bir çatışmanın önüne geçmiş ve anlatıcının yaşayabileceği stres durumunu ortadan kaldırmıştır. Bu yönüyle mizah, sorun çözücü bir niteliğe sahip değilse dahi bireyin yaşadığı sorunlardan, günlük kaygılarından uzaklaşmasına yardımcı olmaktadır. Aşağıdaki aktarmada mizah, edebi eserlerdeki kahramanlarla özdeşim kuran çocuk okur için “ferahlatan bir nefes” vazifesi görmektedir:

“Başlatma ikinci katına... Akif Suyu ne?”

‘Ne bileyim dede ben yaaa. Takmış bu kadın Akif Suyu’na. Yok diyorum anlamıyor, ben de uydurdum, Akif şişelere işiyormuş, zabıtarlar yakalamış dedim.’ Bu bölümde azıcık güldü dedem. Bozuntuya vermedi ama ben yakaladım bakışlarından. O da sevmiyordu Gıcır Şükriye’yi. Arada ona da yer süpürtürüyordu kadın. Biliyordum.

‘Yalan söyleme müşterilere. Müşterilere değil, kimseye söyleme!’ dedi.” (DB: 96-97).

Dedemin Bakkalı Çırac eserinin “Radyo programı sun!” bölümünde anlatıcı, dedesi bakkalda olmadığı zamanlarda radyo programı sunduğunu hayal eder. Program sırasında dedesi şarkı armağan etmiş gibi oyun oynayarak kendisini şımartmaya çalışır. Bu durum anlatıcının dedesiyle yaşadığı çatışmalardan uzaklaştırarak rahatlamasını sağlar. Aşağıdaki alıntıda “muş gibi oyun” aracılığıyla gerçekleşen mizah örneği, iyileştiricilik ve duygusal dengeleme işlevine yönelik bir yaklaşım sergilemektedir:

“Bakkal beklerken televizyon izlememe izin yoktu. Dedem televizyonu çok yukarıya kaldırmıştı ve açıp kapatmak için boyum yetişmiyordu. Ama radyoya ulaşabiliyordum. O yüzden radyoda şarkı dinliyor ve dedemin olmadığı zamanlarda bazen radyoyu arayıp kendime şarkı ısmarlıyordum. ‘Sevgili dinleyiciler, sıradaki şarkımız Bakkal Dedesinden dünyanın en mükemmel çırağına geliyor! Ahhhh bu hayat çekilmez, seeeen

olmasan canuuuum...’ Tabi bu benim bakış açım göre bir şarkı. Dedemin bana bu şarkıyı söylemeyeceği kesin...’’ (DBÇ: 56).

Anlatıcı, kendisine “ufaklık” denilmesinden hoşlanmadığı için bu kelimeye alerjisi olduğunu belirtmiştir. Kasabalıların abartılı hallerine çözüm bulmak için görevlendirilen Pis İşleri Bakanlığı müfettişi Tevfik Kılıkırkyarar’ın 25 farklı şeye alerjisi vardır ve alerjisinden dolayı hapşırılmaktadır. Ancak bu kez alerjik bir sebebi olmaksızın, kurduğu bağ sonucu, anlatıcı “ufaklık” kelimesinden rahatsız olduğu halde bu kelimeyi kullandığı için onun yerine hapşırılmıştır. Bu durum yaşanan sorunlardan sonra gülüp sarılmalarını sağlamıştır. Ayrıca babaannesinin kasabalının sorunlarını çözümleyen Tevfik Kılıkırkyarar’dan ücret talep etmemesi bir vefa örneği olduğundan Şermin Yaşar’ın incelenen eserlerinde mizahın yanı sıra değerler eğitimini de odağına aldığı şeklinde yorumlanabilir. Aşağıdaki alıntı, mizahın okur için iyileştiricilik ve duygusal dengeleme işlevini yansıtmaktadır:

“Harika bir iş çıkarttın. Senin gibi bir oğlum olmasını çok isterdim. Bütün bir kasabaya, tek başına, o kocaman yüreğinle ‘Durun, abartmayın, saçmalayın, normal davranın!’ dedin ve insanları kurtardın. Sen olmasaydın, bu olay kim bilir nerelere gidecekti. Bence günün birinde herkes sana teşekkür edecek ama bugün ben sana onlar adına teşekkür etmek istiyorum. Teşekkür ederim ‘ufaklık...’ ‘Haaaaapşuuuuuu!’

‘Ne oldu yine?’

‘Bir şey yok, senin yerine hapşırdım, ufaklık diyenlere alerjin vardı ya hani, o bakımdan...’ Güldük, birbirimize sarıldık ve vedalaştık. Pansiyondan ayrılırken babaannem Tevfik abiden ödeme almadı.” (AT: 154).

Bingo, tatil için birkaç günlüğüne akrabalarının yanına gitmek için yolculuğa çıktıkları sırada hamileliğinden dolayı kusar. Bu durum kötü bir atmosfer oluşturabilecekken köpekleri Cingo’nun arabayı kendisinin kullandığını sanarak gerçekleştirdiği eylemler, gülmelerini sağlayarak ortamı yumuşatmıştır. Aşağıdaki alıntıda mizahın iyileştiricilik ve duygusal dengeleme işlevine yönelik bir yaklaşım söz konusudur:

“Bu onun ilk uzun yolculuğuydu. Huzursuzdu. Patileri önde, sanki koşuyormuş gibi, yerinde duruyor ama hızla nefes alıyordu. Çenesinden salyaları akıyordu, arka koltuk leş gibi salya oldu. Ne olduğunu anlayamadık. Durduğu yerde koşuyordu köpek!

Annem, 'Ayyy kusucaaam!' deyince babam arabayı durdurdu. Baktık Cingo da durdu. Derin bir nefes vererek koltuğa serildi. İndirip çişini yaptıralım dedik, ama patisini kımildatacak hali yoktu. Araba tekrar hareket ettiğinde, yeniden eski konumunu alıp durduğu yerde koşmaya başladı. Sonra kırmızı ışıklarda durduk ve Cingo da durdu, yeşil yanınca hareketlendi. O an anladık ve kahkahayı bastık: Bu şaşkın, arabayı kendisinin kullandığını zannediyordu!

Sonra inanılmaz bir şey oldu.

Annem arabaya kustu! Arabanın içi kusmuk ve salya kokusundan geçilmiyordu. Ben hala Cingo'ya gülüyordum. Babam anneme gülüyordu. Anneminse sinirleri bozulmuştu, kendine gülüyordu.” (C: 162).

Öğrenciler, okul müdürünü daha önce görmedikleri için hayal güçlerinden hareketle ona dair efsaneler yaratırlar. Günün birinde nihayet müdürle tanışacaklarken ürettikleri efsanelerden dolayı korkarlar. Kendilerini yeme varsayımı nedeniyle kaygılanmaları üzerine grubun iştahlı üyesinin “Ben de onu yerim” söylemi esprili bir anlam içerdiğinden onları güldürerek ortamı yumuşatır. Aşağıdaki alıntıda mizahın bireyin gülmesini sağlayarak stresli, gergin, üzgün anlarından uzaklaştırması yoluyla iyileştiricilik ve duygusal dengeleme işlevine vurgu yapılmaktadır:

“‘Arkadaşlar gidiyoruz ama ya okul müdürü bizi yerse?’ dedi Elif.

Hepimiz, 'Saçmalama!' dedik ama bir yandan da gerçek olabilme ihtimali aklımızdan geçmiyor değildi. Aramızda en cesaretli Reco çıktı.

'Eğer müdür seni yerse ben de müdürü yerim.' dedi.

Kahkahalarla güldük. İnsanların kendi kendileriyle dalga geçebilmesini çok seviyorum yaaa. Aslanım Reco.” (ONAM: 67).

Araştırma sürecinde incelenen eserlerde tespit edilen mizahi unsurlara ve işlevlerine ait veriler çetele çizelgesi tutularak elde edilmiştir. İnceleme sonucunda mizah işlevlerinin dağılımı aşağıdaki çizelgede sunulmuştur.

Çizelge 4.8. Mizah İşlevlerinin Dağılımı.

Mizah İşlevleri	Kullanım Sıklığı
Eğlendirme	422
Eleştirel Düşünmeyi Sağlama	410
Dil ve Anlatım Becerilerini Geliştirme	402
Yaratıcı Düşünmeyi Teşvik Etme	262
Problem Çözme	109
Öğrenmeyi Destekleme	80
Toplumsal Değerleri Aktarma	43
İyileştiricilik ve Duygusal Dengeleme	29
Toplam	1 757

Eserlerde toplam 1757 mizah işlevi tespit edilmiştir. Bu durum eserlerin mizah işlevleri yönünden zengin bir içeriğe sahip olduğunu ve çocuk gelişiminde bir araç olarak güçlü bir malzemeye sahip olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte mizah işlevlerinin yoğunluğunda, mizahi unsurların birden fazla mizah işlevini karşılamasının etkili olduğu tutulan çetele çizelgesinden saptanmıştır. Bu sebeple mizah işlevlerini birbirinden kesin sınırlarla ayırmanın mümkün olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Eserlerde belirlenen mizahi unsurların en fazla hizmet ettiği mizah işlevinin “eğlendirme” olduğu belirlenmiştir. Bundan hareketle yazarın mizahi üslubunun temel amacının okura keyifli bir okuma deneyimi yaşatmak olduğu sonucuna ulaşılabilir. Eserlerin kitap satış sitelerinin üst sıralarında yer alması, Yaşar’ın okurlarının eğlence ihtiyacını karşılayabildiğini göstermektedir.

Eleştirel düşünceyi destekleme işlevinin ikinci sırada yer aldığı görülmektedir. Eserlerin yetişkin eleştirisi doğrultusunda temellendirilmesi, bu işlevin ön plana çıkarılmasını sağlamıştır. Yaşar, dilsel unsurlar ve söz oyunları vasıtasıyla mizah ürettiğinden okurlarının dil ve anlatım becerilerini geliştirmelerine katkı sağlamıştır. Bununla birlikte çocuk karakterlerin yaşadığı problemleri yaratıcı zekâları sayesinde çözümledikleri ve rahatladıkları gözlemlenmiştir. Yukarıda açıklanan durumlar, ilgili mizah işlevlerinin belirleyici olmasını sağlamıştır.

Eserler bazında mizah işlevlerine ilişkin sonuçlar aşağıdaki çizelgede sunulmuştur.

Çizelge 4.9. Toplam Mizahi Unsurların Eserlere Göre Dağılımı.

Mizah İşlevleri	Onam	Db	Dbç	C	At	Bgd
Eğlendirme	60	70	75	85	71	61
Eleştirel Düşünmeyi Sağlama	83	68	75	79	82	23
Dil ve Anlatım Becerilerini Geliştirme	78	70	68	73	74	39
Yaratıcı Düşünmeyi Teşvik Etme	62	73	51	29	31	16
Problem Çözme	17	24	21	16	19	12
Öğrenmeyi Destekleme	25	11	13	11	11	9
Toplumsal Değerleri Aktarma	6	9	5	8	7	8
İyileştirme ve Duygusal Dengeleme	5	5	4	4	5	6
Toplam	336	330	312	305	300	174

“*Oh Ne Âlâ Memleket*” eseri en fazla mizah unsurunun kullanıldığı birinci eser konumundadır. Eserde 336 mizah işlevi saptanmıştır. 8 mizah işlevinden en fazla eleştirel düşünmeyi sağlama işlevinin kullanıldığı belirlenmiştir. Bu işlevin yoğun kullanımında okul ortamının çocukların hayalleri doğrultusunda şekillendirilmesine yönelik uygulamada öğrencilerin fikirlerinin eleştirel bir tavırla mantık süzgecinden geçirilmesi etkili olmuştur.

“*Dedemin Bakkalı*” eseri 330 mizah işlevinin kullanıldığı ikinci eser konumundadır. Bu eserde mizahi unsurların kullanımı diğer eserlere oranla daha az olmasına rağmen işlevlerinin yoğun olduğu görülmektedir. Yazarın mizahi unsurları birden fazla mizah işlevine hizmet edecek şekilde kullanmasının eserin kitap sitelerinde çocuklar tarafından rağbet görmesinde etkisinin olduğu düşünülmektedir. Eserde en fazla kullanılan mizah işlevi yaratıcı düşünmeyi teşvik etme olarak belirlenmiştir.

“*Dedemin Bakkalı Çırak*” eseri 312 mizah işlevinin kullanıldığı üçüncü eser konumundadır. Yazarın bu eserinde en fazla eğlendirme ve eleştirel düşünmeyi sağlama mizah işlevleri tespit edilmiştir. Eserde anlatıcının yetişkinlerin bakış açısına yönelik eleştirel tavrı ve alaycı tutumu, her iki işlevin belirgin olarak kullanımında etkili olmuştur.

“*Cingo*” eseri 305 mizah işlevinin kullanıldığı dördüncü eser konumundadır. Eserde kurguyu oluşturan olaylar, farklı anlatıcılar tarafından kendi bakış açılarına göre değerlendirilmiştir. Anlatıcılardan biri olan köpeğin muzipliklerinin ve kendisini insan sanarak bu yöndeki beklentilerinin oluşturduğu komiklik, eğlendirme işlevinin yoğun kullanımının nedeni olarak yorumlanabilir.

“*Abartma Tozu*” eseri 300 mizah işlevinin kullanıldığı beşinci eser konumundadır. Eserde en yoğun kullanılan mizah işlevi, eleştirel düşünmeyi sağlama olarak belirlenmiştir. Eserdeki karakterlerin abartılı ve saçma davranışlarına getirilen eleştirel tavır, bu durumun sebebi olarak görülebilir.

“*Babaannem Geri Döndü*” eseri 174 mizah işlevinin kullanıldığı sonuncu eser konumundadır. Eserde eğlendirme işlevinin yoğun kullanımı tespit edilmiştir. Bu durumda babaannenin ailesine ders vermek için onları kandırmaya ve mış gibi yapmaya dayanan oyunların etkisi olduğu düşünülmektedir. Bununla birlikte inceleme sonucunda elde edilen veriler ışığında mizah işlevlerinin en fazla kullanıldığı eserler aşağıda sıralanmaktadır. Buna göre;

- Eğlendirme işlevi, Cingo eserinde,
- Eleştirel düşünmeyi sağlama işlevi, Oh Ne Âlâ Memleket,
- Dil ve anlatım becerilerini geliştirme işlevi, Oh Ne Âlâ Memleket,
- Yaratıcı düşünmeyi teşvik etme işlevi, Dedemin Bakkalı,
- Problem çözme işlevi, Dedemin Bakkalı,
- Öğrenmeyi destekleme işlevi, Oh Ne Âlâ Memleket,
- Toplumsal değerleri aktarma işlevi, Dedemin Bakkalı,
- İyileştirme ve duygusal dengeleme işlevi, Babaannem Geri Döndü eserinde mizahın en fazla kullanıldığı işlevler olarak tespit edilmiştir.

5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. SONUÇ

Araştırmada elde edilen bulgular doğrultusunda mizahın çocuk edebiyatında önemli bir araç olduğu ve çeşitli işlevlere hizmet ettiği belirlenmiştir. Çocuk kitaplarında kullanılan mizahi unsurların yalnızca eğlendirici bir unsur olmadığı, aynı zamanda eleştirel düşünme becerilerini geliştirme, toplumsal değerleri aktarma, dil ve anlatım becerilerini destekleme gibi birçok farklı işlevi yerine getirdiği görülmüştür. Mizahın doğası gereği farklı işlevleri aynı anda barındırması, belirli sınırlarla kategorize edilmesini zorlaştırmaktadır. Ancak mizahi unsurların belirginlik kazanmasında eserlerin temalarının belirleyici bir rol oynadığı tespit edilmiştir.

Çocukluk döneminde oyun ve eğlence, tıpkı fizyolojik ihtiyaçlar gibi temel bir gereksinimdir. Mizah, çocukların eğlenceli bir şekilde öğrenmesine olanak tanırken, aynı zamanda onların bilişsel ve duyuşsal gelişimine de katkıda bulunmaktadır. İncelenen eserlerde çocuk karakterlerin eleştirileri, muziplikleri, parodileri, çarpıtmaları, yanlış anlamaları, söz oyunları ve sorgulamaları mizahın eğlendirme işlevini destekleyen öğeler olarak öne çıkmıştır. Özellikle geleneksel kültüre ait olan ve ebeveynlerin çocukları disipline etmek amacıyla kullandıkları “anne terliği” metaforunun mizahi bir unsur olarak işlenmesi, çocuk okurun eğlenerek öğrenmesini sağlamıştır. Teknolojik aletler ve dijital içerikler nedeniyle okumaya yönelik ilgisi azalan çocukların, bu tür eğlenceli anlatımlar aracılığıyla kitaplarla bağ kurma ihtimalinin arttığı düşünülmektedir.

Mizahın yalnızca eğlendirme amacı taşımadığı, aynı zamanda eleştirel düşünme ve toplumsal farkındalık yaratma aracı olarak kullanıldığı tespit edilmiştir. Çocuk edebiyatında mizah, karakterlerin yaşadığı olaylar ve karşılaştıkları durumlar aracılığıyla çocuklara farklı perspektifler kazandırmaktadır. Okuyucu, mizah sayesinde toplumsal değerleri içselleştirme, eleştirel düşünme becerilerini geliştirme ve yaratıcı bakış açıları oluşturma fırsatı bulmaktadır. Bu bağlamda mizahın yalnızca bireysel değil, toplumsal açıdan da önemli işlevleri yerine getirdiği görülmüştür.

Mizahın çocuklar tarafından doğru bir şekilde anlamlandırılabilmesi için hitap edilen yaş grubunun mizah gelişim evresiyle uyumlu olması gerekmektedir. Araştırmada incelenen eserlerin hitap ettiği yaş grubunun McGhee'nin (1974) çoklu anlamlar ve yetişkin türü mizahın başlangıç evresini karşıladığı belirlenmiştir. Bu yaş grubundaki çocuklar, bilişsel gelişimleri doğrultusunda soyut düşünmeye başladıkları için eserlerde dilsel mizahi unsurların daha ön planda olduğu tespit edilmiştir. Sözcük oyunları, benzetmeler, ironi ve çarpıtmalar gibi dilsel öğelerin mizahın temel unsurları olarak öne çıkması, çocuk okurun kelime hazinesini geliştirdiği gibi, farklı anlam katmanlarını kavrayabilme yetisini de desteklemektedir.

Araştırmada dilsel mizahi unsurların, durumsal ve görsel unsurlara oranla daha fazla kullanıldığı belirlenmiştir. Dilsel mizah unsurlarının, kurgunun gelişimine bağlı olarak farklı yazı karakterleriyle vurgulanmasının, okurun ilgisini artırdığı ve okuma sürecini daha keyifli hale getirdiği görülmüştür. Bunun yanı sıra yazarın eserlerinde uyguladığı etkileşimli anlatımın, okurların söz oyunlarına aktif olarak katılmasını teşvik ettiği ve bu durumun çocukların kendilerini ifade etmelerine yardımcı olduğu düşünülmektedir. Atasözleri, deyimler ve tekerlemeler gibi kültürel öğelerin mizahla harmanlanarak sunulması, çocukların dil gelişimine katkı sağladığı gibi estetik algılarının da gelişmesine yardımcı olmaktadır. Bunun yanı sıra görsel mizahi unsurların, olayların ve durumların mizahi yönünü pekiştirdiği, okurların tahmin yürütme, yaratıcı düşünme ve çok yönlü bakış açısı geliştirme becerilerini desteklediği sonucuna ulaşılmıştır.

Eğlendirerek öğretme yaklaşımı, mizah içerikli çocuk kitaplarının temel işlevlerinden biridir. İncelenen eserlerde, çocukların dolaylı yoldan düşündürülmesine ve çıkarımlar yapmasına olanak sağlayan bir anlatım dili tercih edilmiştir. Yazarın, karakterler aracılığıyla çocuklara öğrenmenin yalnızca akademik bir süreç olmadığını, hayatın içinde gerçekleşen doğal bir süreç olduğunu sezdirerek sunduğu görülmektedir. Bu doğrultuda, çocuk okurlara anlamakta zorlandıkları konuların pratik yaparak daha kolay öğrenilebileceği mesajı verilmiş ve motivasyonlarının artırılması sağlanmıştır. Mizah aracılığıyla gerçekleştirilen bu öğrenme sürecinin, çocuk okurun eleştirel düşünme ve analiz yapma becerilerini desteklediği sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmada çocuk karakterlerin anlatımında eleştirel bir yaklaşımın hâkim olduğu belirlenmiştir. Çocuk karakterler, yetişkinlerin yapmamaları yönünde uyarılarda bulunduğu bazı davranışları bizzat gerçekleştirdiğini fark ederek bu durumu ironik bir şekilde eleştirmişlerdir. Bu anlatım tarzının, çocuk okurun benzer durumlara karşı daha

bilinçli olmasına katkı sağladığı düşünülmektedir. Bununla birlikte, anlatıcıların eleştirilerinin zaman zaman kendi iç dünyalarına yöneldiği ve bu durumun çocuk okurun öz eleştiri yapmasını teşvik ettiği gözlemlenmiştir. Mizah aracılığıyla yapılan olumlu eleştirilerin, anlatıcıyı olumsuz duygulardan uzaklaştırdığı ve özgüven kazanmasına yardımcı olduğu belirlenmiştir. Mizahın, çocuk okurun karakterlerle özdeşim kurmasını sağlayarak empati yetisini geliştirdiği ve yapıcı eleştirilerde bulunmasını desteklediği sonucuna ulaşılmıştır.

Toplumsal değerlerin çocuklara aktarılmasında mizahın önemli bir rol oynadığı görülmüştür. Mizah, aidiyet duygusunu güçlendiren ve toplumsal normları benimsemeye yardımcı olan bir unsur olarak işlev görmektedir. Bununla birlikte, toplumdaki bazı gelenek ve göreneklerin sorgulanmaksızın kabul edilmemesi gerektiği mesajı da mizahi bir üslupla verilmiştir. Çocuk karakterlerin zaman zaman yetişkinlerle çatışma yaşadığı, ancak mizah sayesinde bu çatışmaları barışçıl bir şekilde çözmeyi başardıkları tespit edilmiştir. Mizahi anlatımın, çocuk okura, toplum içinde çatışmaların doğal olduğu ancak bunların saygılı bir şekilde yönetilmesi gerektiği mesajını sezdirerek verdiği görülmüştür.

Mizahın, toplumsal sorunlara duyarlılık geliştirme açısından da işlevsel bir araç olduğu belirlenmiştir. İncelenen eserlerde, anlatıcıların toplumsal sorunların çözümüne yönelik sorumluluk hissederek çaba gösterdiği, ancak bireysel çabaların yetersiz kaldığı durumlarda aile bireylerinden, arkadaş çevresinden veya devlet kurumlarından destek aldığı gözlemlenmiştir. Bu durumun, çocuk okurun devlet kavramı ve toplumsal dayanışma konularında bilinçlenmesine katkı sağladığı düşünülmektedir.

İncelenen eserlerde, çocuk dünyasında karşılaşılabilecek tehlikelerin mizahi bir üslupla abartılarak sunulduğu ve bu sayede çocuk okurun farkındalığının artırıldığı görülmüştür. Bu anlatım tarzının, benzer durumlarla karşılaşan çocuk okurun, kendi sorunlarını mizahi bir perspektiften değerlendirmesine ve daha yapıcı çözümler üretmesine yardımcı olabileceği düşünülmektedir. Aynı zamanda eserlerde kullanılan etkileşimli yaklaşım, çocuk okurun okuma sürecine aktif olarak katılımını teşvik etmiş ve onların özgün fikirler üretmelerine olanak sağlamıştır.

Araştırmada, incelenen eserlerde mizahın birçok farklı kuramdan izler taşıdığı, ancak en çok Uyuşmazlık Kuramı çerçevesinde yapılandırıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Çocuk karakterlerin yetişkinlerle yaşadığı çatışmalar ve olayların beklenmedik şekilde

sonuçlanması, mizahi unsurların temelini oluşturmuştur. Mizahın çocuğun bilişsel, duygusal ve sosyal gelişimine katkı sağladığı ve çocuk edebiyatında önemli bir araç olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Gelecek araştırmalarda, mizahın çocuk gelişimi üzerindeki etkileri daha geniş bir perspektiften ele alınabilir ve farklı yaş gruplarındaki çocuklarla deneysel çalışmalar yapılabilir.

5.2. TARTIŞMA

Bu araştırmanın bulguları, literatürdeki benzer çalışmalarla karşılaştırıldığında, Yaşar'ın eserlerinde mizahın eğitsel ve duygusal yönleriyle öne çıktığı görülmektedir. Ahmet İhsan Kaya ve Ezgi Şimşek'in (2021) çalışması, Yaşar'ın çocuk kitaplarında mizahın anlatım tarzı olarak nasıl işlendiğini ele almakta ve mizahın anlatı içinde akıcılığı sağladığını, çocuğun dil gelişimini desteklediğini ve karakterlerin olaylara bakış açısını şekillendirdiğini ortaya koymaktadır. Benzer şekilde, bu araştırma da Yaşar'ın eserlerinde mizahın anlatı akışını güçlendirdiğini ve çocukların olayları farklı yönlerden değerlendirmelerine imkân tanıdığını göstermektedir.

Mizahın duygusal gelişim üzerindeki etkilerine odaklanan Firdevs Köroğlu'nun (2024) çalışması, mizahın çocukların duygusal zekâlarını geliştirmede nasıl bir rol oynadığını ele almaktadır. Köroğlu'nun araştırmasına göre, mizahi anlatılar, çocukların olumlu duygular geliştirmelerine yardımcı olmakta, stresle başa çıkmalarını kolaylaştırmakta ve empati becerilerini güçlendirmektedir. Bu çalışmada da benzer sonuçlara ulaşılmış, Yaşar'ın eserlerinde mizahın çocukların duygusal yönlerini besleyen bir unsur olarak işlev gördüğü tespit edilmiştir. Mizahın yalnızca eğlendirme amacı taşımadığı, aynı zamanda çocukların bireysel ve toplumsal farkındalıklarını artırdığı görülmüştür.

Şengül Akıncı (2015) ve Pala ile Gönen'in (2018) resimli çocuk kitaplarındaki mizahi unsurlar üzerine yaptığı çalışmalar, mizahın görsel unsurlarla desteklendiğinde çocukların öğrenme süreçlerine daha fazla katkı sunduğunu ortaya koymaktadır. Araştırmamızda da mizahi unsurların görsellerle pekiştirildiği, özellikle dilsel mizah unsurlarının çeşitli yazı tipleriyle vurgulanarak okurun ilgisini artırdığı tespit edilmiştir. Bu durum, çocukların bilişsel gelişimini desteklerken, dil ve anlatım becerilerini geliştirmesine de yardımcı olmaktadır.

Elif Canan Kılıç'ın (2020) Roald Dahl'ın çocuk edebiyatı eserlerinde mizah unsurlarını incelediği araştırması, mizahın çocukların hayal gücünü geliştirme ve eleştirel düşünme

becerilerini güçlendirme üzerindeki etkilerini vurgulamaktadır. Dahl'ın eserlerinde kullanılan mizahın, çocuklara toplumsal olayları sorgulama, farklı bakış açıları geliştirme ve olayları yorumlama becerisi kazandırdığı belirlenmiştir. Şermin Yaşar'ın eserlerinde de benzer bir durum söz konusudur. Yaşar, mizahi anlatım aracılığıyla çocuk okura toplumsal olayları ve normları sorgulatırken, aynı zamanda karakterlerin yaşadığı olaylar üzerinden çocukların kendilerini ifade etmelerine olanak sağlamaktadır.

Kudret Dereli'nin (2018) Rıfat Ilgaz'ın çocuk romanlarındaki mizah unsurlarını ele aldığı araştırmasında, mizahın eğitim sürecini destekleyici bir unsur olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Dereli'ye göre, mizah içeren çocuk edebiyatı eserleri, çocukların öğrenme sürecine aktif olarak katılımını sağlamaktadır. Bu çalışmada da mizahın eğlendirici bir unsur olmasının ötesinde, çocukların öğrenme süreçlerini destekleyerek onların düşünme becerilerini geliştirdiği belirlenmiştir. Yaşar'ın eserlerinde mizah, çocukların yalnızca gülmesini sağlayan bir araç değil, aynı zamanda eleştirel düşünme ve problem çözme becerilerini destekleyen pedagojik bir araç olarak işlev görmektedir.

Rabia Dirican, Hatice Bekir ve Vedat Bayraktar'ın (2022) resimli hikâye kitaplarında sözel mizah unsurlarını inceledikleri çalışma, çocukların mizahi ifadeler yoluyla dile olan yatkınlıklarını artırdığını ve sözel mizahın çocukların kelime hazinesini geliştirdiğini ortaya koymaktadır. Aynı şekilde, bu çalışmada da dilsel mizah unsurlarının, okurun ilgisini artırdığı ve sözcük dağarcığını genişlettiği sonucuna ulaşılmıştır. Özellikle atasözleri, deyimler ve sözcük oyunlarının çocukların dil gelişimine katkı sağladığı belirlenmiştir.

Havva Bulut Gökçe'nin (2019) Türkiye'de çocuk edebiyatında mizahın işlevleri üzerine yaptığı çalışmada, mizahın çocuklara toplumsal normları kazandırmada etkili bir araç olduğu vurgulanmıştır. Bu çalışmada da benzer bir sonuç elde edilmiş, Şermin Yaşar'ın çocuk kitaplarında mizahın toplumsal değerlerin aktarılmasında önemli bir rol oynadığı belirlenmiştir. Mizahi anlatımın, çocukların eleştirel düşünme becerilerini geliştirerek, geleneksel değerleri sorgulamalarına imkân sunduğu gözlemlenmiştir.

Evin Eroğlu'nun (2021) Muzaffer İzgü'nün çocuk kitaplarındaki mizah unsurlarını ele aldığı çalışmada, mizahın çocukların stresle başa çıkmalarında etkili olduğu ve mizahi anlatıların çocukların motivasyonunu artırdığı belirlenmiştir. Bu çalışmada da mizahın çocukların duygusal gelişimine katkı sağladığı, onların stresle başa çıkmalarına yardımcı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yaşar'ın eserlerinde, mizahın çocuğun yaşadığı

problemlere karşı olumlu bakış açısı geliştirmesine ve olumsuz duygulardan uzaklaşmasına yardımcı olduğu tespit edilmiştir.

Bu araştırmanın bulguları, literatürdeki çalışmalarla büyük ölçüde örtüşmekte ve mizahın çocuk edebiyatında eğitsel, bilişsel ve duygusal gelişimi destekleyen önemli bir unsur olduğunu göstermektedir. Mizahın çocuklara hem bireysel hem de toplumsal farkındalık kazandırdığı, onların düşünme ve problem çözme becerilerini geliştirdiği, dil gelişimlerine katkı sağladığı ve stresle başa çıkmalarına yardımcı olduğu belirlenmiştir. Şermin Yaşar'ın eserlerinde mizahın işlevleri hem eğlendirici hem de öğretici yönüyle ele alınmış, çocuk okurun aktif bir şekilde okuma sürecine dâhil edilmesi sağlanmıştır.

Mizah, çocuk edebiyatında yalnızca eğlence amacı taşımayan, aynı zamanda çocukların bilişsel, duygusal ve sosyal gelişimini destekleyen önemli bir araç olarak değerlendirilmektedir. Çocuklar, mizah yoluyla olayları ve durumları farklı açılardan görebilir, eleştirel düşünebilir ve problem çözme becerilerini geliştirebilirler. Şermin Yaşar'ın eserlerinde mizahın işlevselliği üzerine yapılan bu araştırmanın bulguları, literatürde yer alan benzer çalışmalarla karşılaştırıldığında mizahın çocukların dil becerilerini geliştirme, empati yapma, yaratıcı düşünme süreçlerine katkıda bulunma gibi çeşitli işlevlere sahip olduğu görülmektedir.

Mizahın çocukların eleştirel düşünme becerilerini geliştirdiği yönündeki bulgular, Başaran (2018) tarafından yapılan araştırma ile paralellik göstermektedir. Başaran, çocuk edebiyatında kullanılan mizahın, çocukların toplumsal normları sorgulamalarına yardımcı olduğunu ve onların eleştirel bakış açılarını geliştirdiğini vurgulamaktadır. Benzer şekilde, bu çalışmada da Şermin Yaşar'ın eserlerinde mizahın yalnızca bir eğlence unsuru olarak değil, çocuklara sorgulama, karşılaştırma ve farklı bakış açıları geliştirme imkânı sunan bir araç olarak kullanıldığı belirlenmiştir.

Demirtaş (2020) çocuk kitaplarında mizahın, çocukların sosyal gelişimi üzerindeki etkilerini inceleyen çalışmasında, mizahın çocukların sosyal ilişkilerini güçlendirdiğini ve grup içindeki etkileşimlerini artırdığını ortaya koymuştur. Çocuklar, mizah yoluyla sosyal dinamikleri öğrenmekte, mizah aracılığıyla çevreleriyle olan iletişimlerini güçlendirmekte ve daha iyi bir empati becerisi geliştirmektedirler. Bu çalışmada da benzer bir sonuca ulaşılmış, Yaşar'ın eserlerinde mizahın, çocuk okurların sosyal ilişkilerini güçlendirmelerine yardımcı olduğu tespit edilmiştir. Özellikle karakterlerin

mizahi diyalogları ve olaylar içindeki komik unsurlar, çocukların sosyal kuralları eğlenceli bir şekilde öğrenmelerini sağlamaktadır.

Dil gelişimi açısından bakıldığında, Kozan (2019), çocuk kitaplarında mizahi dilin kullanımıyla çocukların kelime hazinesini genişlettiğini ve anlatım becerilerini geliştirdiğini belirtmektedir. Mizah, çocukların dile olan ilgisini artırmakta ve onları aktif bir şekilde sözcüklerle oyun oynamaya teşvik etmektedir. Bu araştırmada da benzer şekilde, Yaşar'ın eserlerinde kullanılan sözcük oyunları, tekerlemeler, atasözleri ve deyimlerin çocukların dil gelişimine olumlu katkılar sunduğu tespit edilmiştir. Mizah, çocukların kelime hazinesini genişletmekle kalmamış, aynı zamanda çocukların anlatım becerilerini de geliştirmiştir.

Gültekin (2017), mizahın çocukların duygusal zekâları üzerindeki etkilerini inceleyen çalışmasında, mizahın stresle başa çıkma sürecinde çocuklara yardımcı olduğunu ve onların duygusal farkındalıklarını artırdığını belirtmektedir. Bu araştırmada da benzer şekilde mizahın çocukların stresle başa çıkmasına yardımcı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Özellikle mizahi olay örgüsü ve karakterlerin başlarından geçen komik olaylar, çocukların olumsuz duygularını hafifletmelerine ve zorlukları mizahi bir bakış açısıyla değerlendirmelerine olanak tanımaktadır.

Mizahın çocuk edebiyatında toplumsal değerleri aktarma işleviyle ilgili olarak, Akyüz (2018), çocuk kitaplarında mizahın, çocuklara toplumsal normları eğlenceli bir şekilde öğrettiğini ve onların kültürel değerlere uyum sağlamalarına yardımcı olduğunu belirtmektedir. Bu araştırmada da mizahın çocukların toplumsal kuralları kavramalarına katkı sunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yaşar'ın eserlerinde çocuk karakterlerin mizahi üslupla yetişkinlerin davranışlarını eleştirdiği ve bu eleştirilerin çocuklara toplumsal normları sorgulama imkânı sunduğu belirlenmiştir.

Mizahın pedagojik bir araç olarak kullanımıyla ilgili olarak, Sever (2002) mizahın eğlendirerek öğretme işlevine sahip olduğunu ve çocukların konuları daha kolay öğrenmelerini sağladığını belirtmektedir. Mizahın eğitim sürecine katkı sağladığı yönündeki bu görüş, bu araştırma kapsamında ulaşılan bulgularla da örtüşmektedir. Yaşar'ın eserlerinde mizahın, çocukların öğrenme süreçlerini destekleyen ve onların bilgiyi daha kalıcı hale getirmelerine yardımcı olan bir araç olarak kullanıldığı görülmüştür.

Ancak, mizahın aşırı kullanımını konusunda literatürde bazı çekinceler de bulunmaktadır. Tarkan (2021), mizahın gereğinden fazla kullanıldığında çocukların ciddi konuları yüzeysel değerlendirebileceğini ve toplumsal olaylara karşı duyarsızlaşabileceğini belirtmektedir. Benzer şekilde, bu araştırmada da mizahın aşırı kullanılması durumunda çocukların belirli konuları hafife alma eğiliminde olabileceği gözlemlenmiştir. Özellikle toplumsal adalet, eşitlik ve sorumluluk gibi kavramların mizahi bir üslupla işlenmesi, çocukların bu kavramları yeterince ciddiye almamalarına neden olabilmektedir.

Ayrıca, Kaya (2017) çocuk edebiyatında mizahın pedagojik bir araç olarak her durumda kullanılmayacağını, bazı durumlarda mizahın çocukların olayları analiz etme becerilerini olumsuz etkileyebileceğini belirtmektedir. Mizahın aşırıya kaçması durumunda çocuklar, olayları yalnızca eğlenceli bir biçimde gözlemleyebilir ve bunun sonucunda derinlemesine düşünme yetilerini kaybedebilirler. Bu çalışmada da mizahın dengeli bir şekilde kullanılması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Bu araştırmanın bulguları, çocuk edebiyatında mizahın çocukların bilişsel, duygusal ve sosyal gelişimlerine önemli katkılar sunduğunu ortaya koymaktadır. Mizah, çocukların dil becerilerini geliştirmelerine, empati yapmalarına ve eleştirel düşünme yetilerini artırmalarına yardımcı olmaktadır. Ancak, mizahın gereğinden fazla kullanılması, çocukların olayları yüzeysel değerlendirmelerine ve toplumsal olaylara karşı duyarsızlaşmalarına neden olabilmektedir. Bu nedenle, mizahın çocuk edebiyatında pedagojik bir denge içinde kullanılması gerektiği belirlenmiştir. Gelecek araştırmalar için, mizahın farklı yaş gruplarındaki çocuklar üzerindeki etkisinin detaylı bir şekilde incelenmesi ve mizahın çocukların uzun vadeli bilişsel gelişimleri üzerindeki etkisinin araştırılması önerilmektedir.

5.3. ÖNERİLER

Yapılan araştırmalar, mizahın çocuk gelişimine olan katkılarını ele alan çalışmaların sınırlı olduğunu göstermektedir. Çocuk edebiyatında mizahi anlatımın nasıl işlev gördüğünü detaylandıran daha fazla araştırmanın gerçekleştirilmesi, alandaki eksikliği giderecektir. Bu bağlamda, araştırmacıların farklı yazarların eserlerini incelemesi, çocukların mizahi yönünü keşfetmesine ve mizahi gelişim evrelerinin daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacaktır. Aynı zamanda, mizahın eğitim süreçlerindeki işleviyle ilgili olarak öğretmenlerin ve çocuk okurların da dâhil edildiği çalışmalar

yürütülmesi, mizahın pedagojik boyutunun daha kapsamlı bir şekilde ele alınmasını sağlayacaktır.

Eğitim sürecinde soyut veya karmaşık kavramların anlaşılmasını kolaylaştırmak adına mizahın aktif olarak kullanılması önerilmektedir. Öğrencilerin ders içeriklerine daha kolay uyum sağlayabilmeleri ve öğrenme sürecinde keyifli bir deneyim yaşamaları için ders kitaplarında mizahi unsurlara yer verilmesi faydalı olacaktır. Eğitici mizah kullanımı, öğrencilerin akademik başarılarını artırmakla kalmayıp aynı zamanda stresle başa çıkma becerilerini geliştirmelerine de yardımcı olabilir. Öğretmenlerin mizahı öğretim süreçlerine nasıl entegre edebileceklerine dair eğitim almaları, mizahın daha etkili bir şekilde kullanılmasını sağlayacaktır.

Teknolojinin günlük yaşamın ayrılmaz bir parçası haline gelmesiyle birlikte, çocukların ekran karşısında geçirdiği sürenin arttığı gözlemlenmektedir. Bu nedenle, çocukların kitaplara olan ilgisini artırmak ve okuma alışkanlığını teşvik etmek adına mizahi çocuk edebiyatı eserlerinin yaygınlaştırılması önem arz etmektedir. Eğlenceli ve mizahi anlatımlar içeren çocuk kitaplarının teşvik edilmesi, çocukların okumaya karşı olumlu bir tutum geliştirmelerine yardımcı olacaktır. Bu süreçte, öğretmenlerin ve ebeveynlerin çocuklara rehberlik etmesi, yaş ve gelişim seviyelerine uygun kitapların seçilmesini sağlaması önerilmektedir.

Çocukların eleştirel düşünme ve problem çözme becerilerini geliştirmeleri için mizahın teşvik edilmesi gerekmektedir. Çocukların mizahi ifadeler üretmesi ve yaratıcılıklarını kullanarak esprili anlatımlar geliştirmesi için fırsatlar sunulmalıdır. Yetişkinlerin çocukların mizahi girişimlerini yargılamadan desteklemesi, onların özgüven kazanmalarına ve kendilerini ifade edebilmelerine katkı sağlayacaktır. Bu durum, toplumda eleştirel düşünen, yaratıcı ve özgür bireylerin yetiştirilmesine yardımcı olacaktır.

Bilgi çağında, çocuklar çeşitli medya araçları aracılığıyla yoğun bir bilgi akışına maruz kalmaktadır. Ancak, bu durum bazen bilgi kirliliğine neden olmakta ve çocukların doğru ile yanlış ayırt etmesini güçleştirmektedir. Millî Eğitim Bakanlığı'nın müfredatına eklenen Medya Okuryazarlığı dersinin, çocukların bilinçli medya tüketicileri olmalarına katkı sağlaması açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda, çocuk okurların gelişim düzeylerine uygun mizah içerikli eserler aracılığıyla olayları eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirme ve muhakeme becerisi geliştirme

süreçleri desteklenmelidir. Mizahi anlatımlarla desteklenmiş çocuk kitapları, onların neden-sonuç ilişkisi kurma ve sorgulama yetilerini geliştirmelerine yardımcı olabilir.

Mizah, insanların ortak bir sebebe gülmesi yoluyla toplumsal bağları güçlendiren bir unsurdur. Bu doğrultuda, ebeveynlerin ve eğitimcilerin çocuklarla birlikte mizah içerikli etkinlikler düzenlemesi, aile içi iletişimi güçlendirecek ve çocukların kendilerini daha rahat ifade etmelerini sağlayacaktır. Çocuklar, zaman zaman yetişkinlerin onları anlamadığını düşünebilir ve bu nedenle düşüncelerini açıkça ifade etmekten kaçınabilirler. Bu durumun önüne geçmek adına, yetişkinlerin çocuk bakış açısını daha iyi anlamalarına yardımcı olacak çocuk edebiyatı eserlerini incelemeleri ve çocuklarla mizah aracılığıyla daha etkili iletişim kurmaları önerilmektedir.

Mizah, çocukların stresle başa çıkmasını, özgüven kazanmalarını ve hayata karşı olumlu bir bakış açısı geliştirmelerini sağlayan güçlü bir araçtır. Bu nedenle, çocuk edebiyatında mizahi anlatımlara daha fazla yer verilmesi, eğitim programlarında mizah kullanımının desteklenmesi ve çocukların mizahi düşünme becerilerinin geliştirilmesine yönelik faaliyetlerin artırılması önerilmektedir.

Son olarak, çocuk edebiyatında mizahın işlevlerini daha kapsamlı bir şekilde ele alan akademik çalışmaların artırılması gerekmektedir. Çocukların mizah algısını ve mizahi unsurların onların bilişsel ve duygusal gelişim süreçlerine etkisini daha ayrıntılı bir şekilde inceleyen nitel ve nicel araştırmaların yapılması, alana önemli katkılar sunacaktır. Özellikle mizahın çocukların kişilik gelişimine, yaratıcı düşünme becerilerine ve empati düzeylerine etkisini uzun vadeli çalışmalarla değerlendirmek, çocuk edebiyatında mizahın daha bilinçli bir şekilde kullanılmasını sağlayacaktır.

6. KAYNAKÇA

- Akgün, S. E. (2024). *Şermin Yaşar'ın çocuk kitaplarının duyarlık eğitimi bağlamında incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Akıncı, Ş. (2015). *Resimli çocuk kitaplarında yer alan mizahi unsurların incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Aksan, D. (1999). *Anlambilim: Anlambilim konuları ve Türkçenin anlambilimi*. Engin Yayınevi.
- Altinkurt, Y. ve Yılmaz, K. (2011). İlköğretim okulu öğretmenlerinin mizah tarzları. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 1(2), 1-8.
- Arıkan, Y. ve İnce Samur, A. Ö. (2020). Behiç Ak'ın çocuk kitaplarının çocuk edebiyatının temel öğeleri bakımından incelenmesi. *Çocuk Edebiyatı ve Dil Eğitimi Dergisi*, 3(2), 181-202.
- Aydın, İ. S. (2006). *Türkçe derslerinde mizah kullanımının öğrenci tutum ve başarısına etkisi (İzmir ilköğretim 8. sınıf örnekleminde)*. (Doktora tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Başar, S. (2021). *Çocuk edebiyatı ve çocuk eğitimi çerçevesinde Şermin Yaşar'ın eserlerinin incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi). Siirt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siirt.
- Bergson, H. (2021). *Gülme* (Y. E. Kalın, Çev.). Kapı Yayınları.
- Berk, R. (2001). The active ingredients in humor: Psycho physiological benefits and risks for older adults. *Educational Gerontology*, 27, 323-339.
- Büyüköztürk, Ş. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem Yayıncılık.
- Can, S. ve Eke, E. (2023). Kurumlarda mizahın kullanımına yönelik kavramsal bir çalışma. *SDÜ İFADE*, 5(1), 36-53.
- Cavga, S. ve Eyüp, B. (2021). Şermin Yaşar'ın çocuk kitaplarındaki eğitsel iletilerin incelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 9(4), 1400-1420.

- Cebecioğlu, T. (2023). *Şermin Yaşar'ın çocuk kitaplarının estetik ölçütler bağlamında incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi). Giresun Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Giresun.
- Ciravoğlu, Ö. (2000). *Çocuk edebiyatı* (4. basım). Esin Yayınevi.
- Çakır, F. (2014). *Çocuk edebiyatına psikopedagojik ve sosyopedagojik açıdan yaklaşım*. (Yüksek lisans tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Samsun.
- Çakıroğlu, Ü. ve Erdoğdu, F. (2016). Öğrenme sürecinde mizahın kullanımı ile ilgili çalışmalarda eğilimler. *4th International Instructional Technologies and Teacher Education Symposium* (Elâzığ, 06-08 Ekim 2016). Y. K. Türel (Ed.), ss. 138-144. Fırat Üniversitesi.
- Çakmak-Güleç, H. ve Kanat-Soysal, Ö. (2018). Okul öncesi dönem çocuk kitaplarının tarihçesi. A. Turla (Ed.), *Çocuk edebiyatı* (ss. 40-49). Hedef CS Basın Yayın.
- Çimen, B. (2011). *Devlet ve özel okullarda görev yapan sınıf öğretmenlerinin öğretim sürecinde mizah kullanma yeterlilikleri konusundaki algılarının incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi). Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Çolaklar, H. (2019). Bartın İl Halk Kütüphanesindeki okul öncesi dönem çocuk kitaplarının dış yapı ölçütleri: Yazım, dil, biçim ve içerik özelliklerine göre değerlendirilmesi. *Bilgi Yönetimi*, 2(2), 145-168.
- Dağ, A. (2021). *Şermin Yaşar'ın çocuk kitaplarının çocuğa görelilik ilkesi ve eğitsel iletiler açısından incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Dağlar, G., Aksoy, Ö., Bilgiç, D., Uçuk, S. ve Güneş, H. (2018). Ebelik öğrencilerinin mizah duygusunun stresle baş etme yaklaşımlarına etkisi. *SDÜ Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 9(2), 94-101.
- Demirci, G. (2013). *Eğitimde mizah ve karikatür kullanmanın öğrenci başarısı ve motivasyonuna etkisi: Ortaokul 7. sınıf fen ve teknoloji dersi örneği*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Demirkol, G. (2017). Türkçe mizah basımında ilk polemik: Terakki ile Diyojen. *Mediterranean Journal of Humanities*, 7(1), 157-175.

- Devellioğlu, F. (1997). *Osmanlıca-Türkçe ansiklopedik lügat*. Ankara.
- Dilidüzgün, S. (1996). *Çağdaş çocuk yazını*. Yapı Kredi Yayınları.
- Dilidüzgün, S. (2004). *Çağdaş çocuk yazını- Yazın eğitime atılan ilk adım*. Morpa Kültür Yayınları.
- Dilidüzgün, S. (2007). Çocuk edebiyatı eleştirisinin temelleri ve Türkiye’de çocuk edebiyatı eleştirisi. S. Sever (Ed.), *II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu (Gelişmeler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri) 04-06 Ekim 2006* (ss. 159-164). Ankara: AÜEBF Yayınları.
- Doğan, M. (2003). *Büyük Türkçe sözlük* (16. baskı). Vadi Yayınları.
- Düz, R. (2023). *Şermin Yaşar’ın çocuk kitaplarının değerler eğitimi açısından incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Eker, Ö. G. (2009). *İnsan kültür mizah: Eğlence endüstrisinde tüketim nesnesi olarak mizah*. Grafiker Yayınları.
- Ersanlı, C. Y. (2010). *İngilizce öğretmen adaylarının içinde mizahi öğeler bulunan metinleri algulamalarını geliştirmek*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Evler, D. (2023). *Şermin Yaşar’ın çocuklara yönelik eserlerinde söz varlığı*. (Yüksek lisans tezi). Erciyes Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kayseri.
- Gander, M. ve Gardiner, H. (2007). *Çocuk ve ergen gelişimi* (6. baskı) (B. Onur, Çev.). İmge Kitabevi.
- Gençer, G. ve Kahtalı, B. D. (2022). Şermin Yaşar’ın çocuk kitaplarının kök değerler açısından incelenmesi. *Turkish Studies*, 17(3), 407-421. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.58150>
- Gevenç, S. (2014). *Sosyal bilgiler öğretiminde fıkraların kullanımı*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Niğde Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Niğde.
- Glass, K. L. (2003). *Comprehension of humor in children with nonverbal learning disabilities*. (Unpublished doctoral dissertation). The University of Texas, Texas.

- Hamzadayı, E. ve Çetinkaya, G. (2013). Çocuk okurların bilişsel, duyuşsal ve toplumsal gelişimlerdeki işlevleri açısından Aytül Akal'da mizah ögesinin kullanımı. *Electronic Turkish Studies*, 8(4).
- Hobbes, T. (1992). *Leviathan* (S. Lim, Çev.). Yapı Kredi Yayınları.
- İnce Samur, A. Ö. ve Arıkan, Y. (2018). Behiç Ak'ın çocuk kitaplarının çocuk edebiyatının temel öğeleri bakımından incelenmesi. *Çocuk Edebiyatı ve Dil Eğitimi Dergisi*, 27(1), 181-202.
- Johnson, M. A. (2010). *Humor in children's picture books*. (Unpublished master's thesis).
- Karahan, F. (1999). Dilsel gülmede sözcük oyunları, sözbilimsel biçimler ve söz sanatlarının yeri- Yöntem, çözümleme ve bir örnek- Ferhan Şensoy'un dil kullanımından gözlemler. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 16(2), 190-205.
- Kaya, S. (2011). *Bir öğretim stratejisi olarak sanat eğitiminde mizahın kullanımına yönelik öğretmen ve öğrenci görüşleri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kemaneci, E. (2019). *Aytül Akal'ın öykülerinin çocuklara eleştirel düşünme becerisi kazandırması bağlamında incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Mersin Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Mersin.
- Klein, A. (1989). *Mizahın iyileştirici gücü* (1. baskı). Epsilon Yayıncılık.
- Koçer, H., Eskidemir, S. ve Özbek, T. (2012). 6 yaş çocuklarının mizahi tepkilerinin Paul E. McGhee'nin mizah gelişim evrelerine göre incelenmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 1(4), 82-93.
- Koestler, A. (1997). *Mizah yaratma eylemi* (S. Kabakçıoğlu ve Ö. Kabakçıoğlu, Çev.). İris Yayıncılık.
- Koyuncuoğlu, A. (2021). Çocuk edebiyatının dünyadaki ve Türkiye'deki tarihsel gelişimi. *Spor, Eğitim ve Çocuk*, 1(1), 1-16. <https://doi.org/10.5505/sec.2021.25743>

- Köroğlu, F. (2024). Şermin Yaşar'ın çocuk kitaplarındaki mizahi üslubun çocukların duyuşsal gelişimindeki işlevleri bağlamında incelenmesi. *Uluslararası Düzce Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(1), 1-10.
- Kubbealtı Lugatı. (2019, 11 Temmuz). <http://lugatim.com>
- Kuiper, N. A., Martin, R. A., Olinger, L. J., Kazarian, S. S. ve Jette, J. L. (1998). Sense of humor, self-concept and psychological well-being in psychiatric patients. *Humor: International Journal of Humor Research*, 11(4), 357-381.
- Kul, N. (2014). *Evrensel bakış açısıyla ülkemizde 1930-2010 yılları arasında basılan resimli çocuk kitapları*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Lefcourt, H. M. ve Martin, R. A. (1986). *Humor and life stress: Antidote to adversity*. Springer-Verlag.
- McGhee, P. E. (1974). Moral development and children's appreciation of humor. *Developmental Psychology*, 10, 514-525.
- McGhee, P. E. (2002). *The development of young children's humor*. http://www.humor.ch/mcghee/mcghee_03_03.htm (Erişim Tarihi: 28.02.2012).
- Morreall, J. (2001). *Gülmeyi ciddiye almak*. (K. Aysevener ve Ş. Soyer, Çev.). İris Yayıncılık.
- Nas, R. (2004). *Örneklerle çocuk edebiyatı*. Ezgi Kitabevi.
- Nesin, A. (2001). *Cumhuriyet dönemi Türk mizahı*. Adam Yayınları.
- Newman, M. G. ve Stone, A. A. (1996). Does humor moderate the effects of experimentally-induced stress? *Annals of Behavioral Medicine*, 18(2), 101-109.
- Neydim, N. (2000). *80 sonrası paradigma değişimi açısından çeviri çocuk edebiyatı*. (Yayımlanmış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Neydim, N. (2003). *Çocuk edebiyatı*. Bu Yayımevi.
- Neydim, N. (2009). Türkiye'de çeviri çocuk edebiyatı tarihi. Z. Güneş (Ed.), *İlköğretimde çocuk edebiyatı içinde* (ss. XX-XX). Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Oğuzkan, A. F. (2013). *Çocuk edebiyatı* (10. basım). Anı Yayıncılık.

- Oral, G. (2004). Ergenlikte mizah ölçeği. *Eğitim ve Bilim*, 29(133), 20-27.
- Oruç, Ş. (2006). *Sosyal bilgiler öğretiminde mizah*. (Doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Öngören, F. (1998). *Türk mizahı*. İş Bankası Yayınları.
- Özcan, Ö. (2002). *Başlangıcından günümüze Türk edebiyatında hiciv ve mizah (Yergi ve gülmece)*. İnkılâp Yayınları.
- Özdemir, N. (2010). Mizah, eleştirel düşünce ve bilgelik: Nasreddin Hoca. *Milli Folklor*, 22(87).
- Özden, M. ve Cavlazoğlu, B. (2015). İlköğretim fen dersi öğretim programlarında bilimin doğası: 2005 ve 2013 programlarının incelenmesi. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 3(2), 40-65.
- Özmen, N. (2014). Yeni Türk edebiyatında çocuk-çocukluk temalı şiirler üzerine bir tasnif denemesi. *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 51, 175-205.
- Özünlü, Ü. (1999). *Gülmecenin dilleri*. Doruk Yayıncılık.
- Pala, Ş. ve Gönen, M. (2018). Resimli çocuk kitaplarında yer alan mizahi unsurların incelenmesi. *Social Sciences Studies Journal*, 4(18), 1784-1802.
- Paulaos, J. A. (1996). *Matematik ve mizah* (A. Kovanlıkaya, Çev.). Sarmal Yayınevi.
- Roeckelein, J. (2002). *The psychology of humor: A reference guide and annotated bibliography*. Greenwood Press.
- Rutter, J. (1997). *Stand-up as interaction: Performance and audience in comedy venues*. (Doktora tezi). Salford Üniversitesi.
- Sautham, M. (2005). Humor development: An important cognitive and social skill in the growing child. *Physical and Occupational Therapy in Pediatrics*, 25(1-2), 105-116.
- Savaş, S. (2009). *İlköğretim 7. sınıf Türkçe derslerinde mizah kullanımının öğrenci tutum ve başarısına etkisi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Zonguldak Karaelmas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak.
- Seven, D. A. (2012). *3-5 yaş çocuklarında zihin teorisi gelişiminin mizah anlayışı üzerindeki etkisi*. (Yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Sever, S. (2003). *Çocuk ve edebiyat*. Kök Yayıncılık.
- Sever, S. (2007). *Çocuk ve edebiyat*. Kök Yayıncılık.
- Sever, S. (2015). *Çocuk edebiyatı ve okuma kültürü*. Tudem Yayıncılık.
- Sever, S. (2019). *Çocuk ve edebiyat* (10. baskı). Tudem Yayınları.
- Sınar, A. (2006). Türkiye’de çocuk edebiyatı çalışmaları. *Türkiye Araştırmaları Alan Yazını Dergisi*, 7, 175-226.
- Smith, C. P. (2000). Content analysis and narrative analysis. In H. T. Reis & C. M. Judd (Eds.), *Handbook of research methods in social and personality psychology* (pp. 313-335). Cambridge University Press.
- Şimşek, E. ve Kaya, A. İ. (2021). Şermin Yaşar’ın çocuk kitaplarında bir anlatım tarzı olarak mizah. *Türkbilig*, 42, 291-302.
- Şimşek, H. ve Yıldırım, A. (2005). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayınları.
- Şimşek, K. ve Kartal, A. (2022). Çocuk edebiyatının başlangıcına dair bir değerlendirme. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 29, 344-356.
- Şimşek, T. (2014). Çocuk edebiyatı tarihine ön söz. *Türk Dili*.
- Şirin, M. R. (2000). *Çocuk edebiyatı*. Çocuk Vakfı Yayınları.
- Şirin, M. R. (2007). *Çocuk edebiyatına eleştirel bir bakış: Çocuk edebiyatı nedir ne değildir?* Kök Yayıncılık.
- Tansel, F. A. (1977). *Ziya Gökalp külliyyatı-1: Şiirler ve halk masalları*. Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Toraman, S. Ö. (2009). *Bilim sanat merkezlerine devam eden ve etmeyen ilköğretim 12 yaş çocuklarının saldırganlık, atılğanlık, çekingenlik ve mizah özelliklerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Toz, H. (2011). Çocuk edebiyatı tarihi. Ö. Yılar ve L. Turan (Eds.), *Çocuk edebiyatı* (3. baskı, ss. 225-252). Pegem Akademi.
- Türk Dil Kurumu (TDK). (2011). *Türkçe sözlük*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Usta, Ç. (2009). *Mizah dilinin gizemi*. Akçağ Yayınları.

- Ünveren, D. (2020). Türkçe öğretiminde mizah: Ders kitapları örneği. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 67, 715-735.
- Wikipedia. (2024). Meczaz. *Vikipedi, özgür ansiklopedi*.
- Yalçın, A. ve Aytaş, G. (2003). *Çocuk edebiyatı*. Akçağ Yayınları.
- Yalçın, A. ve Aytaş, G. (2005). *Çocuk edebiyatı*. Akçağ Yayınları.
- Yalvaç Uslu, M. (2010). *Otantik Nasreddin Hoca fıkralarıyla çocuklara İngilizcenin yabancı dil olarak öğretimi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Yardımcı, İ. (2010). Mizah kavramı ve sanattaki yeri. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(2), 1-41.
- Yardımcı, M. ve Tuncer, H. (2002). *Eğitim fakülteleri için çocuk edebiyatı*. Ürün Yayıncılık.
- Yaşar, Ş. (2016). *Dedemin bakkalı*. Taze Kitap Yayınevi.
- Yaşar, Ş. (2017). *Dedemin bakkalı çırak*. Taze Kitap Yayınevi.
- Yaşar, Ş. (2019). *Abartma tozu*. Taze Kitap Yayınevi.
- Yaşar, Ş. (2020). *Cingo*. Doğan Egmont.
- Yaşar, Ş. (2020). *Oh ne âlâ memleket*. Doğan Egmont.
- Yaşar, Ş. (2021). *Babaannem geri döndü*. Taze Kitap Yayınevi.
- Yerlikaya, E. E. (2009). *Üniversite öğrencilerinin mizah tarzları ile algılanan stres, kaygı ve depresyon düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Doktora tezi). Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Yeşildağ, N. (2024). *Şermin Yaşar'ın yetişkinler için yazdığı öykülerinde psikolojik travma*. (Yüksek lisans tezi). Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (1999). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (11. baskı).
- Yılmaz, B. (2021). *Çocuk edebiyatı*. (B. Yılmaz'ın 2020-21 Bahar Yarıyılı ders notları, 3 sayfa, sunum). Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü.

Yörükoğlu, A. (1970). Çocuklarda mizah duygusu ile ruhsal çatışmaların ilişkisi. *Çocuk Nöropsikiyatrisi ve Rehberliği Dergisi*, 5(6), 105-119.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı	: Firdevs KÖROĞLU
Yabancı Dili	: İngilizce

ÖĞRENİM DURUMU

Derece	Alan	Okul/Üniversite	Mezuniyet Yılı
Lise		Gerger Çok Programlı Anadolu Lisesi	2009
Lisans	Türkçe Öğretmenliği	Kilis 7 Aralık Üniversitesi	2013
Yüksek Lisans	Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı	Düzce Üniversitesi	2025

YAYINLAR

Köroğlu, F. (2024). *Şermin Yaşar'ın Çocuk Kitaplarındaki Mizahi Üslubun Çocukların Duyuşsal Gelişimindeki İşlevleri Bağlamında İncelenmesi*. *Uluslararası Düzce Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(1), 1-10. <https://doi.org/10.62195/ijdes.1471158>